

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Kateřina Wimmrová

2009

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Diplomová práce
Kateřina Wimmrová

**Řeznický cech v Hradci Králové (1559 – 1661)
a Jaroměři (1621 – 1678)**

Butchers corporation in Hradec Králové (1559 – 1661)
and Jaroměř (1621 – 1678)

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze dne 21. 7. 2009

Kateřina Wimmrová

Poděkování

Ráda bych poděkoval vedoucímu práce Prof. PhDr. Jaroslavu Čechurovi, DrSc. za cenné rady a doporučení při vedení této práce a pracovníkům Státního okresního archivu v Hradci Králové a Státního okresního archivu v Náchodě za ochotnou spolupráci při vyhledávání zpracovávaných pramenů.

Děkuji všem za spolupráci.

Anotace práce

WIMMROVÁ, KATEŘINA. Řeznický cech v Hradci Králové (1559 – 1661) a Jaroměři (1621 – 1678)

Práce se zabývá jaroměřským řeznickým cechem a jeho fungováním v období let 1621 – 1678 a v Hradci Králové se zaměřuje na masné krámy a transakce s nimi mezi osobami různého stavu a postavení v letech 1559 – 1661. Práce vychází z knihy smluv na nájem a prodej masných krámů, uložené ve Státním okresním archivu v Hradci Králové, a z knihy zápisů ze schůzí jaroměřského řeznického cechu z let 1621 – 1678, uložené ve Státním okresním archivu v Náchodě. V práci je nastíněna situace měst, městské správy a cechovníctví ve sledovaném období pro lepší zasazení sledované tematiky do kontextu doby. Jaroměřský řeznický cech je sledován především v souvislostech s probíhající třicetiletou válkou a s hospodářskou situací obyvatel města po této válce. Je zde nastíněna také praxe obvyklá pro přijímání nových členů do cechu a průběh cechovních schůzí. V Hradci Králové byl zkoumán průběh majetkových transakcí s masnými krámy, finanční situace jejich majitelů a jejich sociální a společenské postavení.

Klíčová slova: cechy – řezníci – Hradec Králové – Jaroměř – města – předbělohorská doba – třicetiletá válka

Annotation of the thesis

WIMMROVÁ, KATEŘINA. Butchers corporation in Hradec Králové (1559 – 1661) and Jaroměř (1621 – 1678)

This thesis deals with the butchers corporation in Jaromer and its functioning in 1621 – 1678 and in Hradec Kralove it is focused on the meat shops and transactions with them by persons of different status in years 1559 – 1661. The thesis results from the book of pacts about rents and sells of the meat shops, stored in the State District Archive in Hradec Kralove, and from the book of records from the meetings of the butchers corporation in 1621 – 1678, stored in the State District Archive in Nachod. In the thesis, there is drawn out the situation of the cities, city administrative and corporation's situation. The butchers corporation in Jaromer is mainly monitored in connection with the thirty-years war and with the economic situation of people after this war. There is also drawn out the routine usual for accepting of the new

members of the corporation and the procedure of the corporation's meeting. In Hradec Kralove, the emphasis is placed on the transactions with the meat shops, economic situation of their owners and their social position.

Key words: corporation – butchers – Hradec Kralove – Jaromer – cities – 16th century – thirty-years war

Obsah

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

1	ÚVOD	1
2	VÝBĚROVÁ LITERATURA K TÉMATU ŘEMESEL A CECHŮ V RANÉM NOVOVĚKU	2
3	CHARAKTERISTIKA POUŽITÝCH PRAMENŮ	7
4	MĚSTA V 16. A 17. STOLETÍ	9
5	MĚSTSKÁ SPRÁVA V PŘEDBĚLOHORSKÉM OBDOBÍ A BĚHEM TŘICETILETÉ VÁLKY	14
6	CECHY V 16. A 17. STOLETÍ	19
7	JAROMĚŘ V LETECH 1547 AŽ 1670	25
7.1	DĚJINY MĚSTA V DOBĚ PŘEDBĚLOHORSKÉ	25
7.2	JAROMĚŘ ZA TŘICETILETÉ VÁLKY	26
7.3	JAROMĚŘ PO TŘICETILETÉ VÁLCE	30
8	JAROMĚŘSKÁ ŘEMESLA	32
9	CECHOVNÍ STATUTA	34
9.1	STATUTA JAROMĚŘSKÝCH ŘEZNÍKŮ	34
9.2	SROVNÁNÍ STATUT ŘEZNÍKŮ V JAROMĚŘI A V JINÝCH VÝCHODOČESKÝCH MĚSTECH	36
9.3	CECHOVNÍ STATUTA V 16. A 17. STOLETÍ	40
10	CECHMISTROVSTVÍ	42
10.1	CECHMISTŘI V JAROMĚŘSKÉM CECHU	45
11	CECHOVNÍ SCHŮZE	48
11.1	CECHOVNÍ SCHŮZE JAROMĚŘSKÝCH ŘEZNÍKŮ	51
12	PŘIJÍMÁNÍ DO CECHU	54
12.1	PŘIJÍMÁNÍ UČEDNÍKŮ	54
12.2	PŘIJÍMÁNÍ MISTRŮ	56
12.3	PŘIJÍMÁNÍ ŘEZNICKÝCH MISTRŮ V JAROMĚŘI.....	63
13	TOVARYŠI	70
13.1	TOVARYŠSKÉ POMĚRY V PŘEDBĚLOHORSKÉM OBDOBÍ.....	70
13.2	TOVARYŠSKÁ STATUTA V JAROMĚŘI.....	75
13.3	ŘEZNÍČTÍ TOVARYŠI V JAROMĚŘI.....	77
14	MISTROVSKÉ VDOVY V JAROMĚŘSKÉM ŘEZNICKÉM CECHU	79
15	ČLENSTVÍ V CECHU „POD OCHRANOU“	81
16	PŘÍJMY A VÝDAJE JAROMĚŘSKÉHO ŘEZNICKÉHO CECHU	82
17	MASNÉ KRÁMY V JAROMĚŘI	86
18	HRADEC KRÁLOVÉ OD ROKU 1547 DO ROKU 1661	91
18.1	HRADEC KRÁLOVÉ V PŘEDBĚLOHORSKÉM OBDOBÍ.....	91
18.2	HRADEC KRÁLOVÉ ZA TŘICETILETÉ VÁLKY	94

18.3	HRADEC KRÁLOVÉ PO TŘICETILETÉ VÁLCE.....	97
19	KRÁLOVÉHRADECKÁ ŘEMESLA.....	100
19.1	KRÁLOVÉHRADECKÝ ŘEZNICKÝ CECH.....	103
20	KRÁLOVÉHRADECKÉ MASNÉ KRÁMY.....	106
20.1	USTANOVENÍ O KRÁLOVÉHRADECKÝCH MASNÝCH KRÁMECH.....	106
20.2	PRODEJE MASNÝCH KRÁMŮ.....	107
20.3	PRŮBĚH PRODEJE KRÁMŮ V PRAXI	111
20.4	CENY MASNÝCH KRÁMŮ V HRADCI KRÁLOVÉ	113
20.5	TYPY MAJITELŮ MASNÝCH KRÁMŮ.....	116
20.6	DALŠÍ MAJITELÉ MASNÝCH KRÁMŮ	121
21	ZÁVĚR.....	130

SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY

SEZNAM TABULEK

SEZNAM GRAFŮ

Seznam použitých zkratk

AM	Archiv města
ČČH	Český časopis historický
ČsČH	Československý časopis historický
s.	strana
ss m	kopy grošů míšeňských
SOkA	Státní okresní archiv
Sv.	Svazek
roč.	ročník

1 Úvod

Diplomová práce se zabývá masnými krámy v Hradci Králové v letech 1559 až 1661 a řeznickým cechem v Jaroměři v letech 1621 až 1678. Práce vychází z knihy smluv na nájem a prodej masných krámů, dochované ve Státním okresním archivu v Hradci Králové, a dále z knihy protokolů o schůzích jaroměřského řeznického cechu, která je uložena ve Státním okresním archivu v Náchodě.

V knize jaroměřských řezníků jsou vypsané jednotlivé body projednávané na cechovních schůzích řezníků v Jaroměři, jsou zde také přepsaná statuta tohoto cechu. Cílem této části práce je přiblížit fungování řeznického cechu především v době třicetileté války, ve které stěžejní část knihy vznikala. V knize jsou zachyceni jednotliví členové cechu i další osoby, přicházející s cechem do kontaktu, především z řad městských správních úředníků. Je zde zlomkovitě zachycena také finanční situace cechu a jeho členů, která přibližuje strasti obyvatel východních Čech v době třicetileté války a krátce po ní. V této části práce je podán přehled o fungování cechů v 16. století a je porovnáván s praxí obvyklou u řeznického cechu v Jaroměři.

V knize, která zachycuje majetkové převody masných krámů v Hradci Králové, jsou uvedena i ustanovení, vydaná královéhradeckému řeznickému cechu městskou radou. Zápisy o nájmech a prodeích masných krámů jsou z časového hlediska rozsáhlé, protože v knize jsou zachyceny od roku 1559 do roku 1803. Již po druhé polovině 17. staletí však ztratily novější zápisy návaznost na zápisy starší a vyskytují se spíše útržkovitě, proto do diplomové práce nebyly zahrnuty. Cílem této části práce je zachytit majetkové vztahy královéhradeckých řezníků a dalších majitelů krámů v předbělohorské době a za třicetileté války, stejně jako praxi obvyklou při prodeích a koupích krámů.

V práci je věnován prostor také městské správě, městům a cechům ve sledovaném období, aby bylo zpracovávané téma zasazeno do celkového kontextu doby 16. a 17. století. Pro přiblížení prostředí, ve kterém se řezníci uvedení ve využívaných pramenech objevovali, jsou vylíčeny i dějiny obou měst. Práce podává také stručný přehled výběrové literatury, usnadňující orientaci v daném tématu. Jsou zde také charakterizovány využité prameny.

2 Výběrová literatura k tématu řemesel a cechů v raném novověku

Článků a statí o řemeslech a ceších v různých lokalitách Čech a Moravy je bezpočet, tato práce však neuvádí veškerou dostupnou literaturu. Tato kapitola se chce zaměřit především na práce podávající celkové informace o vývoji řemesel a cechů v 16. a 17. století, z regionální literatury se zaměřuje na východní Čechy. Základním autorem, který se zabýval tématem řemesel v raném novověku, byl Zikmund Winter. Nejdůležitější je především jeho práce „Český průmysl a obchod v 16. věku“.¹ V knize podrobně rozebírá všechny otázky související s provozováním řemesel a s fungováním cechů od počátku 16. století s drobnými přesahy až k bitvě na Bílé hoře. Je zde zpracované ohromné množství archivního materiálu. Jednotlivými řemesly v různých městech se pak podrobně zabývá v knize „Řemeslnictvo a živnosti v 16. věku v Čechách (1526 – 1620)“.² Ke studiu této tematiky pak přispěl mnoha drobnými články a studii, z nichž některé vyšly jako výbor ze spisů v knize „Z městských živností“.³ Řemeslům věnoval jednu kapitolu také v knize „Zlatá doba měst českých“⁴ a v knize „Kulturní obraz českých měst. Život veřejný v 15. a 16. věku“⁵. Pro starší období se řemesly zabýval ve své rozsáhlé práci „Dějiny řemesel a obchodu v Čechách ve 14. a v 15. století“.⁶ Po Winterově smrti se však na dlouhou dobu nikdo otázkami vývoje řemeslné výroby koncepčněji nezabýval a vznikaly spíše jen dílčí stati a články.

Dalším autorem zabývajícím se problematikou řemesel byl Bedřich Mendl ve své knize „Vývoj řemesel a obchodu v městech pražských“.⁷ Věnoval se zde celkovým dějinám řemesel a cechů v Praze od počátku až do nejnovější doby. Pro starší období vytvořil rozsáhlou studii „Počátky našich cechů“.⁸ Řemeslům a vývoji cechů ve starším období se věnoval také František Hoffmann v knize „České město ve středověku“.⁹ Řemeslníkům věnoval také kapitolu v knize „Člověk českého středověku“.¹⁰

---

¹ Tuto práci vydal posmrtně J. V. Šimák v Praze v roce 1913. Knihu také opatřil předmluvou. WINTER, Zikmund. *Český průmysl a obchod v 16. věku*. Praha 1913.

² WINTER, Zikmund. *Řemeslnictvo a živnosti v 16. věku v Čechách (1526 – 1620)*. Praha 1909.

³ WINTER, Zikmund. *Z městských živností*. Praha 1925.

⁴ Vyšlo v Praze v roce 1991, s. 199 – 225. K vydání připravil Rudolf Havel a doslov napsal Jiří Kejř. WINTER, Zikmund. *Zlatá doba měst českých*. Praha 1991.

⁵ WINTER, Zikmund. *Kulturní obraz českých měst. Život veřejný v 15. a 16. věku*. Díl 1., Praha 1890, s. 538 – 589.

⁶ WINTER, Zikmund. *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách ve 14. a v 15. století*. Praha 1906.

⁷ MENDL, Bedřich. *Vývoj řemesel a obchodu v městech pražských*, Praha 1947.

⁸ MENDL, Bedřich. Počátky našich cechů. *ČČH (Český časopis historický)*, roč. 33, Praha 1927, s. 1 – 20. Pokračování s. 307 – 346.

⁹ HOFFMANN, František. *České město ve středověku*. Praha 1992, s. 180 – 190.

¹⁰ NODL, M.–ŠMAHEL, F. *Člověk českého středověku*. Praha 2002, s. 364 – 391.

Ke studiu vývoje řemesel výrazně přispěl Josef Janáček ve svých knihách „Řemeslná výroba v českých městech v 16. století“¹¹ a „Přehled vývoje řemeslné výroby v českých zemích za feudalismu“¹². V těchto svých knihách se snažil zkoumat hlavní linie řemeslné výroby u nás a také se pokusil o typizaci měst na základě jejich výrobní struktury. V některých svých pracích se věnoval jednotlivým řemeslným odvětvím, jako například v knize „Pivovarnictví v českých královských městech v 16. století“¹³ nebo v článku „České soukenictví v 16. století“¹⁴. Dějin řemesel a obchodu v 16. století se dotkl také ve své souhrnné práci „České dějiny. Doba předbělohorská“.¹⁵ Z článků týkajících se měst v 16. století je možné jmenovat například „Příspěvek k dějinám jihlavského obchodu v 16. století“¹⁶ nebo článek „Královská města česká na zemském sněmu roku 1609 – 1610“.¹⁷ Dalším příspěvkem k tématu je stať „Města v českých zemích v 16. století“.¹⁸ Městskému hospodářství se pak věnoval v článku „Městské finance a investice: Praha 1420 – 1547“.¹⁹

Tím však výčet ucelenějších prací o vývoji řemesel a cechů v 16. a 17. století končí. Další informace lze čerpat z knih a sborníků věnovaných městům, z monografií o jednotlivých městech nebo z různých článků. Pro starší období se městům věnoval především výše zmíněný František Hoffmann, nebo také Josef Macek v knize „Jagellonský věk v českých zemích“.²⁰ Z knih a sborníků věnovaných celkově městům je důležitý hlavně sborník „Česká města v 16. – 18. století“.²¹ Městům v raném novověku je věnována také kapitola Eduarda Maura „Urbanizace před urbanizací“ v knize „Zrod velkoměsta“.²² Věnnými městy se zabýval sborník „Věnná města za třicetileté války a jejich poválečná obnova“.²³ V člancích se pak městům věnovala například Olga Fejtová v článku „Příspěvek k sociálně ekonomické charakteristice Nové Města pražského v 17. století – domovní majetek jako výraz

---

¹¹ JANÁČEK, Josef. *Řemeslná výroba v českých městech v 16. století*. Praha 1961.

¹² JANÁČEK, Josef. *Přehled vývoje řemeslné výroby v českých zemích za feudalismu*. Praha 1963.

¹³ JANÁČEK, Josef. *Pivovarnictví v českých královských městech v 16. století*. Praha 1959.

¹⁴ JANÁČEK, Josef. České soukenictví v 16. století. In *ČsČH*, ročník IV, 1956, s. 553 – 590.

¹⁵ JANÁČEK, Josef. *České dějiny. Doba předbělohorská*. Kniha I, díl 1. Praha 1971, s. 86 – 93.

¹⁶ JANÁČEK, Josef. Příspěvek k dějinám jihlavského obchodu v 16. století. In *Vlastivědný sborník Vysočiny*, oddíl věd společenských II, Jihlava 1958, s. 69 – 81.

¹⁷ JANÁČEK, Josef. Královská města česká na zemském sněmu roku 1609 – 1610. In *Sborník historický IV*. Praha 1956, s. 226 – 251.

¹⁸ JANÁČEK, Josef. Města v českých zemích v 16. století. In *Hospodářské dějiny. Města v Českých zemích v období feudalismu*. Svazek 4. Praha 1979, s. 165 – 193.

¹⁹ JANÁČEK, Josef. Městské finance a investice: Praha 1420 – 1547. In *ČsČH*, ročník XXV, 1997, s. 408 – 425.

²⁰ MACEK, Josef. *Jagellonský věk v českých zemích*. Díl 3, Města. Praha 1998.

²¹ *Česká města v 16. – 18. století*. (Sborník příspěvků z konference v Pardubicích 14. a 15. listopadu 1990). PÁNEK, Jaroslav. Práce Historického ústavu ČAV, Řada C – Miscelanea, Sv. 5, Praha 1991, s. 23.

²² HORSKÁ, P.-MAUR, E.-MUSIL, J. Urbanizace před urbanizací. In *Zrod velkoměsta, Urbanizace českých zemí a Evropa*. Praha – Litomyšl 2002, s. 54 – 120.

²³ *Věnná města za třicetileté války a jejich poválečná obnova*. (Sborník příspěvků z konference konané v Mělníce ve dnech 4. – 5. května 2004). KILIÁN, Jan. Mělník 2004.

sociálně–ekonomického potenciálu města“,²⁴ nebo ve stejném sborníku Václav Ledvinka v článku „Nové Město pražské (Od středověku až do 17. století)“.²⁵ Měštům se také věnoval Marek Ďurčanský v článku „Česká královská města v letech 1640 – 1648 ve světle register podkomořího královských měst“.²⁶ Autorkou článku o východočeském městě je Jana Poddaná, která napsala příspěvek „Poválečná obnova komorního města Pardubice ve světle městské knihy trhové a možnosti jejího využití jako historického pramene“.²⁷

Cechům a řemeslům se v člancích věnovala například Ivana Ebelová v příspěvku „Novoměstské cechy stavebních řemesel v 16. – 18. století“.²⁸ Ve sborníku „Brno v minulosti a dnes“ vyšlo několik článků týkajících se řemeslné výroby. Jedná se o příspěvek Hany Jordánkové a Ludmily Sulitkové „Hlavní tendence brněnské řemeslné výroby od počátků města do zániku cechovního sdružení“²⁹ nebo Hany Pátkové „Ke kultovní činnosti řemeslnických sdružení ve 14. a 15. století“.³⁰ Hana Pátková vydala také článek „Novoměstská zbožnost – kultovní činnost bratrstev a cechů na Novém Městě pražském ve středověku“.³¹ Autorkou dalšího článku, ovšem zahrnujícího region západních Čech, je Michaela Hrubá a jedná se o příspěvek „Bratrstva a cechy z pohledu měšťanských testamentů královských měst severozápadních Čech v raném novověku“.³² Dalším příspěvkem stejné autorky je článek „... Na sladovně velká hromada sladu formanského... Rodiny a domácnosti příslušníků potravinářských řemesel v předbělohorských královských městech severozápadních Čech (z pohledu pozůstalostních pramenů)“.³³ Ve stejném sborníku je

---

²⁴ FEJTOVÁ, Olga. Příspěvek k sociálně ekonomické charakteristice Nové Města pražského v 17. století – domovní majetek jako výraz sociálně–ekonomického potenciálu města. In *Documenta Pragensia XVII*, Nové Město pražské ve 14. – 20. století. LEDVINKA, V.-PEŠEK, J. Praha 1998, s. 171 – 183.

²⁵ LEDVINKA, Václav. Nové Město pražské (Od středověku až do 17. století). In *Documenta Pragensia XVII*, Nové Město pražské ve 14. – 20. století. LEDVINKA, V.-PEŠEK, J. Praha 1998, s. 7 – 16.

²⁶ ĎURČANSKÝ, Marek. Česká královská města v letech 1640 – 1648 ve světle register podkomořího královských měst. In *Historická Olomouc XIII*, Konec švédské okupace a poválečná obnova ve 2. polovině 17. století. ELBEL, M.-TOGNER, M. Olomouc 2002, s. 351 – 357.

²⁷ PODDANÁ, Jana. Poválečná obnova komorního města Pardubice ve světle městské knihy trhové a možnosti jejího využití jako historického pramene. In *Historická Olomouc XIII*, Konec švédské okupace a poválečná obnova ve 2. polovině 17. století. ELBEL, M.-TOGNER, M. Olomouc 2002, s. 403 – 407.

²⁸ EBELOVÁ, Ivana. Novoměstské cechy stavebních řemesel v 16. – 18. století. In *Documenta Pragensia XVII*, Nové Město pražské ve 14. – 20. století. LEDVINKA, V.-PEŠEK, J. Praha 1998, s. 185 – 190.

²⁹ JORDÁNKOVÁ, H.-SULITKOVÁ, L. Hlavní tendence brněnské řemeslné výroby od počátků města do zániku cechovního sdružení. *Brno v minulosti a dnes* (Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě Brna). Brno 1994, s. 15 – 37.

³⁰ PÁTKOVÁ, Hana. Ke kultovní činnosti řemeslnických sdružení ve 14. a 15. století. *Brno v minulosti a dnes* (Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě Brna). Brno 1994, s. 169 – 174.

³¹ PÁTKOVÁ, Hana. Novoměstská zbožnost – kultovní činnost bratrstev a cechů na Novém Městě pražském ve středověku. In *Documenta Pragensia XVII*, Nové Město pražské ve 14. – 20. století. LEDVINKA, V.-PEŠEK, J. Praha 1998, s. 93 – 103.

³² HRUBÁ, Michaela. Bratrstva a cechy z pohledu měšťanských testamentů královských měst severozápadních Čech v raném novověku. In *Documenta Pragensia XVIII*, Od středověkých bratrstev k moderním spolkům. LEDVINKA, V.-PEŠEK, J. Praha 2000, s. 27 – 47.

³³ HRUBÁ, Michaela. ... Na sladovně velká hromada sladu formanského... Rodiny a domácnosti příslušníků potravinářských řemesel v předbělohorských královských městech severozápadních Čech (z pohledu

uveden příspěvek Martina Pistulky a Viléma Zábranského „Potravinářská řemesla v letech 1600 – 1622 ve světle knihy měšťanských práv Starého Města pražského“.³⁴ Řeznickému cechu ve Žďáru nad Sázavou věnoval Pavel Ubr článek „Historie řemesla řeznického ve Žďáře“.³⁵ O řemeslech na Pelhřimovsku psal Zdeněk Martínek v příspěvku „Řemesla a řemeslníci na Pelhřimovsku od středověku do období průmyslové společnosti“.³⁶ Olomouckými cechy se pak zabýval Jan Kühndel v práci „Vývoj olomouckých řemeslnických cechů (do začátku 17. stol.)“.³⁷

K článkům o ceších ve východních Čechách patří příspěvek Ladislava Hladkého „Dobrušské cechy a jejich podíl na hospodářském životě města“.³⁸ Je také autorem článku „K statutům cechů textilních a oděvních řemesel (soukeníků, tkalců a krejčích) v některých východočeských městech 16. století“.³⁹ Další autorkou, věnující se cechům ve východních Čechách, je Veronika Pleskotová se svou prací „Řezníci a uzenaři na Chrudimsku“.⁴⁰

Monografií o východočeských městech je velké množství, o řemeslech a ceších však informují jen některé. Řemesly a jejich vývojem se zabýval například Jaromír Mikulka ve své obsáhlé práci „Dějiny Hradce Králové do roku 1850 I./2., II./1.“⁴¹ Dalším autorem byl Antonín Knapp s knihou „Paměti královského věnného města Jaroměře nad Labem“⁴² nebo Václav Exner se svými příspěvky ve sborníku „Jaroměřsko“ a dalších regionálních publikacích.⁴³ Cechy se výrazně zabýval také Josef Sakař ve své práci „Dějiny Pardubic nad

---

pozůstalostních pramenů) In *Documenta Pragensia XXV*, Dobrou chuť, velkoměsto. LEDVINKA, V.-PEŠEK, J. Praha 2007, s. 171 – 181.

³⁴ PISTULKA, M.-ZÁBRANSKÝ, V. Potravinářská řemesla v letech 1600 – 1622 ve světle knihy měšťanských práv Starého Města pražského. In *Documenta Pragensia XXV*, Dobrou chuť, velkoměsto. LEDVINKA, V.-PEŠEK, J. Praha 2007, s. 183 – 192.

³⁵ UBR, Pavel. Historie řemesla řeznického ve Žďáře. In *Západní Morava*. Vlastivědný sborník, ročník II. Brno 1998, s. 34 – 60.

³⁶ MARTÍNEK, Zdeněk. Řemesla a řemeslníci na Pelhřimovsku od středověku do období průmyslové společnosti. In *Řemesla a řemeslníci na Pelhřimovsku od středověku do poloviny 20. století*. Sborník příspěvků, katalog výstav. Pelhřimov 1999, s. 5 - 29.

³⁷ KÜHNDEL, Jan. *Vývoj olomouckých řemeslnických cechů (do začátku 17. stol.)*. Olomouc 1929.

³⁸ HLADKÝ, Ladislav. Dobrušské cechy a jejich podíl na hospodářském životě města. *Městský zpravodaj Dobruška*, zvláštní číslo 1995. Dobruška 1995, s. 19 – 24.

³⁹ HLADKÝ, Ladislav. K statutům cechů textilních a oděvních řemesel (soukeníků, tkalců a krejčích) v některých východočeských městech 16. století. In *Orlické hory a Podorlicko*. Sborník vlastivědných prací, sv. 7. Rychnov nad Kněžnou 1994, s. 45 – 51.

⁴⁰ PLESKOTOVÁ, Veronika. Řezníci a uzenaři na Chrudimsku. In *Chrudimské vlastivědné listy* 12, č. 5, 2003, s. 18 – 20.

⁴¹ MIKULKA, Jaromír. *Dějiny Hradce Králové do roku 1850 I./2., II./1.* Hradec Králové 1994 a 1997.

⁴² KNAPP, Antonín. *Paměti královského věnného města Jaroměře nad Labem*. Jaroměř 1887.

⁴³ EXNER, Václav. Rychtáři, primátoři, purkmistři a starostové města Jaroměře od r. 1547. *Ročenka městského muzea v Jaroměři* 1937, VII. Jaroměř 1937; Řeznický cech v Jaroměři. *Ročenka městského muzea v Jaroměři* 1935, VI. Jaroměř 1935; Ze staré Jaroměře. Jaroměřské cechy. *Jaroměřsko*. Vlastivědný časopis jaroměřského kraje. Ročník III, číslo 5. Josefov 1949; Ze staré Jaroměře. Jaroměř od začátku 16. do konce 19. století. Náměstí. *Jaroměřsko*. Vlastivědný časopis jaroměřského kraje. Ročník II, číslo 10. Josefov 1948; Ze staré Jaroměře. O ubrmanských soudech. *Jaroměřsko*. Vlastivědný časopis jaroměřského kraje. Ročník III, č. 10. Josefov 1949; Ze staré Jaroměře. Počet obyvatelstva v Jaroměři v různých dobách. *Jaroměřsko*. Vlastivědný časopis jaroměřského

Labem“⁴⁴ nebo okrajově také František Šebek v knize „Dějiny Pardubic“.⁴⁵ Kolektiv autorů napsal monografii o Náchodě, která vyšla v roce 2004.⁴⁶ Bohumil Dvořáček je autorem knihy „Paměti Nového Města nad Metují“.⁴⁷ O Dvoře Králové nad Labem pak publikoval svou práci Pavel Janoušek.⁴⁸ K starším pracím patří kniha Aloise Klause „Z dějin cechovníctví na Chrudimsku.“⁴⁹ Václav Matouš je autorem brožury „Dobrušská řemesla“.⁵⁰

---

kraje. Ročník III, č. 8. Josefov 1949; Ze staré Jaroměře. Výroční trh kolem r. 1600. *Jaroměřský zpravodaj rodáků a přátel jaroměřského kraje*, ročník II, č. 1. Josefov 1948.

⁴⁴ SAKAŘ, Josef. *Dějiny Pardubic nad Labem*. Díl V. Cechy městské. Pardubice 1935.

⁴⁵ ŠEBEK, František. *Dějiny Pardubic*. I. díl. Pardubice 1990.

⁴⁶ BAŠTECKÁ, L.-ČÁP, J.-ČÍŽEK, J.-HLADKÝ, L.-SÁDLO, V.-SLAVÍK, J.-TŮMA, J. *Náchod*. BAŠTECKÁ, L.-EBELOVÁ, I. Praha 2004.

⁴⁷ DVOŘÁČEK, Bohumil. *Paměti Nového Města nad Metují*. Nové Město nad Metují 2000.

⁴⁸ JANOUŠEK, Pavel. *Dvůr Králové nad Labem*. Praha – Litomyšl 2006.

⁴⁹ KLAUS, Alois. *Z dějin cechovníctví na Chrudimsku*. Praha 1907.

⁵⁰ MATOUŠ, Václav. *Dobrušská řemesla*. Dobruška 2004.

3 Charakteristika použitých pramenů

Ve státním okresním archivu v Hradci Králové je uložena „Kniha smluv na nákup a prodej masných krámů (též zápisy cechovních pořádků)“.⁵¹ Jsou v ní obsaženy zápisy z let 1560 až 1803, v souvislých řadách jsou však dochované jen do roku 1648, další zápisy pro 17. století jsou z let 1659 a 1661. Zbylé zápisy jsou z 18. století a nejsou zasazeny do souvislosti se zápisy předchozími. Kniha je v původním stavu a v papírové podobě. Je psána českou novogotickou kurzívou a vzhledem k velkému časovému rozpětí je písařských rukou v knize velké množství. Je rozdělena do složek po dvaceti listech, které jsou označeny písmeny od A do O a na každém listě je k danému písmenu přiřazeno číslo od jedné do dvaceti. Kniha začíná jmenným rejstříkem, ve kterém jsou uvedena jména kupců krámů podle abecedy. Vždy je zapsáno jméno kupujícího a za ním od koho krám koupil, poté folio, na kterém se zápis nachází. Jmenný rejstřík však není vytvořen pro celé období zápisů v knize. Následují ustanovení městské rady o masných krámech a jejich prodeji z roku 1560, poté jsou zapsána další ustanovení z roku 1564. Tato nařízení jsou již zaznamenána na číslovaných stránkách.

Za těmito ustanoveními následují jednotlivé zápisy o prodeji krámů. Původně byly zápisy týkající se jednoho krámu psány za sebe, proto bylo jednotlivým krámům vyčleněno čtyři až pět folií. Původní prodej krámu městem je zapsán v horní části prvního folia, ostatní zápisy následují. V průběhu používání knihy však zřejmě od původního plánu zápisů upadlo a zápisy týkající se určitého krámu nejsou vždy psány do složky k tomu určené, zápisy z 18. století pak tuto strukturu narušují úplně. Stejně tak u poslední složky pod písmenem O není uveden jen jeden krám. Za zápisem o původním prodeji následuje ještě dalších 46 zápisů, i když ve všech ostatních případech počet zápisů za daným krámem málokdy přesáhl číslo deset. Formule o prvních prodeji krámů v roce 1559 je vždy stejná, a to například na straně G1: „Jana Mlejnková koupila krám masný vedle krámu Kateřiny Draštice za LX ss m⁵², na kteroužto sumu zavdati má o S⁵³ Jiří příštím léta LX⁵⁴ X ss m a druhý díl téhož závdavku léta LXI na S Jiří doložiti má. Platiti pak bude takto když se bude psáti léta LXII o S Jiří první peníze položiti má VI ss m a tak má léta platiti bude na S Jiří až do zaplacení vší sumy trhové svrchupsané. Stalo se léta LVIII ff II die Barbare.“. Dále následují jednotlivé zápisy o dalších osudech krámu.

---

⁵¹ SOKA (Státní okresní archiv) v Hradci Králové, fond AM (Archiv města) Hradce Králové, Kniha smluv na nákup a prodej masných krámů (též zápisy cechovních pořádků), inv. č. 454, kniha č. 165.

⁵² Zkratka ss m značí kopy grošů míšeňských.

⁵³ Svatý.

⁵⁴ Zkratka LX° znamená „léta šedesátého“.

Ve státním okresním archivu v Náchodě je dochovaná kniha jaroměřského řeznického cechu s názvem „Zápisy ze schůzí cechu 1621 - 1678“.⁵⁵ Kniha i její vazba jsou původní a kniha je psaná na papíře. Všechny zápisy jsou psány česky, písmem je česká novogotická kurzíva. Kniha není nijak členěna, ani zde není uvedena žádná foliace. Kniha také není opatřena žádným úvodem a začíná zápisem z 1. dubna 1621. Každému roku je věnováno několik zápisů, které jsou odděleny odstavci podle obsahu. Ve většině případů zápisy po krátké úvodní formulí začínají vyjmenováním nových cechmistrů. Například v roce 1621 je tato formule velmi stručná, a to v následujícím znění: „Letha páně 1621, 1. dne Aprilis⁵⁶ v plnosti cechu řeznického, shromážděných osob těchto předně takto, osoby za P.⁵⁷ cechmistry jsou voleni tito.“ Formule je stále podobná, i když v průběhu let se dostává do popředí fakt, že cech byl obnovován z vůle císařského rychtáře a radních, stejně jako zbožné formule.

V následujících zápisech jsou projednávány různé záležitosti, jako například do cechu přijímání učni a mistři, volba starších tovaryšů, půjčky cechu, jsou zde uváděny také mistrovské vdovy a nájemci krámů. Především během třicetileté války se objevují zápisy o různých mimořádných vydáních cechu, později také výdaje cechu na dary jaroměřskému děkanovi, císařskému rychtáři a primasovi.

Mezi zápisy z roku 1625 a 1626 je opsané privilegium jaroměřského cechu a okolnosti jeho získání od královéhradeckých řezníků. Za statuty celého cechu následuje ještě pořádek udělený mistry jaroměřského cechu řeznickým tovaryšům. Každé toto ustanovení má celkem třináct článků. Zápisy pokračují souvisle po jednotlivých letech v průběhu celé knihy, s výjimkou roku 1637, který následuje za rokem 1635 a předchází tak rok 1636. To by nasvědčovalo tomu, že do knihy byl průběh schůze zapisován s časovým odstupem, i když během třicetileté války mohlo být zapisování odkládáno díky mimořádným poměrům. Zápisy z roku 1648 jsou do knihy vepsané dvakrát za sebou. Knihu vedl pravděpodobně písař cechu, protože cechovní privilegia do knihy opsál řezník Sixt Vodička v roce 1644.

---

⁵⁵ SOkA v Náchodě, fond Cech řeznický Jaroměř, Zápisy ze schůzí cechu, inv. č. 2, kniha č. 1.

⁵⁶ Aprilis je latinský výraz pro měsíc duben.

⁵⁷ Zkratka pro „pány“.

4 Města v 16. a 17. století

Podoba měst v českých zemích byla velmi rozmanitá. Jejich právní postavení určovala především vazba k vrchnosti, kterou mohl být král, šlechtic, církevní instituce nebo město na vyšší úrovni. Politické uplatnění jednotlivých měst bylo tedy velmi rozdílné, stejně jako bylo různorodé postavení osob uvnitř města. Mohli to být měšťané, prostí obyvatelé města, duchovní, šlechtici a úředníci nebo i panovník.⁵⁸

Proměny české společnosti v době husitské revoluce umožnily přestavbu politického systému a postupně se uzavřely oba šlechtické stavy. V Čechách pak královská města vykristalizovala v samostatný stav na zemském sněmu.⁵⁹ Pro města bylo důležité, že si díky svému hospodářskému rozvoji toto postavení udržela.⁶⁰ Politickým vzestupem, politickými svobodami a samostatností se pak královská města odlišila od měst poddanských, i když po hospodářské stránce se mnohá poddanská města těm královským rovnala.⁶¹ Královským městům se však nepodařilo získat rovnocenné postavení ve státní správě a od přelomu 15. a 16. století musela ustupovat nátlaku šlechty. Svatováclavská smlouva uzavřená v roce 1517 městům zajistila soudní autonomii a účast na zemských sněmech, avšak újmu utřžila jejich hospodářská privilegovanost.⁶²

Na přelomu 15. a 16. století začala šlechta rozšiřovat své hospodářské zájmy. V první fázi, probíhající na konci 15. a v první polovině 16. století, šlechta podporovala rozvoj svých poddanských měst a ve druhé fázi se snažila o co nejvyšší výnos ze svých velkostatků.⁶³ Režijní hospodaření velkostatku se ve vztahu k městům projevilo nejprve jen v oblasti pivovarnictví, i to však mělo pro královská města kritický dosah a ukázalo se být nebezpečnějším než rozvoj poddanských měst. Tento proces je záležitostí druhé poloviny 16. století a způsobil pokles výroby piva v královských, ale i v poddanských městech.⁶⁴ Snahy šlechty narazily na zájmy královských měst, kterým vadilo především výše zmíněné šlechtické vaření piva a obdařování poddanských měst hospodářskými privilegii.⁶⁵ V poddanských vesnicích se také usazovali řemeslníci, kteří se nemohli usadit ve městě. Nakupovaná surovina zde však byla levnější než ve městech a proto byly levnější i výrobky

---

⁵⁸ PÁNEK, Jaroslav. Města v politickém systému předbělohorského českého státu. In *Česká města v 16. – 18. století*. Sborník příspěvků z konference v Pardubicích 14. a 15. listopadu 1990. Praha 1991, s. 17.

⁵⁹ PÁNEK, Jaroslav. *Stavovská opozice a její zápas s Habsburky 1547 – 1577*, K politické krizi feudální třídy v předbělohorském českém státě. Praha 1982, s. 18.

⁶⁰ JANÁČEK, Josef. *Řemeslná výroba v českých městech v 16. století*. Praha 1961, s. 29.

⁶¹ Tamtéž, s. 30.

⁶² PÁNEK, Jaroslav. *Stavovská opozice*, s. 19.

⁶³ JANÁČEK, Josef. *Přehled vývoje řemeslné výroby v českých zemích za feudalismu*. Praha 1963, s. 167.

⁶⁴ JANÁČEK, Josef. *Řemeslná výroba*, s. 143.

⁶⁵ Tamtéž, s. 66.

vesnických řemeslníků.⁶⁶ Tyto řemeslníky pak potají podporovali konšelé, protože trhy ve městech pak byly rozmanitější a levné výrobky tlačily dolů i ceny městského zboží.⁶⁷ Rozvoj vrchnostenských měst a městeček měnil dosavadní poměry místních trhů, které byly rozdrobovány a oslabovaly tak výrobní kapacitu některých odvětví.⁶⁸

V Čechách a na Moravě bylo v polovině 16. století 41 královských měst, včetně devíti měst věnných, jejichž počet se uzavřel v roce 1569 začleněním Nového Bydžova, a včetně šesti měst moravských. Poddanských měst a městeček pak bylo téměř 700. V rudolfínské době měla Praha asi 60 000 obyvatel, přibližně deset měst pak patřilo do skupiny s 5 000 až 8 000 obyvateli. Mezi tato města se řadila například Kutná Hora, Jihlava, Olomouc, Hradec Králové, Žatec, Klatovy, Tábor, Cheb a některá poddanská města. Mezi středně velká města, ve kterých žilo nad 1 200 obyvatel, patřila většina královských měst, z poddanských měst pak města s rozvinutou textilní výrobou nebo rezidenční města.⁶⁹ Odhaduje se, že v Zemích Koruny české žila ve městech asi třetina obyvatel.⁷⁰ Ve stejné době byl přitom podíl šlechty na celkovém počtu obyvatel českého státu asi jedno procento. Obyvatelé měst se od těch ostatních odlišovali uplatňováním zvláštního práva a samosprávnou organizací.⁷¹ Na rozhraní mezi poddanskými a královskými městy stála města komorní, patřící přímo králi. Byla spravována českou komorou, nebo spíše vrchním hejtmanem královských panství. Královských měst pak bylo v poměru k ostatním městům poměrně málo. Tato města se pokládala za svobodná, protože stejně jako u šlechty byl jejich jedinou vrchností panovník.⁷²

Královská města byla trojího druhu. Do první skupiny patřila vlastní královská města, která spravoval královský podkomoří. Královská věnná města pak spravoval podkomoří králové a o královská horní města se staral nejvyšší mincmistr Království českého.⁷³ Královská věnná města se poprvé objevují na počátku 14. století. Jejich účelem bylo zabezpečit příjmy českým královnám, a to zvláště po jejich ovdovění. Tato města se od ostatních královských měst nijak neodlišovala, pokud neexistovala královna a její věnné nároky. Zvláštní roli plnila pouze pokud bylo třeba financovat královnin dvůr a města pak byla spravována podkomořím králové. Tento úřad byl ustanoven bez ohledu na existenci

---

⁶⁶ WINTER, Zikmund. *Český průmysl a obchod v 16. věku*. Praha 1913, s. 12.

⁶⁷ Tamtéž, s. 16.

⁶⁸ JANÁČEK, Josef. *Řemeslná výroba*, s. 88.

⁶⁹ HORSKÁ, P.-MAUR, E.-MUSIL, J. *Zrod velkoměsta*, Urbanizace českých zemí a Evropa. Praha – Litomyšl 2002, s. 86.

⁷⁰ PÁNEK, Jaroslav. *Města v politickém systému*, s. 18.

⁷¹ Tamtéž, s. 19.

⁷² Tamtéž, s. 20.

⁷³ VOREL, Petr. Královská věnná města v systému českých měst 16. století. In *Věnná města za třicetileté války a jejich poválečná obnova*. (Sborník příspěvků z konference konané v Mělníce ve dnech 4. – 5. května 2004). Mělník 2004, s. 18.

královny až na konci 15. století.⁷⁴ Tím se skupina královských věnných měst určitým způsobem vyčlenila od měst ostatních, ale jinak se od nich nijak nelišila. Královna nemohla s věnnými městy nakládat jako se svým majetkem, stejně jako nemohl královská města zastavovat nebo prodávat král.⁷⁵

Královská věnná města ležela pouze ve východních Čechách, tedy Hradec Králové, Jaroměř a Dvůr Králové v kraji Hradeckém a Chrudim, Vysoké Mýto a Polička v kraji Chrudimském. V těchto krajích navíc nebylo žádné královské město, které by nebylo zároveň městem věnným.⁷⁶ Mimo oblast východních Čech pak z věnných měst ležel jen Mělník.⁷⁷ K východočeským věnným městům patřil také Trutnov, který byl však často zastavován.⁷⁸ Vyčlenění věnných měst v letech 1576 až 1603, kdy žila královna vdova po Maxmiliánovi II. Marie Habsburská, spočívalo především v přerozdělení peněz určených pro královnu. Jejich praktický výběr však probíhal stejně jako u ostatních královských měst. Ve druhé polovině šestnáctého století již byl úřad podkomořího králové obsazován bez ohledu na existenci královny a královská věnná města se tak institucionalizovala.⁷⁹

Po nástupu Ferdinanda I. na český trůn v roce 1526 se těžiště politických konfliktů posunulo z dosavadního soupeření mezi šlechtou a městy do rozporů mezi stavy a králem. Ferdinand I. v prvních desetiletích své vlády útočil na zájmy jednotlivých stavů, kteří se je snažili hájit a nevěnovali dostatečnou pozornost politice celé stavovské obce. Ferdinand tak předcházela střetnutí se stavy, i když napětí stále rostlo, a to především kvůli panovnickým finančním nárokům a jeho neústupnosti v náboženských otázkách.⁸⁰

V době šmalkaldské války se stavy pokusily vymanit ze své pozice, avšak nepodařilo se jim sjednotit své zájmy a vytvořit tak dostatečně silnou protiváhu královské moci. Ferdinand I. po svém vítězství využil příležitosti k hospodářskému a politickému zeslabení opozice.⁸¹ Panovníkovi se navíc podařilo rozbít stavovskou opozici na jednotlivé složky, proti kterým poté mohl zasáhnout jednotlivě. Toleroval přestupky šlechty a tvrdě zasáhl proti královským městům, která byla během povstání politicky nejaktivnější.⁸² V červnu 1547 se města dostala do izolovaného postavení a při formálním soudním procesu v červenci téhož roku dosáhl král jejich naprostého podřízení a výrazného hospodářského oslabení. Ferdinand totiž podřídil městskou administrativu zeměpanskému dozoru, zosobněnému v královských

⁷⁴ VOREL, Petr. *Královská věnná města*, s. 17.

⁷⁵ Tamtéž, s. 18.

⁷⁶ Tamtéž, s. 19.

⁷⁷ KRŠKOVÁ, Dagmar. *Královny a jejich věnná města*. Dvůr Králové nad Labem 2001, s. 203.

⁷⁸ Tamtéž, s. 209.

⁷⁹ VOREL, Petr. *Královská věnná města*, s. 19.

⁸⁰ PÁNEK, Jaroslav. *Stavovská opozice*, s. 20.

⁸¹ Tamtéž, s. 20.

⁸² Tamtéž, s. 21.

rychtářích nasazených do měst. Tito úředníci pak svou přítomností zajišťovali panovníkovi trvalou loajalitu městského stavu. Hospodářské sankce, jako konfiskace pozemkového majetku, pokuty, zavedení posudného a zábor odúmrtí poté města značně vyčerpaly.⁸³

Zemských sněmů se mohla města po roce 1547 účastnit jen z milosti krále a mohla zde jednat jen o městských záležitostech. Starému Městu pražskému byl odňat status vrchní soudní stolice pro většinu českých měst a byl zřízen apelační soud, ke kterému se města měla odvolávat od ledna roku 1548.⁸⁴ Zřízením apelačního soudu král také omezil soudní pravomoc městských rad. Zřízení této soudní instance sice bylo pro města trestem, avšak odpovídalo dlouhodobé snaze panovníka o sjednocení soudnictví a městského práva. Jednalo se také o pokrok v oblasti profesionalizace soudnictví, protože apelační soud se stal prvním soudem, kde stále zasedali mimo jiné čtyři doktoři práv. Apelační radové pak měli vyřizovat odvolání od všech soudů v zemích Koruny české, avšak ve skutečnosti se zabývali především záležitostmi městských soudů nejprve v Čechách a posléze i v ostatních zemích Koruny.⁸⁵ Postupně se tak městské právo unifikovalo podle práva Starého Města pražského a vrcholem tohoto procesu bylo vydání Koldínových „Práv městských Království českého“ v roce 1579. V následujícím roce pak apelační soud prohlásil Koldínův zákoník za závazný pro soudní praxi. V roce 1610 zákoník nabyt platnosti v celých Čechách, tedy i v oblasti měst, která se řídila právem magdeburským.⁸⁶ Král tak dosáhl zamezení odvolávání měst severoněmeckého právního okruhu do Magdeburgu.⁸⁷ Odpovědnost za stavovskou politiku omezením účasti měst na politickém životě přešla po roce 1547 plně do rukou šlechty.⁸⁸ Královská města se ocitla v závislosti na zeměpanské správě a větší význam ve veřejném životě již nezískala.⁸⁹

Královská města se nemohla vymanit z ochablosti, do které se po roce 1547 dostala. Při jednáních o české konfesi v roce 1575 a později ještě několikrát se měšťané pokusili obnovit ztracenou prestiž pražských měst, ale tyto snahy ztroskotaly na odporu panovníka a nepochopení ze strany šlechty, která politickou situaci měst zneužívala ve vlastní prospěch. Jednotlivé městské rady přestaly respektovat specifické zájmy městského stavu a klonily se spíše ke spolupráci s panovníkem a jeho úředníky, případně se stavovskou opozicí v době

---

⁸³ PÁNEK, Jaroslav. *Stavovská opozice*, s. 22.

⁸⁴ JANÁK, J.-HLEDÍKOVÁ, Z.-DOBEŠ, J. *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*. Praha 2005, s. 218.

⁸⁵ PÁNEK, Jaroslav. *Města v politickém systému*, s. 26.

⁸⁶ MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha 2003, s. 109.

⁸⁷ PÁNEK, Jaroslav. *Města v politickém systému*, s. 29.

⁸⁸ PÁNEK, Jaroslav. *Stavovská opozice*, s. 23.

⁸⁹ Tamtéž, s. 29.

stavovského povstání. Jednotliví měšťané se v důležitých institucích angažovali spíše jako byrokratický personál.⁹⁰

Největším úspěchem měšťanských politiků bylo zastoupení v direktorských vládách v letech 1609, 1611 a 1618 až 1619, stejně jako jejich zastoupení ve sboru defenzorů.⁹¹ Šlechtičtí předáci potřebovali, aby byla stavovská fronta na straně odboje jednotná. Počítali také s městskými finančními zdroji a řetězec finančních požadavků na města se nezastavil po celé povstání. Oplátkou nabídli měštům rovnoprávné zastoupení mezi direktory. Měšťané zastoupení v direktoriu však nepatřili k běžným městským sousedům. Jednalo se spíše o zámožný patriciát, který byl pod vlivem šlechty.⁹² Určitý omezený prostor dostal městský stav na generálních sněmech České koruny, které byly tvořeny českým zemským sněmem a delegacemi z vedlejších zemí.⁹³ Zástupci měst zde pak vystupovali až na poslední úrovni a jejich účast byla spíše formální.⁹⁴ Přesto se pokusili pod pohrůžkou zastavení vybírání berní alespoň částečně obnovit práva svobodného městského stavu.⁹⁵

---

⁹⁰ PÁNEK, Jaroslav. *Města v politickém systému*, s. 28.

⁹¹ Tamtéž, s. 27.

⁹² JANÁČEK, Josef. *Malé dějiny Prahy*. Praha 1983, s. 194.

⁹³ PÁNEK, Jaroslav. *Města v politickém systému*, s. 28.

⁹⁴ Tamtéž, s. 29.

⁹⁵ JANÁČEK, Josef. *Malé dějiny Prahy*, s. 197.

5 Městská správa v předbělohorském období a během třicetileté války

Městská správa v 16. a 17. století navazovala na předchozí vývoj a oproti středověkému období v ní nastaly větší změny až po roce 1547.⁹⁶ Nejdůležitějším samosprávným orgánem ve městě byla městská rada. Původně byla volena městským patriciátem a králem a poté potvrzena podkomořím. Později městskou radu každoročně navrhovala rada odstupující a změnila se jen část konšelů, čímž byla zajištěna kontinuita řádného chodu správy města.⁹⁷ Záležitostí městské rady bylo mimo jiné soudnictví, které převzala od městského rychtáře, jehož pozice ve městě upadala již ve středověku.⁹⁸ V jeho kompetenci byla již jen určitá pořádková služba a trestání drobných přestupků.⁹⁹ Rychtář byl spíše v pozici výkonného orgánu městské rady.¹⁰⁰ V předsednictví radě se konšelé střídali, prvním purkmistru v roce se říkalo také primas nebo primátor a k jeho úkolům patřila správa městského hospodářství.¹⁰¹

Příčinou konfliktů mezi konšely a městskou obcí bylo často městské hospodaření a správa obecních důchodů.¹⁰² Hradecké městské obci se podařilo v roce 1535 prosadit zvolení šesti důchodních úředníků a dalších osmi osob, které pravidelně kontrolovali hospodaření města a skládali účty v přítomnosti podkomořího a konšelů. Články z roku 1535 obsahovaly i různá úsporná opatření, omezující například hostiny radních a obecních starších na účet města. Byla zde stanovena také výše odměn pro rychtářovy pomocníky, důchodní úředníky a konšely. Při obnovování městské rady se měnila i polovina důchodních úředníků.¹⁰³

Po roce 1547 ztratila městská rada své výsostné postavení, avšak velká míra samostatnosti rady někdy způsobovala svévolné chování konšelů. Ferdinand I. v prvních desetiletích své vlády stál na straně městské rady proti městským obcím, ale případné stížnosti na konšely vítal, protože poté mohl sám zasahovat do městských záležitostí.¹⁰⁴ Při potvrzování městské rady byli voleni také hejtmani jednotlivých městských čtvrtí, obecní starší a městský rychtář.¹⁰⁵ Města byla po roce 1547 zbavena vlivu na složení svých rad, které

---

⁹⁶ JANÁK, J.-HLEDÍKOVÁ, Z.-DOBEŠ, J. *Dějiny správy v českých zemích*, s. 217.

⁹⁷ Tamtéž, s. 208.

⁹⁸ Tamtéž, s. 214.

⁹⁹ Tamtéž, s. 218.

¹⁰⁰ DOMEČKA, Ludvík. *Stará radnice v Hradci Králové*. Hradec Králové 1937, s. 6.

¹⁰¹ JANÁK, J.-HLEDÍKOVÁ, Z.-DOBEŠ, J. *Dějiny správy v českých zemích*, s. 215.

¹⁰² MIKULKA, Jaromír. *Dějiny Hradce Králové do roku 1850 I./2*. Hradec Králové 1997, s. 237.

¹⁰³ Tamtéž, s. 238.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 229.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 230.

byly vybírány královskými komisaři bez možnosti města do tohoto rozhodnutí zasáhnout.¹⁰⁶ Rady pak jmenoval podkomořský úřad, i když po roce 1547 ho v plnění tohoto úkolu stále častěji zastával hofrychtěř. Složení rad se však měnilo jen málo a také úřad primase mohl být zastáván dlouhodobě, jako například v Hradci v případě Martina Cejpa z Peclínovce.¹⁰⁷ Ten byl primasem s přestávkami od roku 1574 až do své smrti v roce 1599.¹⁰⁸ Městská rada se scházela až na výjimky pravidelně a v důležitých záležitostech konšelé svolávali celou obec, buď jen „hořejší“, tedy zahrnující vnitřní město v hradbách, nebo i „dolejší“, tedy také obyvatele předměstí.¹⁰⁹ Městská rada zde většinou informovala další obyvatele města o usneseních sněmu, která se na přelomu 16. a 17. století týkala především berních a finančních povinností v souvislosti s válkami s Turky.¹¹⁰ V předbělohorské době byla některá opatření zavedená Ferdinandem I. zmírněna, městům bylo například navraceno právo navrhopvat složení nové městské rady odstupujícími konšely a radě byla navracena pravomoc nad cechovními záležitostmi ve městě.¹¹¹

Po bitvě na Bílé hoře bylo podmínkou pro členství v radě katolické vyznání.¹¹² Konšelé zodpovídali především za hospodářskou a finanční správu města. Městské soudnictví bylo roztržštěné a během třicetileté války se rozvinula různá zvláštní místní práva, o jejichž kontrolu se městské rady snažily.¹¹³ Během třicetileté války velmi upadla pravomoc a autorita městské rady, a to ve prospěch krajských hejtmanů, kteří řešili i spory, které v dřívější době patřily pod jurisdikci města.¹¹⁴ Zcela do pozadí se pak za třicetileté války dostal úřad purkrabího hradeckého kraje, který se zabýval jen úzce vymezenými soudními otázkami. Purkrabství navíc často nebylo vůbec obsazené.¹¹⁵

V roce 1547 byli do královských měst dosazeni královští rychtáři. Měli za úkol dohled soudní, správní a policejní, přísahou byli vázáni pouze králi a významně omezovali městskou samosprávu.¹¹⁶ Rychtář zasedal pravidelně v městské radě a hájil při jejích jednáních zájmy krále, kterého o průběhu a obsahu zasedání informoval.¹¹⁷ Královský rychtář mohl také zastavit platnost každého usnesení, které by podle jeho mínění poškozovalo krále.¹¹⁸ Účastnil

---

¹⁰⁶ JANÁK, J.-HLEDÍKOVÁ, Z.-DOBEŠ, J. *Dějiny správy v českých zemích*, s. 218.

¹⁰⁷ MIKULKA, Jaromír. *Dějiny Hradce Králové do roku 1850 I./2*, s. 230.

¹⁰⁸ Purkmistři Hradce nad Labem. /Aut.:/ R. *Královéhradecko*, 10, 1932-1933, č. 5, s. 40.

¹⁰⁹ MIKULKA, Jaromír. *Dějiny Hradce Králové do roku 1850 I./2*, s. 230.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 231.

¹¹¹ JANÁK, J.-HLEDÍKOVÁ, Z.-DOBEŠ, J. *Dějiny správy v českých zemích*, s. 218.

¹¹² Tamtéž, s. 219.

¹¹³ Tamtéž, s. 220.

¹¹⁴ MIKULKA, Jaromír. *Dějiny Hradce Králové do roku 1850 II./1*. Hradec Králové 1994, s. 27.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 27.

¹¹⁶ PÁNEK, Jaroslav. *Města v politickém systému*, s. 21.

¹¹⁷ JANÁK, J.-HLEDÍKOVÁ, Z.-DOBEŠ, J. *Dějiny správy v českých zemích*, s. 217.

¹¹⁸ DOMEČKA, Ludvík. *Stará radnice*, s. 6.

se městských soudů a sledoval projevy nespokojenosti namířené proti králi. Královský rychtář dohlížel také na správu zádušního jmění a na cechy, které se směly scházet jen s jeho souhlasem.¹¹⁹ Kontroloval také výnosy panovníkových příjmů, například z pokut, cel a odúmrtí.¹²⁰ Královské rychtáře jmenovala česká komora, které byli rychtáři venkovských královských měst podřízeni.¹²¹ V roce 1617 pak přešlo jmenování královských rychtářů do kompetence české kanceláře.¹²² Městská rada však v této době již směla navrhnout vlastního kandidáta.¹²³ Krátce po roce 1547 měli královští rychtáři silnou pozici a patrně jí také dovedli využít ve svůj prospěch, jak o tom svědčí osoba prvního hradeckého královského rychtáře Jakuba Kadrmana z Kelče. Brzy si v okolí města zakoupil značný majetek a zřejmě proti zástupcům města vystupoval dosti autoritativně.¹²⁴ Systém královských rychtářů sice časem ztratil své ostří, ale Habsburkům na českém trůnu se osvědčil, a proto byl Ferdinandem II. v roce 1621 zaveden také na Moravě a ve Slezsku.¹²⁵ V době třicetileté války pravomoc císařských rychtářů vzrostla. Měli za úkol spravovat obecní jmění, konfiskovat určené statky a pronásledovat nekatolíky. Při konfiskacích majetku emigrantů však měli dostatek příležitostí k vlastnímu obohacení, protože během války neměla česká komora prostředky na kontrolu správnosti průběhu konfiskací.¹²⁶ Královští rychtáři také trestali provinění proti katolickému náboženství, především pak sledovali pravidelné docházení obyvatel do kostela.¹²⁷

Ve městě působili i další úředníci, jako byli výběřčí cel nebo také ungeltu, posudného, pivního a vinného tácu, berní a dalších platů.¹²⁸ Tyto funkce byly většinou obsazovány hradeckými měšťany a jejich vykonávání bylo poměrně náročné. Dalším zeměpanským úředníkem v Hradci byl správce nebo také colmistr nad plavením dříví z Krkonoš po Labi a z Kladska a Orlických hor po Orlici. Někdy byl do této funkce obsazován královéhradecký císařský rychtář.¹²⁹

Se správou Hradce byl z nejvyšších zemských úředníků spojen především purkrabí hradeckého kraje. Purkrabí byl původně vojenským a politickým představitelem kraje.¹³⁰ Za

---

¹¹⁹ JANÁK, J.-HLEDÍKOVÁ, Z.-DOBEŠ, J. *Dějiny správy v českých zemích*, s. 218.

¹²⁰ MIKULKA, Jaromír. *Dějiny Hradce Králové do roku 1850 I./2.*, s. 225.

¹²¹ JANÁK, J.-HLEDÍKOVÁ, Z.-DOBEŠ, J. *Dějiny správy v českých zemích*, s. 218.

¹²² Tamtéž, s. 219.

¹²³ MIKULKA, Jaromír. *Dějiny Hradce Králové do roku 1850 I./2.*, s. 225.

¹²⁴ Tamtéž, s. 228.

¹²⁵ PÁNEK, Jaroslav. *Města v politickém systému*, s. 22.

¹²⁶ MIKULKA, Jaromír. *Dějiny Hradce Králové do roku 1850 II./1.*, s. 28.

¹²⁷ Tamtéž, s. 29.

¹²⁸ V roce 1538 Ferdinand I. dovolil, aby byl ungelt vybírán i v jiných městech než v Praze. MENDL, Bedřich. *Vývoj řemesel a obchodu v městech pražských*. Praha 1947, s. 35.

¹²⁹ MIKULKA, Jaromír. *Dějiny Hradce Králové do roku 1850 I./2.*, s. 224.

¹³⁰ BRADÁČ, L. V. Purkrabí kraje Královéhradeckého. *Královéhradecko*, 18, 1940 – 1941, s. 14.

husitských válek přestaly působit původní krajské úřady a po roce 1437 nebyly obnoveny. V Hradci však soud hradeckého purkrabství přetrval a s ním i úřad purkrabího hradeckého kraje.¹³¹ Byl zastáván osobami z rytířského stavu a patřil do sboru nejvyšších zemských úředníků, mezi kterými se poprvé objevil v roce 1497 v rámci dohody mezi rytíři a pány o rozdělení zemských úřadů mezi oba stavy.¹³² Působnost purkrabího se vztahovala na území hradeckého kraje a jeho soud se zabýval záležitostmi menšího významu. Již v 16. století byl považován za zvláštnost, protože si v roce 1600 zemský sněm vyžádal od purkrabího svědectví o jeho pravomocích, které v zemských zřízeních nebyly uvedeny. Soud využívali také hradečtí měšťané při drobných sporech se šlechtou a pod pravomoc purkrabího spadaly rovněž záležitosti svobodných zemských statků v držení obyvatel Hradce.¹³³

Dalším zemským úředníkem, který se zabýval správou města, byl podkomoří. Po husitském období byl tento post obsazován měšťany Starého Města pražského, roku 1486 byl však jmenován z řad rytířů a od té doby ztratili měšťané své místo ve sboru nejvyšších zemských úředníků.¹³⁴ V roce 1530 se stal podkomoří komorním radou a byl tak závislým na české komoře, nově zřízené v roce 1527 a určené ke správě královského hospodářství.¹³⁵ Úkolem podkomořího bylo především obnovování městských rad a při té příležitosti také kontrola jejich hospodaření.¹³⁶ Po Obnoveném zřízení zemském vydaném v roce 1627 byl úřad napříště svěřován střídavě osobám z rytířského a panského stavu, jeho pravomoc však výrazně poklesla, když byla z jeho kompetence vyjmuta správa klášterů, spadající nyní pod rentovní úřad na Moravě. Působnost podkomořího se nyní vztahovala pouze na dohled nad hospodářstvím královských měst a na obnovování jejich rad.¹³⁷ Během třicetileté války se postupně prosadil postup, podle něž se podkomoří osobně zúčastňoval jen obnovování rad, které bylo důležité nebo pro něho dobře dostupné. Čím dál častěji se však nechal zastupovat hofrychtěrem.¹³⁸ Ve čtyřicátých letech 17. století pak kvůli častému válečnému nebezpečí obnovoval podkomoří rady písemně a tato praxe později úplně převládla.¹³⁹ Některá města, která za povstání zachovala věrnost panovníkovi, byla vyňata z pravomoci podkomořího a v 17. století se tak formovala skupina privilegovaných měst. Mezi tato města patřily České

¹³¹ BRADÁČ, L. V. Purkrabí kraje Královéhradeckého, s. 28.

¹³² JANÁK, J.-HLEDÍKOVÁ, Z.-DOBEŠ, J. *Dějiny správy v českých zemích*, s. 90.

¹³³ MIKULKA, Jaromír. *Dějiny Hradce Králové do roku 1850 I./2.*, s. 223.

¹³⁴ JANÁK, J.-HLEDÍKOVÁ, Z.-DOBEŠ, J. *Dějiny správy v českých zemích*, s. 89.

¹³⁵ Tamtéž, 106.

¹³⁶ ĎURČANSKÝ, Marek. Agenda podkomořího věnných měst a podkomořího královských měst ve vzájemném porovnání. In *Věnná města za třicetileté války a jejich poválečná obnova*. Mělník 2004, s. 33.

¹³⁷ JANÁK, J.-HLEDÍKOVÁ, Z.-DOBEŠ, J. *Dějiny správy v českých zemích*, s. 125.

¹³⁸ ĎURČANSKÝ, Marek. Agenda podkomořího věnných měst, s. 33.

¹³⁹ Tamtéž, s. 34.

Budějovice, Plzeň a Malá Strana.¹⁴⁰ Podkomoří měl teoreticky hájit zájmy městského stavu, vzhledem k jeho stavovské příslušnosti však byl tento požadavek zřejmě problematický. Během třicetileté války však zájmy měst skutečně zastával, a to v záležitostech spojených s kvartýry vojsk, v jednáních s věřiteli měst a bránil městské rady proti císařským rychtářům, kteří v této době často propadali zneužívání své pravomoci.¹⁴¹

Hradec patřil mezi věnná města a záhy se začal objevovat také zvláštní podkomoří věnných měst. Byl podkomořím královny, která vlastnila finanční zdroje z věnných měst. Královna spravovala města po svém ovdovění, od roku 1400 pak po své korunovaci. Pokud však královna zemřela, přecházela správa těchto měst opět pod pravomoc podkomořího krále.¹⁴² Úřad podkomořího věnných měst je možné považovat za „zmenšeninu“ podkomořího královských měst, oba byli zastupováni hofrychtěrem. Mezi podkomořimi věnných měst můžeme za třicetileté války nalézt zástupce panského i rytířského stavu. Páni měli o tento úřad zájem zřejmě proto, že finanční odměna za jeho vykonávání byla podobná, jakou dostával podkomoří královských měst, ovšem věnných měst bylo méně a úměrně s nimi ubývalo jejich podkomořímu i povinností.¹⁴³ Věnná města se navíc s výjimkou Mělníka nacházela na území východních Čech a jejich obstarávání, stejně jako upomínání částek nezaplacených za obnovení rady, bylo tedy jednodušší. Města měla také podkomořímu věnných měst dodávat naturální dary, a to víno z Mělníka, bažanty z Hradce, mříňky ze Dvora Králové, lososy z Jaroměře, raky z Nového Bydžova, pstruhy z Vysokého Mýta, pšenici z Chrudimi, oves z Poličky a plátno z Trutnova.¹⁴⁴

---

¹⁴⁰ JANÁK, J.-HLEDÍKOVÁ, Z.-DOBEŠ, J. *Dějiny správy v českých zemích*, s. 219.

¹⁴¹ ĎURČANSKÝ, Marek. *Agenda podkomořího věnných měst*, s. 34.

¹⁴² JANÁK, J.-HLEDÍKOVÁ, Z.-DOBEŠ, J. *Dějiny správy v českých zemích*, s. 210.

¹⁴³ ĎURČANSKÝ, Marek. *Agenda podkomořího věnných měst*, s. 32.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 33.

6 Cechy v 16. a 17. století

Hlavní výrobním odvětvím měst a jejich charakteristickým znakem byla téměř od jejich počátků řemeslná výroba. Města využívala tzv. právo mílové, které většinou zakazovalo vykonávání řemesel v okruhu jedné míle od města, přičemž míle představovala vzdálenost asi devíti kilometrů.¹⁴⁵ V počátcích měst řídil řemeslníky ve městě rychtář a konšelé, avšak již od konce 13. století se začali řemeslníci stejných nebo podobných řemesel sdružovat ve spolky, zpočátku spíše náboženského rázu. Tato bratrstva však brzy začala hájit zájmy celého řemesla a vznikly z nich cechy, které na sebe strhly oprávněnost k řemeslné práci, k nákupu surovin a k prodeji výrobků.¹⁴⁶ První cechovní řády vznikaly od druhé poloviny 14. století, i když se pražští řezníci ve 14. století dovolávaly svých statut z doby Přemysla Otakara II.¹⁴⁷ Po posílení pozic městského stavu po husitských válkách v 15. století se nejdůležitější vrstvou městského obyvatelstva stalo řemeslnictvo a získalo si trvalý vliv na politiku městských samosprávních orgánů.¹⁴⁸ Hlavními principy cechovní organizace byla snaha, aby měl každý mistr zajištěnou existenci, stejně tak důležitou roli hrála zbožnost a vzájemná podpora mezi mistry. V 16. století však v činnosti cechů převládly hospodářské stránky, zbožnými úmysly se zabývaly spíše výjimečně.¹⁴⁹ Nejdůležitější hospodářskou příčinou k zřizování cechů byla snaha řemeslníků, aby cechem získali monopol na práci a odbyt na místním trhu. Řemeslníkům, kteří pracovali mimo cech, se říkalo stolří, hudlaři, humplíři nebo také šteraři.¹⁵⁰ Hlavní skupina řemesel vznikla až na výjimky v 15. století.¹⁵¹ Již od této doby a stejně tak v následujícím století byly nejpočetnějšími řemesly ve všech královských městech řezníci, sladovníci, krejčí, ševci, soukeníci, kožešníci, kováři a pekaři.¹⁵² Tato řemesla se objevují i v dalších městech, všechna totiž měla podobnou výrobní strukturu a páteří řemeslné výroby byla vždy potravinářská a oděvní řemesla.¹⁵³ V tomto období pak byla řemeslná výroba ve městech zaměřena převážně na místní, případně pak na oblastní trh.¹⁵⁴ V 16. století byly formy cechovní ochrany místních trhů zdokonalovány a ochranná opatření nabývala na ostrosti.¹⁵⁵

¹⁴⁵ HOFFMANN, František. *České město ve středověku*. Praha 1992, s. 180.

¹⁴⁶ WINTER, Zikmund. *Zlatá doba měst českých*. Praha 1991, s. 218.

¹⁴⁷ HOFFMANN, František. *České město ve středověku*, s. 188.

¹⁴⁸ JANÁČEK, Josef. *Řemeslná výroba*, s. 29.

¹⁴⁹ WINTER, Zikmund. *Český průmysl*, s. 4.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 8.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 3.

¹⁵² JANÁČEK, Josef. *Přehled vývoje řemeslné výroby*, s. 214.

¹⁵³ JANÁČEK, Josef. *Řemeslná výroba*, s. 35.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 37.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 218.

Výrazem rozvoje výroby byla specializace jednotlivých řemeslných odvětví, zaměřujících se na užší výrobní obor. Úroveň této specializace se stabilizovala během první poloviny 16. století.¹⁵⁶ Specializovat se mohli řemeslníci v rámci daného cechu, nebo se jednalo o řemesla úzce zaměřená a výrobně méně významná, která se v češích neorganizovala. Cechy se však snažily formulovat své právo k výrobě v co největší šíři, aby mohly pojmout co největší počet řemeslníků.¹⁵⁷

Svobodné městské trhy, konané každý týden, se vyvinuly z potřeby směny v rámci místního trhu.¹⁵⁸ Ve městě se soustředila nabídka z venkovského okolí, a to pod dohledem městské jurisdikce, což byla výhoda pro místní řemeslníky, kteří tak mohli ovlivňovat ceny nabízeného zboží nebo uplatňovat monopolní práva k nákupu surovin.¹⁵⁹ Řemeslníci si nárokovali monopolní práva odbytu na místním trhu a bránili se dovozu výrobků, které byli schopní sami vyrobit.¹⁶⁰ V 16. století se ovšem v poměrně velké míře rozvíjel zahraniční dovoz výrobků, a to především do Prahy, i když se objevoval ve všech větších městech.¹⁶¹

V 16. století kvůli ztíženým podmínkám přijímání nových mistrů do cechů nebyvale vzrostl počet stolířů, tedy necechovních řemeslníků. Ti obvykle pracovali pro sociálně níže postavené obyvatele měst a vesnic nebo u Židů.¹⁶² Většinou se jednalo o tovaryše, kteří z různých důvodů nemohli získat samostatnou živnost ve městě.¹⁶³ Šlechta žijící v Praze, ať už trvale nebo dočasně, pak zaměstnávala ve svých domech necechovní řemeslníky, kteří však často pracovali i pro jiné osoby.¹⁶⁴

Projevem zhoršení odbytových možností místního trhu v rámci rozvoje řemesel v poddanských městech byl úbytek mistrů, kteří byli hospodářsky slabší, dále zotřetí podmínek pro přijímání nových mistrů do cechu a regulace výroby uvnitř daného řemesla.¹⁶⁵ Nejvíce bylo uplatňováno omezování přístupu do řemesla, které se projevilo přísnějšími hledisky při odvádění mistrovských kusů, prodlužováním čekacích lhůt pro tovaryše, kteří chtěli být přijati do cechu a především zvyšováním poplatků při přijímání mistrů.¹⁶⁶ Současné se také zvyšovaly rozdíly ve výši plateb za přijetí do cechu u mistrovských synů a cizích tovaryšů. Mistrovští synové a ženiši mistrovských dcer a vdov měli rozmanité výhody, takže

---

¹⁵⁶ JANÁČEK, Josef. *Řemeslná výroba*, s. 53.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 55.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 144.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 145.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 148.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 150.

¹⁶² WINTER, Zikmund. *Český průmysl*, s. 10.

¹⁶³ JANÁČEK, Josef. *Řemeslná výroba*, s. 156.

¹⁶⁴ WINTER, Zikmund. *Český průmysl*, s. 11.

¹⁶⁵ JANÁČEK, Josef. *Řemeslná výroba*, s. 166.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 167.

se ještě více než dříve stávalo mistrovství výsadou starých řemeslnických rodin a bohatců.¹⁶⁷ Pro chudého tovaryše pak byl vysoký poplatek za přijetí do cechu nepřekonatelnou překážkou. V jednotlivých dílnách byl omezován počet učedníků a tovaryšů a byl stanoven počet výrobků, kolik může jedna dílna vyrobit.¹⁶⁸ Praxí se také staly společné nákupy suroviny v rámci cechu a její následné přerozdělení mezi mistry.¹⁶⁹ Tato opatření měla za následek zmenšování počtu mistrů a jejich chudnutí, dosavadní pozice řemesel ve velkých městech byla oslabena.¹⁷⁰ Místní trh však stále zůstával hlavním odbytištěm a jeho význam se znovu upevnil po ústupu výroby ze zahraničních trhů.¹⁷¹

V první polovině 16. století se začaly projevovat snahy cechů o společnou politiku. Vznikaly tak meziměstské cechy, které se utvářely především mezi městy jednoho panství nebo vznikly mezi cechy pražských měst.¹⁷² V 16. století byly cechy i v nejmenších městech, i když byli třeba všichni měšťtí řemeslníci sdruženi do jednoho cechu.¹⁷³ Když se do cechu sdružili dvě různá řemesla, vytvořila tzv. spolucech. Obě řemesla pak měla v cechu rovnoprávné postavení, i když se k spolucechu někdy přidávala drobná řemesla, která na rovnoprávné postavení nedosáhla.¹⁷⁴ Když byla v jednom cechu sdružena více než tři řemesla, vznikl takzvaný rajcech. Tyto rajcechy vznikaly pouze ve venkovských městech a někdy sdružovaly až patnáct řemesel.¹⁷⁵

Další možností byly zemské cechy, tedy volně spojené široké organizace, řízené obvykle z Prahy.¹⁷⁶ První z nich se objevují již před rokem 1526 a vystupují jako „vrchní cechy“ nad cechy jiného řemesla ve venkovských městech.¹⁷⁷ Tyto zemské cechy nesdružovaly všechny cechy daného odvětví v zemi, ale soustředily se spíše k řešení nejdůležitějších otázek, jako byl společný nákup suroviny nebo problematika učňů a tovaryšů.¹⁷⁸ Po celé 16. století pak zemské cechy byly formálními organizacemi a nepodařilo se jim překlenout individualismus jednotlivých cechů.¹⁷⁹ Pražský cech byl uznáván jako zemský především u venkovských cechů mlynářů, řezníků, sladovníků, kovářů, soukeníků, truhlářů a mydlářů.¹⁸⁰ Pražští řezníci byli hlavou zemského cechu již v 15. století

---

¹⁶⁷ MENDL, Bedřich. *Vývoj řemesel*, s. 40.

¹⁶⁸ JANÁČEK, Josef. *Přehled vývoje řemeslné výroby*, s. 237.

¹⁶⁹ JANÁČEK, Josef. *Řemeslná výroba*, s. 169.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 170.

¹⁷¹ JANÁČEK, Josef. *Přehled vývoje řemeslné výroby*, s. 217.

¹⁷² Tamtéž, s. 224.

¹⁷³ WINTER, Zikmund. *Český průmysl*, s. 4.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 24.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 25.

¹⁷⁶ JANÁČEK, Josef. *Řemeslná výroba*, s. 221.

¹⁷⁷ WINTER, Zikmund. *Z městských živností*, s. 29.

¹⁷⁸ JANÁČEK, Josef. *Přehled vývoje řemeslné výroby*, s. 226.

¹⁷⁹ JANÁČEK, Josef. *Řemeslná výroba*, s. 222.

¹⁸⁰ MENDL, Bedřich. *Vývoj řemesel*, s. 38.

a v roce 1560 se pokusili o sjezd všech cechovních řezníků do Prahy, aby se poradili o tovaryších, kteří mistrům utíkali s penězi.¹⁸¹ Propůjčovali opisy svých statut do všech měst v rámci Čech, dovolovali cechům užívání erbu a rozhodovali řeznické spory ve venkovských městech. Hodně bylo předáváno privilegium, podle kterého mistrovský syn, který se ožení, získá ihned status mistra, a když se vdá mistrovská dcera nebo vdova za řeznického tovaryše, přenesení mistrovské právo na něho. Tímto ustanovením se z řeznických cechů stávala jakási uzavřená kasta.¹⁸² Zemské cechy rozhodovaly v záležitostech, ve kterých si venkovské cechy nedokázaly poradit samy.¹⁸³ Podnětem k příslušnosti k pražskému cechu byla nejčastěji situace, kdy si venkovský cech vyžádal u pražského cechu statuta a zaplatil za ně.¹⁸⁴ Tyto cechy se pak obracely do Prahy pro ponaučení ve sporných záležitostech.¹⁸⁵ Zemské cechy vznikaly také u řemesel vyskytujících se vzácněji. Těchto mistrů ve venkovských městech obvykle nebylo dostatečné množství na založení vlastního cechu a proto považovali za svůj cech právě cech pražský. Tato praxe byla obvyklá především u malířů, zlatníků, zedníků a kameníků.¹⁸⁶

Po stavovském odboji v roce 1547 Ferdinand I. cechy zrušil, ale toto nařízení nebylo důsledně provedeno a král to snad ani nezamýšlel.¹⁸⁷ Cechovní systém se zachoval, i když nějakou dobu existovaly cechy bez privilegií. Působnost cechů pak byla omezena především v Praze.¹⁸⁸ Zde byly cechy regulovány především v cenové politice a ceny výrobků napříště diktovala cechům vláda, čímž byli řemeslníci značně poškozeni. Cechy také ztratily možnost zasahovat proti stolířům, ale tyto zásahy do pravomocí cechů byly spíše projevem politické porážky měšťanstva, které se nyní nemělo jak bránit proti panovníkovým zásahům.¹⁸⁹ Cechy také nesměly svolávat své schůze bez povolení královského rychtáře.¹⁹⁰ V ostatních královských městech nebyla opatření proti cechům tak tvrdá a během druhé poloviny 16. století získaly cechy svá privilegia zpět.¹⁹¹ Rok 1547 nebyl mezníkem ve vývoji cechů, avšak pro cechy mělo svůj význam celkové oslabení městského stavu a ztráta vlivu řemeslníků na městskou radu, což napříště zapříčinilo větší potíže s prosazováním cechovních

---

¹⁸¹ WINTER, Zikmund. *Český průmysl*, s. 39.

¹⁸² WINTER, Zikmund. *Z městských živností*, s. 31.

¹⁸³ MENDL, Bedřich. *Vývoj řemesel*, s. 38.

¹⁸⁴ WINTER, Zikmund. *Český průmysl*, s. 37.

¹⁸⁵ MENDL, Bedřich. *Vývoj řemesel*, s. 40.

¹⁸⁶ WINTER, Zikmund. *Z městských živností*, s. 34.

¹⁸⁷ Ve dvacátých letech 16. století zrušil Ferdinand I. cechy v Dolním Rakousku a ve Vídni. Místo cechovního zřízení zavedl nový živnostenský řád, fungující na principech živnostenské svobody. Tento nový systém se však neosvědčil, proto zřejmě v Čechách král o zrušení cechů důsledně neusiloval. JANÁČEK, Josef. *Přehled vývoje řemeslné výroby*, s. 230.

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 229.

¹⁸⁹ JANÁČEK, Josef. *Řemeslná výroba*, s. 227.

¹⁹⁰ JANÁČEK, Josef. *Přehled vývoje řemeslné výroby*, s. 232.

¹⁹¹ JANÁČEK, Josef. *Řemeslná výroba*, s. 228.

požadavků. V Praze byli také k nelibosti cechů trpěni necechovní řemeslníci z řad dvořanů a Židů.¹⁹² Židé do této doby provozovali řemesla pro vlastní potřebu, nyní však začali konkurovat ostatním řemeslníkům.¹⁹³ Královské úřady si také ponechávaly právo udělit povolení k provozování živnosti i necechovním osobám, především pak právě řemeslníkům dvorským a tzv. „koncesním“.¹⁹⁴ Před rokem 1547 byly cechy nástrojem řemeslníků ke zlepšení jejich poměrů, ale po tomto roce cechmistrři v cechu spíše dozírali na plnění povinností a příkazů od nadřízených orgánů.¹⁹⁵

Ve druhé polovině 16. století byla starým cechům hojně potvrzována statuta a v poddanských i královských městech vrchnosti nebo městské samosprávy zakládaly cechy nové, aby si zlepšily přehled o organizaci řemesel.¹⁹⁶ Cechy v této době kladly důraz na zachovávání cechovního ceremoniálu a dalších zvyklostí, jako byla povinnost mistrů účastnit se cechovních schůzí a pohřbů členů cechu apod. Cechy se tak snažily upevňovat v mistrech vědomí a nepostradatelnosti cechovní organizace pro jejich život.¹⁹⁷ Z důvodu zostřených ochranných opatření cechů bylo u většiny z nich omezováno a ztěžováno přijímání nových mistrů do cechu. Tak ubývaly tovaryšům vyhlídky na získání mistrovství a v celé střední Evropě se během druhé poloviny 16. století rozvíjelo tovaryšské hnutí, vystupující proti stávajícím mistrům.¹⁹⁸ Tovaryš byl stále především uchazeč o mistrovství, avšak vzhledem k měnícím se okolnostem byly jeho vyhlídky mizivé.¹⁹⁹ Tovaryšům byla vyplácena mzda zaostávající za růstem cen a tovaryši tak neměli téměř žádné vyhlídky na získání obnosu potřebného k založení vlastní dílny.²⁰⁰ Mnozí opouštěli řemeslo a hledali si práci jako nádeníci nebo jako žoldnéri.²⁰¹ Základnou tovaryšského hnutí byly tovaryšské cechy, které měly s cechy mistrů společné některé rysy, jako ceremoniál, pokladnici, statuta apod. Účelem těchto organizací bylo zachování stavovského povědomí tovaryšů a členové cechu se vzájemně chránili a pomáhali si. Tyto cechy vznikaly ve druhé polovině 16. století obvykle za přímé podpory mistrů, kteří tak mohli tovaryše kontrolovat.²⁰² V rámci tovaryšského hnutí se tovaryši snažili vztahy s mistry spíše zdůraznit a posílit tak své společenské a ekonomické postavení.²⁰³ Avšak vyskytovaly se i stávky tovaryšů nebo bojkoty mistrů. Někdy se konšelé

---

¹⁹² JANÁČEK, Josef. *Přehled vývoje řemeslné výroby*, s. 232.

¹⁹³ MENDL, Bedřich. *Vývoj řemesel*, s. 42.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 40.

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 38.

¹⁹⁶ JANÁČEK, Josef. *Přehled vývoje řemeslné výroby*, s. 233.

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 238.

¹⁹⁸ JANÁČEK, Josef. *Řemeslná výroba*, s. 230.

¹⁹⁹ JANÁČEK, Josef. *Přehled vývoje řemeslné výroby*, s. 240.

²⁰⁰ Tamtéž, s. 242.

²⁰¹ Tamtéž, s. 244.

²⁰² Tamtéž, s. 245.

²⁰³ Tamtéž, s. 245.

tovaryšů proti mistrům ujímali, i když stávky byly především po roce 1547 přísně zakazovány.²⁰⁴

Celkově nebyla situace řemeslné výroby na konci předbělohorského období příliš dobrá. Od druhé poloviny 16. století upadala výroba pro vzdálené trhy a dokončil se proces vytváření sítě nových místních trhů.²⁰⁵ Řemeslná výroba u nás se však snažila čelit zhoršující se situaci pouze upevnováním cechovního systému.²⁰⁶ I v této době bylo řemeslnictvo nejpočetnější vrstvou městského obyvatelstva, svůj politický potenciál však již ztratilo, což se projevilo v neúčasti řemeslníků na složení městských rad.²⁰⁷

Tricetiletá válka postihla svými těžkostmi každé řemeslo. Zapříčinila ohromné snížení počtu obyvatel a přeživším museli obyvatelé snášet s útrapami války ještě ohromné berní zatížení.²⁰⁸ V Praze byly v roce 1624 zastaveny živnosti nekatolíků, již před tímto datem však hodně osob nekatolického vyznání odešlo ze země. Emigraci zvolili především lidé z řad kupců, lékařů, lékárníků a knihtiskařů.²⁰⁹ Řemeslná výroba byla válkou naprosto ochromena a právě válka potvrdila její ústup, který však započal již v předchozím období.²¹⁰ V hradeckém kraji patřili řemeslníci po válce k nejhudší vrstvě městského obyvatelstva, výrazný byl také pokles počtu řemeslníků.²¹¹ Po válce byly posilovány ekonomické funkce velkostatku více než dříve a určujícím činitelem hospodářského vývoje se stalo velké šlechtické dominium.²¹² Práce řemeslné výroby se téměř výhradně omezovala jen na místní trh.²¹³ Řemeslníci viděli záchranu v cechovních organizacích, které měly v této době nebyvalou vážnost. Cechy však omezovaly samostatnost jednotlivých dílen, které podléhaly naprosté kontrole cechu. Cechovní systém se stal brzdou technického pokroku a tím byl předurčen jeho úpadek.²¹⁴

---

²⁰⁴ MENDL, Bedřich. *Vývoj řemesel*, s. 40.

²⁰⁵ JANÁČEK, Josef. *Přehled vývoje řemeslné výroby*, s. 247.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 248.

²⁰⁷ Tamtéž, s. 253.

²⁰⁸ Tamtéž, s. 255.

²⁰⁹ MENDL, Bedřich. *Vývoj řemesel*, s. 45.

²¹⁰ JANÁČEK, Josef. *Přehled vývoje řemeslné výroby*, s. 256.

²¹¹ Tamtéž, s. 257.

²¹² Tamtéž, s. 259.

²¹³ Tamtéž, s. 261.

²¹⁴ Tamtéž, s. 263.

7 Jaroměř v letech 1547 až 1670

7.1 Dějiny města v době předbělohorské

Po odboji proti králi v roce 1547 byli do Prahy voláni zástupci odbojných královských měst. Z Jaroměře bylo vypraveno třicet osob, které si spolu s ostatními vyslechly trest v podobě několika článků.²¹⁵ Zástupci města se museli zavázat, že předloží králi k potvrzení nebo zrušení všechna městská i řemeslnická privilegia, že vydají zbraně, odstoupí králi všechna cla a statky, které drží zástavním právem a že budou králi platit zvláštní poplatek z piva a sladu.²¹⁶ Jaroměř se stejně jako další města článkům podrobila a další zástupci města v Praze toto podrobení potvrdili a odevzdali statky města královské komoře. Peněžitá pokuta uložená Jaroměři činila dva tisíce kop grošů míšeňských. Stejně jako ostatním městům byla Jaroměři poměrně brzy navrácena odebraná privilegia, a to ještě v roce 1547.²¹⁷ Ferdinand I. také ještě v témže roce vrátil městu zádušní a špitální platy, které mu odebral.²¹⁸ Nově zřízená funkce císařského rychtáře byla obvykle obsazována zdejšími předními měšťany nebo osobami, které byly v Jaroměři dlouhodobě usdlé. Často tuto přední funkci ve městě vykonávali bývalí radní.²¹⁹ Z jaroměřských řezníků byli císařskými rychtáři ve sledovaném období Matyáš Zástěra v letech 1618 až 1623 a Jan Jiří Mann v letech 1637 až 1647.²²⁰

V roce 1548 postihl Jaroměř velký požár, který poničil především kostel, školu a radnici.²²¹ To je důvod, proč se nedochovala žádná městská písemnost starší než z roku 1549.²²² Celá jižní strana náměstí, která byla ohněm postižena, pak byla vystavěna z kamene a nazývala se od té doby „kamenná“. Protější straně s podloubím se říkalo „dřevěná“.²²³ Král pak v roce 1549 městu navrátil důchody a některé vesnice a zřídil v Jaroměři důchodní úředníky, kteří měli na hospodaření města dohlížet.²²⁴ V roce 1555 postihl Jaroměř velký mor. Podle pamětní knihy zemřelo ve městě 1 100 osob.²²⁵ Další morová rána postihla Jaroměř v roce 1582 a z tohoto důvodu zde nebyla obnovena městská rada.²²⁶ Stejný případ nastal

²¹⁵ KNAPP, Antonín. *Paměti královského věnného města Jaroměře nad Labem*. Jaroměř 1887, s. 38.

²¹⁶ BOUZA, E.-HOMOLKOVÁ, H. *Stručné dějiny města*. In *Jaroměř 1126 – 1976*. Jaroměř 1976, s.18.

²¹⁷ Tamtéž, s. 18.

²¹⁸ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. II. díl. Praha 1997, s. 573.

²¹⁹ EXNER, Václav. Rychtáři, primátoři, purkmistři a starostové města Jaroměře od r. 1547. *Ročenka městského muzea v Jaroměři 1937*, VII. Jaroměř 1937, s. 28.

²²⁰ Tamtéž, s. 29.

²²¹ BOUZA, E.-HOMOLKOVÁ, H. *Stručné dějiny města*, s. 19.

²²² KNAPP, Antonín. *Paměti královského věnného města*, s. 42.

²²³ EXNER, Václav. *Ze staré Jaroměře*. Jaroměř od začátku 16. do konce 19. století. *Jaroměřsko*, ročník II, č. 10. Josefov 1948, s. 5.

²²⁴ KNAPP, Antonín. *Paměti královského věnného města*, s. 42.

²²⁵ Tamtéž, s. 45.

²²⁶ BOUZA, E.-HOMOLKOVÁ, H. *Stručné dějiny města*, s.19.

v roce 1599.²²⁷ V roce 1569 se stavěla věž zvaná „nad pekelcem“, která v roce 1548 shořela. Stála nad branou u masných krámů a v této věži byla umístěna šatlava.²²⁸

V roce 1577 se do Hradce Králové vypravili zástupci věnných měst a byli zde požádáni, aby se zaručili rukojemstvím za dluh Marie Španělské ve výši 25 000 rýnských. V roce 1579 se zástupci věnných měst opět shromáždili v Hradci, tentokrát však bylo důvodem svolení Rudolfovi II. k dalšímu vybírání posudného. V roce 1586 se Jaroměř spolu s Hradcem Králové a Chrudímí zaručila za dluh Rudolfa II., který činil 7 000 zlatých.²²⁹ V roce 1610 však byli Jaroměřští kvůli tomuto dluhu předvoláni k soudu nejvyššího purkrabí pražského, protože je bratři z Lichtenštejna žalovali kvůli částce 3 000 kop míšeňských. Město jim dluh zaplatilo až v roce 1615, ale danou částku si městská rada musela vypůjčit, proto byla v roce 1616 zavedena zvláštní daň vybíraná z vína dováženého do města jaroměřskými měšťany.²³⁰

Ve druhé polovině 16. století také město nakupovalo některé vsi v okolí.²³¹ Roku 1568 bylo v Jaroměři 303 domů, z toho jich na náměstí stálo 61. Jaroměř byla v této době větší než Dvůr Králové, Kolín nebo Čáslav, mezi královskými městy zaujímal co do velikosti šestnácté místo.²³² V roce 1598 také císařský rychtář Václav Prokúpek prováděl sčítání domů a osedlých ve městě, na předměstích a v šosovních vesnicích. Osedlých bylo 274, komínů pak celkem 331.²³³ V roce 1600 bylo osedlých 257.²³⁴ V roce 1598 strávil v Jaroměři nějakou dobu praporec rejtarů pod velením Václava Želivského ze Sebusína, tento praporec pak byl z Hradce Králové vypraven do Uher na boj proti Turkům.²³⁵ Další vojenský oddíl proti Turkům byl vypraven v roce 1604 a město s ním mělo opět značné výdaje.²³⁶

7.2 Jaroměř za třicetileté války

Jaroměř se jako většina královských měst postavila na stranu českého protihabsburského povstání.²³⁷ V prvních letech stavovského povstání se válečné události Jaroměře přímo nedotýkaly.²³⁸ Po volbě Fridricha Falckého za českého krále v srpnu roku

---

²²⁷ KNAPP, Antonín. *Paměti královského věnného města*, s. 51.

²²⁸ Tamtéž, s. 46.

²²⁹ Tamtéž, s. 47.

²³⁰ Tamtéž, s. 54.

²³¹ Tamtéž, s. 47.

²³² EXNER, Václav. Ze staré Jaroměře. Počet obyvatelstva v Jaroměři v různých dobách. *Jaroměřsko*, ročník III, č. 8. Josefov 1949, s. 5.

²³³ KNAPP, Antonín. *Paměti královského věnného města*, s. 51.

²³⁴ EXNER, Václav. Ze staré Jaroměře. Počet obyvatelstva, s. 5.

²³⁵ KNAPP, Antonín. *Paměti královského věnného města*, s. 50.

²³⁶ Tamtéž, s. 53.

²³⁷ MERTLÍKOVÁ, O.-ČÍŽEK, J. Důsledky válečných událostí na vývoj Jaroměře v období třicetileté války. In *Věnná města za třicetileté války a jejich poválečná obnova*. Mělník 2004, s. 102.

²³⁸ KNAPP, Antonín. *Paměti královského věnného města*, s. 88.

1619 se podkomořím královny stal Jindřich Ota z Losu, který osobně ještě v prosinci téhož roku obnovil jaroměřskou městskou radu. Byli v ní přítomní i řezníci, kteří se od roku 1621 objevují v knize zápisů ze schůzí. Z dvanácti konšelů jich bylo celkem šest, což je překvapivě vysoké číslo. Jednalo se o Matyáše Zástěru, v roce 1621 císařského rychtáře, Matěje Svědíka, Petra Skálu a Jana Hoška Smiřického. Tito čtyři řezníci byli v roce 1621 cechmistry. Dále byli v roce 1619 konšely a zároveň členy řeznického cechu Matěj Svědík a Jan Velichovský, kteří byli cechmistry v roce 1622.²³⁹

Počátkem roku 1621, tedy po porážce stavů na Bílé hoře, obdržel Heřman Černín z Chudenic pravomoc, aby objel s vojskem deset královských měst a zjednal jejich poddanost králi.²⁴⁰ Přijal od těchto měst hold, dosadil nové císařské rychtáře a snažil se dohodnout finanční půjčku měst císaři.²⁴¹ Jednalo se o Jaroměř, Hradec Králové a Dvůr Králové, Vysoké Mýto, Čáslav, Chrudim, Kutnou Horu, Kouřim, Kolín a Český Brod.²⁴²

V letech 1621 až 1624 byly ve městě téměř neustále přítomné různé vojenské posádky, které museli měšťané vydržovat. Město se však pod tíhou těchto nákladů značně zadlužilo. Městská rada prodávala některé statky města a půjčovala si finanční prostředky od cizích věřitelů i od jaroměřských měšťanů.²⁴³ Například od řeznického cechu si město půjčilo 200 kop grošů míšeňských.²⁴⁴ V roce 1623 byla městská rada obnovena opět za účasti řezníků, kteří byli v radě nejméně v počtu čtyř.²⁴⁵ V roce 1625 byl jaroměřským primasem cechmistr řeznického cechu Jan Hošek Smiřický, konšelem pak byl ještě další cechmistr Matyáš Zástěra, k obecním starším patřil cechmistr Petr Skála. Císařským rychtářem byl Matěj Svědík, který byl také řeznickým cechmistrem. Po jeho smrti ho vystřídal Václav Chudek, řeznický mistr.²⁴⁶ Řeznický cech měl zřejmě ve městě velmi silnou pozici, když přední místa v městské správě zaujímal jeho členové. Mistři řeznického cechu patřili bezpochyby k předním jaroměřským měšťanům.

V rámci protireformace bylo do Jaroměře v roce 1625 umístěno vojsko, aby podepřelo zdejší působení mnichů z minoritského kláštera u sv. Anny v Hradci Králové. Ve stejném roce opustili město dva poslední nekatoličtí kněží. Přísná rekatolizace pak nastala roku 1626, kdy město opustilo 35 nekatolických měšťanů s rodinami.²⁴⁷ Většina se jich však později

---

²³⁹ KNAPP, Antonín. *Paměti královského věnného města*, s. 89.

²⁴⁰ Tamtéž, s. 89.

²⁴¹ Tamtéž, s. 90.

²⁴² BOUZA, E.-HOMOLKOVÁ, H. *Stručné dějiny města*, s. 20.

²⁴³ MERTLÍKOVÁ, O.-ČÍŽEK, J. *Důsledky válečných událostí*, s. 102.

²⁴⁴ KNAPP, Antonín. *Paměti královského věnného města*, s. 91.

²⁴⁵ Tamtéž, s. 91.

²⁴⁶ Tamtéž, s. 92.

²⁴⁷ MERTLÍKOVÁ, O.-ČÍŽEK, J. *Důsledky válečných událostí*, s. 104.

vrátila.²⁴⁸ Podle složení městské rady v letech 1619 a 1623 a v letech 1628 a 1629 se dá usuzovat, že přední jaroměřští měšťané, kteří byli voleni za konšely, konvertovali ke katolictví.²⁴⁹ Někteří měšťané však přeci jen zvolili raději emigraci, mezi jinými například Jan Střezoměřický, jehož syn Jiřík se v roce 1632 stal učedníkem řeznického cechu. Vdova po Janovi Marie nikdy nekonvertovala a její pozůstalost v roce 1653 propadla královské komoře, i když později byla navracena jejím dětem.²⁵⁰ Statky emigranta Jana Prokūpka převzal v roce 1646 jeho zeť Tobiáš Komínek, od roku 1627 starší tovaryš a pozdější cechmistr řeznického cechu.²⁵¹ Mezi emigranty se objevuje Jiřík Jezvinský.²⁵² V roce 1631 však byl přijat pod ochranu řeznického cechu. Podle zmínek v knize řeznického cechu ještě v padesátých a šedesátých letech 17. století nebyli všichni členové cechu katolíky a cechmistři byli zvaní k rychtáři, který jim domlouval, aby členové cechu chodili na mše a ke zpovědi.

V červnu roku 1628 byly městu navraceny odebrané statky a privilegia.²⁵³ Po roce 1630 se v okolí Jaroměře nepohybovala nepřátelská vojska, průchody vojska císařského však byly poměrně časté.²⁵⁴ V roce 1633 byla v Jaroměři zásobárna pro vojska v Hradeckém kraji. Bylo však nad finanční možnosti městské rady plnit dané požadavky, proto si vypůjčila hotovost od výběřčího Jana Jiřího Mana, který opatroval sbírku z vína a piva. I v dalších letech si obec z této sbírky půjčovala, a to především v roce 1635, když vojsko nechtělo z města odtáhnout a městská rada musela hradit jeho pobyt.²⁵⁵ Jan Jiří Man také v roce 1636 investoval do přívodu vody do města.²⁵⁶ Ferdinand Man, častý cechmistr řeznického cechu, byl jeho synem.²⁵⁷ Vysvětluje se tak jeho poměrně rychlý postup na přední pozice cechu a výsadní postavení mezi řezníky. Od roku 1667 byl primasem města, zemřel v roce 1689 ve věku 78 let.²⁵⁸

Horší časy pro východní Čechy nastaly v roce 1639, kdy švédský generál Johann Banner dobyl Prahu a odebral se právě do této části země. V červnu téhož roku dobyli Švédové Hradec Králové a do okolních měst, především do Jaroměře, Smiřic a Nového Města nad Metují umístili své posádky. Zůstali zde až do jara následujícího roku a po jejich odchodu zůstala na jaroměřském náměstí a předměstích vypálená skoro polovina domů, zbylé obyvatelstvo pak značně zchudlo. V tomto roce byl primasem Jiří Svehyn z Paumberku,

²⁴⁸ KUBĚNKA, Jan ml. *Nejstarší jaroměřská matrika (1628 – 1705)*. Jaroměř 1945, s. 7.

²⁴⁹ KNAPP, Antonín. *Paměti královského věnného města*, s. 95.

²⁵⁰ Tamtéž, s. 97.

²⁵¹ Tamtéž, s. 97.

²⁵² Tamtéž, s. 98.

²⁵³ Tamtéž, s. 99.

²⁵⁴ Tamtéž, s. 101.

²⁵⁵ Tamtéž, s. 102.

²⁵⁶ Tamtéž, s. 113.

²⁵⁷ EXNER, Václav. *Rychtáři, primátoři, purkmistři*, s. 31.

²⁵⁸ Tamtéž, s. 31.

který byl již dříve pod ochranou řeznického cechu.²⁵⁹ Po devíti měsících v únoru 1640 dobyl Hradec Králové císařský maršálek Piccolomini a i Jaroměř tak byla od Švédů osvobozena. Nyní však byly vybírány dávky a kontribuce na císařskou armádu. V roce 1641 generál Banner zemřel, na jeho místo však nastoupil generál Lennard Torstenson a císař v roce 1642 sbíral nové vojsko.²⁶⁰

Torstenson vtrhl do Čech a císařský velitel Gallas ho měl u Hradce Králové zastavit. V létě roku 1643 pak některé jeho oddíly ležely i v Jaroměři. V říjnu roku 1644 pak táhl přes Jaroměř do Slezska švédský vojevůdce Königsmark a jedna jeho posádka zůstala v Jaroměři déle než čtyři týdny.²⁶¹ V této době byl zničen městský archiv. V roce 1645 pak byly vypáleny masné krámy.²⁶² Znovu byla Jaroměř vypleněna a vypálena Švédy na podzim roku 1646 a poté v únoru roku 1648.²⁶³ Vojské posádky však pobývaly v Jaroměři ještě na podzim roku 1649 a v červnu 1650.²⁶⁴

Řezníci si ve své knize na přítomnost císařského vojska ve městě stěžovali v letech 1636 až 1638. V tomto roce cechmistři provedli vyúčtování i za uplynulá léta, kdy ho nebylo možné provést kvůli kvartýrům vojáků. Kvartýr měla vojska v Jaroměři i v roce 1639 a následujícího léta se musel cech složit na koupi vola pro kapitána vojska. V roce 1643 nebyli zvoleni noví cechmistři, protože císařský rychtář a konšelé byli příliš zaneprázdnění přítomností Gallasova vojska ve městě. Na totéž si cechmistři stěžovali i v roce 1644 a uvádějí, že „v příčině lidu vojanského častým maršem ano i v kvartýru zde v městě Jaromiři soldatecka zůstávající“ nebyli zvoleni cechmistři a nemohli ani provést počet za uplynulý rok. V knize je také uvedeno, že v roce 1645 vpadl do města švédský generál „*Duŝtrzon*“, zůstal zde i s armádou celkem čtyři týdny a „nemalé škody na svrščích, nábytcích i na stavení mnoho lidem jsou sdělali, jakož i nám krámy naše masné do kruntu jsou zbořené, spálené, vniveč obrácené.“ V roce 1647 byl cech donucen půjčit obci částku 24 zlatých rýnských na „výpalné“, které město zaplatilo švédským vojákům. V roce 1647 podle patentu od krále měl cech odvádět určitou částku z poráženého dobytka. Cechmistři se snažili zjistit, jak na patent reagovali královéhradečtí řezníci, ti však za stejným účelem poslali pro zprávu z pražských měst a Jaroměřským poradit nemohli. Zástupci cechu se pak snažili přesvědčit císařského rychtáře, aby se za cech postavil. Rychtář si však k sobě nepozval celý cech, ale zval si mistry po malých skupinkách, aby je k placení dávky snadněji přesvědčil. Cech tedy musel ustoupit

---

²⁵⁹ KNAPP, Antonín. *Paměti královského věnného města*, s. 103.

²⁶⁰ Tamtéž, s. 104.

²⁶¹ Tamtéž, s. 105.

²⁶² MERTLÍKOVÁ, O.-ČÍŽEK, J. *Důsledky válečných událostí*, s. 104.

²⁶³ KNAPP, Antonín. *Paměti královského věnného města*, s. 105.

²⁶⁴ Tamtéž, s. 106.

a patentu se podřídit. V roce 1648 a 1649 opět cechmířtři nepředložili řádné vyúčtování kvůli přítomnosti nepřátelských vojsk. Městská rada byla v takových případech příliš zaneprázdněná a cechovní záležitosti odkládala. V roce 1648 navíc cech poskytl městu další půjčku, tentokrát 6 zlatých rýnských na zaplacení rytmistru Malešovskému.

O strastech jaroměřského obyvatelstva svědčí proměna jeho počtu během války. V roce 1629 zde žilo okolo 1 250 lidí, na konci války se však uvádí počet 1 100.²⁶⁵ V roce 1641 se v Jaroměři nacházelo 24 osedlých, v následujícím roce pak 29. Podle soupisu obyvatelstva podle víry z roku 1651, který zahrnoval Jaroměř a její šosovní vesnice, zde žilo celkem 773 osob, z nich bylo řezníků 34, avšak včetně tovaryšů a učňů. Nekatolíků bylo v Jaroměři 45.²⁶⁶

Město bylo zadlužené už před třicetiletou válkou, ale během ní dluhy dále rostly a město nebylo schopno splácet ani úroky z dlužných částek. Taková byla situace mnoha českých měst, proto byli císařem ustanoveni zvláštní komisaři, kteří domlouvali s věřiteli měst nucené úlevy z jejich požadavků a splátky byly rozloženy na delší období. V roce 1628 měla Jaroměř 28 věřitelů, se kterými byly tyto smlouvy dojednány.²⁶⁷ Mezi nimi byl i Matyáš Zástěra, kterému město dlužilo 110 kop grošů míšeňských. Nejvyšší dlužná částka byla 3 000 zlatých rýnských, dlužných Marii Magdaleně Trčkové. Těmto osobám dlužilo město celkem 22 763 zlatých a 20 krejcarů rýnských. Věřitelů však měla městská obec i víc.²⁶⁸ V následujících letech nároky na kontribuci rostly úměrně úbytku obyvatel města, stejně tak se město čím dál častěji muselo potýkat s pobytem vojska v okolí nebo přímo ve městě a opět nastaly značné problémy se splácením dluhů.²⁶⁹ Věřitelé podávali žaloby k purkrabskému soudu a městská rada hledala pomoc u místodržících. V roce 1641 zaslala prosbu i císaři. Na jejím základě byly v roce 1642 všechny exekuce na město Jaroměř zastaveny.²⁷⁰

7.3 Jaroměř po třicetileté válce

V roce 1651 vlastnilo město jen jeden dvůr se třemi lány polí, mlýn s vodárnou, která zásobovala město, tři rybníky, obecní lázně a sladovnu.²⁷¹ V roce 1652 byl ustanoven za výběrčího kontribuce Ferdinand Man a Jan Charvát.²⁷² V roce 1654 byla zabavena role po

²⁶⁵ EXNER, Václav. Ze staré Jaroměře. Počet obyvatelstva, s. 5.

²⁶⁶ Tamtéž, s. 6.

²⁶⁷ MERTLÍKOVÁ, O.-ČÍŽEK, J. Důsledky válečných událostí, s. 103.

²⁶⁸ KNAPP, Antonín. *Paměti královského věnného města*, s. 119.

²⁶⁹ Tamtéž, s. 120.

²⁷⁰ Tamtéž, s. 121.

²⁷¹ BOUZA, E.-HOMOLKOVÁ, H. *Stručné dějiny města*, s. 21.

²⁷² KNAPP, Antonín. *Paměti královského věnného města*, s. 106.

Matějovi Svědíkovvi na náhradu restu, který vznikl když vykonával úřad výběřčího ungeltu a posudného.²⁷³

V roce 1642 bylo na náměstí ze 64 domů 29 pustých, většina z nich už od roku 1639 a toto zpustošení trvalo až do roku 1666.²⁷⁴ Z členů cechu byl zpustošením postižen dům Anny Skálové, vdovy po Petrovi Skálovi, Anny, vdovy po Lukáši Kroupovi, dům Petra Charváta, Petra Skály, Sixta Vodičky a mimo to i dům císařského rychtáře Matyáše Švendy z Rosenfeldu.²⁷⁵ Na pražském předměstí bydleli z řezníků například Václav Svědík, Jan Kroupa, Václav Hanousek a Martin Braul, nevíme však, jestli právě jejich domy byly pobořeny nebo ne.²⁷⁶ Z řezníků zde měl dům i Jan Vlach, Petr Skála, Jan Bydžovský, Samuel Chudek a Jan Hošek, jehož dům byl zpustošený.²⁷⁷ Pavel Michalec pak byl od roku 1646 majitelem pustého dvora.²⁷⁸ Na Svatojakubském předměstí také vlastnili řezníci několik domů. Byl to například Václav Kašparů, Jan Vlach, Jan Hendrych a Jan Hořický, dům Martina Cikána byl spáleništěm.²⁷⁹ Podle berní ruly bylo v Jaroměři v roce 1652 celkem 59 pustých míst, což činilo 25% domů.²⁸⁰ Bylo odhadnuto, že ve městě bylo v této době 53 až 54 osedlých.²⁸¹ Městská rada přenechávala pustá místa po domech uchazečům zdarma, méně poškozené pak prodávala pod podmínkou, že budou brzy vystavěny domy nové.²⁸² V roce 1670 však postihl Jaroměř velký požár.²⁸³ Vyhořelo mnoho nově vystavěných domů, kostel, děkanství, škola, hlásná věž a skoro celé Jakubské předměstí. Nové domy pak byly stavěny z kamene a s barokními štíty.²⁸⁴ V roce 1666 byli městskými důchodními úředníky Ferdinand Man a Jan Hendrych, oba mistři řeznického cechu.²⁸⁵

---

²⁷³ KNAPP, Antonín. *Paměti královského věnného města*, s. 107.

²⁷⁴ Tamtéž, s. 109.

²⁷⁵ Tamtéž, s. 73.

²⁷⁶ Tamtéž, s. 74.

²⁷⁷ Tamtéž, s. 75.

²⁷⁸ Tamtéž, s. 76.

²⁷⁹ Tamtéž, s. 78.

²⁸⁰ NOVÁK, Václav. Jaroměř po válce třicetileté. In *Ročenka městského musea v Jaroměři 1930 I*. Jaroměř 1930, s. 22.

²⁸¹ Tamtéž, s. 23.

²⁸² EXNER, Václav. Ze staré Jaroměře. Jaroměř od začátku 16. do konce 19. století, s. 6.

²⁸³ MERTLÍKOVÁ, O.-ČÍŽEK, J. Důsledky válečných událostí, s. 105.

²⁸⁴ EXNER, Václav. Ze staré Jaroměře. Jaroměř od začátku 16. do konce 19. století, s. 3.

²⁸⁵ KNAPP, Antonín. *Paměti královského věnného města*, s. 111.

8 Jaroměřská řemesla

V 16. století bylo nejpřednějším řemeslem ve městě pivovarnictví. Stejně jako v jiných městech bylo však měšťanské vaření piva na konci 16. století omezováno.²⁸⁶ Podobně jako řezníci měla i jiná přední řemesla ve městě oltář v kostele sv. Mikuláše, stejně tak si také zakládala pohřební bratrstva pro členy cechu i zájemce ze strany jiných, obvykle výše postavených obyvatel města.²⁸⁷

Dalším předním řemeslem v Jaroměři byli soukeníci. Nejstarší dochovaná písemná památka tohoto cechu je z roku 1595.²⁸⁸ Četně zastoupená byla řemesla hrnčírů, koželuhů, jirchářů, barvířů a kožešníků. K jaroměřskému kožešnickému cechu náleželi v 16. a 17. století například kožešníci z Dobrušky a Třebechovic.²⁸⁹ Kožešnický cech musel být v Jaroměři před rokem 1584, krejčovský pak před rokem 1555. O cechu kovářů a kolářů máme nejstarší dochovanou písemnost z roku 1598, o cechu kloboučníků pak z roku 1610. Jedním z nejstarších jaroměřských cechů byl také tzv. „cech trojího řemesla“, do kterého patřili pekaři, mlynáři a perníkáři.²⁹⁰ Podobně jako u řeznického cechu se dochovala statuta i pro tento cech a je v nich kladen velký důraz na dostatek chleba ve městě, na jeho kvalitu a přiměřenou velikost.²⁹¹

Dalšími zdejšími cechy byli zámečníci, cvokaři, hřebíčkáři, paséři, truhláři, sklenáři, provazníci, punčocháři, sedláři a tkalci. Zastoupena byla i mnohá jiná řemesla, jako například mydláři, lazebníci nebo barvíři pláten.²⁹² Objevují se i jednotliví mistři, a to řemesel mečírů, puškařů, nožířů, pasířů a šmukýřů.²⁹³ Tito řemeslníci však náleželi k cechům v jiných městech nebo k cechům jiného odvětví v Jaroměři. U některých zdejších cechů také byli zapsáni řemeslníci z jiných měst, a to například z Českých Budějovic, z Čáslavi, Vysokého Mýta nebo Hradce Králové. Jednalo se převážně o pasíře, dále pak o puškaře, zámečníky, sedláře a provazníky.²⁹⁴ V okolí města byly četné dvory a dokonce i vinice. Víno se pěstovalo na všech jižních svazích v okolí města.²⁹⁵ Kolem řeky Úpy byly také chmelnice. Mnozí obyvatelé se živili obchodem.²⁹⁶

²⁸⁶ KNAPP, Antonín. *Paměti královského věnného města*, s. 75.

²⁸⁷ EXNER, Václav. Ze staré Jaroměře. Jaroměřské cechy. *Jaroměřsko*. Ročník III, číslo 5. Josefův 1949, s. 7.

²⁸⁸ Tamtéž, s. 6.

²⁸⁹ KNAPP, Antonín. *Paměti královského věnného města*, s. 77.

²⁹⁰ EXNER, Václav. Ze staré Jaroměře. Jaroměřské cechy, s. 6.

²⁹¹ Tamtéž, s. 8.

²⁹² Tamtéž, s. 6.

²⁹³ KNAPP, Antonín. *Paměti královského věnného města*, s. 77.

²⁹⁴ EXNER, Václav. Ze staré Jaroměře. Jaroměřské cechy, s. 7.

²⁹⁵ Tamtéž, s. 7.

²⁹⁶ KNAPP, Antonín. *Paměti královského věnného města*, s. 78.

K povinnostem zdejších cechů náležela účast na církevních i světských slavnostech, hašení požárů, vítání cizích hostů apod. Cechy byly přísně hlídány, jestli se jejich členové řádně účastní mší a zpovědi. Pokud se cech něčím provinil, byli jeho zástupci voláni před císařského rychtáře, nebo i posláni do šatlavy. Nejednou byli takto potrestáni i jaroměřští řezníci (viz níže).

9 Cechovní statuta

9.1 Statuta jaroměřských řezníků

V knize jaroměřských řezníků, kde najdeme záznamy ze schůzí cechu od roku 1621 do roku 1678, je mimo jiné přepis privilegia tohoto cechu.²⁹⁷ Dne 20. října 1644 si nechali cechmistrři Václav Chudek, Jan Bydžovský a Tobiáš Komínek privilegium potvrdit purkmistrem a radou města Jaroměře. K tomuto kroku je vedla především obava z případného zničení privilegia, pokud by město bylo napadeno vojskem. V době třicetileté války byla tato obava zcela pochopitelná.

V úvodu vidimus se dovídáme, že privilegium je původně z roku 1506. V tomto roce poskytl jaroměřským řezníkům své privilegium řezníci královéhradečtí a vyhověli tak žádosti jaroměřského cechu. Toto privilegium, respektive záznam o něm, je také pokládáno za první dochovanou zmínku o řeznickém cechu v Jaroměři, který zde musel být už dříve. Zároveň se jedná o nejstarší dochovanou zmínku o jaroměřském cechu vůbec.²⁹⁸ Majestát byl stvrzen jaroměřskou městskou pečetí na žádost cechmistrů a mistrů od královského rychtáře a městské rady v roce 1585. Za tímto úvodem následuje doslovný přepis privilegia, který do knihy protokolů o schůzích přepsal cechovní písař Sixt Vodička, současně mistr řeznického cechu. Je poněkud matoucí, že jsou mistři v těchto statutech nazýváni buď tovaryši nebo mistři, ale tovaryšské artikuly následují za tímto cechovním privilegiem, proto o významu slova tovaryš ve smyslu mistra v této části knihy nemůže být pochyb.

V prvním článku privilegia jsou stanoveny tresty za přestoupení statut. Pokud by některý článek porušil cechmistr, musí zaplatit dvojnásobek než ostatní mistři. Kdyby statuta porušil někdo ze starších mistrů, tedy mistrů, kteří nebyli nově přijatí, má zaplatit o třetinu víc než jiní. Druhé ustanovení se týká pokuty pro toho, kdo by mluvil o záležitostech projednávaných na cechovní schůzi mimo cech. Takový provinilec má zaplatit jednu kopu grošů českých a kámen vosku a rok má sedět před světnicí, když se cech sejde. Dále kdo by se nezúčastnil zahájení cechovní schůze, má zaplatit pokutu 15 grošů českých. Kdo by zneuctil jiného člena cechu, má zaplatit podle uvážení mistrů. Pátý článek hovoří o tom, že každý řezník, který prodává maso v krámě, má dbát na to, aby maso bylo čisté, nebylo ze zvířete, které zadával vlk, dále aby nebylo z nemocného zvířete nebo ze šelmy. Nesmí se prodávat ani maso ze zvířete chovaného u malomocných, u kata nebo „konědry“, tedy u rasa.²⁹⁹

²⁹⁷ Stejný přepis najdeme i v příspěvku Václava EXNERA, Řeznický cech v Jaroměři. *Ročenka městského muzea v Jaroměři 1935*, VI. Jaroměř 1935.

²⁹⁸ EXNER, Václav. *Ze staré Jaroměře. Jaroměřské cechy*, s. 6.

²⁹⁹ Tamtéž, s. 7.

Šesté ustanovení se týká sporů mezi mistry v záležitostech týkajících se trhu. Pokud takový spor vznikne, určí mistři dva členy cechu, kteří mají spor urovnat. Rozhádání mistři pak musí takové řešení přijmout, jinak je potrestá celý cech. Dále se mezi masnými krámy nesmělo klít. Kdyby mistr slyšel někoho „nectně“ mluvit, ostatní mu uloží pokutu. Pokuta se vztahovala i na toho, kdo by nepřišel na cechovní schůzi, když to cechmistr poručí. Mistři si také při koupích zvířat nesměli navzájem překážet. Desátý článek řeší opět spornou situaci v otázce trhu. Pokud by někdo nabídl někomu ke koupi zvířata, jiný člen cechu to slyšel a šel koupit zvířata místo něho, bude potrestán. Dále pokud někdo nakoupí dobytek u jiného člena cechu, nezaplatí a věřitel na něho bude žalovat, zůstane krám dlužníka zavřený, dokud nebude dluh urovnán. Pokud by dlužník zapíral, bude předveden před rychtáře a městskou radu. Tato poněkud konkrétní ustanovení ve statutech ukazují, že konflikty mezi mistry v otázkách nákupu dobytka a nedodržování zákazu prodeje dlužníkům musely být poměrně časté.

Dvanáctý článek mluví o tom, že pokud si někdo vymůže svolání cechu mimo pravidelnou schůzi svolávanou cechmistry, musí zaplatit 24 grošů českých a tři libry vosku. V posledním bodě je deklarováno přednostní právo mistrovských synů a dcer na masné krámy.

Cechovní statuta byla zřejmě přeci jen zničena, nebo alespoň silně poškozena, a to kvůli přítomnosti vojska ve městě. Dokonce se tak stalo ještě v roce potvrzení privilegia městskou radou nebo v jarních měsících roku 1645. Obavy cechmistrů se zřejmě naplnily velice rychle a snaha o rychlé potvrzení a přepsání statut do knihy byla vedena hrozícím nebezpečím. Dne 5. dubna 1645 cechmistr Václav Chudek před ostatními mistry vyúčtoval náklady, které měl na obnovení porušeného majestátu. Mimo jiné se v této záležitosti vydal do Dvora Králové, otázkou zůstává odůvodnění směru jeho cesty. Podle předchozího dění by se spíše dalo očekávat, že si cech opět vyžádá privilegium v Hradci Králové, ale nedá se vyloučit, že se tak nestalo. Dá se dokonce předpokládat, že i královédvorští řezníci měli privilegium z Hradce Králové nebo z Prahy. Pořízení privilegia nebyla levná záležitost, Václav Chudek udával výdaje ve výši 47 zlatých a 29 krejcarů, což bylo o 9 zlatých víc, než činil roční příjem cechu za rok 1644.

V roce 1653 přijal cech usnesení, podle kterého měl každý člen cechu prodávat maso jen ve svém krámě a nikde jinde. Pokud by toto nařízení porušil cechmistr, zaplatil by pokutu dvě libry vosku, jednu libru by pak zaplatil mladší mistr nebo tovaryš. Obchody řezníků s masem se děly zřejmě na nepatřičných místech, nebo se dá nařízení vysvětlit tak, že mistři k prodeji masa nevyužívali jen své vlastní krámy.

9.2 Srovnání statut řezníků v Jaroměři a v jiných východočeských městech

V jaroměřských statutech mnohá ustanovení obvyklá pro statuta ze 16. století a 17. století nenajdeme. Jedním z možných vysvětlení je, že původ privilegia je z roku 1506 a je tedy staršího data. Řeznický cech v dalším věnném městě Chrudimi byl jedním z nejstarších cechů ve městě, jeho statuta byla schválena již v roce 1455.³⁰⁰ V prvním článku jsou ustanovení o dodržování náboženských zvyklostí. Každý rok měli být voleni dva cechmířtři a kdo byl zvolen a nechtěl funkci přijmout, musel zaplatit pokutu. Kdo chtěl být přijat do cechu, musel být ženatý. Přijímaný mistr také musel cechu odvést tři libry vosku, čtvrt kopy grošů českých a džber ječného piva.³⁰¹ Musel se také prokázat mistrovskými kusy. Do cechu nesměl být přijat Němec nebo člověk nemanželského původu.³⁰² Mistrem nemohl být někdo, kdo svévolně zabil člověka nebo někomu něco ukradl, takový řezník měl být také vyloučen z cechu.

Když měl mistr dva krámy, mohl si do druhého krámu pořídit tovaryše, tovaryš však musel u mistra zůstat nejméně jeden rok.³⁰³ Stejně tak mohl mistr pronajmout svůj krám nejméně na dobu jednoho roku, s nájmem krámu však museli souhlasit ostatní mířtři. Ve statutech je také ustanovení týkající se mistrovských vdov, které mohly po smrti manžela vést řemeslo, musely však mít tovaryše. Neženatý mířtřův syn mohl otci vést krám, ale musel prokázat své řemeslné znalosti.³⁰⁴ V artikulích jsou stanoveny ceny za porážku dobytka a další ustanovení týkající se provozování řemesla a obchodních záležitostí mířtřů.³⁰⁵ Objevuje se zde také článek o dodržování mířlového práva a o domácí spotřebě měšřtřanů. Kdo by si chtěl koupit jehně pro svou potřebu, nemělo mu v tom být bráněno, ale nikdo kromě řezníků nesměl prodávat kůže a maso. Najdeme zde i nařizení pro tovaryše, kteří měli především prokazovat mířtřům úctu a neokrádat je.³⁰⁶ Židé směli kupovat dobytek jen od řezníků a porážet ho mohli pouze na jejich jatkách.³⁰⁷ S jaroměřskými a hradeckými řezníky měli chrudimští stejná ustanovení ohledně slušného chování mířtřů a tovaryšů v masných krámech, kvality masa a některá ustanovení o vztazích mezi mířtřy a o fungování cechu.³⁰⁸ Mířtři museli ještě po celé 16. století vyznávat víru pod obojí, ale již v roce 1624 vydal

³⁰⁰ PLESKOTOVÁ, Veronika. Řezníci a uzenaři na Chrudimsku (1. část). *Chrudimské vlastivědné listy* 12, č. 5, 2003, s. 18.

³⁰¹ KLAUS, Alois. *Z dějin cechovnictví na Chrudimsku*. Praha 1907, s. 4.

³⁰² Tamtéž, s. 6.

³⁰³ Tamtéž, s. 4.

³⁰⁴ Tamtéž, s. 6.

³⁰⁵ Tamtéž, s. 4.

³⁰⁶ Tamtéž, s. 5.

³⁰⁷ Tamtéž, s. 6.

³⁰⁸ Tamtéž, s. 4.

krajský hejtman instrukci, podle které nesměli lidé této víry provozovat žádné živnosti a byl jim zakázán přístup do cechu i do učení.³⁰⁹

O další úpravu statut se v roce 1561 postaraly chrudimské mistrovské vdovy. Nelíbil se jim článek, díky kterému se tovaryši, kteří „ukázali řemeslo“, považovali za mistry a dožadovali se vlastnictví masného krámu. Článek byl městskou radou upraven a tovaryš mohl mistrovské kusy předvést jen s povolením konšelů. Ve stejném roce se na městskou radu a na císaře obrátili řezniční cechmířtři s jiným problémem. Hostinštři mohli porážet velký i menší dobytek a prodávat z něho maso. To se řezníkům nelíbilo a navrhli článek, který předložili na radnici ke schválení. Městská rada ani císař si však se sporem nevěděli rady a konšelé rozhodli, že řezníci nemají hostinským v nákupech dobytka překážet a rada v případech potřeby zasáhne v budoucnu.³¹⁰

Řeznické cechy v poddanských městech na Chrudimsku měly privilegia až z pozdější doby než Chrudim, i když můžeme předpokládat dřívější existenci cechů než byl původ nejstarších statut. Řezníci v Heřmanově Městci obdrželi artikule v roce 1592. Pokud zde chtěl být řezník přijat do cechu, musel být ženatý a musel ve městě vlastnit dům.³¹¹ Mistr musel předvést mistrovské kusy a místo svačiny měl odvést dvě kopy grošů českých.³¹² Mířtři museli prokazovat poslušnost dvěma cechmířtrům, které volil purkmistr a konšelé. Další ustanovení se týkají masných krámů nebo porážení dobytka, který museli před porážkou prohlédnout cechmířtři. Ti měli také na starost kontrolu čistoty masných krámů a dohlíželi, aby měli mířtři každou středu na krámech čerstvé maso.³¹³ V Heřmanově Městci měli řezníci problémy s Židy, kteří doma poráželi „nehodný“ dobytek a maso pak prodávali. Pokud při tom byli Židé přistiženi, maso se jim mělo odebrat a rozdat chudým. Každý řezník mohl porážet jen určitý počet dobytka, který se čas od času stanovoval. Kdo by prodával víc masa než bylo povoleno, zaplatil by pokutu.³¹⁴

Řezníkům v Chrasti potvrdil statuta královéhradecký biskup Jan Bedřich z Valdštejna v roce 1675. Měla 36 článků a obsahovala ustanovení o přijímání mířtrů apod. Kdo se zde chtěl stát řeznickým mířtrem, musel se oženit s dcerou řezníka nebo s mistrovskou vdovou a zaplatit 12 kop míšeňských. Mistrovská vdova mohla provozovat řemeslo, pokud měla tovaryše. Noví tovaryši museli jít na vandr, ale jejich povinností bylo určit za sebe rukojmí, které bylo zárukou, že se ve stanovenou dobu vrátí. Cechmířtři dohlíželi na správné míry,

³⁰⁹ PLESKOTOVÁ, Veronika. Řezníci a uzenáři na Chrudimsku, s. 18.

³¹⁰ KLAUS, Alois. *Z dějin cechovnictví*, s.

³¹¹ PLESKOTOVÁ, Veronika. Řezníci a uzenáři na Chrudimsku, s. 19.

³¹² KLAUS, Alois. *Z dějin cechovnictví*, s. 9.

³¹³ PLESKOTOVÁ, Veronika. Řezníci a uzenáři na Chrudimsku, s. 19.

³¹⁴ KLAUS, Alois. *Z dějin cechovnictví*, s. 20.

ceny a dodržování pořádku. Kontrolovali také mistry, jestli mají čisté zástěry a nevedou na krámě „oplzlé“ řeči.³¹⁵ Řezníci také měli nařízeno umývat nebo čas od času vysoustruhovat štok, na kterém maso sekali, a víko na vykládání masa.³¹⁶ Ve statutech také bylo ustanovení o tom, že kdo by vynesl z cechu informace projednávané na cechovní schůzi, bude z cechu vyloučen. Tento článek byl tedy přísnější než u jaroměřských a královéhradeckých řezníků.³¹⁷

Řezníkům z Hlinska byl cechovní řád potvrzen vrchností v roce 1678. Řeznický mistr se musel do roka oženit a pokud se nechoval řádně, mohl být z cechu vyloučen. V řádu jsou rozlišováni starší a mladší mistři, přičemž starší mistr mohl držet dva tovaryše, jednoho pacholíka a jednoho učedníka, ale mladší mistr učedníka mít nesměl. Členové cechu se museli účastnit katolických mší v neděli a ve svátek a v sobotu večer a večer před svátkem nesměli řezníci pracovat.³¹⁸

Přibližně ze stejné doby jako v Jaroměři je privilegium dobrušského řeznického cechu. Dobruška byla poddanským městem a řezníci obdrželi privilegium v roce 1493 od Jana z Janovic a Petrsburka na Opočně, nejvyššího pražského purkrabí, který držel opočenské panství v letech 1488 až 1494.³¹⁹ V těchto artikulích je stanoveno, že do cechu nesmí být přijat žádný zločinec, mistři si nemají navzájem nadávat, vodit do masných krámů lehké ženy a nemají „oplzle“ mluvit před dívkami a ženami. V krámech mohl být zahájen prodej, až když k tomu dali svolení cechmistři. Porážet se mohl jen zdravý dobytek, nesmělo se prodávat maso z dobytka chovaného u malomocných, pokousaného od vlka nebo z dobytka kradeného.³²⁰ Privilegium také zakazovalo prodávat syrové maso na opočenském panství každému, kdo by nebyl členem dobrušského řeznického cechu. Těmto huntýřům pak bylo maso zabaveno a rozděleno chudým.³²¹ Toto privilegium je obsahově podobné statutům jaroměřským řezníkům, je tu tedy možnost, že bylo napsáno podle stejné předlohy, pravděpodobně poskytnuté pražskými řezníky.³²² Cechovní statuta potvrzovali dobrušským řezníkům i další držitelé opočenského panství.³²³

Významným poddanským městem ve východních Čechách byly Pardubice. Zdejší řezníci obdrželi statuta od Viléma z Pernštejna v roce 1510.³²⁴ Byly zde články o pokutách pro cechmistry a mistry při porušení statut, o trestu za „pronesení cechu“, o ctění zahájené

³¹⁵ PLESKOTOVÁ, Veronika. Řezníci a uzenáři na Chrudimsku, s. 19.

³¹⁶ KLAUS, Alois. *Z dějin cechovnictví*, s. 20.

³¹⁷ PLESKOTOVÁ, Veronika. Řezníci a uzenáři na Chrudimsku, s. 19.

³¹⁸ Tamtéž, s. 19.

³¹⁹ HLADKÝ, Ladislav. Dobrušské cechy a jejich podíl na hospodářském životě města. *Městský zpravodaj Dobruška*, zvláštní číslo 1995. Dobruška 1995, s. 20.

³²⁰ MATOUŠ, Václav. *Dobrušská řemesla*. Dobruška 2004, s. 3.

³²¹ Dobrušská řemesla v 16. – 19. století. *Dobrušský zpravodaj*, 2002/02, s. 12.

³²² MATOUŠ, Václav. *Dobrušská řemesla*, s. 4.

³²³ Dobrušská řemesla v 16. – 19. století, s. 12.

³²⁴ ŠEBEK, František a kol. *Dějiny Pardubic*. I. díl. Pardubice 1990, s. 113.

cechovní schůze a o vzájemné úctě mistrů. Je zde i článek o tom, jaký dobytek smí být poražen, že mistři nemají mluvit „nectně“ mezi krámy a články o poměrech mezi mistry při koupích dobytka. Tyto články byly téměř totožné s články jaroměřských a královéhradeckých řezníků, zřejmě byly určitou formou převzaty od jiných řeznických cechů.³²⁵

Jsou zde však i některé články navíc, které byly zřejmě doplněny podle konkrétních potřeb Pardubic a zdejšího cechu. Jedná se především o články týkající se přespolních řezníků, kteří přicházeli prodávat do města maso o trzích. Domácí řezníci se měli při prodeji masa dělit o poražený kus dobytka nejvíce ve dvou, aby byl městu zaručen dostatek masa. Praxe byla zřejmě taková, že jedno zvíře zabilo několik řezníků a poté si rozdělili maso, které jednotliví řezníci prodávali v krámech. Cizí řezníci mohli dobytek do města přihnát a mohli ho zde i porazit, ale museli zvířata nechat prohlédnout od dvou domácích řezníků. Pokud byla zvířata v pořádku, mohli zde příchozí řezníci maso prodat, kdyby se však domácím mistrům zdálo maso závadné, mělo být odvedeno do zdejšího špitálu. Dobytek se do Pardubic dováděl i z větší dálky, v 16. století máme zprávu, že řezníci kupovali voly z Kouřimi. Příchozí řezníci také měli stanovenou dobu, do které museli maso prodat. Pokud ho prodat nestačili, dva určení domácí mistři jim maso vzali a opět ho darovali špitálu.³²⁶ Cechovní privilegium potvrdil pardubickým řezníkům Maxmilián II. v roce 1570, avšak na jejich žádost zrušil ustanovení o prodeji masa přespolními řezníky. Ti mohli nadále do města dobytek pouze přivést.³²⁷

Najdeme zde také ustanovení o tom, že řezníci nesměli kupovat kradený dobytek. Kdo chtěl být do cechu přijat za učedníka, musel se prokázat zachovacím listem. Tato praxe byla sice obvyklá, ale u jaroměřských řezníků tento článek nenajdeme.³²⁸ Navíc je také článek o tom, že cechmistr smějí peněžní příjmy z pokut použít jen pro potřeby cechu a zřejmě i s vědomím úředníků. V roce 1522 přidal Vilém z Pernštejna ještě nařízení, že řezníci mají kupovat jen dobytek, který je vhodný k porážce, a mají maso „slušně“ prodávat, tedy zřejmě za přiměřenou cenu. V sobotu mají být otevřeny všechny masné krámy a pokud by cechmistr nemohl sám na krámě prodávat, má k tomu určit tovaryše a ne svou manželku.³²⁹ U jiných řemesel byla pomoc ženy mistra při prodeji výrobků povolena, ne však u řezníků.³³⁰

---

³²⁵ SAKAŘ, Josef. *Dějiny Pardubic nad Labem*. Díl V. Cechy městské. Pardubice 1935, s. 101.

³²⁶ Tamtéž, s. 102.

³²⁷ Tamtéž, s. 104.

³²⁸ Tamtéž, s. 102.

³²⁹ Tamtéž, s. 103.

³³⁰ KLAUS, Alois. *Z dějin cechovnictví*, s. 10.

V roce 1558 byly královéhradeckým řezníkům Ferdinandem I. vráceny dva listy krále Vladislava z roku 1509.³³¹ Řeznické cechy měla v 15. století všechna královská města a Hradec nebyl výjimkou, Vladislav Jagellonský uděloval hradeckým řezníkům privilegium na základě předchozích statut.³³² Konšely potvrzené řády byly opisovány na pergamen, nebo pro větší potvrzení do městských knih, a to hlavně ve druhé polovině 16. století.³³³

9.3 Cechovní statuta v 16. a 17. století

Pokud cech v 16. století potřeboval statuta, vypůjčil si je od cechu stejného řemesla z jiného města. Mnohé cechy si také dávaly od vrchnosti nebo od krále potvrzovat právo statuta jiným městům propůjčovat. Půjčování artikulí nebylo levnou záležitostí a cechy, které si články vyžádaly, hradily tyto náklady z cechovní pokladnice nebo členové vybírali potřebnou částku mezi sebou.³³⁴ Cechy, které statuta propůjčovaly, si pak také osobovaly právo výkladu článků při sporných situacích. Nejčastěji byly artikuly propůjčovány z pražských cechů, ale některá venkovská města si články půjčovala mezi sebou.³³⁵ Přebíráním statut mezi cechy jednotlivých měst docházelo ke sjednocování zájmů řemeslníků na velkém území.³³⁶

Obecně se dá říci, že pokud si řemeslníci přinesli řád z jiného města, městská rada většinou potvrdila všechny články v řádu obsažené. Případné místní odlišnosti byly upravovány domácimi ustanoveními a radnice je potvrzovala až dodatečně.³³⁷ Města obvykle měla zájem o podporování cechů, ty totiž na sebe braly některé povinnosti náležející dříve městu. Šlo například o dohled nad kvalitou a počtem řemeslníků nebo o výběr dávek a zavádění některých opatření ohledně řemeslné výroby. Město podporovalo prosperující řemeslníky také proto, že mu přinášeli zisk. Cechy navíc zaručovaly určitou sociální podporu mezi daným okruhem obyvatel města. Řeznické cechy byly také důležité z hlediska hygienických opatření, jejichž přestoupení byla v rámci řemesla velmi přísně trestána.³³⁸

Cechovní pořádky byly v 16. století velmi konzervativní. I když ve statutech nebylo obsaženo vše nebo naopak v nich byly nepotřebné články, cech je v řádu ponechal a doslovně se jimi neřídil, případně je nedoplňoval. Povinnosti mistrů a tovaryšů se pak řídily spíše

³³¹ WINTER, Zikmund. *Řemeslnictvo a živnosti v 16. věku v Čechách*. Praha 1909, s. 657.

³³² Tamtéž, s. 656.

³³³ WINTER, Zikmund. *Český průmysl*, s. 93.

³³⁴ Tamtéž, s. 91.

³³⁵ Tamtéž, s. 91.

³³⁶ UBR, Pavel. *Historie řemesla řeznického ve Žďáře. Západní Morava*, Vlastivědný sborník ročník II, 1998, s. 36.

³³⁷ WINTER, Zikmund. *Český průmysl*, s. 92.

³³⁸ UBR, Pavel. *Historie řemesla řeznického*, s. 37.

zvykem nebo dohodou.³³⁹ Statuta v této době obsahovala obvykle postupy od učedníka k mistrovi, práva a povinnosti mistrů a tovaryšů, nařízení týkající se schůzí a platů, ale většinou obsahem nebyla technická stránka daného řemesla.³⁴⁰ Obvyklá byla i ustanovení o zbožnosti řemeslníků, například o dodržování svátků nebo o účasti na bohoslužbách.³⁴¹

V 16. století si řezníci ze všech královských měst nechávali statuta znovu potvrzovat. Řeznické cechy byly také první, kterým po roce 1547 Ferdinand I. vracel odejmutá privilegia. V 16. století vznikaly nové řeznické cechy již jen v menších městech, z východních Čech to byly například Pardubice, Žamberk nebo Třebechovice.³⁴²

Statuta řezníků z pozdního 16. a ze 17. století jsou obecně podrobnější. Oproti těm jaroměřským se více zabývají praxí přijímání učedníků a mistrů, jsou více uváděny konkrétní částky odváděné při přijímání. Také bývají více probírány praktické záležitosti týkající se řeznické praxe a prodeje masa, jedná se o články o bití masa na jatkách, čistotě kolem krámů, přísunu masa do města, kontrole dovážených zvířat, uzavírání krámů vzhledem k církevním obřadům apod. Zakazovalo porážení dobytka jinde než na jatkách a zvířata musela být zdravá. Pokud se zabíjela menší zvířata, musel se mistr postarat, aby kolem masného krámu bylo čisto. Povinností řezníků také bylo zajistit pro město dobré a levné maso, před jarmarkem mohli být určeni mistři, kteří kontrolovali dovážená zvířata. V Jaroměři a Hradci Králové byla tato praxe jistě stejná nebo přinejmenším hodně podobná, ale ve zdejších statutech převládaly články týkající se konkrétního fungování cechu a vztahů mezi mistry, které bylo třeba ve starším období nastavit. Ve statutech staršího původu je také o něco více poukazováno na čest členů cechu. Po bitvě na Bílé hoře je kladem větší důraz na dodržování náboženských zvyklostí a na kontrolu jednotlivých členů cechu právě v otázkách náboženství.

---

³³⁹ WINTER, Zikmund. *Český průmysl*, s. 92.

³⁴⁰ Tamtéž, s. 92.

³⁴¹ UBR, Pavel. *Historie řemesla řeznického*, s. 36.

³⁴² WINTER, Zikmund. *Řemeslnictvo a živnosti*, s. 657.

10 Cechmistrovství

Před rokem 1547 byly městské rady prakticky jediným nadřazeným orgánem nad cechy, protože zeměpanská moc zasahovala v cechovních záležitostech velmi zřídka. Po roce 1547 však konšelé byli spíše výkonným orgánem krále a vlády, často si volali zástupce řemesel na radnici a zde je informovali o nových nařízeních.³⁴³ V 16. století v královských městech volili cechmistry konšelé spolu s císařským rychtářem, a to obvykle v plné radě. V dřívější době volil cech své starší sám, i když v královských městech mohl i v 16. století navrhnout městské radě osoby ke zvolení.³⁴⁴ Volba cechmistrů často probíhala po volbě konšelů, dokud byl ve městě přítomen podkomoří.³⁴⁵ I v Pardubicích se od dob Pernštejnů vybírali cechmistři na radnici po nastolení nových konšelů.³⁴⁶ Přísahu králi pak cechmistři v královských městech prováděli před městskou radou, někde dokonce před plnou obcí.³⁴⁷ Před samotnou volbou žádali stávající cechmistři za propuštění.³⁴⁸

Cechmistři reprezentovali cech navenek a uvnitř cechu měli výkonnou a správní pravomoc. Někdy se jim říkalo také starší mistři, výjimečně byli cechmistři nazýváni také hejtmany nebo vormeistry.³⁴⁹ Byli také nazýváni staršími přísežnými, protože po roce 1547 přísahali v královských městech králi, radě, často i královskému rychtáři a vši obci. V poddanských městech cechmistři vždy přísahali vrchnosti.³⁵⁰ Přísaha obsahovala pět bodů. Cechmistři měli dbát na čest a slávu boží, zachovávat poslušnost vrchnosti, měli se řádně starat o cech, chovat se k chudým i bohatým mistrům stejně a dbát na prodej řádných výrobků.³⁵¹ Do tohoto posledního bodu byla často přidávána nařízení technického rázu, a to především u sladovníků a řezníků. Řezničí cechmistři měli přísahat, že budou maso správně vážit a budou prodávat všem lidem stejně, vysehradští řezníci slibovali, že nebudou zabíjet neřádný dobytek.³⁵²

Cechmistry se stávali lidé, kteří vynikali v řemesle a patřili mezi přední členy cechu.³⁵³ Méně početné cechy mívaly dva cechmistry, ale někdy se spokojily i s jedním. Největší počet cechmistrů byl čtyři, ale ve společných ceších mohlo být cechmistrů i víc, a to

---

³⁴³ WINTER, Zikmund. *Český průmysl*, s. 78.

³⁴⁴ Tamtéž, s. 94.

³⁴⁵ Tamtéž, s. 79.

³⁴⁶ SAKAŘ, Josef. *Dějiny Pardubic*, s. 107.

³⁴⁷ WINTER, Zikmund. *Český průmysl*, s. 79.

³⁴⁸ Tamtéž, s. 96.

³⁴⁹ Tamtéž, s. 93.

³⁵⁰ Tamtéž, s. 97.

³⁵¹ Tamtéž, s. 97.

³⁵² Tamtéž, s. 98.

³⁵³ Tamtéž, s. 96.

podle počtu zastoupených odvětví.³⁵⁴ Když byli cechmistři zvoleni, převzali do opatrování veškerý majetek cechu, jako pokladnici, pečeť, cechovní statuta, privilegia a knihy a jiný inventář. Registra mívaly i nejmenší cechy, ale cech mohl mít i další knihy, jako například knihy příj, různých zápisů, půjček, počtů, koupí apod.³⁵⁵

K povinnostem cechmistrů patřila kontrola řemeslné výroby, cechovní soudnictví a předsedání cechovním schůzím.³⁵⁶ Když zvolení cechmistři přijali svůj úřad, byla jim svěřena cechovní pokladnice. V ní byly uloženy cechovní peníze a pečeť.³⁵⁷ Často byla v pokladnici i cechovní privilegia a různá registra. Cechmistři pak vybírali a zapisovali platby odváděné do cechu, ať to byly pokuty nebo peníze za přijetí do cechu. V pokladnici byly také uloženy učednické a tovaryšské listy, pohřební vybavení cechu, cechovní nádoby apod.³⁵⁸

Který cechmistr byl potvrzen první, měl nepatrnou výhodu před ostatními, ale bez jejich vědomí nesměl sám o ničem jednat ani nic rozhodovat.³⁵⁹ Cechmistři obvykle postupovali společně ve vzájemné shodě, v důležitějších záležitostech mohli přivolat i bývalé cechmistry (tzv. staropřísežné) nebo celý cech. Svolávali také schůze celého cechu do cechovní hospody.³⁶⁰ Od 16. století dozírali konšelé a vrchnostenské úřady na finanční hospodaření cechu ve větší míře než dříve. „Počet“ předkládali odstupující cechmistři v plném cechu a za přítomnosti císařského rychtáře a několika konšelů.³⁶¹

Povinností cechmistrů bylo dohlížet na kvalitu výrobků i materiálu. Kontrola se týkala především potravinářských řemesel a řemesel pracujících pro vývoz. Například u řezníků prohlíželi dobytek dovedený na jatka k porážce, bít dobytek doma bylo zakázané.³⁶² Většina řemesel však kontrolovala výrobky svých členů až na trhu, v 16. století se také více než v dřívější době výrobky značily, aby byla identifikace výrobce co nejsnadnější.³⁶³ Cechmistři měli také dohlížet na správnost měř a vah a na přiměřenou cenu výrobků. U potravinářských řemesel cenu obvykle určovali konšelé. V 16. století ještě mohli cenu navrhnout cechmistři, jak o tom máme zprávy například z roku 1594 u budějovických řezníků. U stanovování cen však museli být přítomní členové městské rady. Podle policejních řádů z let 1576 a 1605 byli ke každému řemeslu ustanoveny zvláštní osoby, které měly dohlížet na kvalitu a cenu

---

³⁵⁴ WINTER, Zikmund. *Český průmysl*, s. 93.

³⁵⁵ Tamtéž, s. 99.

³⁵⁶ KÜHNDEL, Jan. *Vývoj olomouckých řemeslnických cechů (do začátku 17. stol.)*. Olomouc 1929, s. 103.

³⁵⁷ WINTER, Zikmund. *Český průmysl*, s. 98.

³⁵⁸ Tamtéž, s. 99.

³⁵⁹ Tamtéž, s. 100.

³⁶⁰ KÜHNDEL, Jan. *Vývoj olomouckých řemeslnických cechů*, s. 104.

³⁶¹ WINTER, Zikmund. *Český průmysl*, s. 102.

³⁶² Tamtéž, s. 128.

³⁶³ Tamtéž, s. 129.

výrobků. Nejdůležitější byl dohled prováděný nad pekaři a řezníky.³⁶⁴ V Pardubicích nekontrolovali váhy řeznických mistrů cechmistrů, ale osoby vyslané městskou radou.³⁶⁵

Cechmistrů si také někdy přibírali ke kontrolám takzvané obecní mistry, aby tak mohli čelit obviněním ze stranickosti. V Praze dohlíželi na řezníky přinejmenším jedenkrát týdně o sobotním trhu a mistři byli povinni jim zachovat vážnost.³⁶⁶ Špatné výrobky pak byly buď ničeny, nebo byly poskytnuty špitálu nebo škole ve městě.³⁶⁷ Někde bylo do těchto institucí odváděno i špatné maso, ale například v Českém Krumlově bylo poskytováno panskému psinci.³⁶⁸ Cechmistrů trestali mistry za špatné výrobky, i když si žádný spotřebitel nestěžoval. U řeznických cechů byla tato praxe poměrně častá.³⁶⁹ Pokud se někdo provinil opakovaně, ať už špatnými výrobky nebo jinak, trestem bývalo zavření jeho živnosti na určitou dobu, nejčastěji zřejmě na dva týdny. U řezníků bylo symbolem takového „svěcení“ odebrání klíčů od masného krámu.

Cechmistrů a někdy i konšelé museli pečovat o to, aby mistři měli dost surovin pro svou práci. V 16. století cechmistrů často nakupovali surovinu ve velkém z cechovních peněz a poté jí rozvrhli rovnoměrně mezi mistry.³⁷⁰ Tato opatření se týkala především potravinářských řemesel, protože tito cechmistrů byli odpovědní za dostatečné zásobování města. Řeznickým cechmistrům někdy konšelé propůjčili pravomoc, aby mohli ostatním mistrům přikazovat, kolik dobytka musí porazit. Cechmistrů někdy díky svému důležitému postavení stvrzovali obchodní jednání mistrů, například smlouvy o řeznických krámech byli vždy prováděny před cechmistry. Také se starali o to, aby mistrům jejich dlužníci spláceli dluhy a v případě nutnosti tyto dlužníky hnali před soud.³⁷¹

V 16. století také rostl počet zásahů cechmistrů proti stolířům, což byli necechovní řemeslníci. Městská rada se však snažila tyto zásahy omezovat.³⁷² Pražští cechmistrů často zasahovali proti židovským stolířům, u řezníků se jednalo o židovské řezníky z Libně. Řezničtí stolíři byli nazýváni také humplíři nebo huntýři. Občas dostali řezničtí cechmistrů povolení pobrat libeňským řezníkům v židovské ulici maso a poslat ho do špitálů nebo vězení. Pražští židovští řezníci však měli právo zabíjet maso na svých jatkách a libeňské kolegy často brali pod ochranu.³⁷³ Židům byly také často zastavovány nehotové výrobky a v případě

---

³⁶⁴ WINTER, Zikmund. *Český průmysl*, s. 130.

³⁶⁵ SAKAŘ, Josef. *Dějiny Pardubic*, s. 107.

³⁶⁶ WINTER, Zikmund. *Český průmysl*, s. 131.

³⁶⁷ Tamtéž, s. 132.

³⁶⁸ Tamtéž, s. 133.

³⁶⁹ Tamtéž, s. 142.

³⁷⁰ Tamtéž, s. 133.

³⁷¹ Tamtéž, s. 134.

³⁷² Tamtéž, s. 134.

³⁷³ Tamtéž, s. 136.

včasného nezaplacení dluhu je židovští obchodníci dávali dodělat stolířům, nebo jim dodávali staré výrobky a ty pak opravené se ziskem prodali.³⁷⁴

Cechmistrům náležel i určitý morální dohled nad členy cechu a měli také dohlížet, aby mistři nepracovali v neděli, účastnili se náboženských procesí a podobně.³⁷⁵ Považovali také za svou povinnost jménem cechu jednat před soudy, hájit cech i jeho jednotlivé členy a pokud byl člen cechu z něčeho nařčen, cechmistři ho nutili, aby se před soudem očistil.³⁷⁶ Cechmistři někdy také zasahovali do neutěšených manželských poměrů členů cechu, jednalo se však spíše o napomínání, protože trestání přečinů z této oblasti náleželo konšelskému soudu nebo kněžím. Cizoložství však bylo v mnoha statutech přímo zakazováno. Často však cechmistři reagovali na danou situaci až když si přišla manželka na mistra stěžovat, jak učinila například v roce 1617 manželka jednoho novoměstského řezníka a stěžovala si, že jí manžel bije a stýká se s mladými dívkami.³⁷⁷

10.1 Cechmistři v jaroměřském cechu

Cechmistrů řeznického cechu v Jaroměři bylo za období 1621 – 1675 celkem 21. V letech 1626, 1633-1634, 1636, 1640 a 1650 - 1651 pak jména cechmistrů nejsou uváděna, ale s největší pravděpodobností byla stejná jako v předešlých letech. V letech 1621 – 1632 (1634) byli v čele cechu vždy čtyři cechmistři. V roce 1635 pak byli cechmistři pouze dva a od roku 1637 se pravidelně objevují tři cechmistři. Jedinou výjimku tvoří rok 1659, kdy byli cechmistři opět čtyři, ale jedním z nich byl Ferdinand Man, který má navíc titul inspektora. Jeho postavení v cechu bylo zřejmě velmi výjimečné a zdá se, že v tomto případě byla funkce cechmistra spíše čestná. Snížení počtu cechmistrů mělo zřejmě důvod ve snížení významu cechu za třicetileté války. Vzhledem k válečným obtížím je velmi pravděpodobné, že úměrně s poklesem počtu obyvatel Jaroměře mohl klesnout i počet mistrů v cechu.

Většina cechmistrů byla do svého úřadu volena opakovaně, i když zůstává otázkou samotná volba ve výše zmíněných letech, kdy cechmistři ani nejsou uváděni. V cechu a ve městě mohla být v té době výjimečná situace, jako například v době války nebo moru, a volba ani nemusela proběhnout, nebo byli konšelé jednoduše spokojeni s výkonem funkce stávajících cechmistrů a nepovažovali za nutné volbu provádět. Spokojenost s cechmistry ale dávali najevo už opakovanou volbou stejných osob. Na období, které bylo kratší než tři roky, bylo zvoleno jen několik málo cechmistrů. Byl to Martin Tluka v roce 1627, Sixt Vodička v letech 1628 – 1629, Jan Vlach pro léta 1659 a 1661 a Jan Kučera a Martin Michalec, ale ti

³⁷⁴ WINTER, Zikmund. *Český průmysl*, s. 136.

³⁷⁵ Tamtéž, s. 136.

³⁷⁶ Tamtéž, s. 137.

³⁷⁷ Tamtéž, s. 142.

jsou uváděni až na konci sledovaného období a mohli v cechmistrovství pokračovat v dalších letech.

Petr Skála byl cechmistrem zřejmě celé dlouhé období od roku 1621 do roku 1637, pokud předpokládáme, že v letech neuvádějících žádné cechmistry byli tito stejní jako v předešlém roce. Navíc od roku 1631 je Petr Skála uváděn jako purkmistr Jaroměře. Skutečně dlouhodobým cechmistrem pak byl například Tobiáš Komínek, který byl s přestávkami cechmistrem od 40. až do 70. let 17. století, a to celkem nejméně 24 let. Ferdinand Man byl cechmistrem ve stejné době, celkem se jednalo o 15 let. Pavel Michalec byl pak od 50. do 70. let 17. století cechmistrem s přestávkami nejméně 20 let. Tito řezníci se zřejmě v čele cechu osvědčili a městská rada se na ně mohla spolehnout.

Obnovení cechu a s ním zvolení nových cechmistrů probíhalo i v Jaroměři na radnici v přítomnosti královského rychtáře a konšelů. Cech nebyl obnoven v několika letech. Buď byli královský rychtář a městská rada zaneprázdněni kvůli válečným událostem dotýkajícím se bezprostředně města, jako například v roce 1643, nebo se stalo, že nebyla obnovena ani městská rada. Cechmistři pak zůstali stejní jako v předchozím roce. Tento druhý případ nastal v letech 1664, 1667 a 1670. V roce 1669 pak cechmistři zvolení v předchozím roce žádali za propuštění z funkcí, ale byli napomenuti a v čele cechu ponecháni další rok.

Vyúčtování neboli počet cechmistři skládali obvykle na konci cechovní schůze, ale ke konci sledovaného období skládali počet několik dní před novou cechovní schůzí. Většinou skládali vyúčtování všichni cechmistři najednou a nerozlišovalo se, jaké částky který z nich platil a přijímal, cechmistři se těmito záležitostmi zřejmě zabývali společně. V některých letech jsou však příjmy a výdaje přiznávány jednotlivými cechmistry. Jedná se o léta 1641, 1643, 1648 a 1649. Zdá se proto, že během válečných let, kdy bylo město často ohroženo vpádem vojsk, si cechmistři rozdělili finanční hotovost cechu mezi sebe, i když za běžných okolností měla zůstat v pokladnici. Této domněnce nasvědčuje i počet činěný v roce 1647 za předchozí rok. Cechmistry byli Tobiáš Komínek, Ferdinand Man a Václav Chudek. Posledně jmenovaný však během roku zemřel a počet za něho činila jeho manželka Kateřina. Zdá se velmi nepravděpodobné, že by vdova po mistrovi přejímala i jeho cechmistrovské povinnosti, jemu svěřené peníze však dočasně v opatrování měla.

V letech 1638 a 1644 jsou zmiňovány počty cechmistrů, které měly probíhat zpětně po několika letech. Jako důvod je opět uváděna přítomnost vojska ve městě. V letech 1648 a 1649 byl navíc příjem cechu tak malý, že nestačil pokrýt jeho vydání a chybějící peníze poskytl cechmistr Ferdinand Man ze své kapsy. Po učiněném počtu se cechmistři i za své

rodiny „kvitovali“ z užívání cechovních peněz, nikdo je tedy kdykoliv v budoucnu nesměl nařknout ze špatného hospodaření nebo ze zpronevěry.

11 Cechovní schůze

Cechovní schůze, jinak také „pořádek“ nebo „společnost“, byly výrazem cechovní autonomie. Od roku 1547 byla tato autonomie omezována. Cech se nesměl sejít bez svolení císařského rychtáře a obsah jednání schůze musel být rychtáři předem znám.³⁷⁸ Někdy se schůze rychtář a konšelé účastnili, ale tato praxe se stala pravidlem až po bitvě na Bílé hoře.³⁷⁹

Většinou se řádná schůze cechu měla konat o suchých dnech, tedy čtyřikrát ročně. Často se však cech scházel dvakrát nebo i jen jednou za rok. Ve statutech měly povinnou schůzi jednou za rok spíše menší cechy.³⁸⁰ Schůze se pak konala obvykle ve smrtnou neděli nebo v některém dni poblíž této neděle. Některé cechy v Praze se však měly scházet i jednou za měsíc.³⁸¹ Mimořádná schůze mohla být cechmistry svolána kdykoliv, pokud však schůzi svolal mistr nebo jiná osoba, musel odvést do pokladnice příslušný obnos.³⁸² U řezníků v Heřmanově Městci obešel mistry a pozval je na schůzi nejmladší mistr.³⁸³

Řádné schůze se účastnili mistři, mistrovské vdovy a v některých, hlavně menších ceších, byli zváni i tovaryši. Schůze se konala většinou v poledne, v 17. století spíše odpoledne. Zasedalo se u stolů podle určeného pořádku.³⁸⁴ Mistři i ostatní členové cechu museli do schůze docházet včas, jinak platili pokutu za opoždění. Větší pokuta byla, pokud se někdo do schůze nedostavil vůbec a neomluvil se.³⁸⁵ Pokutu často zastupoval vosk, v některých statutech se objevuje ustanovení, že ten, kdo na schůzi třikrát nepřijde, bude z cechu vyloučen.³⁸⁶

Schůze se obvykle zahajovala tím, že cechmistři otevřeli cechovní pokladnici.³⁸⁷ Poté se do pokladnice skládaly příspěvky, které se v 16. století ve venkovských městech pohybovaly od 4 malých peněz do 4 grošů míšeňských. Vdovy obvykle platily polovinu. Dalším bodem schůze bývalo čtení statut a dalších nařízení, aby si je každý lépe zapamatoval.³⁸⁸ Poté byla přijímána různá usnesení zákonodárného charakteru, která se většinou týkala správních záležitostí cechu, a to především různých poplatků. Upravovala se i ustanovení ohledně mistrovských kusů, domácí soutěže mezi mistry, společného nákupu

---

³⁷⁸ WINTER, Zikmund. *Český průmysl*, s. 66.

³⁷⁹ Tamtéž, s. 163.

³⁸⁰ Tamtéž, s. 166.

³⁸¹ Tamtéž, s. 166.

³⁸² Tamtéž, s. 167.

³⁸³ KLAUS, Alois. *Z dějin cechovnictví*, s. 10.

³⁸⁴ WINTER, Zikmund. *Český průmysl*, s. 168.

³⁸⁵ Tamtéž, s. 170.

³⁸⁶ Tamtéž, s. 171.

³⁸⁷ Tamtéž, s. 172.

³⁸⁸ Tamtéž, s. 173.

surovin apod. Městská rada trpěla tato domácí usnesení, pokud nebyla nikomu na škodu a cech je schválil jednomyslně.³⁸⁹ Někdy cech sám požádal konšely o potvrzení ustanovení, které se pak stalo statutem. Naopak také městská rada mohla nařídit cechu, aby některá ustanovení přijal.³⁹⁰

Další náplní schůze bylo přijímání učedníků a nových mistrů, kteří mohli být přijati právě jen v cechovní schůzi.³⁹¹ Učedník byl přijat do cechu poté, co se domluvil na podmínkách a době učení se svým nastávajícím mistrem.³⁹² Přijetí učedníka do cechu byl slavnostní akt, kterého se účastnil i otec nebo poručník učedníka.³⁹³ Noví mistři mohli být přijati až po vyplnění všech podmínek, které jsou uvedeny níže.³⁹⁴ Také se zde řešil poměr mistrovských vdov a sirotek k cechu v případě úmrtí mistra.³⁹⁵ Nově přijatí učedníci a mistři byli zapsáni do cechovních knih. V Pardubicích měli řezníci od 17. století knihu, která se dělila na několik sekcí. Do nich se zvláště zapisovali přijatí mistři, učedníci a byla zde i „reystra zapsání za vyučenou dávání učedníkům při poctivém cechu řeznickém“.³⁹⁶

Pátým bodem programu cechovní schůze byly soudní záležitosti. Cechovní soudy řídili cechmistři za účasti plného cechu. K cechovnímu soudu náleželi všichni příslušníci cechu, tedy mistři, ale i mistrovské vdovy, čeled' a učedníci.³⁹⁷ V případě sporu mistrů se cech vždy snažil nejdříve problém urovnat smírnou cestou.³⁹⁸ Někdy se cechmistrům podařilo strany smířit, někdy k tomu museli být voláni zvláštní smírci, tzv. ubrmani.³⁹⁹ Pokud se strany smířit nepodařilo, probíhalo soudní řízení. To obvykle bývalo stručné, protože záležitosti, které mohl cechmistrovský soud řešit, byly v zásadě prosté.⁴⁰⁰ Byly to převážně spory mezi mistry, mezi mistry a konzumenty, dluhy mezi mistry nebo dluhy mistrů osobám mimo cech. V 16. století však byla snaha tyto poslední pře přesouvat spíše ke konšelskému soudu a cechmistři se mohli zabývat jen dluhy do výše 10 kop grošů.⁴⁰¹ Pokud jiný měšťan dlužil peníze mistrovi, patřily tyto spory před konšelský soud. Cechy však obvykle uplatňovaly

³⁸⁹ WINTER, Zikmund. *Český průmysl*, s. 174.

³⁹⁰ Tamtéž, s. 175.

³⁹¹ Tamtéž, s. 194.

³⁹² Tamtéž, s. 311.

³⁹³ Tamtéž, s. 312.

³⁹⁴ Tamtéž, s. 245.

³⁹⁵ Tamtéž, s. 175.

³⁹⁶ SAKAŘ, Josef. *Dějiny Pardubic*, s. 105.

³⁹⁷ WINTER, Zikmund. *Český průmysl*, s. 137.

³⁹⁸ Tamtéž, s. 175.

³⁹⁹ Ubrmanské soudy byly zřízeny vedle městských soudů, aby se zamezilo dlouhým a nákladným sporům. Úkolem těchto soudů bylo smírné urovnání rozepří. Pokud s tím obě sporné strany souhlasily, každá z nich si zvolila dva až tři přátele z řad vážených měšťanů, obvykle se jednalo o císařského rychtáře, primase a radního. Ti se pak snažili zastávat sporné strany a dospět ke smíru. Když strany na tento způsob řešení sporu přistoupily, musely také přijmout závěrečnou dohodu. Více viz EXNER, Václav. *Ze staré Jaroměře. O ubrmanských soudech. Jaroměřsko*. Ročník III, č. 10. Josefov 1949, s. 4-6.

⁴⁰⁰ WINTER, Zikmund. *Český průmysl*, s. 145.

⁴⁰¹ Tamtéž, s. 138.

ustanovení, podle kterého nesměl žádný mistr pro takového měšťana pracovat. K cechmistrovskému soudu náležely i žaloby mistrů na čeled' a naopak a přečiny proti cechovním statutům. Zločiny mistrů však náležely k městskému soudu, stejně jako nařknutí člena cechu z nečestného chování.⁴⁰²

Rozhodoval obvykle celý cech v nepřítomnosti sporných stran. Hlasování probíhalo tak, že každý člen cechu řekl svůj názor na daný problém. Hlasování se tak neoddělovalo od samotného jednání.⁴⁰³ Žádný hlas nebyl důležitější než ostatní, o čemž se v roce 1589 přesvědčil i přední cechmistr malostranských řezníků. Příkládal svému hlasu větší váhu než ostatním, císařský rychtář a konšelé však měli jiný názor a z omylu ho vyvedli.⁴⁰⁴ Pokud se objevil žalobce, který měl něco proti cechu nebo některému jeho členu, mohl vznést svou stížnost v plném cechu na pravidelné schůzi. Buď byla schůze svolána právě kvůli jedné záležitosti, ale žalobce pak musel za svolání schůze zaplatit, nebo cechmistrři svolali schůzi, když bylo třeba řešit větší množství žalob nebo jiných záležitostí.⁴⁰⁵

Cech mohl jako trest za provinění uložit napomenutí, hrozbu, peněžitou pokutu, pokutu vosku nebo vězení. Za nejvyšší trest se považovala ztráta živnosti na určitý čas, definitivní ztráta živnosti nebo vyloučení z cechu bylo zřejmě považováno za trest spíše výjimečný. Nejpoužívanější byla pokuta penězi nebo voskem, někdy mohl jít viník místo pokuty do šatlavy, nebo při těžším provinění byla trestem pokuta i pobyt v šatlavě.⁴⁰⁶

O čem se jednalo v plném cechu, to mělo zůstat v tajnosti. Za „pronesení cechu“ bývaly už v 15. století přísné pokuty nebo i vyloučení z cechu, které často zůstalo trestem i v 16. století. V češích východočeských řezníků se často objevuje jako trest za porušení tohoto nařízení pokuta jedna kopa českých grošů, kámen vosku a provinilec měl celý rok při cechovní schůzi sedět před světnicí. Toto nařízení se objevuje např. v řádu rychnovských řezníků z roku 1528 a pardubických z roku 1570, ostatně i ve výše popisovaných statutech řezníků jaroměřských a královéhradeckých. V některých češích byla trestem ztráta živnosti na čtvrt roku apod.⁴⁰⁷

Cechovní schůze pak končily mistrovskými svačinami.⁴⁰⁸ V 16. století bylo obvyklé, že pitím a hody končilo každé úřední jednání nebo schůze. I menší schůze bývala zakončena pitím. Větší slavnosti byly také o svátku patrona cechu.⁴⁰⁹ Podle horažďovické řeznické knihy

---

⁴⁰² WINTER, Zikmund. *Český průmysl*, s. 139.

⁴⁰³ Tamtéž, s. 176.

⁴⁰⁴ Tamtéž, s. 177.

⁴⁰⁵ Tamtéž, s. 143.

⁴⁰⁶ Tamtéž, s. 146.

⁴⁰⁷ Tamtéž, s. 178.

⁴⁰⁸ Tamtéž, s. 179.

⁴⁰⁹ Tamtéž, s. 116.

z roku 1563 muselo být pití na náklad cechu schváleno všemi členy. Ostatně pokaždé, když se cechmistrů nebo mistrů sešli, vznikla nějaká útrata.⁴¹⁰ Opět horažďovičtí řezníci si zapsali do knihy útratu za pivo, když byli zavřeni v šatlavě.⁴¹¹ Někdy se pilo „na řád“, tedy každý zaplatil určitou částku a když byly tyto peníze „propity“, zaplatilo se znovu.⁴¹² Když se cechovní schůze konala v bytě cechmistra, na svačtinu se většinou cech přesunul do hospody. Pokud však cechovní schůze probíhala v hospodě, svačina měla volnější průběh než schůze a cechmistrům byly na stůl postaveny honosné cechovní nádoby na pití.⁴¹³

Někdy se stávalo, že mistrů nebyli spokojeni s výkonem cechmistrů v jejich správních rolích, případně vznikl spor o cechovní usnesení. Tyto nálady pak mohly být ventilovány právě na schůzích. To se stalo v roce 1587 u malostranských řezníků. Dva cechmistrů, Mikuláš Hync a Šimon Zelí, nesouhlasili s porážkovým řádem cechu a od cechu se odtrhli. Způsobili tak v cechu vážný rozkol a nikdo se dále neřídil ustanoveními cechu. Celá záležitost byla urovnána až v roce 1589 zásahem konšelů a císařského rychtáře.⁴¹⁴

Mohla také povstat cechovní opozice, která začala jednat mimo řádnou cechovní schůzi. To však městské ani vládní úřady po roce 1547 netrpěly a činnost této opozice byla velmi rychle ukončena. Sami cechmistrů často volali na pomoc konšely, než vůbec k otevřenému konfliktu došlo.⁴¹⁵

11.1 Cechovní schůze jaroměřských řezníků

Cechovní schůze jaroměřských řezníků probíhaly většinou okolo smrtné neděle, tedy na začátku dubna. Tento termín schůze byl u řeznických cechů tradiční. Také pardubičtí řezníci se scházeli v sobotu před smrtnou nedělí.⁴¹⁶ Řezníci v Heřmanově Městci se zase scházeli ve čtvrtek před touto nedělí.⁴¹⁷ V záznamech se schůze objevuje vždy jednou za rok, i když mohla trvat i několik dní. Výjimečně se řezníci sešli ještě v další schůzi, ale to se obvykle dělo jen na přání žadatele, většinou kvůli přijetí nového uředníka nebo mistra. Výjimečně se však cech sešel v roce 1675, a to kvůli řezníkovi z Velichovek, který prodával maso v okolí Jaroměře.

Stávající cechmistrů provedli vyúčtování za uplynulý rok. To mohli provést i několik dní před plánovanou schůzí nebo na jejím začátku. Vyvázali se tím z případného nařčení ze špatného hospodaření. „Počet“ také probíhal na konci schůze, když byly známy další výdaje

⁴¹⁰ WINTER, Zikmund. *Český průmysl*, s. 117.

⁴¹¹ Tamtéž, s. 118.

⁴¹² Tamtéž, s. 181.

⁴¹³ Tamtéž, s. 180.

⁴¹⁴ Tamtéž, s. 185.

⁴¹⁵ Tamtéž, s. 188.

⁴¹⁶ SAKAŘ, Josef. *Dějiny Pardubic*, s. 105.

⁴¹⁷ KLAUS, Alois. *Z dějin cechovnictví*, s. 10.

a příjmy. Schůze byla zahájena obnovením cechu a jeho pořádku, které provedli konšelé a císařský rychtář. Poté byli zvoleni noví cechmistři a následovalo vyřizování dalších záležitostí, jako bylo přijímání nových učedníků, mladších mistrů a mistrů. Současně se vybíraly také poplatky za tyto úkony. Volili se starší tovaryši a mistři, kteří jim měli pomáhat. V Jaroměři v některých letech působil i inspektor tovaryšů z řad mistrů, jeho pravomoci však nejsou známy. Mistrovské vdovy dostávaly povolení pro provozování řemesla a k cechu byly přijímány necechovní osoby „pod ochranu pro funere“, tedy jen do určitého bratrství s cechem, které spočívalo v účasti cechu na pohřbu těchto osob. V roce 1664 byla schůze zahájena napomenutím mistrů, aby řádně chodili na mše a byli poctiví ve svých obchodech. V roce 1665 se připojilo další napomenutí, aby mistři dbali na dostatek masa na krámech.

Zapisovaly se příjmy a výdaje, někdy velmi podrobně a někdy naopak velmi stručně, jen v souhrnných sumách. Byly sem zapisovány také dluhy jednotlivých členů i mimocechovních osob vůči cechovní pokladnici, vydávaly se listy o vyučení a členové cechu si mohli v pokladnici uschovat další dokumenty. Jsou zde také vypsány masné krámy, které si členové cechu najímali, ale cena za nájem se objevuje zřídka. Dovídáme se jí až v pozdějších letech, když byl pronajímán cechovní krám a příjem z něho byl zapisován do dalších příjmů cechu.

Schůze byla vždy zakončena společnou svačinou cechu v cechovní hospodě, i když v některých letech i svačina probíhala v domě některého cechmistra. V roce 1672 se objevuje zmínka, že mladší mistři seděli u odděleného stolu než ostatní mistři, při cechovní schůzi a při svačině tedy byla dodržována určitá cechovní hierarchie a projevovala se v zasedacím pořádku. Někdy jsou náklady na svačinu, které byly hrazeny z cechovní pokladny, rozepsány velmi podrobně a můžeme si tak udělat dobrou představu o druhu a množství konzumovaných nápojů a potravin.

Obecně se dá říci, že v létě a na podzim měly hospodyně problémy s uchováním čerstvého masa, protože zásoby ledu ze zimy už byly pryč. K masu se proto vařily silně kořeněné omáčky a jídla se vůbec hodně kořenila, aby se překryl případný zápach masa.⁴¹⁸ V období postu se konzumovaly hlavně ryby a na jídelníčku byly často i během roku, protože patřily k levnějším pokrmům. V žádné domácnosti proto nechyběl kotel na ryby, zřejmě ve formě kádě. Jedly se buď vařené s omáčkou, nebo se smažily na másle s krupicí.⁴¹⁹ Při svačinách jaroměřského řeznického cechu se také konzumovaly nejčastěji ryby, protože se cechovní schůze konaly v době postu. Pilo se hlavně pivo, víno a pálenka. K její výrobě byli

---

⁴¹⁸ EXNER, Václav. Ze staré Jaroměře. Jaroměřské cechy, s. 4.

⁴¹⁹ Tamtéž, s. 5.

oprávnění všichni právováreční měšťané.⁴²⁰ Pálenka se ve výdajích řeznického cechu objevuje jen v roce 1675.

V některých letech byly svačiny skromnější a v knize jsou zaznamenány výdaje jen za pivo, víno a preclíky nebo oplatky. Máme však i záznamy o bohatém pohoštění, a to především z padesátých let 17. století. V roce 1652 trvala cechovní schůze několik dní a svačiny byly celkem dvě, a to při obnovení cechu 14. března a poté při vyzdvižení cechovní pokladnice 18. března. Při první svačině zkonsumovali členové cechu 11 kaprů, které paní matka a děvečky smažily na másle, zřejmě obalené v krupici. Dále bylo potřeba koření, sůl, ocet, chléb a žemle. Vypilo se 9 pint vína a pivo.⁴²¹ Při další svačině cechu se opět smažili kapři na másle a na krupici, k nim se jedl chléb, žemle a preclíky, paní matka a děvečky pak potřebovaly ještě koření, vinný ocet, vejce a salát. Vypilo se tentokrát 25 pint vína a 6 konví hořkého piva. V roce 1653 byla svačina podobná, ale ke kaprům přibyly ještě říční ryby a štiky, navíc byl potřeba perník, cukr, petržel, řecké víno,⁴²² vinný a pivní ocet, „květ“ a dřevěný olej. V roce 1655 se výslovně uvádí i šafrán. Dalším výdajem byla kromě obvyklé platby paní matce a děvečkám za odvedenou práci ještě platba žákům, kteří zřejmě při této příležitosti bavili členy cechu zpěvem.

Částka utracená za svačinu se v letech, kdy byla svačina bohatá, šplhala až ke 30 rýnským zlatým. Obvykle však byla částka nižší a při skromnějším pohoštění nepřesáhla ani 10 zlatých. V roce 1657 byla svačina „dosti špatná a skromná“ a skutečně nebyly za jídlo utraceny velké částky, vypilo se však 40 pint vína za 10 zlatých a 40 krejcarů. I v roce 1661 byla svačina skromná „pro nedostatek peněz“ a utracená částka nepřesáhla 4 zlaté rýnské, dalších 9 zlatých však bylo dáno za pivo. V některých letech je přímo uváděno, komu se za pivo, víno nebo ryby platilo. Jednalo se v naprosté většině o členy cechu a jejich manželky. Ostatně když se svačiny konaly u některého cechmistra, právě jeho manželka měla pohoštění na starost. Další výdaje obvykle vznikly další den po svačině, kdy se několik mistrů sešlo, aby náklady sečetli. I tato schůzka zahrnovala určité pohoštění, i když v menších rozměrech.

---

⁴²⁰ EXNER, Václav. Ze staré Jaroměře. Jaroměřské cechy, s. 6.

⁴²¹ Pinta měla objem 1,93751 litrů. HLAVÁČEK, I.-KAŠPAR, J.-NOVÝ, R. *Vademecum pomocných věd historických*. Praha 2002, s. 172.

⁴²² Jednalo se o hrozinky. EXNER, Václav. Ze staré Jaroměře. Jaroměřské cechy, s. 5.

12 Přijímání do cechu

12.1 Přijímání učedníků

Nejčastěji byli do cechu jaroměřských řezníků přijímáni učedníci. V období 1621 – 1675 nebyl žádný učedník přijat jen v letech 1648, 1655 a 1660. Jinak byli učedníci přijímáni vždy, a to v počtu od jednoho do osmi, i když nad pět učedníků za rok bylo přijímáno výjimečně. Nejčastěji byl přijímán jeden učedník ročně. Neuvádí se v jakém věku byli přijímáni ani na jak dlouho, ale to zřejmě záviselo na domluvě s mistrem. Obecně šel chlapec do učení ve věku nejméně 12 let, ale měl být spíše starší.⁴²³

O přijetí učedníka do cechu žádal v naprosté většině otec nebo poručník, ten také platil příspěvek za přijetí. Někdy byli u přijetí přítomní i přátelé rodiny učedníka, a to obvykle pokud byl přijímán učedník, který nebyl z města. Tito přátelé zřejmě měli dosvědčit dobrou pověst rodiny. Většina učedníků také pocházela přímo z Jaroměře nebo z blízkého okolí, učedníci z větších vzdáleností jsou spíše výjimeční. Touto výjimkou byl například Jiřík Kodyd ze Starého Města pražského. V ojedinělých případech žádal za přijetí učedníka chlapcův budoucí mistr, ale v knize tato praxe není zdůvodněna. Zřejmě se otec s mistrem domluvili na podmínkách učení ještě před přijetím chlapce do cechu a otec pak ve městě nezůstal, nebo budoucího učedníka neměl kdo doprovázet. Možné je i to, že mistr byl rodinným přítelem a byla mu v této záležitosti svěřena důvěra.

Každý, kdo byl do cechu přijímán, musel předložit list zachovací a svědeckví o poctivém zplození. Pokud byl poddaný, musel předložit povolení vrchnosti, že se může ve městě vyučit.⁴²⁴ V knize jaroměřských řezníků se požadavek na předložení zachovacího listu a dalších dokumentů objevuje málo, a to vždy, když dotyčný potřebný list nepředložil. Listy tedy byly předkládány automaticky. List zachovací nepředložil například Václav Suchánek za syna Matěje, který byl přijat za učedníka v roce 1627, ale měl ho do určité doby dodat. Za dodání listu se musel zaručit Matějův mistr Martin Tluka a cechmistr Petr Charvát. Když byl list zachovací odevzdán, zůstal v cechovní pokladnici a jeho majitel si ho mohl vyzvednout, když se vyučil. Matouš Mervart zaplatil v roce 1622 „od schování listu“ a za vydání listu o vyučení jeden a půl kopy grošů českých, Jan Jozefů z České Skalice zaplatil v roce 1637 za opatrování zachovacího listu a za vydání listu o vyučení tři zlaté rýnské. V roce 1627 zaplatil Jan Kunart za totéž jeden tolar, stejně tak Jan Jandík v roce 1638.

---

⁴²³ WINTER, Zikmund. *Český průmysl*, s. 310.

⁴²⁴ KLAUS, Alois. *Z dějin cechovníctví*, s. 13.

Někdy se za učedníka museli zaručit rukojmí, kteří by následně zaplatili určitou sumu, kdyby se učedník něčím provinil.⁴²⁵ V roce 1650 Marta Žobská žádala, aby byl její syn Jiřík přijat k cechu za učedníka. Mistrem mu byl jeho bratr Václav Žobský, přesto Marta ustanovila rukojmí za Jiříka, aby měla jistotu, že se doučí. Rukojmí byli mistři Jan Vlach a Václav Svědík, kteří se zaručili částkou 30 rýnských tolarů. Pokud by pak chlapec utekl, museli by ho najít a přivést, nebo určenou částku zaplatit.⁴²⁶ Stejnou částkou se ve stejném roce zaručil radní Danihel Kylinker za Zacharyáše, syna Davida Šnobleho z Mošandorfu. Tři rukojmí z řad jaroměřských měšťanů byli stanoveni i v případě Kotfrída, syna Andreama Jona. V knize se jinak zápisy o rukojmích za učedníky neobjevují. Tyto záruky byly zřejmě třeba jen v případě pochybností, zda se chlapec skutečně řemeslo doučí. U Jiříka Žobského mohla tato nedůvěra pramenit z dřívějších zkušeností, v případě Zacharyáše z Mošandorfu spíše z jeho původu. Rukojmí mohli být ustanoveni i pro jistotu toho, že učedník mistrovi za vyučení řádně zaplatí.⁴²⁷

Učedník také platil za přijetí do cechu voskem, penězi nebo obojím.⁴²⁸ Ve výši „přístupného“ byly velké rozdíly.⁴²⁹ Nejnižší částky platili mistrovští synové, navíc se pro ně výše této platby ve sledovaném období vůbec nezměnila. Zhruba do třicátých let 17. století se platy uváděly v groších, mistrovští synové platili 12 grošů českých a dvě libry vosku. Když se od třicátých let začala částka uvádět ve zlatých, platili 28 krejcarů a dvě libry vosku. Ostatní učedníci platili o poznání více, i když tyto částky se lišily. Nejmenší částka, která se objevuje v groších, je jedna kopa grošů českých a dvě libry vosku, nejnižší částka ve zlatých je jeden zlatý, 10 krejcarů a dvě libry vosku. Nejvyšší částka je 5 kop grošů českých a 4 libry vosku nebo 10 zlatých a 4 libry vosku. Částka se mohla lišit podle doby, za kterou se měl učedník vyučit, podle původu učedníka, podle postavení učedníkovy otce nebo podle dalších nespécifikovaných faktorů. V některých případech se objevuje, že poplatek za učedníka odvedl jeho mistr. Například v roce 1653 zaplatil za Kryštofa Pavlova mistr Tobiáš Komínek přístupné ve výši 3 zlaté a 30 krejcarů. Takových případů je však velmi málo a šlo zřejmě spíše o výjimky, které se dají vysvětlit snad jen osobními vztahy mezi mistrem a otcem učedníka.

Zvláštním případem byl Andreas Komínek, syn cechmistra Tobiáše Komínka. V roce 1643 ho dal otec vyučit a zaplatil za něho částku obvyklou pro mistrovského syna, tedy 28 krejcarů a dvě libry vosku. Učit se šel k dalšímu cechmistru Václavu Chudkovi. V roce 1649

---

⁴²⁵ WINTER, Zikmund. *Český průmysl*, s. 315.

⁴²⁶ Tamtéž, s. 326.

⁴²⁷ KLAUS, Alois. *Z dějin cechovnictví*, s. 13.

⁴²⁸ WINTER, Zikmund. *Český průmysl*, s. 315.

⁴²⁹ Tamtéž, s. 316.

se však opět objevuje jako učedník, tentokrát však u Jana Bydžovského a nemusel už odvádět žádný poplatek. Otázkou zůstává důvod změny „lermistra“ po tak dlouhé době. S Václavem Chudkem si učedník nemusel rozumět, případně nebyl při učení řemesla příliš bystrý nebo snaživý.

Posledním aktem při přijetí učedníka byl zápis k cechu, který byl většinou stručný.⁴³⁰ Zápis v cechovní knize jaroměřských řezníků obsahoval jméno otce nebo poručníka učedníka, jméno učedníka, jméno mistra, u kterého se učedník učil a částku, kterou otec nebo poručník za přijetí do cechu zaplatil. Doba učení se u jednotlivých řemesel lišila a mohla se pohybovat v rozmezí jednoho až šesti let. U řezníků tato doba kolísala mezi jedním až třemi lety, přičemž kratší doba na vyučení platila zřejmě pro dospělejší učedníky, jak se objevuje v řádu soběslavských řezníků z roku 1538.⁴³¹ V Chrudimi bylo v 17. století ponecháno na domluvě mistra s učedníkem, jestli se bude učit jeden nebo dva roky.⁴³² Cechy se ale ani v tomto bodě nemusely statut striktně držet a doba učení se upravovala spíše podle domluvy mistra a otce učedníka, případně podle toho, kolik učedník mistrovi za učení platil.⁴³³ Tato doba je v knize jaroměřských řezníků uváděna velmi málo, a to jen v případě Jana Žobského, který se měl učit od roku 1651 do roku 1653, a v případě Jana Vosáhly, který se měl učit tři roky. Jan Jandík se začal učit řemeslo u mistra Jana Ludvíka v roce 1637 a výuční list dostal už v roce 1638. Zaplatil však při vstupu do cechu poměrně vysokou částku, a to 6 tolarů a 4 libry vosku. Zřejmě proto byla doba, za kterou se vyučil, kratší. Další možností je, že už vyučený byl, ale neměl výuční list. V takových případech se mohla výuční doba zkrátit i na několik týdnů.⁴³⁴ Pravděpodobnější je však první varianta kvůli výši zaplaceného přístupného. Doba vyučení je uváděna jen v těchto případech a proto mohou být výjimečné, ale době uváděné výše v obecné rovině čas strávený v učení v Jaroměři odpovídá. Podíl mistrovských synů mezi učedníky přijatými za období 1621 – 1678 je 40%, od konce padesátých let 17. století však tento podíl výrazně stoupá, a to téměř na 60%. Nezdá se však, že by se cech uzavíral nově přichozím učedníkům, protože částky za přijetí nejsou výrazně vyšší než v předchozím období.

12.2 Přijímání mistrů

Až na malé výjimky nebyly počty mistrů v ceších ještě v 16. století uzavřeny, ale téměř v každých statutech byly uvedeny podmínky pro přijímání nových členů.⁴³⁵

⁴³⁰ WINTER, Zikmund. *Český průmysl*, s. 317.

⁴³¹ Tamtéž, s. 318.

⁴³² KLAUS, Alois. *Z dějin cechovnictví*, s. 14.

⁴³³ WINTER, Zikmund. *Český průmysl*, s. 319.

⁴³⁴ Tamtéž, s. 210.

⁴³⁵ Tamtéž, s. 192.

V 17. století jsou však tendence k uzavírání cechů výraznější. V některých městech se pak počet mistrů řídil počtem masných krámů.

Většina cechovních statut v 16. století měla mezi podmínkami pro přijetí i tu, že kandidát musel být víry pod obojí. Při vracení statut králem po roce 1547 byl tento článek většinou vypuštěn. Například při obnově řeznického cechu v Chrudimi v roce 1562 musely být ze statut vypuštěny dva články o vyznávání kalicha. Císařští rychtáři také často nutili cechy, aby se účastnily různých procesí a vláda dávala čím dál větší důraz na plnění náboženských povinností. Například v roce 1569 si místodržitelé zavolali rychtáře, zástupce pražských měst a řeznické cechmistry těchto tří měst, a vyčítali jim, že v době postu byly otevřené masné krámy a v hospodách se běžně podávalo maso.⁴³⁶ V některých venkovských městech, jako například v Kutné Hoře, v Hradci Králové nebo v Táboře, se však u cechů článek o vyznání pod obojí zachoval.⁴³⁷ Po bitvě na Bílé hoře cechy opět svá privilegia ztratily, ale při jejich navrácení už se podmínkou pro členství v cechu stalo katolické náboženství.⁴³⁸

Kdo chtěl být přijat za mistra, musel být tovaryšem a musel o přijetí do cechu požádat jen o hlavní schůzi plného cechu, a to někdy i několikrát za sebou, aby se přijetí nového kandidáta co nejvíce zdrželo a dotyčný musel několikrát zaplatit.⁴³⁹ Tato praxe probíhala spíše v 17. století.⁴⁴⁰ Když tovaryš žádal o přijetí za mistra, musel mít za sebou vandr a musel už nějakou dobu sloužit u mistra v daném městě.⁴⁴¹ Vandr trval v Čechách obvykle od půl roku do čtyř let. Služba u mistra pak byla u většiny řemesel roční, ale někde dvouroční, jako například u královéhradeckých mydlářů a svícníků. V některých ceších služba mohla trvat až čtyři roky.⁴⁴² Těmto tovaryšům sloužícím u mistra se říkalo „cejtovníci“, čas služby byl „cejt“.⁴⁴³ Tovaryš se mohl ze služby vyplatit, ale to bývala pro tovaryše příliš vysoká částka.⁴⁴⁴

Po vykonané službě musel tovaryš předložit listinný nebo svědecký důkaz o svém legitimním původu. To bylo většinou zbytečné u kandidáta domácího, ale u přespolních kandidátů neexistovaly žádné výjimky. Ti navíc v některých ceších měli povinnost předložit ještě „věřící list“, který dokládal, jak se dotyčný choval v posledním místě, kde pracoval.⁴⁴⁵

---

⁴³⁶ WINTER, Zikmund. *Český průmysl*, s. 67.

⁴³⁷ Tamtéž, s. 193.

⁴³⁸ Tamtéž, s. 194.

⁴³⁹ Tamtéž, s. 194.

⁴⁴⁰ Tamtéž, s. 195.

⁴⁴¹ Tamtéž, s. 196.

⁴⁴² Tamtéž, s. 199.

⁴⁴³ Tamtéž, s. 198.

⁴⁴⁴ Tamtéž, s. 200.

⁴⁴⁵ Tamtéž, s. 200.

Pokud byl kandidát z větší dálky a cech o něho stál, udělil mu povolení donést list zachovací do určité doby, někdy až do roka.⁴⁴⁶ Když někdo nezískal list o poctivém zplození, mohl si v královské kanceláři zaplatit očištění svého jména, ale to obvykle stálo víc než byly možnosti běžného tovaryše.⁴⁴⁷ Cech také nechtěl přijmout kandidáty, kteří se dopustili nějakého zločinu. To se stalo například v Chrudimi, když řezniční tovaryši Beran a Hes okrádali své mistry při koupi zvířat.⁴⁴⁸

Pokud byl kandidát mistrovství poddaný, musel se už od konce 15. století prokazovat výhostním listem.⁴⁴⁹ To souviselo s tím, že základní podmínkou pro získání mistrovství bylo nabytí měšťanského práva. Praxe bývala taková, že cechmířtři, kteří měli od kandidáta všechny potřebné dokumenty a znali ho, s ním šli na radnici. Přimluvili se zde, aby dotyčný získal měšťanské právo.⁴⁵⁰

Po udělení měšťanského práva přicházela na řadu další nezbytná podmínka pro přijetí do cechu, a to byla technická zkouška. Pokud byl kandidát přespolní, musel se prokázat výučním listem. Za řádné bylo vyučení pokládáno jen v případě, že se kandidát vyučil v cechu. Nesměl se učit ani na vesnici, ani ve městě, kde nebyl příslušný cech. Řezníci z Českého Brodu nechtěli přijmout do cechu Tomáše Nevesela, protože se neučil v žádném cechu a provozoval řemeslo mimo cech.⁴⁵¹ Když byl výuční list uznán za řádný, musel dotyčný předvést svou skutečnou dovednost, a to zhotovením mistrovského kusu.⁴⁵² Od 16. století se do cechovních statut dostávají články, popisující jak má kus přesně vypadat, i když v některých řemeslech je to ponecháno na uvážení cechmířtřů.⁴⁵³ Vyrobené kusy tímto přesným popisem brzy zastaraly, ale obvykle byla podoba kusu nedotknutelná od 15. až do 18. století.⁴⁵⁴ Změny v zadání kusů byly velmi vzácné a nikdy nebyly radikální, i když například zlatníci a krejčí mohli pracovat podle současné módy.⁴⁵⁵ Tovaryš většinou zpracovával svůj mistrovský kus u mistra, u kterého rok pracoval, a ostatní mířtři ho mohli chodit libovolně kontrolovat.⁴⁵⁶ K vyhotovení kusu musel mít tovaryš vlastní nástroje, ale ty dražší si bylo možné za poplatek půjčit od cechu. I suroviny na výrobu kusu si musel tovaryš až na výjimky zakoupit sám.⁴⁵⁷ U řeznických cechů měl tovaryš ve starší době ukázat své

---

⁴⁴⁶ WINTER, Zikmund. *Český průmysl*, s. 202.

⁴⁴⁷ Tamtéž, s. 203.

⁴⁴⁸ Tamtéž, s. 206.

⁴⁴⁹ Tamtéž, s. 206.

⁴⁵⁰ Tamtéž, s. 207.

⁴⁵¹ Tamtéž, s. 209.

⁴⁵² Tamtéž, s. 210.

⁴⁵³ Tamtéž, s. 211.

⁴⁵⁴ Tamtéž, s. 218.

⁴⁵⁵ Tamtéž, s. 219.

⁴⁵⁶ Tamtéž, s. 220.

⁴⁵⁷ Tamtéž, s. 221.

dovednosti zpracováním zadní čtvrti a plece hovězího a skopového masa, jak je vidět z řádu chrudimských řezníků z roku 1535. Později, podle řádu přeštických řezníků z roku 1610, měl kandidát mistrovství koupit, zabít a zpracovat maso z jednoho kusu hovězího a telecího dobytka.⁴⁵⁸

Pokud mistři neuznali zkoušku za dostatečnou, mohl se tovaryš znovu ucházet o mistrovství až když se řemeslo lépe naučil. Někdy se měl tovaryš další rok učit, někde takového tovaryše poslali na určitou dobu na vandr. Někteří kandidáti, obzvláště pokud už získali měšťanské právo, se uchýlovali k městské radě a žádali jí o přímluvu.⁴⁵⁹ Když se do cechu hlásil cizí mistr, stačilo, aby přinesl vysvědčení neboli „kundšoft“, že mistrovský kus už dříve dělal. Pokud však pocházel z města, kde cechy nebyly, musel svou zručnost prokázat mistrovským kusem.⁴⁶⁰

Když se tovaryšovi mistrovský kus povedl, mohl ho prodat. Díky zastaralým požadavkům byl však většinou za skutečnou výrobní cenu neprodejný. Když cech nechtěl uchazeče přijmout, stával se pro něho právě mistrovský kus největší překážkou, protože ho cech jednoduše neuznal za dostatečný. Zpravidla od poloviny 16. století se však už běžně mohl tovaryš z výroby kusu vyplatit a tato částka nebyla pro tovaryše nepřekonatelně vysoká.⁴⁶¹

Když tovaryš předkládal mistrovský kus, musel zaplatit svačinu, a to buď jen cechmistrům, nebo většinou všem mistrům a někde i jejich manželkám a tovaryšům.⁴⁶² V některých ceších měli přímo ve statutech určeno, kolik musí tovaryš na takovou svačinu vynaložit, ale většinou se částku za svačinu nedozvídáme. Někde bylo možné místo svačiny odvést určitou sumu, zhruba od konce 16. století se tato praxe stává pravidlem. Například přeštití řezníci chtěli v roce 1620 místo svačiny šest kop grošů.⁴⁶³ Po bitvě na Bílé hoře se platba za svačinu vyšplhala i na částku 10 kop a více. Navíc se zdá, že za svačiny tovaryši museli platit víc než bylo uvedeno ve statutech. Náklady na svačiny byly často nad možnosti uchazečů a znovu jim tak byl přístup do cechu ztěžován. Před svačinou nebo po ní noví mistři odváděli plat za přijetí.⁴⁶⁴ Od druhé poloviny 16. století se tato částka pohybuje mezi polovinou až čtyřmi kopami grošů. Například žamberští řezníci odváděli v roce 1576 kopy grošů, řezníci v Brandýse nad Labem 36 grošů českých. Dvě kopy grošů měli ve statutech

---

⁴⁵⁸ WINTER, Zikmund. *Český průmysl*, s. 218.

⁴⁵⁹ Tamtéž, s. 222.

⁴⁶⁰ Tamtéž, s. 223.

⁴⁶¹ Tamtéž, s. 224.

⁴⁶² Tamtéž, s. 226.

⁴⁶³ Tamtéž, s. 227.

⁴⁶⁴ Tamtéž, s. 228.

vodňanští řezníci v roce 1594 a litomyšlští v roce 1602.⁴⁶⁵ V Praze byla nejobvyklejší částka čtyři kopy grošů českých. Přibližně od roku 1580 však částky za přijetí do cechu rostou.⁴⁶⁶ V roce 1600 byla tato platba u přeštických a plzeňských řezníků 20 kop grošů míšeňských, obvykle odváděné množství vosku bylo jedna až osm liber, nejčastěji však dvě libry.⁴⁶⁷ Někde se praxe lišila od ustanovení ve statutech nebo byla výše částky ponechána na zvážení cechmistrům. Ti se pak ohlíželi na konkrétní situaci a na reálné finanční možnosti nového mistra.⁴⁶⁸ Podle některých statut bylo možné danou částku splácet, například u pelhřimovských řezníků. V 17. století tyto taxy i náklady na svačiny dále rostly.⁴⁶⁹

V některých ceších se jako podmínka pro členství objevuje požadavek, aby se tovaryš oženil. Toto ustanovení se objevuje hlavně u kožešnických cechů, ale i jinde.⁴⁷⁰ Tovaryš se měl oženit ještě před přijetím do cechu, nebo mu byla stanovena lhůta, do kdy si má najít manželku. Například řezníci v Přibyslavi v roce 1607 nechávali mladému mistrovi na ožení jeden rok. Pokud nově přijatý mistr tyto lhůty neplnil, musel cechu platit pokuty, a to každý rok, dokud se neoženil.⁴⁷¹ Mladí mistři byli nuceni cechy k rychlému sňatku, aby se nedostali po morální stránce na zcestí. Řeznické cechy často požadovaly, aby se mladý mistr oženil s mistrovskou dcerou nebo vdovou.⁴⁷² Řezníci se už od 15. století snažili stát se uzavřenou, příbuzensky spjatou skupinou a v některých řádech je mladým mistrům přímo nařizováno, aby se oženili s dcerou nebo vdovou řeznického mistra. To se objevilo také ve statutech plzeňských řezníků, i když za to byli na příkaz Ferdinanda I. napomenuti. Přeštití řezníci toto ustanovení zmírnili v řádu z roku 1600. Pokud se kandidát mistrovství neoženil s dcerou nebo vdovou mistra, platil do cechu vyšší přístupné.⁴⁷³ Městské rady a panovníci však vždy v případě sporu v této záležitosti stáli na straně postiženého mistra.⁴⁷⁴ Ovšem samotná skutečnost, že si řezníci mohli dovolit tato opatření, svědčí o jejich výsadním postavení v tehdejší městské společnosti a o dostatečném zájmu o získání mistrovství v řeznických ceších. Mistrovství a tím i možnost vedení samostatného krámu se pak stávalo výsadou několika rodin ve městě.⁴⁷⁵

---

⁴⁶⁵ WINTER, Zikmund. *Český průmysl*, s. 230.

⁴⁶⁶ Tamtéž, s. 231.

⁴⁶⁷ Tamtéž, s. 232.

⁴⁶⁸ Tamtéž, s. 233.

⁴⁶⁹ Tamtéž, s. 235.

⁴⁷⁰ Tamtéž, s. 237.

⁴⁷¹ Tamtéž, s. 238.

⁴⁷² WINTER, Zikmund. *Z městských živností*, s. 221.

⁴⁷³ WINTER, Zikmund. *Český průmysl*, s. 239.

⁴⁷⁴ Tamtéž, s. 240.

⁴⁷⁵ UBR, Pavel. *Historie řemesla řeznického*, s. 34.

Pokud byl přijímaný tovaryš již ženatý, musela i jeho manželka prokázat, že je manželského původu.⁴⁷⁶ Mistři byli často vylučováni z cechu, když se jejich ženám narodilo dítě ještě před svatbou nebo krátce po ní.⁴⁷⁷ Problém byl, když mistrova žena byla dcerou rasa, kata nebo biřice, nebo byla nemanželského původu. V tomto posledním případě se však často konšelé nebo král manželů ujímali a apelovali na cech, aby byl mistr do cechu přijat.⁴⁷⁸ Cechy se také zdráhaly přijmout tovaryše, jehož manželka měla dítě s někým jiným ještě před svatbou. Cech však v některých případech musel dokázat, že žena před sňatkem s kandidátem mistrovství vedla nemravný život, a to nebylo jednoduché.⁴⁷⁹ Počestní řemeslníci museli také vést ctnostný osobní život a chovat se přiměřeně svému stavu.⁴⁸⁰

Když byly všechny podmínky splněny, kandidát byl na nejbližší schůzi cechu přijat za mistra. Přijetí mistra bylo slavnostním obřadem.⁴⁸¹ V řeznických ceších musel kandidát podle pražského vzoru přednést prosebnou formuli.⁴⁸² Nový mistr musel slíbit poslušnost cechmistrům a cechu a především zachování tajnosti řemesla, tedy že nebude mluvit mimo cech o ničem, co se projednávalo na cechovní schůzi. V některých organizacích musel mistr slíbit, že v cechu v daném městě setrvá určitou dobu. Po bitvě na Bílé hoře musel nový mistr slibovat věrnost katolické víře. Poté byl prohlášen za řádného mistra.⁴⁸³ Znamenalo to pro něho, že mohl přijímat učedníky a dávat jim „za vyučenou“, byl zapsán do cechovních register a mohl si zřídit vlastní dílnu.⁴⁸⁴

Snadnější přístup do cechu vždy měli manželé mistrovských dcer a vdov. V 16. století byla svatba s dcerou nebo vdovou mistra pro chudšího tovaryše často jediný způsob, jak se stát mistrem. Někdy měly vdovy přiznané mistrovské právo i pro dcery, které tak mohly řemeslo provozovat, dokud se neprovdaly. Kdo si je nebo vdovy vzal, platil pak polovinu částky, kterou odváděl běžný uchazeč o mistrovství, někdy i méně. Také měl předvést jen polovinu mistrovských kusů.⁴⁸⁵ Byly však i cechy, kde mistři neradi viděli, když se mistrovská vdova vdávala za tovaryše. To se dělo především u řezníků, protože vdova tak připravovala děti mistra o masný krám nebo jiný statek. Můžeme tak číst u královéhradeckých řezníků v roce 1560, kdy městská rada prodala masné krámy řezníkům, aby s nimi nakládali

---

⁴⁷⁶ WINTER, Zikmund. *Z městských živností*, s. 221.

⁴⁷⁷ Tamtéž, s. 222.

⁴⁷⁸ WINTER, Zikmund. *Český průmysl*, s. 240.

⁴⁷⁹ Tamtéž, s. 243.

⁴⁸⁰ Van DÜLMEN, Richard. *Bezectní lidé*. O katech, děvkách a mlynářích. Praha 2003, s. 23.

⁴⁸¹ WINTER, Zikmund. *Český průmysl*, s. 245.

⁴⁸² Tamtéž, s. 196.

⁴⁸³ Tamtéž, s. 246.

⁴⁸⁴ Tamtéž, s. 247.

⁴⁸⁵ Tamtéž, s. 247.

podle své vůle a mohli je libovolně odkazovat (viz níže).⁴⁸⁶ Když se vdova po mistrovi vdala za tovaryše jiného řemesla, ztrácela tak právo vést dál živnost po původním manželovi.⁴⁸⁷ Zdá se tedy, že se výhody při vstupu do cechu vztahovaly spíše na mistrovské dcery než vdovy.

Vůbec nejsnadnější přístup do cechu měli mistrovští synové. Dědili po otci živnost a často i členství v cechu, a tak někde na tohoto kandidáta neměl cech vůbec žádné požadavky. V 16. století měli mistrovští synové oproti ostatním ohromné výhody, v některých ceších se nemuseli řemeslo ani učit. Někde mohl otec dát synovi „za vyučenou“ kdykoliv se mu zachtělo.⁴⁸⁸ Pokud však otec zemřel a nestihl synovo vyučení v cechu ohlásit, musel se syn učit u jiného mistra, ale oproti ostatním učedníkům byla jeho doba učení nepoměrně kratší. Mistrovský syn také předváděl méně mistrovských kusů, v některých ceších musel ukázat mistrovský kus, ale byla mu zase odpuštěna svačina.⁴⁸⁹

Mistři dbali již od počátku cechů velmi úzkostlivě o svou čest. Každý musel hájit osobní čest i čest celé skupiny, ať už se jednalo o rodinu, obec, bratrstvo nebo cech.⁴⁹⁰ Spory o čest vedly téměř všechny sociální skupiny, avšak nejvíce se těmito otázkami zabývali řemeslníci.⁴⁹¹ Kdo byl nařčen z nepoctivosti, byl většinou povinen pohánět nactiutrhače před soud. Veřejné obnovení cti bylo důležité především pro řemeslníky, protože cechy se považovaly za počestné exkluzivní instituce a tolerovaly pouze bezúhonné členy.⁴⁹² V 16. století se velmi často objevuje v cechovních statutech ustanovení o tom, jak se má mistr chovat na veřejnosti, aby byl „ke cti“ řemesla. Řezníkům se neustále zakazovalo, aby v krámech nemluvili „oplzle“, zakazovalo se také veřejně lhát a krejčím se zakazovalo, aby se strojili křiklavě a aby nenosili „strakaté“ šaty. Tovaryšům a mistrům se také zakazovalo, aby chodili na ulici bosí. Káraly se také těžší následky opilosti.⁴⁹³ Mistr se neměl ve městě bavit s lidmi, kteří zastávali opovrhovaná řemesla, tedy s rasy, katy a různými soudními pomocníky.⁴⁹⁴ Cech vyloučil ze svých řad i mistra, který se nevědomky dotkl katových nástrojů.⁴⁹⁵

Mistři ztráceli svou čest, pokud schválně nebo nechtěně zabili psa. Městské rady se však často ujímali mistrů, ke kterým se cech v otázkách cti zachoval příliš přísně.⁴⁹⁶ Za nečestné byla také považována pomoc při stavbě šibenice apod. Většinou však tyto práce byly

⁴⁸⁶ WINTER, Zikmund. *Český průmysl*, s. 248.

⁴⁸⁷ Tamtéž, s. 249.

⁴⁸⁸ Tamtéž, s. 250.

⁴⁸⁹ Tamtéž, s. 252.

⁴⁹⁰ Van DÜLMEN, Richard. *Bezectní lidé*, s. 7.

⁴⁹¹ Tamtéž, s. 10.

⁴⁹² Tamtéž, s. 15.

⁴⁹³ WINTER, Zikmund. *Z městských živností*, s. 219.

⁴⁹⁴ Tamtéž, s. 220.

⁴⁹⁵ Tamtéž, s. 227.

⁴⁹⁶ Tamtéž, s. 224.

povinností celého cechu a každý mistr se pak musel oprav a stavby zúčastnit. Později se cechy z těchto činností vyplácely a šibenice byla stavěna na náklady obce a na tyto práce byli najímáni dělníci.⁴⁹⁷ Cechy také vylučovaly ze svých řad osoby, které se pokusily spáchat sebevraždu. Ze zločinů, kterými se mistr mohl provinít, bylo za nejhorší považováno zřejmě zlodějství a mistři byli vylučováni z cechu, i když se přímo neprovinili. Jaroměřští řezníci například v roce 1549 vyloučili z cechu mistra Peřinu, který koupil kradené prostěradlo.⁴⁹⁸ Pokud byla krádež prokázána, cech svého člena rychle vyloučil a žaloval ho u městské rady. Za krádež byl však v této době obvyklý trest smrti.⁴⁹⁹ Podvody v řemesle na úkor spotřebitelů byly také považovány za krádež a trestaly se především u tkalců, krejčích, mlynářů a zlatníků.⁵⁰⁰ Dalším důvodem, proč byli mistři vylučováni z cechů, bylo cizoložství a návštěva nevěstinců.⁵⁰¹ Městské rady a panovník však při těchto přestupcích výroky cechmistrů často mírnili.⁵⁰² V říši byli opovrhováni řezniční mistři, kteří se specializovali na porážku vepřů. V roce 1699 si stěžovali Leopoldu I., že je jim odpíráno členství v ceších a jejich děti jsou považovány za „hanebné“. Císař jim vyšel vstříc a deklaroval jejich počestnost.⁵⁰³

Cechy se během 16. století začaly pomalu uzavírat a můžeme vidět snahu, aby se řemesla stala výsadou mistrovských dětí. Členy cechu se stávali i řemeslníci, kteří nevynikali zručností v daném řemesle, ale získali mistrovství příhodným sňatkem nebo penězi. Řemeslo se totiž dalo i koupit od mistra, který ho přestal provozovat.⁵⁰⁴ Mnozí tovaryši pro přemrštěné požadavky, jakými byly nákladné mistrovské kusy, svačiny, vysoké mravnostní nároky apod., měli minimální šanci stát se mistry.

12.3 Přijímání řeznických mistrů v Jaroměři

Přijímání mistrů do řeznického cechu v Jaroměři mělo svá specifika. Praxe v jaroměřském cechu byla taková, že nejdříve musel dotyčný tovaryš požádat o přijetí do cechu za mladšího mistra. Po zaplacení určité částky byl do cechu přijat, musel také zaplatit svačinu nebo místo ní odvést patřičnou sumu. Stejně jako částky při přijímání učedníků se i částky při přijímání mistrů značně lišily. Pohybovaly se v rozmezí od pouhých dvou liber vosku po 23 zlatých a 4 libry vosku, i když tato částka zaplacená v roce 1632 Martinem Braulem je výjimečně vysoká a zahrnuje i částku odvedenou za svačinu. Nejvyšší částka

⁴⁹⁷ WINTER, Zikmund. *Z městských živností*, s. 225.

⁴⁹⁸ Tamtéž, s. 226.

⁴⁹⁹ Tamtéž, s. 227.

⁵⁰⁰ Tamtéž, s. 228.

⁵⁰¹ Tamtéž, s. 230.

⁵⁰² Tamtéž, s. 231.

⁵⁰³ Van DÜLMEN, Richard. *Bezectní lidé*, s. 21.

⁵⁰⁴ WINTER, Zikmund. *Český průmysl*, s. 253.

v groších je 6 kop grošů českých a 4 libry vosku, ale součástí této sumy je také platba za svačinu. Obvyklejší je platba z roku 1629, kdy platil Tobiáš Komínek a Matouš Zástěra každý 2 kopy grošů českých a 4 libry vosku, za svačinu navíc zaplatil každý 3,5 kop grošů českých. V roce 1630 pak Jiřík Kulhánek platil za přijetí za mladšího mistra 4 zlaté, 40 krejcarů a 4 libry vosku, za svačinu odvedl 17 zlatých a 30 krejcarů. Jan Ludvík ale v tom samém roce zaplatil stejnou částku za přijetí, ovšem za svačinu odvedl jen 4 zlaté a 40 krejcarů, tedy o tři čtvrtiny méně. Jan Ludvík měl zřejmě k cechu z nějakého důvodu bližší vztah než Jiřík Kulhánek. Není také znám důvod, proč se měnil poměr peněz odváděných za přijetí a za svačinu.

Z roku 1645 pochází ustanovení jaroměřského řeznického cechu, že kdo chce být přijat za mladšího mistra, musí do cechu odvést 2 kopy grošů českých a 4 libry vosku a na svůj náklad zaplatí pro cech svačinu, která bude obsahovat nápoje i pokrmy. Mistrovští synové mají odvádět tolik kolik je starý zvyk, ale není uvedena konkrétní částka. Ze zápisů v knize je patrné, že zhruba do konce 30. let 17. století cech skutečně přijímal místo svačiny platbu, ale poslední zmínka o této praxi je z roku 1638. Až do roku 1678 je pak jen u jediné platby z přijetí mladšího mistra rozepsaná částka za svačinu, a to v roce 1656, když Jan Hanousek zaplatil za svačinu 5 zlatých a 30 krejcarů. Od 40. let zřejmě museli mladší mistři skutečně pozvat cech na svačinu a tato praxe se v roce 1645 dostala do ustanovení cechu. Platby odváděné cechu od roku 1645 jsou ve zlatých a pohybují se od 2 zlatých 48 krejcarů a dvou liber vosku do 24 zlatých a čtyř liber vosku.

Mladší mistr měl sice v cechu postavení mistra, ale musel cechmistrům prokazovat určité služby. Například pokud cech neměl písaře, zastával jeho úlohu mladší mistr, obzvláště u venkovských měst.⁵⁰⁵ U jaroměřských řezníků máme jedinou zmínku o cechovním písaři a byl jím Sixt Vodička. Tato zmínka je z roku 1644 a Sixt se stal mistrem už v roce 1625, takže se spíše dá soudit, že post písaře zastával jednoduše mistr, který psaní ovládal. Pokud cech neměl posla nebo služebníka, spadala jeho práce na mladšího mistra.⁵⁰⁶ Úkolem posla bylo zvat členy cechu do schůzí, hlídat cechovní a kostelní majetek, rozsvěcovat svíce a zpívat při cechovní bohoslužbě, ošetřovat nemocné členy cechu nebo vodit tovaryše mistrům.⁵⁰⁷ Mladší mistři také obsluhovali cechmistry při svačině v hospodě, pokud cech neměl písaře nebo služebníka.⁵⁰⁸ Zapovídalo se jim mluvit při cechovní schůzi dříve než se

---

⁵⁰⁵ WINTER, Zikmund. *Český průmysl*, s. 113.

⁵⁰⁶ Tamtéž, s. 112.

⁵⁰⁷ Tamtéž, s. 113.

⁵⁰⁸ Tamtéž, s. 181.

vyjádřili starší mistři.⁵⁰⁹ V jaroměřském cechu měli mladší mistři na starosti také vybírání úroků z půjček.

Když se chtěl mladší mistr stát řádným mistrem, opět musel zaplatit určitou částku. To byla zřejmě pro mladé mistry hlavní překážka, aby v cechu postoupili na vyšší pozici. Přibližně do roku 1630 trvalo mistrům než byli propuštěni z „mladství“ nejdéle pět let, obvyklejší však byla doba jeden až tři roky. Od 30. let 17. století však čas strávený mezi mladšími mistry značně narůstá, pohybuje se v rozmezí čtyř až devíti let, a to až do první poloviny padesátých let. Zřejmě se zde projevila finanční tíseň jaroměřských měšťanů v době třicetileté války. Poté se až do konce 70. let 17. století tato doba pohybuje od jednoho do sedmi let, nejčastější jsou dva roky. Objevují se však i extrémy. Andreas Charvát a Václav ml. Kroupa nestrávili mezi mladšími mistry ani rok a na stejné schůzi byli přijati zároveň mezi mladší mistry a poté i mezi řádné mistry, oba také zaplatili patřičné poplatky. Andreas Charvát byl synem Petra Charváta, který byl v letech 1628 až 1639 několikrát cechmistrem řeznického cechu a přímo se uvádí, že cechmistři v roce 1651 při přijetí Andrese mezi mistry pamatovali na „mnohá dobrodiní a služby P. Petra Charváta, otce jeho“. Václav ml. Kroupa byl zřejmě také mistrovským synem, ale mistrem se v roce 1678 rychle stal proto, že se staral o statek svého švagra, chlumeckého hejtmana, a nemohl tedy sloužit cechmistrům tak, jak by se od mladšího mistra očekávalo.

Další extrémní dobou strávenou mezi mladšími mistry je naopak doba příliš dlouhá, a to konkrétně třináct let. Tato dlouhá léta byli mladšími mistry Jan ml. Bydžovský v letech 1652 až 1665 a Jiřík Braul v letech 1659 až 1672. Oba byli mistrovští synové, ale to jim zřejmě cestu k řádnému mistrovství nijak neusnadňovalo. Ačkoliv měl Jiřík Braul masný krám po svém otci a znamenalo to pro něho určitou výhodu, neměl dostatek prostředků na postup v cechu. Je také možné, že neměl o získání pozice řádného mistra zájem, ale tato varianta se zdá nepravděpodobná. Za sledované období vstoupilo do cechu mezi mistry nebo mladší mistry 54 osob a z nich jen 14 bylo přijato za mladší mistry, ale řádnými mistry se nestali. Obvykle se tato jména objeví v knize jen jednou, nejvíce třikrát. Další, kdo strávili jako mladší mistři delší dobu, byli Jiřík Rybařík, který byl mladším mistrem v letech 1629 až 1640, tedy jedenáct let, a Jan Vosáhlo, který byl mladším mistrem celkem dvanáct let v období 1638 až 1650. Dotyční se řádnými mistry nestali zřejmě opět kvůli dopadům třicetileté války na finanční situaci obyvatel Jaroměře.

Částka, kterou do cechovní pokladnice platili nově přijatí řádní mistři, se opět v jednotlivých případech velmi lišila. V zásadě však byla nižší než suma vyžadovaná za

---

⁵⁰⁹ WINTER, Zikmund. *Český průmysl*, s. 177.

přijetí mladšího mistra, a to v některých případech až o dvě třetiny. Někdy však byla částka stejná nebo jen o málo nižší, při přijetí za řádného mistra už ale dotyčný nemusel platit svačinu pro cech nebo odpadla částka odváděná ve vosku. Přijetím mezi řádné mistry už mistr nemusel vykonávat služby pro cech. Až nyní také mohl vést učedníky. Když chtěl mít mistr učedníka, musel také vlastnit masný krám. V roce 1652 byla Adamovi Matysovi udělena výjimka, aby u sebe mohl mít učedníka, ale musel slíbit, že si krám koupí. V následující tabulce jsou uvedeni mistři přijímaní za mladšího i řádného mistra a platby, které při tomto přijímání museli odvádět.

Jméno přijímaného mistra	Kdy přijat	Platba za přijetí⁵¹⁰	Další informace
Jan Svědík	1623 mladší mistr	2 lv	
	1625 mistr	1 kgč + 2 lv	
Jan Kroupa	1625 mladší mistr	6 kgm + 4 lv za svačinu	
	1627 mistr	4 kgč + 2 lv	
Jan Vlach	1626 mladší mistr	8 gč + 4 lv místo svačiny	
	1630 mistr	3 zlr 30k + 2 lv	Pro jeho služby cechu
Tobiáš Komínek	1629 mladší mistr	2 kgč, za svačinu 3,5 kgč + 4 lv	
	1632 mistr	5zlr 50k + 4 lv	
Jiřík Kulhánek	1630 mladší mistr	4zlr 40k + 4 lv, za svačinu 17zlr 30k	
	1637 mistr	5 tolarů + 2 lv	
Jan Ludvík	1630 mladší mistr	4zlr 40k + 2 lv, za svačinu 4zlr 40k	
	1634 mistr	4zlr 40k + 2 lv	
Martin Braul	1632 mladší mistr	23zlr + 4 lv i za svačinu	Přišel s přáteli
	1637 mistr	5 tolarů + 2 lv	
Jan Kučera	1635 mladší mistr	10 kgm + 4 lv i za svačinu	Přišel s přáteli
	1641 mistr	4zlr 30k	nemá už vykonávat služby
Ferdinand Man	1638 mladší mistr	15kgm + 4 lv i za svačinu	Přišel s cís. rychtářem
	1643 mistr	5zlr + 2 lv	
Václav Svědík	1643 mladší mistr	6zlr 30k + 2 lv	
	1649 mistr	2zlr 30k + 2 lv	Přivedl otce Václava Svědíka – měl u cechu zásluhy
Jan Matys	1645 mladší mistr	15zlr + 4 lv	
	1650 mistr	9zlr + 2 lv	
Pavel Michalec	1646 mladší mistr	15zlr + 2 lv	
	1651 mistr	4zlr + 2 lv	

⁵¹⁰ Zkratkou „lv“ jsou označeny libry vosku, „kgč“ kopy grošů českých, „gč“ groše české, „kgm“ kopy grošů míšeňských, „zlr“ zlaté rýnské, „k“ krejčary.

Jan Haydr	1646 mladší mistr	10zlr + 4 lv	
	1655 mistr	9zlr + 2 lv	
Adam Mates	1646 mladší mistr	11 zlr + 4 lv	
	1652 mistr	11zlr + 2 lv	
Jiřík Střezoměřícký	1646 mladší mistr	12 zlr + 4 lv	
	1648 mistr	5zlr 24k + 2 lv	
Václav Žobský	1648 mladší mistr	9zlr + 4 lv	
	1650 mistr	9zlr + 2 lv	Přivedl si Jana Vlacha
Andreas Charvát	1651 mladší mistr	6zlr + 2 lv	
	1651 mistr	9zlr + 2 lv	Kvůli službám jeho otce Petra Charváta
Jan Hořícký	1652 mladší mistr	17zlr 30k + 2 lv	
	1657 mistr	9zlr + 2 lv	
Václav Hanousek	1652 mladší mistr	15zlr 30k + 2 lv	Musí se oženit
	1654 mistr	5zlr + 2 lv	
Jan ml. Bydžovský	1652 mladší mistr	2zlr 48k + 2 lv	Zůstává mu dluh 2zlr 20x
	1665 mistr	8zlr + 2 lv	
Adam Kulhánek	1654 mladší mistr	6zlr + 2 lv	
	1657 mistr	6zlr + 2 lv	Mistrovský syn
Samuhel Chudek	1655 mladší mistr	9zlr + 2 lv	
	1658 mistr	8zlr + 2 lv	
Jan Hanousek	1656 mladší mistr	Místo svačiny 5zlr 30k	musí se oženit, dluží 12zlr 4 lv
	1663 mistr	11zlr + 2 lv	
Jan Konvička	1657 mladší mistr	17zlr 30k + 2 lv	
	1661 mistr	10zlr + 2 lv	
Martin Michalec	1658 mladší mistr	9zlr + 2 lv	
	1662 mistr	9zlr + 2 lv	
Jiřík Braul	1659 mladší mistr	9zlr + 2 lv	Mistrovský syn, krám po otci
	1672 mistr	7zlr + 2 lv	
Václav Kroupa	1659 mladší mistr	9zlr + 2 lv	Mistrovský syn, musí se oženit a najít bydlení
	1661 mistr	6zlr + 2 lv	
Jan Heyn	1668 mladší mistr	24zlr + 4 lv	Syn jaroměřského měšťana
	1669 mistr	10zlr + 2 lv	
Petr Švechyn	1668 mladší mistr	12zlr + 4 lv	Syn císařského rychtáře
	1672 mistr	6zlr + 2 lv	
Václav ml. Kroupa	1678 mladší mistr	15zlr + 4 lv	Z Pražského předměstí
	1678 mistr	10zlr + 2 lv	Stará se o statek svého švagra chlumeckého hejtmana, nemůže být k ruce

			cechmistrům
--	--	--	-------------

Tabulka 1 – Přijímaní mistři a platby za jejich přijetí

Nedá se přesně určit, kolik učedníků najednou u sebe mohl mistr mít, protože nevíme s jistotou výuční dobu, která se navíc u každého učedníka mohla lišit. V naprosté většině případů však jednotliví mistři nepřijímali více než jednoho učedníka za rok, i když někdy přijímali učedníky jen v ročních rozestupech. Výjimku tvoří pouze Ferdinand Man, který v roce 1651 a 1658 přijal dva učedníky v jednom roce, ale tento mistr byl zřejmě v cechu významnou osobností. Dva učedníky přijal také Martin Michalec v roce 1666. V ceších však vždy byla patrná snaha, aby někteří mistři neměli víc učedníků než ostatní.⁵¹¹ I když se mezi mistry, kteří měli učedníky, opakují stále stejná jména, nedá se říct, že by se jednalo většinou o cechmistry. Je možné, se mezi otci budoucích učedníků, kteří byli často mistry cechu, bylo známé, kteří mistři jsou učedníkům dobrými „lermistry“.

Mistrovští synkové jaroměřských řezníků se nikdy neučili u vlastního otce, ale u některého jiného mistra ve městě. Zřejmě zde byla snaha, aby se řemeslo skutečně naučili a nebyli tak pod přímým dohledem otce, který mohl synovi od mnohých povinností ulevovat. Je také možné, že vzájemným vychováváním synů se nepřímo zabraňovalo u mistrů krutému zacházení s učedníky, které bylo v této době poměrně běžné.⁵¹²

Nebylo obvyklé, aby cech někoho ze svého kruhu vyloučil, ale zřejmě se tak stalo v roce 1652. Václav Kašpar zaplatil za znovupřijetí do cechu jeden zlatý rýnský, není však uvedena konkrétní příčina jeho odchodu. Zřejmě však nebyl nijak dramatický, protože „zase do společnosti cechu přijat byl, ačkoliv že jest na nějakém nedorozumění mezi cechem a tím Václavem Kašparovým bylo, to všecko na ten čas se mocí kazí a v nic obrací“. V knize je také jediná zmínka o tom, že by měl cech pochybnost o počestnosti manželky přijímaného mistra. V roce 1668 měl Jan mladší Kroupa dokázat počestnost své manželky, která pocházela od Boleslavi. Měl předložit důkaz o tom, že její rodiče byli poctiví, řádní a svobodní lidé. Členům cechu se jeho manželka zřejmě nezamlouvala, protože chování Jana Kroupy bylo označeno za vzpurné a neposlušné.

Není znám přesný počet řeznických mistrů v Jaroměři. Protože však mistr, který chtěl mít učedníka, musel vlastnit krám, dá se předpokládat počet mistrů přibližně stejný s počtem

⁵¹¹ WINTER, Zikmund. *Český průmysl*, s. 310.

⁵¹² Tamtéž, s. 323.

krámů, kterých bylo 24.⁵¹³ Některé krámy však byly pronajímány tovaryšům a ne všichni mistři krámy vlastnili, počet mistrů v Jaroměři tedy zřejmě nebyl uzavřen.

---

⁵¹³ EXNER, Václav. Ze staré Jaroměře. Jaromeř od začátku 16. do konce 19. století. Náměstí. *Jaromeřsko*. Ročník II, číslo 10. Josefov 1948, s. 5.

13 Tovaryši

13.1 Tovaryšské poměry v předbělohorském období

Kdo byl po vyučení prohlášen za tovaryše, počítal se ještě mezi mladší tovaryše, podobně jako existoval stav mladšího a staršího mistrovství.⁵¹⁴ Mladší tovaryš musel co nejdříve absolvovat vandr. Vandr existoval už od středověku, ale povinností se u více řemesel stal až od 16. století. Vandr často nebyl uváděn ve statutech jako povinnost tovaryše, ale byl podmínkou pro získání mistrovství. Mistrovští synkové však byli na rozdíl od ostatních tovaryšů od vandru osvobozeni úplně nebo nemuseli strávit na vandru tak dlouhou dobu.⁵¹⁵ Někdy byl vandr i trestem, když dělal tovaryš ve městě problémy, ať už městské radě nebo cechmistrům. Víc tovaryšů, obvykle v počtu dvou až tří, se mohlo domluvit a absolvovat vandr společně. V 16. století nikdo neurčoval, kam se má tovaryš na vandr vypravit, ale obvykle chodili tovaryši z Čech na Moravu, do některé ze zemí říše, do Uher, do Polska i jinam.⁵¹⁶ Na vandru tovaryši sbírali zkušenosti a učili se od sebe navzájem. Některým však neusazený způsob života vyhovoval a nechávali se najímat do vojsk proti Turkům apod. To se však dělo zároveň důsledkem ztěžování přístupu tovaryšů do cechů.⁵¹⁷ V 16. století také rostl počet tzv. „kárníků“, kteří buď sami nebo s celou svou rodinou táhli káru od města k městu a živili se jako stolíři. V Praze tito lidé často našli útočiště u Židů, ale lepší pozici jim nabízely panské domy, kde se usazovali a pod rouškou práce pro šlechtického pána zde provozovali řemeslo.⁵¹⁸ Někteří tovaryši také jako stolíři pracovali na vsích nebo ve městech po hospodách.⁵¹⁹

Klasickým postupem však bylo, že se tovaryš snažil najít práci u řádného mistra ve městě.⁵²⁰ Když byl ve městě tovaryšský spolek, každý do něho musel vstoupit.⁵²¹ Nejdřív musel tovaryš jít do cechovní hospody, nesměl si hledat práci u mistra sám. Cechovní hospoda nebo také „šenk“ byla centrem tovaryšské organizace.⁵²² Tato instituce zajišťovala vandrováním tovaryšům práci, nebo alespoň přístřeší před další cestou a příspěvek na ní. Pokud tovaryš ve městě práci získal, ostatní ho mezi sebe slavnostně přijali. Těmito hospodami drželi při sobě tovaryši stejného řemesla, a to z cizích měst i z cizích zemí. Řemesla, která šenk neměla, byla považována za méněcenná. Tovaryš musel mimo jiné

⁵¹⁴ WINTER, Zikmund. *Český průmysl*, s. 339.

⁵¹⁵ Tamtéž, s. 340.

⁵¹⁶ Tamtéž, s. 341.

⁵¹⁷ Tamtéž, s. 342.

⁵¹⁸ Tamtéž, s. 342.

⁵¹⁹ Tamtéž, s. 343.

⁵²⁰ Tamtéž, s. 343.

⁵²¹ Tamtéž, s. 378.

⁵²² Tamtéž, s. 343.

obcházet jednotlivé mistry a takovému cechu se tovaryši raději vyhnuli, protože na rozdíl od šenku nenabízel přístřešek v nezaměstnanosti. Ostatně i pro mistry byl tento postup při absenci tovaryšské hospody méně výhodný, protože se museli v hoštění tovaryšů střídat a tovaryšů měli obvykle nedostatek.⁵²³

Když tovaryš přišel do hospody, promluvil s hospodským neboli „panem otcem“ a když ho pan otec přijal, odevzdal mu tovaryš svůj tlumok. Pan otec pak nechal poslat pro starší tovaryše, kteří měli na starosti shánění práce pro příchozí. Od tovaryše byl pak žádán výuční list, který mohl do určité doby, obvykle do dvou týdnů, dodat. U některých řemesel a hlavně u řezníků žádali vysvědčení od cechmistrů z města, kde tovaryš pracoval naposledy.⁵²⁴ V pobělohorské době bylo vyžadováno i vysvědčení o katolickém vyznání tovaryše.⁵²⁵

Když byli „šenkovní“ tovaryši, tedy ti, kteří hledali pro příchozí tovaryše práci, s nově příchozím tovaryšem spokojeni, náležitě ho přivítali. Následujícího dne pak hledali pro tovaryše mistra, který by ho zaměstnal. Někde sami mistři docházeli do šenku a snažili se tovaryše najmout, v některých řemeslech to však bylo zakázáno. Obvyklejší bylo, že tovaryši sami obešli mistry a nabízeli jim nového tovaryše.⁵²⁶ Museli však mistry obcházet podle „pořádku věřtatů“, totiž podle pořadí přijetí mistrů do cechu tak, jak byli zapsáni v registrech. Na počátku 17. století se objevuje jiný systém, podle kterého byla v hospodě umístěna tabule, na kterou se zapisovali mistři požadující tovaryše a dostávali je pak popořadě. Mistr pak dal starším tovaryšům závdavek nebo štulhalěř a ti nového tovaryše k mistrovi dovedli.⁵²⁷ Když se pro tovaryše ve městě práce nenašla, dostal peníze a musel odejít. Většinou obdržel týdenní mzdu tovaryšů, někde ho ponechali na hospodě tři dny nebo týden, někde však mohl ve městě i zůstat.⁵²⁸

Když byl tovaryš uveden k mistrovi, musel u něho pobýt dva týdny a nesměl si hledat práci u jiného mistra. Odejít mohl až po čtrnácti dnech, po této době se mohl také se stávajícím mistrem definitivně dohodnout na pracovních podmínkách. Při nejbližší tovaryšské schůzi pak byl tovaryš slavnostně přijat mezi ostatní.⁵²⁹ Tento slavnostní šenk probíhal obvykle v neděli a museli se k němu dostavit všichni tovaryši. Nový tovaryš byl zapsán do tovaryšských register a seznámil se s řádem tovaryšské organizace.⁵³⁰

---

⁵²³ WINTER, Zikmund. *Český průmysl*, s. 344.

⁵²⁴ Tamtéž, s. 346.

⁵²⁵ Tamtéž, s. 347.

⁵²⁶ Tamtéž, s. 348.

⁵²⁷ Tamtéž, s. 349.

⁵²⁸ Tamtéž, s. 350.

⁵²⁹ Tamtéž, s. 351.

⁵³⁰ Tamtéž, s. 352.

Poněkud podobná byla slavnost, kdy tovaryš z města odcházel, tzv. „výšenk“.⁵³¹ Ostatní tovaryši odcházejícího také náležitě vyprovodili. To však bylo možné, jen když dal tovaryš u mistra řádnou výpověď.⁵³² V 16. století se zřejmě dělo častěji, že tovaryš odešel bez výpovědi. Kdo tak učinil, ostatní tovaryši to o něm rozhlásili, aby nebyl nikde přijímán. Tovaryš byl povinen zpravit mistra o svém odchodu týden nebo osm dní předem, někde i čtrnáct dní. Totéž platilo pro mistra, pokud chtěl tovaryše vypovědět.⁵³³ Výpověď se dávala obvykle v neděli, ale nesměli jí dát najednou dva tovaryši z jedné dílny. Výpověď se většinou nedávala před svátky, před a po jarmarku, před sněmovním zasedáním a v květnu. Pokud mistr nebo tovaryš dali výpověď předčasně, museli zaplatit pokutu. Tovaryš také nesměl odejít od rozdělané práce. Každé řemeslo mělo svůj způsob, jakým výpověď probíhala a jaké byly její podmínky.⁵³⁴ O výpovědi tovaryše musel vědět i pan otec na hospodě, aby zde tovaryš uhradil případné dluhy.⁵³⁵

V 16. století už se většinou tovaryši nedali uvázat do služby na delší dobu, jak se dělo v dřívější době. Tovaryši měli u jednoho mistra sloužit půl roku i jen čtvrt roku. Delší dobu však sloužili u mistra například řezničtí tovaryši, protože jim mistři svěřovali peníze na nákup dobytka v daném kraji, často se však stávalo, že tovaryši s penězi utekli.⁵³⁶ Tovaryšské organizace se však všude snažili prosadit, aby byli tovaryši zaměstnáváni na dobu kratší nebo neurčitou a mistři byli v této otázce nuceni přizpůsobovat se jejich požadavkům.⁵³⁷

Naproti tomu se mistři snažili konzervovat výši mzdy tovaryšů na co nejdelší dobu. Mistři se vážali mzdami ve statutech a navzájem se hlídali, aby někdo v zájmu udržet kvalitního tovaryše mzdu nezvyšoval. Pokud to nějaký mistr přesto chtěl udělat, domluvil se s tovaryšem tajně. Tovaryši se naopak snažili o co nejvyšší mzdu a usilovali o to, aby se jim nevyplácela mzda roční, půlroční nebo čtvrtletní, ale aby měli smlouvenou mzdu na týden. Lepší tovaryši pak požadovali mzdu kusovou.⁵³⁸ Výše mezd časem sice zaznamenala určité zlepšení, ale růstu cen mzdy stále zdaleka neodpovídaly.⁵³⁹ Ve většině řemesel pak na počátku 17. století byla tovaryšům vyplácena týdenní mzda. Ke mzdě tovaryši dostávali i stravu, to se však netýkalo tovaryšů, kteří byli placeni za kus.⁵⁴⁰

---

⁵³¹ WINTER, Zikmund. *Český průmysl*, s. 352.

⁵³² Tamtéž, s. 353.

⁵³³ Tamtéž, s. 354.

⁵³⁴ Tamtéž, s. 355.

⁵³⁵ Tamtéž, s. 356.

⁵³⁶ Tamtéž, s. 357.

⁵³⁷ Tamtéž, s. 358.

⁵³⁸ Tamtéž, s. 359.

⁵³⁹ Tamtéž, s. 360.

⁵⁴⁰ Tamtéž, s. 367.

Pracovní doba nezaznamenala oproti předchozímu období žádné změny. V létě se pracovalo od východu do západu slunce a kromě stavebních řemesel byla práce v zimě stejně dlouhá, jen se pracovalo při svíčce. Tovaryš tedy mohl pracovat 15 až 17 hodin denně.⁵⁴¹ Od dlouhých pracovních dnů si pak ulevovali o svátcích, které byli časté a pracovat se při nich nesmělo. Tovaryši si navíc zaváděli tzv. „dobré“ nebo „modré“ pondělky, kdy měli volno. Mistrům se tato praxe pochopitelně nelíbila, ale již od 15. století byla tolerována. U nás byly tyto „sváteční“ pondělky nebo také „mladé neděle“ obvyklé čtyřikrát ročně a do statut se začaly dostávat v době vlády Rudolfa II. Tyto „pondělky“ však mohly trvat i tři dny, mistr ale potom nemusel vyplácet tovaryšům plnou týdenní mzdu.⁵⁴²

V čele tovaryšské organizace stáli dva až čtyři starší tovaryši. Jejich volba probíhala v plném mistrovském cechu a starší tovaryše volili obvykle cechmistrři. Také proto byla závislost tovaryšské organizace na cechu tak velká. Některé tovaryšské pořádky si volily starší tovaryše samy, ale těch nebylo mnoho. Stejně tak bylo jen málo organizací, kde jednoho staršího tovaryše volili cechmistrři a druhého tovaryši. Často se braly ohledy na to, aby mezi staršími tovaryši byli zastoupeni tovaryši domácí i vandrovní.⁵⁴³ Zvolení starší tovaryši pak přísahali zachování řádů a podobně a byl jim svěřen majetek tovaryšského pořádku. Ve většině organizací byli starší tovaryši voleni na čtvrt roku, u řezníků a někdy i u soukeníků byli voleni na půl roku nebo i na rok. Kdo byl zvolen, musel funkci přijmout.⁵⁴⁴

Z povinností starších tovaryšů byla nejdůležitější správa pokladnice, kam všichni tovaryši každý týden přispívali určitý poplatek. Vydání tovaryšů směřovala nejčastěji na zaplacení svící do kostela, dále na zařízení hospody a výdaje související s chodem organizace, jako uctění příchozích a odcházejících tovaryšů apod.⁵⁴⁵ Z pokladnice byly podobně jako u mistrů půjčovány peníze členům, u tovaryšů se však jednalo spíše o malé částky. Pokud si někdo chtěl půjčit větší obnos, musel se za něho zaručit mistr.⁵⁴⁶ Často se stávalo, že většina hotovosti z pokladnice byla rozpůjčována.⁵⁴⁷ V některých pořádcích musel tovaryš, který si chtěl z pokladnice půjčit peníze, za sebe postavit dvě osoby jako rukojmí. Další výdaje ze společné pokladnice byly dávány především na pomoc nemocným tovaryšům. Tento obnos však musel tovaryš po svém uzdravení do pokladnice vrátit.⁵⁴⁸ Pokud tovaryš zemřel, z pokladnice byly zaplaceny náklady na jeho pohřeb. Tovaryši si pak danou částku vybrali

---

⁵⁴¹ WINTER, Zikmund. *Český průmysl*, s. 373.

⁵⁴² Tamtéž, s. 374.

⁵⁴³ Tamtéž, s. 379.

⁵⁴⁴ Tamtéž, s. 380.

⁵⁴⁵ Tamtéž, s. 382.

⁵⁴⁶ Tamtéž, s. 383.

⁵⁴⁷ Tamtéž, s. 385.

⁵⁴⁸ KLAUS, Alois. *Z dějin cechovnictví*, s. 14.

z pozůstalosti mrtvého.⁵⁴⁹ Starší tovaryši také museli skládat mistrům vyúčtování svého hospodaření, a to většinou při nové volbě.⁵⁵⁰

Důležitou osobou byl pro tovaryšský pořádek pan otec, který spravoval cechovní hospodu. Tovaryši ho měli mít v úctě, staral se o pokladnici a knihy pořádku. On i jeho manželka „paní matka“ mohli tovaryše protivící se pořádku poslat do vězení.⁵⁵¹

Ve starších dobách se tovaryši scházeli každý týden, ale v 16. století jsou schůze obvyklejší jednou za dva týdny nebo dokonce jednou za měsíc. Podobně jako u schůzí mistrů musel ten, kdo přišel pozdě nebo nepřišel vůbec, zaplatit pokutu.⁵⁵² Schůze měly i podobný průběh jako u mistrů, jen zde byl přítomen nejméně jeden cechmistr, aby na průběh schůze dohlížel.⁵⁵³ Na některých schůzích se probíraly potřebné záležitosti, jiné pak byly jen zábavou.⁵⁵⁴ Tovaryši platili příspěvky do pořádku a v 16. století se soudní pravomoc tovaryšů vztahovala na provinění proti cechovnímu řádu, přijímaly se žaloby tovaryšů na tovaryše, někdy i žaloby mistrů na tovaryše, ale tyto spory náležely spíše mistrovskému soudu, stejně tak jako žaloby tovaryšů na mistry.⁵⁵⁵ U tovaryšského soudu rozhodovala většina hlasů, odvolat se provinilec mohl k panu otci nebo k cechmistrům. Mistři neviděli rádi, když se tovaryši odvolávali k městské radě. Tresty byly udávány v penězích nebo ve vosku.⁵⁵⁶ Trest vězení byl spíše výjimečný a tovaryši ho mohli udělit jen s vědomím mistrů. Vyloučení z pořádku bylo trestem za nejtěžší provinění.⁵⁵⁷

Tovaryš byl i v 16. století spojen s mistrovským domem. To se však nevztahovalo na ženaté tovaryše, kteří byli u většiny cechů neoblíbení.⁵⁵⁸ Během 16. století však byli stále více tolerováni, i když ženatý příchozí tovaryš musel prokázat, že je řádně oddán a že jeho manželka není nepočetného původu. Pokud bylo manželství v otázce cti v pořádku, i manželka tovaryše patřila pod ochranu řemesla.⁵⁵⁹ Svobodní tovaryši však byli vítanější, protože více patřili k mistrovi domu a dílně, kde také většinou bydleli.⁵⁶⁰

Tovaryš dostával od mistra stravu, a to obvykle třikrát až čtyřikrát za den. Musel dodržovat mistrův domácí řád a podle řádu pražských řeznických tovaryšů z roku 1613 měl

---

⁵⁴⁹ WINTER, Zikmund. *Český průmysl*, s. 383.

⁵⁵⁰ Tamtéž, s. 384.

⁵⁵¹ Tamtéž, s. 380.

⁵⁵² Tamtéž, s. 386.

⁵⁵³ Tamtéž, s. 387.

⁵⁵⁴ KLAUS, Alois. *Z dějin cechovnictví*, s. 14.

⁵⁵⁵ WINTER, Zikmund. *Český průmysl*, s. 388.

⁵⁵⁶ Tamtéž, s. 389.

⁵⁵⁷ Tamtéž, s. 391.

⁵⁵⁸ Tamtéž, s. 395.

⁵⁵⁹ Tamtéž, s. 396.

⁵⁶⁰ Tamtéž, s. 396.

v noci zůstat doma.⁵⁶¹ Mimo hlavní řemeslnou práci musel tovaryš například čistit krám, což se týkalo hlavně řeznických tovaryšů.⁵⁶²

Tovaryši měli svého mistra ctít a starat se o jeho prospěch. Častým prohřeškem však byli zpronevěry na úkor mistrů, které se hodně opakovaly hlavně u řeznických tovaryšů. Ti peníze svěřené na nákup dobytka na vsích buď prohrávali v karetních hrách nebo s penězi utekli.⁵⁶³ Těžké případy provinění tovaryšů proti mistrům se však objevují málo a dá se tak usuzovat, že tyto vztahy nebyly v zásadě špatné.⁵⁶⁴ Obvyklá byla spíše srdečnost a oboustranné přátelství, jak dokazují časté posmrtné odkazy mistrů tovaryšům.⁵⁶⁵

Povinností tovaryšů bylo také prokazovat určité služby městu. Měli především za úkol účastnit se hašení případných požárů, při jarmarcích se oblékali za žoldněře a hlídali řádný průběh trhu. Byli také městu k dispozici v případě vojenského ohrožení a často drželi noční hlídky pro větší bezpečnost ve městě.⁵⁶⁶

13.2 Tovaryšská statuta v Jaroměři

V knize jaroměřského řeznického cechu jsou opsané také artikuly pro tovaryše. Tato ustanovení vydal řeznický cech tovaryšům, aby se mohli sami spravovat a aby se ve správě svého pořádku měli podle čeho řídit. Artikule byly vydány v roce 1555 a cechmistr i mistr si vymínili, že je do budoucna mohou ještě upravovat, ale zřejmě se tak nedělo, protože v knize se žádná ustanovení pro tovaryše nenachází.

První článek se týká docházení tovaryšů do kostela. Mají chodit do kostela každou neděli a ve svátky a nemají se místo návštěvy svatostánku toulat. Mají se také chovat uctivě ke královskému rychtáři, k městské radě, k panu otci i k paní matce a jejich čeládce. Podle druhého článku se mají všichni tovaryši scházet v cechovní hospodě každé čtyři týdny a jeden ze starších tovaryšů jim má předčítat, zřejmě pasáže z Bible. Poté má každý dát do pokladnice jeden groš český, což se má řádně zapsat do register k tomu zřízených. V tuto chvíli mají také tovaryši vybírat určené pokuty, pokud se někdo něčím provinil.

Třetí článek se týká pomluv. Pokud by někdo někoho pomlouval, má předstoupit před tovaryše a ti ho potrestají. Kdyby někdo pomlouvání tovaryšům neoznámil a ti se to dozvěděli, musí zaplatit 2,5 grošů českých. Když tovaryš nebude moci do hospody přijít z objektivních příčin, má to oznámit jednomu nebo oběma starším tovaryšům a zaplatí do pokladnice obvyklý příspěvek, ale od pokuty bude osvobozen. Pokud by však tovaryš nepřišel

⁵⁶¹ WINTER, Zikmund. *Český průmysl*, s. 397.

⁵⁶² Tamtéž, s. 398.

⁵⁶³ Tamtéž, s. 403.

⁵⁶⁴ Tamtéž, s. 404.

⁵⁶⁵ Tamtéž, s. 405.

⁵⁶⁶ Tamtéž, s. 409.

a nikomu to neoznámil, zaplatí pokutu 2,5 grošů českých. Kdyby někdo nepřišel vícekrát, zaplatí pokutu nebo bude potrestán podle uvážení tovaryšů.

Dále je zakázáno, aby si tovaryš vybíral mistra nebo naopak, aby si mistr „předkupoval“ tovaryše. Pokud by se toho tovaryš dopustil, zaplatí 2,5 grošů českých, pokud by se jednalo o staršího tovaryše, zaplatí dvojnásobek a půjde do vězení. Mistrovi se pak nemají vracet peníze, které do tovaryše investoval. Pokud by se spor nevyřešil, mají se jím zabývat cechmistry.

Tovaryšům jsou v šestém článku zapovězené hry karet, kostek a další hry, zvláště hry o peníze, ať už jejich nebo mistra. Takto provinilý tovaryš zaplatí jako pokutu svou týdenní mzdu, pokud by se provinil starší tovaryš, zaplatí dvojnásobek.⁵⁶⁷ V sedmém článku jsou tovaryši napomínáni, aby se v krámě svého mistra chovali uctivě, nemluvili „oplzle“, nepokřikovali, nevolali k sobě kupce od jiného krámu a vzájemně si nepoškozovali zboží. Tovaryš nesmí svého mistra okrádat a musí se chovat k zákazníkům uctivě, jinak zaplatí pokutu 2,5 grošů českých, starší tovaryš dvojnásobek.

Podle osmého článku musí být tovaryš věrný mistrovi a dobře mu sloužit, starat se o jeho prospěch a nenechávat si peníze z prodeje pro sebe, jinak ho tovaryši nemají mezi sebou trpět. Dále pokud by se tovaryš domluvil na práci se dvěma mistry, mají se mistři dohodnout mezi sebou, jak situaci řešit. Pokud by se nedohodli, nesmí tovaryš ani k jednomu z mistrů. Podle desátého článku mají starší tovaryši najít pro nově přichozícího tovaryše mistra, pokud tovaryš, vandrovní nebo domácí, přijde do hospody a starší tovaryše o to požádá.

Když už tovaryš nechtěl u svého mistra sloužit, měl s sebou vzít staršího tovaryše a s mistrem se vyrovnat. Svůj odchod musel mistrovi ohlásit týden dopředu. Poté se měl vrátit do hospody a buď požádat o nového mistra, kterého mu starší tovaryši najdou, nebo odvandrovat. V takovém případě se tovaryši měli postarat o náležitý průvod. Ve dvanáctém článku se tovaryšům zapovídá lání, zpívání, rvačky a křik v hospodách, na náměstí, na ulici i kdekoli jinde. Takové chování má být potrestáno pokutou nebo vězením.

Podle třináctého článku se mají tovaryši starat o svého nemocného kolegu. Pokud by tovaryš zemřel, mají se ostatní postarat o pohřeb a věci po něm pozůstalé mohou prodat a výtěžek uložit do pokladnice. Pokud by se však o ně přihlásil některý dědic, mají se s ním vyrovnat v nákladech na pohřeb a věci mu vydat.

Tyto články byly už podle původce vydány spíše ve prospěch mistrů a aby upravily chování tovaryšů vůči sobě navzájem i vůči jejich okolí. Podle jednotlivých článků můžeme také usuzovat, které situace obvykle vyvolávaly konflikty, jaké chování se u tovaryšů

---

⁵⁶⁷ Hry o peníze byly nejčastěji zakazovány právě u řeznických tovaryšů, protože mívali u sebe mistrovy peníze když chodili nakupovat dobytek.

objevovalo a bylo zároveň nežádoucí a že se toto chování mistři snažili napravit. Důvodem k tomu byly zřejmě i následné stížnosti na tovaryše, kterými se mistři museli zabývat. Po vytvoření statut se těmito prohřešky dále zabývali sami tovaryši, a to především tovaryši starší. Jaroměřská tovaryšská statuta se svým obsahem blížila ostatním podobným pořádkům v 16. století. Většinou se zabíraly chováním tovaryšů vůči různým osobám, ke kterým si vytvářeli určitý vztah a řešily chování tovaryšů obecně. Občas se objevil i článek upravující fungování tovaryšské organizace.⁵⁶⁸

Tovaryšské organizace podobné cechům vznikaly ve větší míře od 16. století. Nemohly však existovat samostatně, musely být vždy pod dohledem příslušného cechu. Na každé schůzi tovaryšů musel být přítomen zástupce cechu a bez jeho svolení nesmělo být do statut přijato žádné další ustanovení.⁵⁶⁹ Upevnění závislosti tovaryšů byl důvod, proč mistři často tovaryšský spolek, nebo také „hospodu“ či „menší pořádek“ spolu s městskou radou sami zakládali.⁵⁷⁰ V 16. století byly také obnovovány a zároveň utužovány staré pořádky, na konci 17. století pak každé větší řemeslo tento pořádek mělo.⁵⁷¹ Tovaryši se pak místo mistrů starali o zprostředkování práce tovaryšů, pečovali o nemocné a případně se starali o pohřeb svých kolegů, urovnávali také menší spory.⁵⁷² Podobně jako cechovní řády si mistři půjčovaly z jiných měst i ty tovaryšské.⁵⁷³ V opisu jaroměřského tovaryšského řádu o tom však není zmínka, je tedy možné, že ho mistři pro tovaryše vytvořili sami.

13.3 Řezničí tovaryši v Jaroměři

O tovaryších řeznického cechu v Jaroměři nemáme kromě výše uvedeného řádu příliš mnoho zpráv. V knize cechu jsou však uváděna jména tovaryšů zvolených za starší. V období 1622 až 1673 je uváděno celkem 34 různých starších tovaryšů. Ne všechna jména se objevují mezi přijatými mistry, můžeme však do jisté míry pozorovat, jak dlouho tovaryšům trvalo, než se mistry stali. Tato doba je však velmi zkreslená, protože starším tovaryšem mohl být těžko zvolen čerstvě vyučený tovaryš a po vyučení tovaryši trávili určitý čas na vandru. Navíc je možné, že staršími tovaryši byly voleny spíše osoby, u kterých se předpokládal bezproblémový přístup k získání mistrovství. Přesto můžeme pozorovat určité trendy. Starší tovaryš zůstával ve své funkci i několik let po sobě nebo několik let s určitými přestávkami, i když asi třetina tovaryšů zůstala v čele tovaryšské organizace jen jeden rok a další třetina dva nebo tři roky. Maximální doba strávená ve funkci staršího tovaryše byla deset let,

⁵⁶⁸ WINTER, Zikmund. *Český průmysl*, s. 378.

⁵⁶⁹ UBR, Pavel. *Historie řemesla řeznického*, s. 37.

⁵⁷⁰ WINTER, Zikmund. *Český průmysl*, s. 376.

⁵⁷¹ Tamtéž, s. 377.

⁵⁷² Tamtéž, s. 378.

⁵⁷³ Tamtéž, s. 379.

objevuje se však spíše výjimečně a ve zbylé třetině případů byli tovaryši zvoleni za starší čtyřikrát až šestkrát.

Jen ve dvaceti případech máme údaj o tom, kdy byl tovaryš přijat za mistra. V šesti případech byl dotyčný tovaryš přijat za mistra po jednom nebo dvou letech strávených v roli staršího tovaryše. Ve dvacátých letech se tato doba pohybovala od jednoho do čtyř let, od třicátých let se však prodlužuje a trvá od 5 do 22 let, případy kdy byla doba strávená mezi první funkcí staršího tovaryše a přijetím za mladšího mistra kratší než tři roky byly jen čtyři. Zřejmě tedy byly podmínky pro členství v cechu obtížnější nebo se během třicetileté války a po ní finanční situace obyvatel zhoršila a pro tovaryše byla vysoká i částka požadovaná za přijetí do cechu před tímto obdobím.

Výjimku z těchto závěrů tvoří dva starší tovaryši úplně na začátku daného období. Jednalo se o Jiříka Kulhánka, který se poprvé stal starším tovaryšem v roce 1622 a za mistra byl přijat v roce 1630, a především o Jiříka Nahořanského, který byl starším tovaryšem celkem 25 let od roku 1622 a za mistra byl přijat v roce 1646. Mohlo se jednat o ojedinělé případy vybočující z průměru ostatních tovaryšů, ale vzhledem k malému rozsahu zkoumaného souboru jsou možná i jiná vysvětlení. Problémy s přístupem do cechu se objevovaly už v 16. století a na základě daného pramene není možné tento trend blíže zkoumat.

V některých letech byli vybíráni mistři, kteří měli se správou pořádku tovaryšům pomáhat. Nebyli vybíráni na každé cechovní schůzi, poprvé v roce 1629. Tito mistři byli vždy dva. Většinou se jednalo o mladší mistry, i když od padesátých let 17. století byli vybíráni i z řad řádných mistrů. Současně nebo i nezávisle na nich byl vybírán „inspektor tovaryšů“, byl jím vždy Matěj Cikán a je možné, že byl správcem hospody, kterému se v jiných ceších říkalo „pan otec“. Tito mistři měli zjevně dohlížet na tovaryše a na starší tovaryše, jestli pořádek spravují podle přání mistrů. Vznik těchto funkcí mohl být následkem špatného hospodaření starších tovaryšů nebo nějakého nežádoucího chování tovaryšů obecně.

Je zvláštní, že Tymotheus Komínek, který byl synem Tobiáše Komínka a tedy i mistrovským synem, byl starším tovaryšem zvolen celkem desetkrát. Bylo to však v rozmezí let 1646 a 1672, tovaryšem tedy byl nejméně 26 let, tento stav však nesouhlasí s výrazně lepšími podmínkami pro přijetí do cechu, které platily pro mistrovské syny. Teoreticky je možné, že se jednalo o dvě osoby stejného jména, o otce a o syna. I kdybychom však přijali tuto myšlenku, je doba strávená ve stavu tovaryšů nepřiměřeně dlouhá statutu syna mistra.

14 Mistrovské vdovy v jaroměřském řeznickém cechu

Mistrovské vdovy se v knize jaroměřských řezníků objevují v letech 1630 až 1678. Za toto období jich bylo dvanáct. Sedm z nich pak bylo v tomto vdovském stavu čtyři nebo méně let. Anna Skálová byla mistrovskou vdovou sedm let a Kateřina Kulhánková devět. Opravdu dlouhodobě však byly v této pozici tři ženy, a to Kateřina Vosáhlová 15 let v období 1630 až 1644, Dorota Michalcová 25 let v letech 1632 až 1657 a Dorota Rybařiková 18 let pro léta 1642 až 1660. Toto dlouhodobé vdovství je zvláštní už z toho pohledu, že od 16. století rostl tlak cechů, a to především řeznických, na neženaté uchazeče mistrovství. Měli se oženit s mistrovskou vdovou nebo dcerou.⁵⁷⁴ I v Jaroměři byli mladí mistři nuceni do sňatku a je možné, že se u nich předpokládala svatba s některou z vdov nebo dcer. I pro uchazeče mistrovství bylo výhodnější, pokud vstupoval do cechu jako manžel mistrovské vdovy nebo dcery. Vdovy totiž měly přiznané živnostenské právo po manželovi a na nového manžela toto právo přecházelo.⁵⁷⁵ V některých ceších měli ženiši mistrovských dcer a vdov dokonce stejné výhody jako mistrovští synové.⁵⁷⁶ Když se však mistrovská vdova vdala za tovaryše jiného řemesla, stávající řemeslo už nemohla provozovat (viz výše).⁵⁷⁷ Proto je zvláštní, že si jaroměřské mistrové uchovaly vdovství tak dlouho.

Vdovy musely o povolení k provozování živnosti žádat každý rok v plném cechu. V roce 1636 dostala Regina Velichovská pokutu pět liber vosku a Dorota Michalcová dvě libry vosku, protože v předchozím roce cech o povolení nepožádali. Když se Dorota Michalcová stala vdovou v roce 1632 po smrti manžela Jiříka Michalce, při cechovní schůzi jí na její žádost cechmistrů povolili, aby mohla jako mistrová provozovat řemeslo a mohla si držet tovaryše. Za to odvedla do cechovní pokladnice tři zlaté rýnské a čtyři libry vosku. Tři zlaté a dvě libry vosku odvedla za totéž v roce 1642 i Dorota Rybařiková. V některých letech se žádosti vdov o povolení živnosti neobjevují, ale nedá se předpokládat, že by vdovství v některých letech „přerušily“, protože poté by už živnost provozovat nemohly.

Mistrovské vdovy buď samy vedly řemeslo a práci zastával tovaryš, nebo byly jen v ochraně cechmistrů.⁵⁷⁸ V Jaroměři však především vdovy, které byly mistrovými delší dobu, řemeslo skutečně vedly, protože v knize je jim několikrát povolováno držet tovaryše. Některé cechy však nechtěly povolit tovaryše vdovám, které měly na práci v dílně syna.⁵⁷⁹ Když zemřel mistr, měla vdova učedníka přivést do cechu a ten přešel k jinému mistrovi. Jen

⁵⁷⁴ WINTER, Zikmund. *Český průmysl*, s. 239.

⁵⁷⁵ Tamtéž, s. 247.

⁵⁷⁶ Tamtéž, s. 248.

⁵⁷⁷ Tamtéž, s. 249.

⁵⁷⁸ Tamtéž, s. 168.

⁵⁷⁹ Tamtéž, s. 270.

výjimečně si vdova mohla učedníka ponechat.⁵⁸⁰ V knize jaroměřských řezníků máme z února roku 1627 zprávu, že vysvědčení o vyučení dala Janovi Kunratovi ze vsi Vlčkovic jeho mistrová Anna, protože její manžel a původní Janův mistr Jan Hošek zemřel ještě před jeho doučením. Podle tohoto jednoho případu se však nedá usuzovat, jaká byla v Jaroměři obvyklá praxe, protože dotyčný učedník už mohl být téměř doučen.

Vdovy byly zvány na cechovní schůze, i když některé cechy o jejich účasti příliš nestály.⁵⁸¹ V knize novoměstského řeznického cechu z roku 1616 se objevuje, že se vdovy každý rok mají do cechu dostavit, aby je cechmistri mohli vzít pod ochranu.⁵⁸² V Jaroměři sice měly vdovy přítomnost na schůzi zajištěnou nutností žádat o povolení živnosti, zároveň se však objevují zápisy, že si vdovy za tím účelem vyžádaly „vstoupení do cechu“. Je tedy možné, že se cechovního jednání přímo neúčastnily.

Postavení mistrovských vdov nebylo rovnoprávné s postavením mistrů a vdovy byly spíše trpěny. Pokud sama vdova žádala, aby byl její syn přijat za učedníka, nevztahovaly se na něho výhody vyplývající z postavení mistrovského syna. V Jaroměři odvedla v roce 1643 vdova Dorota Michalcová za syna, kterého dávala vyučit, 4 zlaté rýnské, i když ostatní mistrovští synové odváděli pouze 28 krejcarů a v roce 1631 odvedla za syna Pavla kopu grošů českých, i když musíme připustit teoretickou možnost, že tyto syny neměla z manželství s řeznickým mistrem.

---

⁵⁸⁰ WINTER, Zikmund. *Český průmysl*, s. 330.

⁵⁸¹ Tamtéž, s. 171.

⁵⁸² Tamtéž, s. 280.

15 Členství v cechu „pod ochranou“

Od 16. století bylo poměrně běžné přijímat do cechu osoby, které k danému řemeslu nepatřily. Tito lidé byli v určitém širším bratrství cechu a za poplatek dostali příslib účasti daného cechu na jejich pohřbu nebo na pohřbu osob jim blízkých. Cech měl na vypravení nákladného pohřbu náležité vybavení a tehdejší lidé brali pohřeb jako prestižní záležitost. Tuto prestiž mohla zvýšit i vysoká účast na pohřbu, kterou cech také zajišťoval.

Poprvé se zápis o přijetí člena tak zvaně „pod ochranu“ nebo „pro funere“ objevuje v knize jaroměřských řezníků v roce 1625. V některých letech nikdo do takového pohřebního bratrstva cechu přijat nebyl, obvykle byl přijímán jeden člověk za rok. V letech 1630 a 1638 však byli přijati v každém roce tři lidé. Za dané období 1625 až 1675 takto vstoupilo do cechu 24 osob. Od konce třicátých let 17. století přijímal cech osoby pod ochranu častěji a pravidelněji než do té doby. Každá přijatá osoba zaplatila patřičný poplatek a dostala pak příslib účasti celého cechu na pohřbu člena rodiny nebo i čeledi. Výše poplatků se opět v jednotlivých případech lišila.

Do řeznického cechu takto vstupovali zřejmě výše postavené osoby v rámci města, ale málokdy o tom máme v knize přímý důkaz. Jednalo se například o Jiřího Švechyna z Paumberku, který byl při přijetí v roce 1630 radním písařem, později se však stal císařským rychtářem a cechmistrů se snažili co nejčastěji využívat výhod plynoucích z tohoto užšího svazku. Ve stejném roce byl přijat i Jan Kuliš, další radní písař. V roce 1638 byla pod ochranu cechu přijata Eva, vdova po Jeronýmovi Totovi, který byl také císařským rychtářem. V roce 1659 byla přijata Markéta, vdova po výše zmíněném Jiříkovi Švechynovi. Dalším radním písařem, který byl pod ochranou řeznického cechu od roku 1661, byl Václav Hilšer. V několika případech je zmínka o tom, že přijímaný je jaroměřským měšťanem.

16 Příjmy a výdaje jaroměřského řeznického cechu

Od roku 1621 až do poloviny třicátých let 17. století tvořily většinu příjmů cechu částky za přijímání nových učedníků, mistrů nebo nájemníků. Poté se stále častěji objevují i další příjmy cechu, ale největší objem peněz stále přicházel do pokladnice od učedníků nebo mistrů, i když počet přijímaných učedníků byl ve třicátých a čtyřicátých letech přechodně o něco nižší.

Mezi dalšími příjmy se objevují platby za přijetí pod ochranu cechu, za uschování zachovacího listu a za cechovní pečeť na výučních listech. Od roku 1630 měl cech příjmy i z pronájmu svého masného krámu (viz níže). Když si někdo vyžádal svolání cechu mimo hlavní schůzi, musel odvést určitý poplatek. To se však nestávalo často, protože tento poplatek byl zřejmě značně vysoký. Od roku 1639 se mezi příjmy objevuje položka „nájem z vohrádek“, které cechu postoupila Anna Svědíková. Ze zápisů bohužel jasně nevyplývá, o co přesně se jednalo. V letech 1642 až 1645 se v knize neobjevuje výraz „ohrádka“, ale „cechovní palouk“. Anna Skálová v roce 1642 odvedla 5 zlatých za nájem z tohoto palouku, v roce 1645 pak byl nájem 4 zlaté. V roce 1675 cech přijal 3 zlaté a 18 krejcarů „za čtyři sáhy dříví a tři kopy otýpek na ohrádkách cechovních dělaného“. Jednalo se tedy zřejmě o kousek lesa, možná oploceného, případně o sad.

Cech měl také určité příjmy z úroků z půjčených peněz. V roce 1631 byl úrok stanoven na 5 krejcarů za rok z každé kopy míšeňské, další zprávy o výši úroků však nemáme. Peníze z úroků vybíral v jaroměřském cechu některý z mladších mistrů. Cech měl i další příjmy, které byly spíše nahodilé. Například v roce 1639 prodal býkovici Václavovi Pyšlemu nebo v roce 1645 prodal starý kotel používaný na jatkách. Od roku 1641 se také objevují příjmy za účast na pohřbu a zřejmě i za zapůjčení náležitých vybavení. Jedná se však i o pohřby osob, které nebyly předtím přijaty pod ochranu cechu. Řeznický cech byl první, který v Jaroměři vlastnil pohřební vůz, není však známo, zda to bylo už v této době.⁵⁸³ Jisté však je, že o služby tohoto cechu jako určitého pohřebního bratrstva byl poměrně velký zájem.

Mezi pravidelné výdaje cechu patřily výdaje na svačiny. Velkou část výdajů tvořily také půjčky cechu mistrům i jiným osobám a až do třicátých let 17. století se jiné výdaje do knihy ani nezapisovaly. Výše půjčky se pohybovala v rozmezí od několika desítek krejcarů do několika desítek zlatých rýnských. V roce 1632 je uvedena celková výše půjček, která činí 102 zlatých a 14 krejcarů, v roce 1639 je však již uváděna částka přesahující 300 zlatých rýnských.

---

⁵⁸³ EXNER, Václav. Ze staré Jaroměře. Jaroměřské cechy, s. 7.

Jinak byly výdaje cechu různé. V období třicetileté války se občas objevuje vynucený dar důstojníkům, jako například v roce 1632, kdy cech zaplatil 12 zlatých a 40 krejcarů za osm hovězích kůží na vůz pro „obersthejtmana“ valdštejnského regimentu nebo v roce 1641 zaplatil kornetovi, který držel kvartýr u mistrovské vdovy Anny Skálové, a to 4 zlaté a 30 krejcarů. V roce 1643 daroval cech lajtnantovi telecí maso a vepřovou klobásu. V roce 1645 měl cech náklady s obnovením svého privilegia a o dva roky později byli cechmistři nuceni půjčit městu 18 zlatých. V roce 1651 si pak cech znovu postavil masné krámy za více než 170 zlatých rýnských. Ve stejném roce si cech nechal udělat cechovní pokladnici, ale zřejmě nebyla nijak honosná, protože stála jeden zlatý a 15 krejcarů. V roce 1662 měl cech velké náklady s postavením nového „kutlofu“, tedy jatek.

Z roku 1639 je první zápis o daru pro děkana zdejšího kostela, který se pak objevuje pravidelně.⁵⁸⁴ Cechmistři mu posílali hovězí, telecí nebo skopové maso na Velikonoce, k svatodušním hodům, k posvícení a na Vánoce. Většinou posílali cechmistři podobné dary i císařskému rychtáři a primasovi města. Tato vydání obvykle cech proplácel řezníkům, kteří maso na dar poskytl. V roce 1642 dostal navíc císařský rychtář ovci za dva zlaté, protože vdával svou dceru do Náchoda, a primasovi byl snad také ke svatbě darován skopec za jeden zlatý a 30 krejcarů. Další císařský rychtář dostal od cechu v roce 1672 ke svému sňatku hovězí čtvrt'.

K drobným výdajům patřila vydání na výrobu pohřebních a kostelních svící a svícňů a na přízi určenou na knoty, vydání na různé almužny na chrám, vandrovním, pohořelým, chudým a starým lidem, vysloužilým vojákům nebo tureckým zajatcům. Dále cech platil jednoho nebo dva žoldnéře, kteří dozírali na třech jarmarcích ve městě, a to o Třech králích, o svatém Duchu a o svatém Havlu.⁵⁸⁵ V roce 1642 si cech nechal udělat nové máry a v roce 1651 truhlici se zámkem pro dva klíče. V roce 1653 pak cech přispíval na prach použitý při příležitosti korunovace Ferdinanda IV. Výdaje se týkaly i věcí potřebných k výkonu řeznického povolání. Například v roce 1657 a 1670 si cech nechal udělat na jatka nové necky, v roce 1661, 1670 a 1675 byl opravován cechovní kotel na jatkách. V roce 1673 také cech koupil červený vosk na pečetění.

V roce 1657 se na příkaz podkomořího měli při příležitosti korunovace nového krále Leopolda I. vypravit do Prahy zástupci královských měst a cechy měly na tuto cestu přispívat.

---

⁵⁸⁴ Děkaný jaroměřského kostela sv. Mikuláše byl v letech 1640 – 1641 Václav Alexandr Baltazar Kopydlanský, 1641 – 1642 Matouš Augustin Vagner z Waldorfu. Další zprávy jsou o děkanu z let 1646 – 1651, kterým byl Ferdinand Wekhuben de Vinna, v roce 1651 děkanství zastával Jiří Řehoř Baušek Rokycanský, v letech 1657 – 1671 pak Martin Viktora, doktor filozofie. KUBĚNKA, Jan ml. *Nejstarší jaroměřská matrika*, s. 9.

⁵⁸⁵ Žoldnéře si při trzích platily i jiné cechy ve městě. Jejich úkolem bylo zabránit případným sporům, kterých na tržišti vznikalo dostatek. EXNER, Václav. *Ze staré Jaroměře. Výroční trh kolem r. 1600. Jaroměřský zpravodaj rodáků a přátel jaroměřského kraje*, ročník II, č. 1. Josefov 1948, s. 9.

Jaroměřští řezníci měli přispět 15 zlatých, ale nakonec na přímluvu císařského rychtáře Švechyna platili jen 3 zlaté. V roce 1660 nechal cech udělat do kostela dvě nové cechovní lavice, a proto si musel každý dlužník cechu pospíšit se splácením dané částky. Řezníci nakoupili dřevo na výrobu lavic a zaplatili truhlářům, kteří navíc dostali ještě dvě pečeně.

K dalším výdajům patřila vydání za víno a pivo, pokud byli zástupci cechu voláni před císařského rychtáře. Například v roce 1651 byli řezníci voláni před rychtáře kvůli nedostatkům v jejich privilegiu. Když byli voláni podruhé, rychtář je zpravil o nových instrukcích týkajících se ungelntu ze syrových kůží. Zanedlouho byli řezníci před císařského rychtáře voláni znovu. Příčinou byl spor se ševci ohledně nějaké hovězí kůže. V roce 1658 byl k císařskému rychtáři pozván celý cech a rychtář jeho členy informoval o novém nařízení královské komory. Nově zřízení ungelntníci, v Jaroměři městský písař Václav Hilšer a řezník Adam Kulhánek, měli odvést plat z každého kusu dobytka, který byl buď přihnán z venkova nebo koupen ve městě a poražen na jatkách. Komorní radové však cechy od takového platu osvobodili a rychtář řezníkům oznámil, že ungelntníkům nic odvádět nemusí. Za tuto návštěvu zaplatili cechmistři za víno 7 zlatých a 30 krejcarů. V roce 1661 musel před rychtáře cechmistr Václav Žobský, protože ve městě nebyl dostatek masa. Stejný problém postihl cechmistry i v letech 1665, 1668 a 1670. Cechy tedy byly zvány k rychtáři v případě nějakého provinění nebo když je chtěl rychtář informovat o nových nařízeních. Cechmistři mohli být také pozváni před rychtáře v případě přestupku některého mistra, jako tomu bylo v roce 1663. V roce 1665 se pak cechmistři dostavili před rychtáře, protože Václav Kroupa odmítl jeho kuchaře nasekat na kousky maso, které měla pro čeládku.

V roce 1651 pak řezníci sami navštívili rychtáře znovu a v přítomnosti primase a radních prosili, aby jim byly odpuštěny roční platy z masných krámů na několik budoucích let. Nakonec si tuto úlevu vymohli, stálo je to však několik darů různým vlivným osobám, a to pro řezníky typicky ve formě masa. V roce 1656 prosili rychtáře za další úlevy od dědičných a jiných platů. V roce 1660 pak opět navštívili řezníci císařského rychtáře a žádali ho o ochranu, protože někteří sousedé doma zabíjeli telata a porušovali tak monopol cechu.

Od padesátých let 17. století se také častěji objevují výdaje spojené s církevními slavnostmi. Jednalo se například o nákup hedvábí na opravu řeznického „příkrovu“, cech přispíval mušketýrům na střelný prach při slavnostech Božího těla a pravidelně nechával prát ubrus na cechovním oltáři. V roce 1671 cech platil za vyzdobení oltáře ke slavnostem Božího těla, za prach a špendlíky 11 krejcarů. V roce 1666 se objevuje platba panu Paterovi, že sloužil mši u řeznického oltáře sv. Barbory. V roce 1652 byli k císařskému rychtáři pozváni cechmistři a dostali za úkol stanovit osoby z cechu, které by v neděli a ve svátky dohlížely,

zda všichni členové cechu dochází do kostela k bohoslužbám. V roce 1658 rychtář opět na cechmistry apeloval, aby dohlíželi na to, že členové cechu budou pravidelně docházet ke zpovědi, stejně tak v roce 1666. V roce 1656 pak byli někteří členové cechu zavřeni v šatlavě, protože při procesí nebyla nesena ženská korouhev. Cechmistři pak byli předvoláni před císařského rychtáře a purkmistra a museli zaplatit víno vypité při této návštěvě, jako ostatně při každém jiném pozvání před rychtáře.

V několika málo případech příjmy cechu nestačily pokrýt náklady. Stalo se tak například v roce 1648, kdy cech dlužil cechmistru Ferdinandovi Manovi 2 zlaté a 18 krejcarů. V roce 1650 mu pak cech dlužil 6 zlatých a 59 krejcarů. Ferdinand Man byl zřejmě významnou osobností pro celé město. V roce 1659 se u něho vyučil řezníkem Samuel Modestin. Ferdinand Man ho však také naučil hrát na varhany, a protože mu Samuel ani za jedno vyučení neodváděl žádné peníze, uvolil se hrát v kostele v neděli, ve svátky a při dalších příležitostech a nebrat za to po dobu jednoho roku žádnou odměnu. Ferdinand Man už na hraní na varhany zřejmě neměl čas, protože byl zaneprázdňen blíže nespecifikovanou prací ve škole.

17 Masné krámy v Jaroměři

První zmínka o masných krámech v Jaroměři je z roku 1289, kdy Václav II. daroval krámy klášteru v Sezemicích.⁵⁸⁶ Řeznický cech vlastnil masné krámy u pražské brány vedle městských zdí.⁵⁸⁷ Masné krámy se nacházely vedle domu č. 38 a stály zde ještě na počátku 19. století. Vcházelo se do nich vraty a byly tvořeny chodbou, kde po jejích obou stranách stály oddělené krámky. Chodba pak ústila do věže, která vedla směrem k Pražskému předměstí.⁵⁸⁸ Krámků zde bylo 24. Z chodby vedly do každého krámu dveře, proti kterým bylo okno do ulice. V krámku vedle dveří byl špalek na sekání masa zvaný štok, sklápěcí deska ve dveřích sloužila jako pult. Na konci chodby bylo okno, pod kterým byla jáma a do ní se házely kosti.⁵⁸⁹ Masné krámy byly vypáleny Švédy v roce 1645. Tyto původní krámy byly postaveny městem a byly městem i opravovány. Řeznický cech za to odváděl obci každý rok 24 kop grošů míšeňských. V roce 1649 řeznický cech žádal, aby město vystavělo krámy za stejných podmínek jako v předchozí době, nebo aby si každý řezník směl postavit svůj vlastní krám. Město přistoupilo na druhou variantu s tím, že řezníkům dalo na stavbu dřevo. Další náklady se měly řezníkům postupně srážet z daného platu 24 kop míšeňských za rok. V roce 1652 žádali řezníci, aby jim byl tento plat odložen o 12 let. Plat jim však byl odpuštěn jen na 9 let.⁵⁹⁰ Dokud nebyly nové krámy postavené, prodávali řezníci maso na náměstí, což jim přinášelo značné nesnáze. Krámy byly dostavěny v roce 1651, a to za přispění ustanovených hospodářů, kteří měli dohlížet na stavbu a zajišťovat dodávání potřebného materiálu. Byli jimi cechmistr Jan Kroupa, Tobiáš Komínek a Jan Vlach. Celková suma vydaná za stavbu krámů činila 171 zlatých, 2 krejcarey a 3 denáry.

V Jaroměři se pronajímalo jen několik masných krámů. Nejčastěji bylo pronajímáno pět krámů, často se však objevují i čtyři. Výjimku tvoří rok 1641, kdy byly pronajaty jen dva krámy, a to jeden zádušní krám a krám cechovní. Naopak v roce 1657 jich bylo pronajato sedm. V některých letech záznamy o nájmech krámů úplně chybí. V roce 1629 se pronajímaly dva krámy náležející záduší, krám Valentina Štauda, prokúpkovský krám a krám po Matějovi Svědíkovi. Tento posledně jmenovaný krám zřejmě přešel na cech a ten z něho měl od následujícího roku příjem. Od roku 1635 se objevují jen čtyři najímané krámy. Zůstaly oba zádušní a jeden cechovní krám, které byly pronajímány i v následujících letech, a zbylé krámy měnily majitele. Od roku 1641 je pak pronajímán jen jeden zádušní krám. Krámy byly

⁵⁸⁶ KUBĚNKA, Jan. Pomístní jména v Jaroměři. In: *Minulost Jaroměře*. Sborník příspěvků k dějinám města. Jaroměř a Trutnov 1968, s. 139.

⁵⁸⁷ KNAPP, Antonín. *Paměti královského věnného města*, s. 77.

⁵⁸⁸ POLICKÝ, Jan Stanislav. *Kniha o Jaroměři*. Jaroměř 1912, s. 71.

⁵⁸⁹ EXNER, Václav. *Ze staré Jaroměře*. Jaroměř od začátku 16. do konce 19. století, s. 5.

⁵⁹⁰ KNAPP, Antonín. *Paměti královského věnného města*, s. 142.

pronajímány i v letech, kdy byly vypálené, pronajímána tedy byla spíše místa k prodeji. V roce 1651 koupil pusté místo, kde stál dříve cechovní masný krám, císařský rychtář Matyáš Švenda, a to pro svého vnuka Matěje, syna Pavla Michalce. Místo koupil za 20 kop grošů míšeňských, závdavkem dal 10 kop míšeňských. Některé krámy tedy byly skutečně úplně zničené.

Krámy si většinou pronajímali tovaryši, velmi často to byli tovaryši starší nebo tovaryši, kteří se staršími brzy stali. Jednalo se zřejmě o tovaryše, kteří byli lépe finančně zabezpečení a měli mezi ostatními dobré postavení. Do čtyřicátých let se mezi nájemníky krámů objevují mistři jen výjimečně, od poloviny čtyřicátých let se však častěji objevují mladší mistři a o něco později i mistři řádní. Ve třicátých letech 17. století se za nájem krámu vybíraly 4 zlaté rýnské a tato částka zůstala i pro pozdější dobu. To už se však objevuje i nižší nájemné z krámu, a to okolo tří zlatých. V roce 1629 se vedle platby za nájem krámu ve výši 4 zlaté objevuje ještě platba obci, a to 1 zlatý a 10 krejcarů za každý pronajatý krám. Městu se však odváděly platy ze všech masných krámů ve městě. V roce 1667 byli cechmistři předvoláni před císařského rychtáře, protože neodvedli obci náležitý plat z krámů. V roce 1672 zase mistr Petr Švechyn vybíral roční plat z masných krámů, ale peníze utratil. Žádný postih ho za to nečekal, ale musel slíbit, že peníze hned příští rok vrátí.

Pronajímatelem krámu byly jak instituce, tedy cech a záduší kostela, tak jednotlivé osoby. Pokud chtěl mistr mít tovaryše, musel si vlastní krám pořídit. Vyplývá to ze zápisu z roku 1652, kdy Jiří Švechyn chtěl, aby jeho syn Petr byl vyučen u Adam Matyse. Adam však neměl vlastní krám a protože tak porušoval „starobylá předkův snešení“, musel slíbit, že si krám koupí. Zřejmě tak však neučinil, protože si najímal krám i v následujících letech, a to od Lorence Matysa, který mohl být jeho příbuzným. Máme jistotu, že krámy vlastnili cechmistři Matěj Svědík, Matyáš Zástěra a Jan Velichovský, protože po jejich smrti byly pronajímány. Krámy zřejmě pronajímaly jejich vdovy, jako například Alžběta Chudková v roce 1672, nebo jiní pozůstalí, pokud nebyli členy řemesla. Svůj krám pronajímal také Jan Vlach, který jako mistr musel mít ještě další krám pro svou potřebu. V roce 1645 pronajímal krám Jan Smišek, který se sice v roce 1637 stal uředníkem řeznického cechu, není však dále uváděn jako mistr. Možná se mu podařilo krám získat a řemeslo poté neprovozoval. V roce 1650 byl majitelem jednoho pronajímaného krámu jaroměřský primas Lukáš Kroupa.⁵⁹¹ Krám vlastnili i mladší mistři, jako byl Jan Vosáhlo, jehož krám byl po jeho smrti pronajímán jménem jeho sirotků. Majitelem krámu mohla být i osoba stojící mimo cech, jako byl hradištský hejtman pan Matys, a krám mohla pronajímat.

---

⁵⁹¹ EXNER, Václav. Rychtáři, primátoři, purkmistři, s. 31.

Jak bylo řečeno výše, od roku 1630 se objevuje příjem z nájmu cechovního krámu, který se v této době pronajímal za 4 zlaté rýnské na rok. V roce 1639 se objevuje částka „z cechovních krámů“ dva zlaté a dvacet krejcarů. Roku 1636 si Jan Bydžovský vyměnil s cechem svůj zadní krám za cechovní, který byl zřejmě v lepším místě. Jan Bydžovský zaplatil cechu 50 kop grošů míšeňských a cech přidal 19 kop míšeňských. V roce 1653 si cechovní krám nikdo nechtěl pronajmout, a tak cech určil, že úhradu potřebné částky si mezi sebe rozdělí nájemníci. Jan Nožička a Adam Matys odvedli každý jeden zlatý, Václav Tluka a Václav Kašparů odvedli po třiceti krejcarech, nájem byl tedy stále tři zlaté rýnské. Podobná situace se opakovala i v roce 1654, částku si však mezi sebe rozdělilo šest osob. V roce 1653 byly přijaty dva zlaté za nájem krámu od Jana Bydžovského, takže v této době již cech vlastnil dva masné krámy. V roce 1655 pak Jan starší Bydžovský prodal svůj vlastní krám Jiříkovi Střezoměřickému. Jan však dlužil cechu 30 zlatých a Jiřík byl v tomto roce zároveň cechmistrem, tak si peníze za krám ponechal, spravoval je jako cechovní a posléze je řádně vyúčtoval. V této době se však již mezi mladšími mistry objevuje Jan mladší Bydžovský a pravděpodobně to byl on, kdo si pronajal cechovní krám v roce 1653. Jeden cechovní krám byl v roce 1655 pronajat za 2 zlaté a 45 krejcarů a nájem druhého krámu celkem za 2 zlaté a 30 krejcarů byl rozdělen mezi čtyři osoby, stejně jako v následujícím roce, kdy však byl nájem o 30 krejcarů vyšší. Od roku 1657 se však objevuje v příjmech cechu jen jeden masný krám a v roce 1663 jsou opět dva. Cech byl zřejmě stálým vlastníkem jednoho krámu a druhý krám vlastnil a pronajímal příležitostně.

V knize se málo objevují zápisy o obchodech s krámy. Jedním z mála příkladů je koupě v roce 1627, kdy Tobiáš Komínek koupil s povolením cechmistrů a konšelů krám pozůstalý po Jiříkovi Zástěrovi. Za tento krám odvedl jednu a půl kopy grošů českých, 50 kop grošů odvedl městu a literátům dal půl kamene vosku. V roce 1558 také město koupilo domek u Jindřiščina mlýna, který byl od roku 1562 v majetku řeznického cechu a sloužil jako jatka, tehdy byl nazýván „kutlof“. Byla to prostá dřevěná bouda se širokými vraty do ulice.⁵⁹²

Příklady masných krámů máme i z jiných východočeských měst. O chrudimských masných krámech máme zmínku již v zakládací listině města, kterou vydal Přemysl Otakar II.⁵⁹³ Tato listina má zřejmě původ v 60. letech 13. století.⁵⁹⁴ Masné krámy v Chrudimi byly dřevěné, ale v roce 1586 uzavřela městská rada s řeznickým cechem smlouvu o stavbě nových zděných krámů, podle které zde mělo být místo pro 36 řezníků. Podobně jako

---

⁵⁹² EXNER, Václav. Ze staré Jaroměře. Jaroměř od začátku 16. do konce 19. století, s. 3.

⁵⁹³ CHARVÁT, Jiří. Zmizelá Chrudim, část druhá, Chrudimské kotce, masné krámy a chlebné lavice. *Chrudimské vlastivědné listy*. Roč. 2, č. 5, 1993, s. 5.

⁵⁹⁴ LAUBOVÁ, I.-MALÁ, P.-ZACHOVÁ, A. Chrudimské cechy. Řezníci (1. část). *Chrudimské vlastivědné listy*. Roč. 9, č. 3, 2000, s. 16.

v Jaroměři spojovala jednotlivě oddělené krámy chodba. Pod krámy byl umístěn prostorný sklep, ve kterém se ukládalo neprodané maso.⁵⁹⁵ Krámeček bylo možné uzavřít okenicí, která se dala vyklopit a sloužila tak jako pult.⁵⁹⁶ V Chrudimi mohl mít každý řezník maximálně dva krámy, v jednom pak prodával sám a ve druhém mohl prodávat tovaryš. Toto nařízení konšelů se objevilo již v cechovních statutech z roku 1455.⁵⁹⁷ Volné pultry v krámech si mohli pronajmout nebo koupit i lidé, kteří neprovozovali řeznickou profesi.⁵⁹⁸ Řezníci bývali v Chrudimi poměrně čteně zastoupeni v městské radě a prosadili, aby se ve prospěch menší konkurence další masné krámy nestavěly. Krámy většinou přecházely z otců na mistrovské syny a mohly být prodávány i osobám mimo řemeslo, které pak krámky pronajímaly. Nájmy z krámů byly zřejmě poměrně vysoké, o čemž svědčí odkazy v závětech zahrnující podíly z výnosu krámu.⁵⁹⁹

V Heřmanově Městci bylo v roce 1592 celkem 26 masných krámů. Řezníci odváděli z krámů každoroční poplatek, a to v účetním termínu 24. dubna částku 21 kop 40 grošů. Ve čtvrtek před smrtnou nedělí o cechovní schůzi pak řezníci losovali, kdo bude mít který krámeček. Losování se však neúčastnili mistři přijatí v přítomném roce a museli se spokojit s krámekem, který jim určili cechmistré.⁶⁰⁰ Ve Skutči platili řezníci z masných krámů nájemné vrchnosti a odváděli i naturální dávky. V Hrochově Týnci byly v roce 1641 masné krámy tři a řezníci z nich odváděli vrchnosti lůj, hlavy, dršťky apod.⁶⁰¹

V Dobrušce jsou masné krámy poprvé zmíněny v roce 1512, kdy Mikuláš mladší Trčka z Lípy určil platy z masných krámů na nově zřízený špitál.⁶⁰² Měly podobu dlouhé kamenné budovy s řadou okének. Krámků bylo zřejmě celkem dvacet jedna, jako v jiných městech byly krámky po obou stranách budovy a uprostřed byla ulička. V Dobrušce byly masné krámy zbořeny až v roce 1957.⁶⁰³ Masné krámy se nacházely i v Náchodě, kde jsou spolu s řeznickým cechem zmiňovány již v roce 1447.⁶⁰⁴ Někteří řezníci vlastnili i dva krámky, někteří si je pouze najímali od města. V roce 1481 daroval řezníkům čtyři masné krámy majitel Náchoda Jindřich z Minsterberka.⁶⁰⁵ Na přelomu 15. a 16. století byli řezníci

---

⁵⁹⁵ KLAUS, Alois. *Z dějin cechovnictví*, s. 19.

⁵⁹⁶ PLESKOTOVÁ, Veronika. *Řezníci a uzenáři na Chrudimsku*, 2003, s. 19.

⁵⁹⁷ KLAUS, Alois. *Z dějin cechovnictví*, s. 15.

⁵⁹⁸ PLESKOTOVÁ, Veronika. *Řezníci a uzenáři na Chrudimsku*, 2003, s. 18.

⁵⁹⁹ KLAUS, Alois. *Z dějin cechovnictví*, s. 16.

⁶⁰⁰ Tamtéž, s. 10.

⁶⁰¹ PLESKOTOVÁ, Veronika. *Řezníci a uzenáři na Chrudimsku*, s. 19.

⁶⁰² HLADKÝ, L.-KLEN, J.-RUMIL, J.-SMOLA, J. *Dobruška* (Průvodce městem a okolím). Dobruška 1972, s. 12.

⁶⁰³ Útržky vzpomínek starších více než padesát let. *Vzpomínáte si ještě na masné krámy? Dobrušský zpravodaj*. 1997/2, s. 7.

⁶⁰⁴ BAŠTECKÁ, L.-ČÁP, J.-ČÍŽEK, J.-HLADKÝ, L.-SÁDLO, V.-SLAVÍK, J.-TŮMA, J. *Náchod*. Praha 2004, s. 58.

⁶⁰⁵ BAŠTECKÁ, Lydia. *Náchodská řemesla a cechy. Řezníci. Náchodský zpravodaj* 1997/02, s. 6.

v počtu čtrnácti mistrů nejpočetnějším řemeslem ve městě.⁶⁰⁶ Písemná zmínka o řeznickém cechu však pochází až z roku 1539. Na konci 16. století si náhodští řezníci nechali vymalovat nad masné krámy výjevy z řeznického povolání. Masné krámy však shořely v roce 1663 při velkém požáru města. Řezníci při tomto požáru přišli také o cechovní statuta. Krámy byly obnoveny za přispění vrchnosti a obce a maso se v nich prodávalo až do roku 1896.⁶⁰⁷

V Pardubicích byly masné krámy vystavěny na náměstí poblíž radnice při obnově města v roce 1507 a v roce 1509 vydal Vilém z Pernštejna zvláštní řád o prodeji masa. Domácí řezníci platili při trzích polovinu částky za prodejní místo na náměstí než příchozí a pokud prodávali maso v krámech, neplatili nic. Řeznický cech byl však v Pardubicích zřízen až v roce 1510.⁶⁰⁸ Masné krámy, kde bylo dvacet pět prodejních míst, byly až do roku 1531 v majetku vrchnosti a z jednoho krámu odváděli řezníci na svatého Jiří 25 grošů. Několik prodejních míst, tedy „vík“, se však v této době nacházelo i poblíž jatek a „nad struhou“. V letech 1531 až 1538 náležel poplatek z krámů městu. V roce 1538 prošlo město přestavbou kvůli předchozímu požáru a mistr Jiřík z Olomouce nechal z městských financí vystavět nové masné krámy na místě předchozích jatek, zatímco jatky se přesunuly na předměstí.⁶⁰⁹ Prodejní víka v předním prostoru krámů byla výhodnější, proto se přidělovala jen starším mistrům, a to losem při hlavní cechovní schůzi. Krámy na zadní pozicích obsazovali mladší mistři.⁶¹⁰ Mladší mistr pak prodával na tomto krámě po dobu dvou let, někdy se však musel spokojit s tím, že měl krám společný se svým otcem.⁶¹¹

V některých městech byl počet řeznických mistrů omezen počtem masných krámů, většinou však bylo řezníků víc. Někteří řezníci mohli navíc vlastnit krámů několik, zatímco jiní neměli krám žádný. Prodávali pak maso mimo krám, nebo si mohli krám najmout od majitele, který ho k prodeji masa nevyužíval. V některých městech byly krámy v majetku města a řezníci si o krámy losovali.⁶¹² V Praze bylo možné vlastnit i poloviční nebo čtvrtinový díl krámu. Řezníci zde také vlastnili zvlášť masné krámy a stání na trhu.⁶¹³ V pražském židovském městě pak měli své masné krámy i Židé, ale mohli prodávat maso jen židovským spotřebitelům. Měli pak navíc masné krámy v Libni a nosili odtud maso do Prahy.⁶¹⁴

⁶⁰⁶ BAŠTECKÁ, L.-ČÁP, J.-ČÍŽEK, J.-HLADKÝ, L.-SÁDLO, V.-SLAVÍK, J.-TŮMA, J. *Náchod*, s. 58.

⁶⁰⁷ BAŠTECKÁ, Lydia. *Náchodská řemesla a cechy*, s. 6.

⁶⁰⁸ SAKAŘ, Josef. *Dějiny Pardubic*, s. 101.

⁶⁰⁹ Tamtéž, s. 103.

⁶¹⁰ Tamtéž, s. 104.

⁶¹¹ Tamtéž, s. 107.

⁶¹² WINTER, Zikmund. *Řemeslnictvo a živnost*, s. 653.

⁶¹³ Tamtéž, s. 654.

⁶¹⁴ Tamtéž, s. 655.

18 Hradec Králové od roku 1547 do roku 1661

18.1 Hradec Králové v předbělohorském období

Panovník z nové dynastie Habsburků Ferdinand I. se ihned po svém zvolení za českého krále dostal do těžké finanční situace, především kvůli válkám s Turky. Proto v roce 1534 zavedl novou daň z obratu při prodejkách a koupích, která však postihla především města a jejich obyvatele z řad řemeslnictva.⁶¹⁵ Proti nové dani se zdvihl odpor, který se nejsilněji projevil právě v Hradci Králové a nabýval charakteru vzpoury. V únoru roku 1535 pověřil Ferdinand I. Jana z Pernštejna a Jana z Kunovic vyjednáváním s Hradeckými i s dalšími městy, aby svého odporu zanechali a přistoupili na vybírání daně. Již počátkem března však bylo vybírání dávky zastaveno.⁶¹⁶

Do hospodářství města začaly od počátku 16. století negativně zasahovat šlechtické snahy o zvýšení prosperity svých poddanských měst. Hradec v tomto směru ohrožoval především Vilém z Pernštejna. Jeho pardubické panství vytvářelo klín mezi královskými městy Hradcem a Chrudimí a Pardubice začaly ohrožovat dosavadní monopol jejich trhů a řemeslné produkce. Postupem doby se dokonce toto rychle se rozvíjející poddanské město stalo rovnocenným partnerem obou královských měst a zužovalo jejich odbytové zázemí. Rozšiřující se pardubické panství také začalo od třicátých let obklopotvat Hradec a všechny cesty, spojující město s dalšími obchodními středisky, procházely přes panství Pernštejnů.⁶¹⁷ Ve třicátých letech 16. století také Mikuláš Trčka z Lípy podnikal kroky, které měly negativní vliv na prosperitu hradeckého pivovarnictví.⁶¹⁸

Hradec Králové a Praha stáli v čele odporu měst proti panovníkovi v roce 1547 a po vítězství Ferdinanda I. v bitvě u Mühlberka na ně dopadl trest. Na králův příkaz se pak 21. července dostavila do Prahy celá královéhradecká městská rada, obecní starší a padesát měšťanů. Nejvíce byla potrestána Praha, Hradec Králové, Žatec, Tábor, Klatovy a Litoměřice, především proto, že se jednalo o nejlidnatější a bohatá města.⁶¹⁹ Hradec, Tábor a Žatec zaplatili pokutu každý 8 000 kop grošů.⁶²⁰ Města ztratila svá privilegia a pozemkový majetek a musela vydat zbraně.⁶²¹ Hradec Králové ztratil přes čtyřicet poddanských vesnic, což byla

---

⁶¹⁵ MIKULKA, Jaromír. *Dějiny Hradce Králové do roku 1850 I./2.*, s. 182.

⁶¹⁶ Tamtéž, s. 183.

⁶¹⁷ ŠEBEK, František a kol. *Dějiny Pardubic*, s. 93.

⁶¹⁸ MIKULKA, Jaromír. *Dějiny Hradce Králové do roku 1850 I./2.*, s. 191.

⁶¹⁹ Tamtéž, s. 194.

⁶²⁰ SOLAŘ, Jeronym Jan Nepomuk. *Dějepis Hradce Králové n. Labem a biskupství hradeckého*. Praha 1870, s. 53.

⁶²¹ MIKULKA, Jaromír. *Dějiny Hradce Králové do roku 1850 I./2.*, s. 194.

velmi těžká ztráta pro městské hospodářství.⁶²² Celkem 95 vesnic konfiskovaných Hradci, Chrudimi, Jaroměři, Dvoru Králové a Táboru získal od krále Jan z Pernštejna, který tyto vsi vyměnil s panovníkem za svá panství Chlumeck nad Cidlinou a Nový Bydžov. Z konfiskátů si však ponechal jen několik vesnic a zbytek se ziskem rozprodal.⁶²³ Některé zabavené vsi prodal městu zpět Jaroslav z Pernštejna v roce 1559.⁶²⁴ Města se také musela zavázat k placení posudného, tedy daně z každého sudu piva.⁶²⁵

Hradec Králové dostal zabavená privilegia zpět ještě v září roku 1547. Ferdinand I. většinou potvrdil jejich platnost, ale nárokoval si příjmy z odúmrťí, cel, pokut a rozhodování o trestech za nejtěžší zločiny.⁶²⁶ Nebylo však obnoveno privilegium od císařovny Elišky, obsahující povolení na sobotní trh na maso.⁶²⁷ Král navrátil městu také zádušní platy a majetek špitálů, protože po zabavení všech statků neměla městská rada prostředky na provozování církevních ústavů. V květnu roku 1549 vrátil král městu šest vsí, důchody z cel a mýta v branách, důchody z mlýnů a šosovní platy.⁶²⁸ Ustanovil také zvláštní úředníky ke spravování těchto důchodů. Poté, co byla města zbavena veškerého příjmu, se však začala trvale zadlužovat.⁶²⁹ Král měl k cechům původně negativní postoj, nakonec však jen omezil jejich činnost a podřídil je dohledu královského rychtáře.⁶³⁰

Maxmilián II. potvrdil Hradci Králové privilegia ve stejném rozsahu jako jeho otec po roce 1547. Ferdinand I. sice zakázal svolávání krajských sjezdů stavů, Maxmilián II. však sněmy kvůli tureckému nebezpečí přímo nařizoval. Hradec Králové byl centrem kraje a stával se tak svědkem těchto sjezdů i přehlídek vojenských hotovostí („mustruňků“).⁶³¹ Privilegia potvrdil městu i následující panovník Rudolf II., a to v roce 1579.⁶³² V posledních desetiletích 16. století se primasovi Martinu Cejpmu z Peclínovce podařilo poněkud ozdravit finanční poměry města a to pak mohlo být přestavěno v renesančním stylu.⁶³³ Například v roce 1568 na vystavění renesančních štítů na domech město poskytovalo cihly zdarma. V letech 1574 až 1581 byla vystavěna i nejvýraznější hradecká dominanta, zvaná Bílá věž.⁶³⁴ V této době byla

---

⁶²² MIKULKA, Jaromír. *Dějiny Hradce Králové do roku 1850 I./2.*, s. 198.

⁶²³ ŠEBEK, František a kol. *Dějiny Pardubic*, s. 132.

⁶²⁴ KUČA, Karel. *Města a městečka*, s. 251.

⁶²⁵ SOLAŘ, Jeronym Jan Nepomuk. *Dějepis Hradce Králové*, s. 53.

⁶²⁶ MIKULKA, Jaromír. *Dějiny Hradce Králové do roku 1850 I./2.*, s. 198.

⁶²⁷ KUČA, Karel. *Města a městečka*, s. 251.

⁶²⁸ MIKULKA, Jaromír. *Dějiny Hradce Králové do roku 1850 I./2.*, s. 198.

⁶²⁹ JANÁK, J.-HLEDÍKOVÁ, Z.-DOBEŠ, J. *Dějiny správy v českých zemích*, s. 217.

⁶³⁰ MIKULKA, Jaromír. *Dějiny Hradce Králové do roku 1850 I./2.*, s. 199.

⁶³¹ Tamtéž, s. 200.

⁶³² Tamtéž, s. 202.

⁶³³ JAKL, Jan. *Hradec Králové*. Praha – Litomyšl 2005, s. 7.

⁶³⁴ TOMEK, Václav Vladivoj. K vydání připravil Miloš Řezník. *Z dějin Hradce Králové*. Hradec Králové 1997, s. 42.

vystavěna také honosná renesanční Pražská brána a latinská škola.⁶³⁵ Škola byla proslulá již v 15. století a v nové budově se z ní stala akademie pro syny z panských a rytířských rodin. V jejím čele stáli mistři a bakaláři Karlovy univerzity, v letech 1594 až 1598 to byl pozdější rektor univerzity Jan Campanus Vodňanský.⁶³⁶ V roce 1586 bylo město postiženo velkým požárem.⁶³⁷

V době vlády Rudolfa II. byly vojenské přehlídky a srazy hotovosti v Hradci Králové čím dál častější záležitostí. Mustruňky se v Hradci konaly v letech 1579, 1588 a 1594. Erbovní měšťané měli do pole táhnout osobně, nebo za sebe postavit náhradníka.⁶³⁸ Další mustruňk proběhl v Hradci v roce 1595, v roce 1596 se ve městě scházel pěší pluk Rudolfa Vchynského. Vojsko, scházející se k mustruňku, obvykle pobývalo ve městě déle než bylo třeba a měšťané ho museli ubytovat. Vojáci jim však odmítali uhradit zkonsumované potraviny, hrozili drancováním a napáchali množství škod, když například lovili ryby v obecních rybnících a kradli ve vesnicích v okolí města.⁶³⁹ Mustruňky a vysílání potahů probíhalo i v následujících letech a znamenalo pro městskou pokladnu značné výdaje.⁶⁴⁰

Na počátku roku 1615 svolali do Hradce stavovští defenzoři krajský sjezd, kde se jednalo o opatřeních k dodržování Majestátu na náboženskou svobodu. V březnu roku 1618 obeslali defenzoři města na květnový sjezd stavů na obranu práv nekatolíků. Královský hofrychtěř však městům účast na sněmu zakázal a hradecká městská rada se mu zřejmě podřídila. Tři dny po defenestraci 26. května poslali konšelé defenzorům omluvný list, podle kterého se nemohli na sjezd dostavit pro nemoc některých členů rady. Slíbili defenzorům svou podporu a po přečtení zpráv z Prahy císařským rychtářem vyjádřila městská obec povstání podporu, snažila se však opatrně zachovat věrnost králi. V červnu vypravila většina královských měst své delegace na sjezd do Prahy.⁶⁴¹ Rozpaky městské rady nad věrností císaři Matyášovi se vyřešily jeho smrtí a s postojem k sesazenému Ferdinandu II. již velký problém neměla. Na srpnovém sněmu 1619 se pro Fridricha Falckého vyslovila i města.⁶⁴²

Započatá válka s Habsburky přinášela již vyčerpaným městům nové finanční nároky, které městským radám nebyly po chuti. Stálé rozpory mezi městy a dvěma šlechtickými stavby přetrvávaly a projevíly se také na generálním sněmu v březnu roku 1620. I v této době bylo

---

⁶³⁵ DOMEČKA, Ludvík. *Stará radnice*, s. 8.

⁶³⁶ KUBIČEK, A.-WIRTH, Z. *Hradec Králové. Město českých královen a město Ulrichovo*. Hradec Králové 1939, s. 38.

⁶³⁷ KUČA, Karel. *Města a městečka*, s. 251.

⁶³⁸ MIKULKA, Jaromír. *Dějiny Hradce Králové do roku 1850 I./2.*, s. 208.

⁶³⁹ Tamtéž, s. 209.

⁶⁴⁰ Tamtéž, s. 212.

⁶⁴¹ Tamtéž, s. 213.

⁶⁴² Tamtéž, s. 215.

město svědkem přehlídek krajské hotovosti a dalších mustruňků, měšťané měli problémy s placením mimořádných dávek a městské radě se také nedařilo řádně zabezpečit město.⁶⁴³

Počet obyvatel Hradce v předbělohorském období není znám, z některých let se však dochovaly počty osedlých. V roce 1571 jich je uvedeno 781, avšak toto číslo zahrnuje měšťany ve městě i na předměstích a „dvořáky“, tedy držitele svobodných dvorů.⁶⁴⁴ Podle berního přiznání z roku 1603 platilo v Hradci berní 634 měšťanů, Hradec byl tedy největším věnným městem a v porovnání s ostatními královskými městy se řadil za Staré Město pražské. Tento stav se však po třicetileté válce změnil a Hradec se v 18. století řadil počtem obyvatel až do druhé desítky.⁶⁴⁵

18.2 Hradec Králové za třicetileté války

Po bitvě na Bílé hoře 8. listopadu 1620 zavládl zmatek i v Hradci Králové, kam se uchýlil značný počet rytířů a pánů před loupeživými žoldněři. Hradec se císařským, stejně jako pražská města, vzdal bez boje a již 2. prosince 1620 skládali hradečtí konšelé přísahu věrnosti císaři do rukou komisařů, jmenovaných novým místodržitelem Karlem z Lichtenštejna. V čele této komise stál Heřman Černín z Chudenic a Hradečtí museli císaři půjčit 4 000 kop grošů míšeňských na vydržování vojska.⁶⁴⁶

Pod ochranu městských hradeb se uchýlilo i venkovské obyvatelstvo z okolí Hradce, protože nepravidelné jednotky polských kozáků, tzv. Lisovčici, podnikali loupežné výpravy až do blízkosti města. Hradec obsadila císařská posádka v čele s Václavem Vchynským z Tetova, kterou museli hradečtí měšťané ubytovat.⁶⁴⁷ Poražení stavové ztratili velkou část svých politických práv a konfiskace vedly k ožebračení většiny svobodného obyvatelstva.⁶⁴⁸

Po bitvě na Bílé hoře byl Hradec s jinými městy potrestán kolektivně.⁶⁴⁹ Nejméně osmnácti královským městům z celkového počtu čtyřiceti pěti byl zabaven veškerý majetek, dalším sedmi městům byl konfiskován zčásti. Pražané se nevyhnuli hrdelním trestům.⁶⁵⁰ Panovník vznesl nárok i na odúmrti a propadlé kšafty.⁶⁵¹ Po navrácení statků v roce 1628 připojila komora i zákaz pořádat při různých společných zasedáních rady a komisí pohoštění na obecní náklady. Císař potvrdil městu jeho privilegia, ale za podmínek svrchovanosti

⁶⁴³ MIKULKA, Jaromír. *Dějiny Hradce Králové do roku 1850 I./2.*, s. 215.

⁶⁴⁴ TOMEK, Václav Vladivoj. K vydání připravil Miloš Rezník. *Z dějin Hradce Králové*, s. 43.

⁶⁴⁵ LEDVINKA, Václav. Česká města v době třicetileté války a problematika jejich vývoje v epoše baroka. In *Věnná města za třicetileté války a jejich poválečná obnova*. Mělník 2004, s. 27.

⁶⁴⁶ MIKULKA, Jaromír. *Dějiny Hradce Králové do roku 1850 II./1.*, s. 5.

⁶⁴⁷ Tamtéž, s. 6.

⁶⁴⁸ Tamtéž, s. 8.

⁶⁴⁹ Tamtéž, s. 41.

⁶⁵⁰ LEDVINKA, Václav. Česká města v době třicetileté války, s. 23.

⁶⁵¹ MIKULKA, Jaromír. *Dějiny Hradce Králové do roku 1850 II./1.*, s. 41.

katolického náboženství pro měšťany, obyvatele města i předměstí a pro vesnické poddané.⁶⁵² Panovník také v roce 1628 prohlásil dluhy města učiněné v době stavovského povstání za neplatné.⁶⁵³

Válka se v této době neodehrávala v okolí města, ale jeho obyvatelé jí stále pociťovali díky neustálým vojenským rekvizicím, výdajům na pobyt vojáků, mimořádným berním a také kvůli konfiskaci obecního majetku. Přítomnost vojska a jeho vydržování se stalo téměř pravidelným jevem.⁶⁵⁴ Ve městě již na počátku dvacátých let bylo množství zbořených a pustých domů, navíc zde žily i šlechtické osoby, do jejichž domů se vojáci ubytovávat nesměli.⁶⁵⁵ Vojenských jednotek pobývajících v Hradci Králové bylo během dvacátých let nespočetné množství a obvykle se po několika týdnech přesunuly jinam.⁶⁵⁶

Ve dvacátých letech 17. století docházelo v českých zemích k masové náboženské konverzi.⁶⁵⁷ Na konci roku 1625 byl do města umístěn praporec Breinerova pluku, který měl svým pobytem přimět obyvatele města k přestupu ke katolictví. Měšťané, kteří ke katolictví přešli, byli nadále osvobozeni od povinnosti ubytovávat vojáky.⁶⁵⁸ V srpnu 1626 řídil další rekatolizační akce ve městě don Martin de Huerta, proslulý svým nekompromisním přístupem. Od roku 1628 také působila v Hradci rekatolizační komise.⁶⁵⁹ Poté mohl nový arciděkan Andreas Klement Koker oznámit arcibiskupu Arnoštu Harrachovi, že Hradec je již zcela katolickým městem. V pramenech je uvedeno 60 jmen emigrantů, ale skutečný počet byl zřejmě vyšší. Přesto toto číslo představovalo jen malý zlomek obyvatel města. Hlavní proud emigrantů odešel z města v roce 1626, další pak následoval v roce 1628.⁶⁶⁰ Důvodem poměrně rychlé rekatolizace byl úpadek nekatolické víry již před Bílou horou, celoevropská duchovní krize, strach z použití vojska, zatýkání a politického a ekonomického nátlaku. Za zmínku však stojí i pozitivní charitativní a kulturní působení katolické církve.⁶⁶¹

Značná část Hradeckého kraje však zrekatolizována nebyla a na některých panstvích působili nekatoličtí hejtmani.⁶⁶² Rekatolizaci komplikoval naprostý nedostatek kněží a církevního majetku.⁶⁶³ O zřízení koleje ve městě projevíli zájem jezuité. Oficiálně byli ve

---

⁶⁵² MIKULKA, Jaromír. *Dějiny Hradce Králové do roku 1850 II./1.*, s. 41.

⁶⁵³ Tamtéž, s. 42.

⁶⁵⁴ Tamtéž, s. 8.

⁶⁵⁵ Tamtéž, s. 9.

⁶⁵⁶ Tamtéž, s. 11.

⁶⁵⁷ HANZAL, Josef. Rekatolizace v pobělohorských městech. In *Česká města v 16. – 18. století*. Sborník příspěvků z konference v Pardubicích 14. a 15. listopadu 1990. Praha 1991, s. 198.

⁶⁵⁸ MIKULKA, Jaromír. *Dějiny Hradce Králové do roku 1850 II./1.*, s. 13.

⁶⁵⁹ Tamtéž, s. 59.

⁶⁶⁰ Tamtéž, s. 60.

⁶⁶¹ HANZAL, Josef. Rekatolizace v pobělohorských městech, s. 198.

⁶⁶² MIKULKA, Jaromír. *Dějiny Hradce Králové do roku 1850 II./1.*, s. 60.

⁶⁶³ Tamtéž, s. 62.

městě přijati v roce 1636 na základě císařského majestátu.⁶⁶⁴ Město pak jezuitům poskytlo řadu pustých domů na jižní straně náměstí, brzy zde mohli být ubytováni další jezuitští bratři a ve škole bylo zahájeno vyučování asi sta žáků.⁶⁶⁵ Bratři pomáhali v okolí města s duchovní správou a provozovali rozsáhlou misijní činnost.⁶⁶⁶ Jezuitským vyučováním zde však zanikla předbělohorská městská škola, která byla značně proslulá.⁶⁶⁷

Dánská válka neznamenal pro Čechy takové přímé ohrožení jako předchozí válečné operace a měšťanům ubyly alespoň náklady a příkoří spojená s ubytováním vojska. V červnu roku 1628 také vrátil Ferdinand II. městu zabavené statky, pokud doposud nebyly rozprodány.⁶⁶⁸ Po vpádu švédského generála Banéra do Čech na jaře roku 1639 se Švédové usídlili v severovýchodních Čechách a v rozporu s příkazy svého velitele se nevyhýbali drancování. V červnu přitáhli švédští vojáci před Hradec, který hájila jen městská hotovost. Město se švédskému náporu nevydrželo bránit dlouho a městská rada přistoupila na jednání o kapitulaci.⁶⁶⁹ Švédové obsadili jezuitskou kolej a město muselo zaplatit výpalné ve výši 7 000 tolarů. Nepřátelským vojákům se také podařilo zmocnit se majetku, který byl ukryt v koleji i v měšťanských domech.⁶⁷⁰ Velitelé vymáhali na obyvatelích velké platy a nutili je k práci na zlepšení opevnění města, což mělo za následek zboření nebo spálení čtyř set domů na předměstích.⁶⁷¹ Zdokonalené opevnění ochromilo přirozený územní vývoj města a bylo využíváno až do vybudování josefínské pevnosti v roce 1789.⁶⁷² V únoru roku 1640 bylo město dobýváno zpět císařskými a toto dobývání mělo za následek značné škody na městské zástavbě.⁶⁷³ Z Hradce zbyly po dobývání spíše trosky, ale ve Vídni bylo jeho získání považováno za velký úspěch.⁶⁷⁴ Císařští vojáci si však ve městě nepočínali o mnoho lépe než vojáci švédští.⁶⁷⁵

V roce 1642 Švédové pod vedením Linharta Torstensonsona opět zaútočili, tentokrát však jejich útok směřoval na Moravu.⁶⁷⁶ Na začátku června vydrancovali švédští vojáci hradecké předměstí, Třebechovice, Opočno a Náchod. Torstenson se však dále zaměřil na Moravu, dobyl zde Olomouc spolu s dalšími důležitými opěrnými body a stáhl se. Další útok na Čechy

---

⁶⁶⁴ MIKULKA, Jaromír. *Dějiny Hradce Králové do roku 1850 II./1.*, s. 74.

⁶⁶⁵ Tamtéž, s. 75.

⁶⁶⁶ Tamtéž, s. 76.

⁶⁶⁷ TOMEK, Václav Vladivoj. K vydání připravil Miloš Řezník. *Z dějin Hradce Králové*, s. 53.

⁶⁶⁸ MIKULKA, Jaromír. *Dějiny Hradce Králové do roku 1850 II./1.*, s. 14.

⁶⁶⁹ Tamtéž, s. 19.

⁶⁷⁰ Tamtéž, s. 20.

⁶⁷¹ TOMEK, Václav Vladivoj. K vydání připravil Miloš Řezník. *Z dějin Hradce Králové*, s. 47.

⁶⁷² KUBÍČEK, A.-WIRTH, Z. *Hradec Králové*, s. 46.

⁶⁷³ MIKULKA, Jaromír. *Dějiny Hradce Králové do roku 1850 II./1.*, s. 20.

⁶⁷⁴ Tamtéž, s. 21.

⁶⁷⁵ TOMEK, Václav Vladivoj. K vydání připravil Miloš Řezník. *Z dějin Hradce Králové*, s. 48.

⁶⁷⁶ MIKULKA, Jaromír. *Dějiny Hradce Králové do roku 1850 II./1.*, s. 22.

však následoval v příštím roce a vrchní velitel císařského vojska generál Gallas umístil svůj štáb do Hradce.⁶⁷⁷ Pro Hradecké však tyto události znamenaly jen další výdaje na vyživování přítomného vojska. Na jaře 1643 se u Hradce soustředila celá císařská armáda. Švédové se však tomuto vojsku vyhnuli a k bitvě nedošlo, i tak však byly škody pro město značné, protože vojáci vypálili vesnice, zničili úrodu na polích a mnohé louky, vylovili ryby v rybnících stejně jako zvěř v lesích. Městská rada vyčíslila škody na 36 000 zlatých.⁶⁷⁸

18.3 Hradec Králové po třicetileté válce

Podle berní ruly zůstala po třicetileté válce v českých královských městech pustá třetina domů, v poddanských městech a na venkově asi čtvrtina.⁶⁷⁹ Hradec patřil po třicetileté válce k jednomu z nejpostiženějších měst. V roce 1654 bylo v Hradci 185 obydlých a 504 pustých domů.⁶⁸⁰ Největší počet zbořených a pustých domů byl na předměstích. I ve vnitřním městě však byla zástavba značně poškozena, protože v roce 1656 je zde uvedeno jen 131 obydlých domů, na předměstích pak 82.⁶⁸¹ Zchudlí měšťané nemohli provádět ani základní opravy domů, proto i domy, které zůstaly, byly velmi chatrné.⁶⁸² Často opouštěli své domy proto, že kvůli těžké finanční situaci nebyli schopni platit dávky a plnit povinnosti vyplývající z vlastnictví městského domu.⁶⁸³ Zničeno bylo asi 70 procent zástavby, zcela zmizely mnohé domky na předměstí a hospodářská stavení. Ve vnitřním městě byla zničena až jedna třetina domů.⁶⁸⁴ Během třicetileté války se Hradec stejně jako jiná města beznadějně zadlužil a v roce 1653 podala městská rada rozklad o hospodářském stavu města. Rada uvedla dluhy ve výši 85 000 kop grošů, stejně velkou částku dlužila také na úrocích a neměla žádné prostředky na splácení dluhů.⁶⁸⁵

Hospodářský stav měst a jejich chudnutí se nepodařilo napravit. Příčiny úpadku měst však byly hlubšího charakteru, jednalo se především o pokles řemesel a obchodu, stále poškozování městských výsad, nadměrné zatěžování berněmi, vojenskými břemeny a podobně.⁶⁸⁶ Navíc nové osazování města probíhalo velmi pomalu. V roce 1651 jsou uváděni tři noví sousedé, v roce 1652 také tři, v roce 1653 šest a o rok později žádný.⁶⁸⁷ Na konci roku 1664 Hradečtí k umoření nejnaléhavějších dluhů odprodali ves Hřibsko. Město

---

⁶⁷⁷ MIKULKA, Jaromír. *Dějiny Hradce Králové do roku 1850 II./1.*, s. 23.

⁶⁷⁸ Tamtéž, s. 24.

⁶⁷⁹ LEDVINKA, Václav. *Česká města v době třicetileté války*, s. 25.

⁶⁸⁰ JANÁČEK, Josef. *Přehled vývoje řemeslné výroby*, s. 256.

⁶⁸¹ TOMEK, Václav Vladivoj. K vydání připravil Miloš Řezník. *Z dějin Hradce Králové*, s. 48.

⁶⁸² MIKULKA, Jaromír. *Dějiny Hradce Králové do roku 1850 II./1.*, s. 26.

⁶⁸³ TOMEK, Václav Vladivoj. K vydání připravil Miloš Řezník. *Z dějin Hradce Králové*, s. 47.

⁶⁸⁴ MIKULKA, Jaromír. *Dějiny Hradce Králové do roku 1850 II./1.*, s. 96.

⁶⁸⁵ Tamtéž, s. 94.

⁶⁸⁶ Tamtéž, s. 96.

⁶⁸⁷ Tamtéž, s. 116.

samozejmě v této době nemohlo pomýšlet na rozšiřování svého pozemkového majetku, ani na budování rozsáhlejších obecních staveb.⁶⁸⁸ Přesto byly škody způsobené válkou částečně napravovány a počet osedlých v Hradci postupně stoupal.⁶⁸⁹ O barokní výstavbu ve městě se starali především jezuité, později i biskupové.⁶⁹⁰

Pražský arcibiskup kardinál Harrach jednal s císařem o zřízení nových biskupství již ve dvacátých letech a zaměřoval se v těchto jednáních především na jejich hmotné zabezpečení. Panovník se v roce 1630 zavázal k hmotnému zajištění církve odváděním dávek ze solní pokladny, církev se zase vzdala v minulosti zabavených statků.⁶⁹¹ Otázka zřízení biskupství v Hradci Králové se však stala aktuální až po třicetileté válce.⁶⁹² V roce 1652 byla v hradeckém kraji obsazena necelé polovina far, rekatolizace byla obtížná také kvůli nedostatečnému hospodářskému zázemí.⁶⁹³ V tomto regionu se ke katolictví hlásilo minimum obyvatel a zejména v podhorských oblastech se množily různé náboženské sekty, proto byl vznik východočeské diecéze nevyhnutelným.⁶⁹⁴ Katolická církevní organizace zde byla budována od základu a v této době nebylo obsazeno ani hradecké arciděkanství. V odlehlých místech působili kazatelé přicházející ze Slezska a hlavně z Lužice a na někde docházelo i k povstáním.⁶⁹⁵

Arcibiskup Harrach se stále soustředil na zajištění dostatečného hospodářského zázemí pro arcibiskupství a dohodl se s císařským dvorem na zakoupení několika panství v chrudimském kraji. Leopold I. si v roce 1659 za kandidáta na královéhradecký biskupský stolec vybral Matouše Ferdinanda Sobka z Bilenberka, opata benediktinských klášterů a císařského radu. V roce 1660 ze Sobek biskupských panství ujal, ale ještě před zřízením biskupství se začaly projevovat konflikty s hradeckou městskou radou, předznamenávající i budoucí vztahy města a biskupství.⁶⁹⁶

Sobek zakupoval další panství na zabezpečení kapituly a v listopadu roku 1664 mohl být jmenován biskupem.⁶⁹⁷ Hradecký kraj se v rámci církevní správy oddělil od pražské arcidiecéze, farní kostel byl povýšen na katedrálu se šesti kanovníky.⁶⁹⁸ Spor o Gallasovský dům a o patronátní práva ke katedrále zůstal nedořešen a museli se jím zabývat ještě nástupci Matouše Sobka, protože ten se v roce 1668 stal pražským arcibiskupem. Za nástupce Sobka

---

⁶⁸⁸ MIKULKA, Jaromír. *Dějiny Hradce Králové do roku 1850 II./1.*, s. 119.

⁶⁸⁹ Tamtéž, s. 97.

⁶⁹⁰ Tamtéž, s. 98.

⁶⁹¹ HRUBÝ, Vladimír. *Královéhradecká diecéze*. Brno 1994, s. 26.

⁶⁹² SRP, Zdeněk. *Královéhradecké biskupství v proměnách staletí*. Hradec Králové 2005, s. 9.

⁶⁹³ HRUBÝ, Vladimír. *Královéhradecká diecéze*, s. 27.

⁶⁹⁴ SRP, Zdeněk. *Královéhradecké biskupství*, s. 9.

⁶⁹⁵ HRUBÝ, Vladimír. *Královéhradecká diecéze*, s. 27.

⁶⁹⁶ Tamtéž, s. 30.

⁶⁹⁷ Tamtéž, s. 30.

⁶⁹⁸ Tamtéž, s. 31.

vybral Leopold I. Jana Bedřicha z Valdštejna. Biskup ve městě stále neměl trvalé sídlo, těžišťe úřadu tedy spočívalo na biskupské konzistoři.⁶⁹⁹ Postavení biskupství se v Hradci stabilizovalo až za pátého biskupa Tobiáše Jana Beckera na počátku 18. století.⁷⁰⁰

---

⁶⁹⁹ HRUBÝ, Vladimír. *Královéhradecká diecéze*, s. 33.

⁷⁰⁰ Tamtéž, s. 36.

19 Královéhradecká řemesla

Řemeslnictvo představovalo v 16. století nejpočetnější měšťskou vrstvu.⁷⁰¹ Někteří řemeslníci patřili k nejbohatším měšťanům, kteří zasedali v městské radě, většina však trpěla postupným úpadkem řemesel. Finanční požadavky panovníka také nejčastěji postihovaly střední a drobné řemeslníky, proto byly právě cechy častými odpůrci proti nově zaváděným dávkám, jak o tom máme svědectví právě z Hradce z třicátých let 16. století.⁷⁰²

V Hradci existovaly všechny přední cechy, stejně jako specializovaná řemesla působící jen ve velkých městech. Mezi nejpočetnější cechy patřil cech řeznický, sladovnický, ševcovský, koželužský, pekařský, mlynářský, kovářský a bednářský. Hradec byl centrem zemědělské oblasti, proto zde byla nejdůležitější řemesla potravinářská. Privilegované postavení z těchto řemesel pak měli řezníci.⁷⁰³ Dalším početným řemeslem v Hradci byli sladovníci, kteří však kvůli klesajícím odbytovým možnostem piva vedli dlouhé spory s právozárečnými měšťany, tedy majiteli domů s právem vařit pivo.⁷⁰⁴

Počátky krize královéhradeckého pivovarnictví spadají již do doby jagellonské.⁷⁰⁵ Okolní šlechta si začala stavět vlastní pivovary, aby zvýšila své příjmy. Hradecké tak ohrožovali především Pernštejnové na svých okolních panstvích.⁷⁰⁶ Počet várek v následujících letech městská rada měšťanům několikrát snižovala.⁷⁰⁷ Zhoršení podmínek mělo za následek i to, že někteří měšťané rušili pivovary ve svých domech. Do města se také začalo dovážet stále oblíbenější hořké pivo, a to především svídnické, o kterém máme zprávu již z roku 1529. Dále se šenkovala pražská pšeničná i hořká piva a cizí piva ječná.⁷⁰⁸ Městská rada poté regulovala samotné šenkování piva. Tato omezení se dotkla i řezníků, kterým konšelé povolili na jatka jen jeden sud týdně pod podmínkou, že z něho nedají napít nikomu jinému.⁷⁰⁹ Přesto byla hradecká produkce stále značná, v roce 1577 byli Hradečtí ve výši odvedeného posudného hned za pražskými městy a v roce 1580 platil Hradec téměř pětinu částky vybrané na posudném zbylými městy.⁷¹⁰ V roce 1590 se v Hradci uvařilo přes 30 000 větelů piva, zatímco v pražských městech se toto číslo pohybovalo okolo 105 000 větelů a producent, který v množství uvařeného piva následoval za Hradcem, byl Český Brod

---

⁷⁰¹ MIKULKA, Jaromír. *Dějiny Hradce Králové do roku 1850 I./2.*, s. 266.

⁷⁰² Tamtéž, s. 267.

⁷⁰³ Tamtéž, s. 267.

⁷⁰⁴ Tamtéž, s. 275.

⁷⁰⁵ JANÁČEK, Josef. *Pivovarnictví v českých královských městech v 16. století*. Praha 1959, s. 41.

⁷⁰⁶ MIKULKA, Jaromír. *Dějiny Hradce Králové do roku 1850 I./2.*, s. 275.

⁷⁰⁷ Tamtéž, s. 276.

⁷⁰⁸ Tamtéž, s. 277.

⁷⁰⁹ Tamtéž, s. 278.

⁷¹⁰ Tamtéž, s. 279.

s téměř 12 000 věrteli.⁷¹¹ Takto vysoké číslo stále předpokládá vysoké odbytové možnosti mimo město.⁷¹² Oproti 100 000 věrtelů uvařených v Hradci v roce 1542 je však hodnota z roku 1590 výrazně nižší.⁷¹³

Z dalších důležitých potravinářských řemesel byli v Hradci zastoupeni pekaři. Městská rada se často zabývala jejich spory s koláčníky a perníkáři. Konšelé se zastávali spíše pekařů, ale dokázali je potrestat při nedodržení stanovené kvality a váhy výrobků.⁷¹⁴ Mezi bohatá řemesla patřili také mlynáři, ať už se jednalo o majitele mlýnů nebo o nájemce mlýnů obecních. Mezi povinnosti nájemců patřilo i vykrmování vepřů pro konšely. Městská rada pak řešila například spory týkající se zahrazování vody a často si k řešení těchto sporů zvala zemské přísežné mlynáře.⁷¹⁵

Důležitým cechem byli v Hradci také rybáři. Postihoval je sice rozvoj městského rybníkářství, přesto však místní potřeba ryb nebyla uspokojena a někteří obyvatelé města provozovali obchod s dováženými rybami, a to především z pardubického panství, kde bylo rybníkářství rozvinuté díky Pernštejnům.⁷¹⁶ Rybáři si najímali právo lovu od města a konšelům příslušelo také vrchní rozhodování v záležitostech týkajících se rybolovu.⁷¹⁷

Z dalších řemesel byl nejpočetnější zřejmě cech ševcovský. Městská rada se často musela zabývat třenicemi mezi ševci a koželuhy. Důležitou pozici mělo mezi hradeckými cechy také soukenictví. V průběhu doby však obliba hradeckých suken poklesla a klesl tedy i počet členů cechu, ovšem ti byli stále významnými činiteli ve městě. Do Hradce byla sukna také dovážena, a to sukna drahá, ale i levná z Broumova.⁷¹⁸

Dalším hradeckým cechem byli krejčí, kteří byli spojení s postřiháči. Statuty tohoto cechu se řídili také krejčí z okolních měst. Stejně tak byla používána také statuta zdejších kožešníků, kteří své články poskytli na zvláštní žádost kožešníkům táborským. Mimo jiné zde bylo ustanovení, že přijímaný mistr musí vyznávat víru pod obojí.⁷¹⁹ Samostatný cech měli v Hradci také koláři a bednáři nebo bečváři. Stejně tak byli v cechu sdružení kováři, jejichž první statuta pocházejí snad z roku 1460. Z dalších kovo zpracujících řemesel jsou v Hradci doloženi mečíři, platněři, nožíři, kotláři, konváři a zvonáři, ti však nebyli sdružení v cechu, protože jejich řemesla byla poměrně specializovaná a ne příliš početně zastoupená.⁷²⁰

---

⁷¹¹ JANÁČEK, Josef. *Pivovarnictví*, s. 27.

⁷¹² Tamtéž, s. 29.

⁷¹³ Tamtéž, s. 36.

⁷¹⁴ MIKULKA, Jaromír. *Dějiny Hradce Králové do roku 1850 I./2.*, s. 279.

⁷¹⁵ Tamtéž, s. 280.

⁷¹⁶ Tamtéž, s. 281.

⁷¹⁷ Tamtéž, s. 282.

⁷¹⁸ Tamtéž, s. 282.

⁷¹⁹ Tamtéž, s. 285.

⁷²⁰ Tamtéž, s. 288.

Významným řemeslem byli právě zvonáři, o kterých máme v Hradci zprávy již z 15. století. Kromě zvonů odlévali například ještě cínové nádoby, konvice nebo křtitelnice. Patřili k bohatší měšťské vrstvě a často zasedali v měšťské radě.⁷²¹

Ve společném cechu byli v Hradci sdruzeni mydláři, špendlíkáři a kramáři. Mydláři pracovali především s lojem, který byl z Hradce v poměrně velkém množství také vyvážen. V produkci mýdla však zřejmě nestačili pokrýt zdejší poptávku, protože tento produkt byl dovážen především z Chrudimi. Mydláři se zabývali také výrobou svíček.⁷²² Mezi kramáři byly velké rozdíly. Většina z nich sice prodávala koření, plátno a další zboží v malém, ale našli se mezi nimi i obchodníci, kteří vozili zboží z Prahy a někdy i z ciziny. V Hradci také sídlila kamenická huť italských zedníků. Nejproslulejším byl zřejmě Burian Gozzi zvaný také Vlach, který se podílel na provedení několika obecních staveb, pracoval však také pro okolní šlechtu, měl zakázky i ve Slezsku nebo v Sasku.⁷²³ V 16. století pobývali v Hradci také malíři, kteří zde měli svého cechmistra. K proslulým mistrům patřili Filip a Jan Balbínové z Vorličné, kteří se objevují také jako majitelé masných krámů. Dalším specializovaným řemeslem v Hradci byli sklenáři, kteří vyráběli tabulková okna. Ojedinele se objevovali zlatníci.⁷²⁴

Ve městě pracovali také truhláři a tesaři, lazebníci působili v říčních lázních.⁷²⁵ Ve městech mimo Prahu se v tomto období objevovali tiskaři spíše výjimečně, v Hradci je pak tiskař doložen od devadesátých let 16. století. Bylo zde také několik apatykářů, jedna apatyka byla pronajímána přímo na radnici.⁷²⁶ Vedle nich pracovali v Hradci také lékaři.⁷²⁷ V Hradci byl provozován bezpočet dalších živností, jako byli například formani, cihláři nebo hrnčíři a byla zde také dílna na výrobu střelného prachu pronajímaná obcí.⁷²⁸

Podle berní ruly žilo ve městě osmdesát řemeslníků a živnostníků, šedesát jich pak bylo na předměstích a zdá se, že podobný stav panoval zřejmě i během třicetileté války.⁷²⁹ Nejvíce byli zastoupeni řezníci, kterých bylo čtrnáct. Výrazně převažovala potravinářská řemesla a řemesla s nimi spojená. Objevovali se zde i bohatí řemeslníci, ale většina patřila k chudým obyvatelům města. Někteří měšťané provozovali zároveň několik odvětví, například se mohl jeden řemeslník živit jako řezník a forman nebo jako řezník a kramář.⁷³⁰

---

⁷²¹ MIKULKA, Jaromír. *Dějiny Hradce Králové do roku 1850 I./2.*, s. 291.

⁷²² Tamtéž, s. 291.

⁷²³ Tamtéž, s. 292.

⁷²⁴ Tamtéž, s. 293.

⁷²⁵ Tamtéž, s. 293.

⁷²⁶ Tamtéž, s. 295.

⁷²⁷ Tamtéž, s. 296.

⁷²⁸ Tamtéž, s. 297.

⁷²⁹ MIKULKA, Jaromír. *Dějiny Hradce Králové do roku 1850 II./1.*, s. 53.

⁷³⁰ Tamtéž, s. 105.

Pro Hradec a celý kraj byly důležité zdejší staré výroční trhy. Městu plynul zisk z nájmu prodejních míst. Pravidelné trhy pak byly v Hradci každou sobotu, byly zde zvláštní trhy na vlnu a na dobytek, hlavně na koně. Město bylo také určitým regionálním centrem pro obchod s obilím. Význam zdejších trhů potvrzuje existence starých hradeckých měr, které byly později srovnány s mírami používanými v Praze.⁷³¹

19.1 Královéhradecký řeznický cech

Řezníci byli původně ve městech novým řemeslem a měšťané si dlouho nenechali vzít právo chovat dobytek a sami ho zabíjet. Časem však řezníci získali výhradní právo na řeznickou práci a stali se ve městech výsadními řemesly.⁷³² Zabývali se především prodejem čerstvého hovězího masa a masných výrobků. Solené a uzené maso mohli v určených dnech prodávat také cizí řezníci, kterým se říkalo huntýři.⁷³³ Řezníci patřili k předním cechům i v Hradci. Byli také jednou z nejstarších organizací působící ve městě vůbec, protože jejich artikule pocházejí z doby před rokem 1357, kdy biskup Jan ze Středy udělil řeznickému cechu v Litomyšli artikule sestavené podle hradeckého vzoru. Tyto články byly zničeny při požáru města, jak uvedli sami řezníci v žádosti Vladislavu II. o nová privilegia. Nejstarší zmínka o masných krámech je z roku 1358. Karel IV. tehdy směnil několik masných krámů, jejichž důchody sloužily klášteru svaté Anny, za poplužní dvůr v Plotišťích. Zanedlouho se však krámy vrátily pod pravomoc města.⁷³⁴ Nejstarším ze zdejších trhů byl pravidelný sobotní trh na maso, který městu udělila ve svém privilegii z roku 1382 císařovna Eliška.⁷³⁵ V roce 1547 Ferdinand I. stejně jako jiným cechům odebral privilegia i řezníkům, avšak brzy jim je vrátil, s výjimkou povolení císařovny Elišky na sobotní masné trhy.⁷³⁶ Cechmistři si nechali listiny znovu potvrdit Maxmiliánem II. a Rudolfem II. Maxmilián udělil řeznickému cechu výsadu, že osoby neosedlé v Hradci nesměly vykrmovat žádný dobytek, zabíjet ho a připravovat z něho pokrmy na prodej, jak to mohli dělat řádní měšťané.⁷³⁷

Městská rada se musela s řezníky potýkat v záležitosti dovozu masa na sobotní trhy přespolními řezníky. Konšelé měli zájem na tom, aby byli obyvatelé města dobře zásobeni masem, hradeckým řezníkům se však konkurence přespolních příliš nelíbila a snažili se jí co nejvíce omezovat. V roce 1561 si dokonce cechmistři stěžovali císaři, že jsou porušována

⁷³¹ MIKULKA, Jaromír. *Dějiny Hradce Králové do roku 1850 I./2.*, s. 299.

⁷³² WINTER, Zikmund. *Zlatá doba měst českých*, s. 199.

⁷³³ HOFFMANN, František. *České město ve středověku*, s. 183.

⁷³⁴ ZIMMERMANN, Petr. *Hradecké cechy – sdružený inventář – 1509 – 1859 (1894)*.

⁷³⁵ SOLAŘ, Jeronym Jan Nepomuk. *Dějepis Hradce Králové*, s. 21.

⁷³⁶ HAAS, Antonín. *Soupis privilegií měst a městeček ve Východočeském kraji od roku 1526. Sborník prací východočeských archivů*. Roč. II. Hradec Králové 1972, s. 152.

⁷³⁷ MIKULKA, Jaromír. *Dějiny Hradce Králové do roku 1850 I./2.*, s. 267.

jejich privilegia. Městská rada však v této záležitosti hájila staré zvyklosti, které řezníci nechtěli uznávat.⁷³⁸

Cechmíři někdy vystupovali s velkou jistotou na obranu výsad cechu. V roce 1600 si Václav Morávek zakoupil po třiceti letech tovaryšské služby dům a poté tři roky žádal o přijetí za mistra, ovšem marně. Cechmíři ho do cechu nechtěli přijmout, protože údajně kdysi porážel neřádný rasovský dobytek, ale hlavně žil s ženou, aniž by s ní byl oddán. Tato žena však byla již deset let po smrti a když nepomáhaly přímluvy císařského rychtáře ani primase, odvolal se Morávek až k císaři. Císař pak ještě v roce 1606 upomínal městskou radu, aby záležitost urovnala, protože není žádný důvod považovat Morávka za nepoctivého.⁷³⁹

Řezníci se dokázali dobře uživit i během třicetileté války, a to díky dodávkám masa pro ubytované vojáky. Stále si také zachovávali povědomí o výlučnosti svého řemesla a stavu, když v roce 1630 dvanáct mistrů s mnoha tovaryši vyloupilo krám a pobrali v něm uložené maso, a to Václavu Bartošovi, poddanému Pavla Hamzy ze Zábědovic. Na stížnost pana Hamzy reagovala městská rada tím, že hradečtí řezníci mají staré privilegium, podle kterého mohou zakročovat proti všem osobám, které nejsou řádně vyučeny a přesto řemeslo provozují.⁷⁴⁰ Podobný případ nastal v roce 1663, kdy městská rada usadila jednoho řezníka v Plotištích. Večer se na obecních jatkách shromáždilo na třicet mistrů s tovaryši, kteří se za svým konkurentem vypravili. Napadli jej slovně i fyzicky, nalezeného poraženého vola mu rozsekali na kusy a spolu s řeznickým náčiním odnesli do Hradce. Městská rada nemohla zasahovat proti cechovním privilegiím, ale potrestala cech regulací ceny masa.⁷⁴¹ Konšelé dále trestali řezníky za porážku masa v neděli nebo o postních dnech.⁷⁴²

V tereziánském katastru a produkčních tabelách se dochovaly některé informace o řeznické praxi a řemeslných produktech řezníků. Tyto informace jsou sice z poloviny 18. století, přesto dokreslují obrázek působení řeznických cechů ve městech. Kromě masa prodávali řezníci ještě kůže, lůj, rohy a další suroviny. Nejčastěji byl porážen hovězí dobytek (voli, krávy, jalovice, telata) a ovce, méně vepři, výjimečně i jiná zvířata, jako například kozy.⁷⁴³ Obvykle byl porážen dobytek z domácích chovů, část pak byla nakupována v okolních místech. Ze zahraničního dobytka byli do Čech přiváděni především voli z Polska a Uher. Část dobytka, zejména malého, a drůbež byla porážena v domácnostech obyvatel

---

⁷³⁸ MIKULKA, Jaromír. *Dějiny Hradce Králové do roku 1850 I./2.*, s. 267.

⁷³⁹ Tamtéž, s. 272.

⁷⁴⁰ MIKULKA, Jaromír. *Dějiny Hradce Králové do roku 1850 II./1.*, s. 52.

⁷⁴¹ Tamtéž, s. 105.

⁷⁴² Tamtéž, s. 106.

⁷⁴³ MARTÍNEK, Zdeněk. *Etnografický atlas Čech, Moravy a Slezska III. Řemeslná, domácí a manufakturní výroba a obchod v Čechách v letech 1752-1756*. Praha 2000, s. 207.

města. Maso bylo určeno k potřebě místních obyvatel, vrchností, vrchnostenských zaměstnanců a pocestných.⁷⁴⁴

---

⁷⁴⁴ MARTÍNEK, Zdeněk. *Etnografický atlas Čech*, s. 208.

20 Královéhradecké masné krámy

20.1 Ustanovení o královéhradeckých masných krámech

Vedle privilegia řeznického cechu, které se pro Hradec Králové nedochovalo, se zdejší řezníci řídili dalšími nařízeními městské rady, která jsou uvedena na začátku knihy smluv na nájem a prodej masných krámů pro léta 1560 až 1803. Tato ustanovení vydali konšelé na přání cechu v roce 1560 a upravovala především majetkové poměry týkající se masných krámů ve městě.

Původní praxe byla taková, že se krámy dědily jen mezi manžely a nepřecházely na děti. Zřejmě se tak zabraňovalo dělení krámů mezi více dědiců, krámy byly v majetku města a řezniční mistři s nimi nemohli volně disponovat. Řezníkům se však nelíbilo, že po jejich smrti přešel krám na jejich manželku a ta se poté provdala, obvykle za řeznického tovaryše. Krám pak po její smrti přešel na něho a stávalo se tak, že synové řeznických mistrů z prvního nebo i z druhého manželství neměli žádnou možnost masný krám získat. Navíc si městská rada stěžovala, že nemá kdo zastávat správní funkce v cechu a řádně plnit povinnosti k obci. Příchozí tovaryši, kteří krám získali sňatkem s vdovou, se zřejmě nemuseli nutně ucházet o mistrovství, tedy ani o měšťanství ve městě, a neusilovali o pozici cechmistrů.

Mistři sami požádali městskou radu o změnu poměrů a vymohli si, že konšelé řezníkům jednotlivé krámy prodali. Řezníci pak mohli s krámy volně disponovat, tedy kšaftovat s nimi, prodávat je, darovat a mohli je dědit jejich manželky, synové i dcery. Město si naproti tomu vymohlo určité podmínky. Platy, odváděné „od starodávna“ obci, zůstaly zachovány a přešly na držitele krámů. Vybírali je důchodní úředníci o středoposti⁷⁴⁵ a kdo nezaplatil, musel nechat krám zavřený o Bílé sobotě⁷⁴⁶, případně i o dalších trzích. Prodej krámů se nesměl dotknout předchozích ustanovení o bití masa, jeho prodávání v krámech a o dostatku masa i pro chudé lidi. Podle dalšího bodu nesměli držitelé krámu krám dále pronajímat, pokud nebyli členy řeznického cechu. Toto nařízení však v praxi zřejmě příliš uplatňováno nebylo, jak vyplývá z dalších ustanovení i zápisů v knize. Pokud by byla potřeba krámy opravit, měly být opraveny na náklad obce.

Další ustanovení pro řeznický cech vydala městská rada v roce 1564. Cechmistři si tentokrát stěžovali, že někteří poručníci sirotků, vdovy i jiné osoby pronajímali krámy za vysoké částky. Nařízení cechu zřejmě tuto praxi nestačila zmírňovat, proto se cechmistři opět obrátili na konšely. Městská rada se obávala, aby z tohoto důvodu výrazně nepodražilo maso a další produkty vázané na činnosti řezníků a stejně tak byla při svém posledním obnovení

⁷⁴⁵ Čtvrtek mezi třetí a čtvrtou postní nedělí. BLÁHOVÁ, Marie. *Historická chronologie*. Praha 2001, s. 934.

⁷⁴⁶ Tamtéž, s. 933.

napomínána podkomořím, aby dbala na cechovní záležitosti a především na ceny potravin a výrobků, proto žádosti cechmistrů vyhověla a náležitě zasáhla stanovením maximální výše částky za nájem krámů. Krámy byly rozděleny na velké a malé podle počtu krámků v budově masných krámů. Lukrativnější místa na kraji ve velkých krámech nesměla být najímána za více než 10 kop grošů míšeňských za rok. V dalších krámech, kde nebyl takový odbyt masa jako v krámech na kraji, byl nájem stanoven na 8 kop grošů míšeňských. V malých krámech, které byly také nazývány „kozí“, byly první tři krámy najímány za 6 kop a další krámy za 4 kopy míšeňské.

Ve druhém bodě bylo stanoveno, že žádný řezník nesměl pronajímat více než jeden krám. Třetí článek se týkal prodeje drštěk. Každý řezník směl prodávat jen ty, které sám zpracoval a nesměl prodávat dršťky, které koupil od jiné osoby. Pokud by je neprodal zákazníkům, směl je prodat jen kutlíři, tedy správci jatek, a ten je směl řádně upravené prodávat lidem. Kromě toho měli řezníci prodávat maso za přiměřenou cenu, nepokřikovat na sebe a poslouchat cechmistry. Cechmíři měli také dohlížet na dodržování článků a kdyby někdo některé ustanovení přestoupil, měl být potrestán městskou radou.

20.2 Prodeje masných krámů

Původní prodeje krámů městskou radou řezníkům proběhly najednou 4. prosince 1559. V tento den je datován prodej 62 krámů, dá se tedy předpokládat, že takový byl i celkový počet masných krámů v Hradci Králové. V ulici poblíž velkého náměstí stály dvě budovy masných krámů, velká a malá. Ve velkých krámech byly proti sobě dvě řady krámků a v každé bylo devatenáct prodejních kotců. V malých krámech bylo po jedné straně budovy jedenáct krámů, po druhé straně bylo prodejních míst dvanáct. Jednotlivé krámy byly při prodeji odlišeny cenou podle výhodnosti umístění. Krámky ve velkých krámech se prodávaly za cenu od 60 do 90 kop grošů míšeňských. Čtyři krajní krámky ležící po dvou proti sobě byly vždy dražší, a to z jedné strany po 80 kopách míšeňských, z druhé strany budovy krámů po 90 kopách. Vedle krámku za 90 kop se krámeček prodával za 70 kop míšeňských, další pak byly za 60 kop. Krámky v malých krámech se prodávaly v ceně od 15 kop grošů míšeňských do 70 kop. Pět krajních krámů z každé strany bylo odstupňováno od 70 do 30 kop po deseti kopách, další krámy pak byly za cenu 15 kop míšeňských.

Částka placená za krám byla rozdělena do dvou závdavků a do dalších ročních splátek. První závdavek byl odveden v roce 1560 o svatém Vítu nebo svaté Trojici⁷⁴⁷, druhý pak

---

⁷⁴⁷ Svátek svatého Víta se slavil 15. července, svatá Trojice pak první neděli po Letnicích. BLÁHOVÁ, Marie. *Historická chronologie*, s. 944, 938.

o svatojiřském termínu⁷⁴⁸ v roce 1561. Další splátky krámu byly vybírány v následujících letech vždy na svatého Jiří. Výše závdavku se odvíjela od celkové ceny za krám. Pohybovala se od 2,5 do 15 kop grošů míšeňských, tedy od 13 do 22 procent ceny krámu. Další splátky pak byly ve výši od 2 do 10 kop míšeňských, tedy od 10 do 13 procent. U více než poloviny krámů je v knize záznam o tom, že byly doplacený v roce 1568. Izaiáš Šatný z Olivetu, důchodní úředník, oznámil před městskou radou, že krám byl plně doplacen. Tento časový úsek odpovídá době, na kterou byly splátky vypočítány a nejméně polovina majitelů krámů tedy platila splátky řádně a včas. Objevuje se také jeden zápis, kdy majitel Matouš Hluchan doplatil krám již v roce 1566, ale krámek mu byl prodán za 70 kop míšeňských a výše splátek byla stejná jako u krámu za 80 kop, doplatil tedy krám dříve.⁷⁴⁹ Stejně tak je v knize zápis, podle kterého doplatil Martin Loštický krám až v roce 1575 a nezdá se, že by z toho pro něho plynuly nějaké sankce.⁷⁵⁰ Jednotlivé splátky městu jsou v knize zapsány a potvrzeny jen v jednom případě a pouze částečně, a to u Jana Janovského.⁷⁵¹ Ten však koupil krám za 90 kop míšeňských a splácel částku po 10 kopách, a zřejmě proto si tyto poměrně vysoké splátky nechával potvrzovat. Výše celkové částky za krám a odpovídající výše splátek je znázorněna v následující tabulce.

Číslo krámu	Kupující	Celková cena ⁷⁵²	První dva závdavky	Další splátky
1	Martin Mlejnkó	80 kgm	2x 15 kgm	8 kgm
2	Jiřík Předlík	80 kgm	2x 15 kgm	8 kgm
3	Melichar Hostirád	70 kgm	2x 15 kgm	8 kgm
4	Jiřík Bílek	60 kgm	2x 10 kgm	6 kgm
5	Pavel Krmička	60 kgm	2x 10 kgm	6 kgm
6	Martin Jaroměřský	60 kgm	2x 10 kgm	6 kgm
7	Jiřík Šplouch	60 kgm	2x 10 kgm	6 kgm
8	Jan Koblasa	60 kgm	2x 10 kgm, poprvé půjčila Dorota Dobřenská a složeno pro potřebu obce	6 kgm
9	Jan Provázek	60 kgm	2x 10 kgm	6 kgm
10	Jan Kratejš	60 kgm	2x 10 kgm	6 kgm
11	Jiřík Škorničkův	60 kgm	2x 10 kgm	6 kgm
12	sirotci Václava Sobotova (Vavřinec Sobotá)	60 kgm	2x 10 kgm	6 kgm
13	Pavel Hlahol	60 kgm	2x 10 kgm	6 kgm

⁷⁴⁸ Svátek svatého Jiří se v této době slavil 23. dubna. BLÁHOVÁ, Marie. *Historická chronologie*, s. 892.

⁷⁴⁹ SOKA v Hradci Králové, fond AM Hradce Králové, Kniha smluv na nákup a prodej masných krámů (též zápisy cechovních pořádků), inv. č. 454, kniha č. 165, fol. F 6.

⁷⁵⁰ Tamtéž, fol. F 14.

⁷⁵¹ Tamtéž, fol. E 18.

⁷⁵² Zkratka „kgm“ znamená kopy grošů míšeňských.

14	Jan Michálků	60 kgm	2x 10 kgm	6 kgm
15	Jan Kurovotský	60 kgm	2x 10 kgm	6 kgm
16	Vavřinec Pehliš	60 kgm	2x 10 kgm	6 kgm
17	Jan Kaštalík	70 kgm	15 kgm	8 kgm
18	Jakub Kamaryt	90 kgm	2x 20 kgm	10 kgm
19	Petr Kaštalík	90 kgm	2x 20 kgm	10 kgm

Tabulka 2 – Prodej masných krámů městskou radou v roce 1559:
Velké krámy z jedné strany

Číslo krámu	Kupující	Celková cena	První dva závdavky	Další splátky
20	Jan Janovský	90 kgm	2x 20 kgm	10 kgm
21	Jakub Hostěrad	90 kgm	2x 20 kgm	10 kgm
22	Matouš Hluchan	70 kgm	2x 15 kgm	8 kgm
23	Jiřík Špiník	60 kgm	2x 10 kgm	6 kgm
24	Sírotci Matěje Loštického	60 kgm	2x 10 kgm	6 kgm
25	Kateřina Draštice	60 kgm	2x 10 kgm	6 kgm
26	Jana Mlejnkova	60 kgm	2x 10 kgm	6 kgm
27	Matěj Zima	60 kgm	2x 10 kgm	6 kgm
28	Urban Brada	60 kgm	2x 10 kgm	6 kgm
29	Jakub Kamaryt	60 kgm	2x 10 kgm	6 kgm
30	Sírotci Jana Zakázky	60 kgm	2x 10 kgm	6 kgm
31	Blažek Šaňů	60 kgm	2x 10 kgm	6 kgm
32	Jiřík Hrdina	60 kgm	2x 10 kgm	6 kgm
33	Martin Otmar	60 kgm	2x 10 kgm	6 kgm
34	Zach Bužkuo	60 kgm	2x 10 kgm	6 kgm
35	Vaněk Hložkův	60 kgm	2x 10 kgm	6 kgm
36	Jan Svach	70 kgm	2x 15 kgm	8 kgm
37	Jan Strnad	80 kgm	2x 15 kgm	8 kgm
38	Martin Pruč	80 kgm	2x 15 kgm	8 kgm

Tabulka 3 – Prodej masných krámů městskou radou v roce 1559:
Velké krámy z druhé strany

Číslo krámu	Kupující	Celková cena	První dva závdavky	Další splátky
39	Tomáš Peterkův (Tomšíček)	70 kgm	2x 12,5 kgm	8 kgm
40	Václav Šuvarť	60 kgm	2x 10 kgm	6 kgm
41	Petr Krmička	50 kgm	2x 7,5 kgm	5 kgm
42	Bartoň Chřen	40 kgm	2x 6 kgm	5 kgm
43	Bartoš Raudis	30 kgm	2x 4 kgm	4 kgm
44	Martin Danchuo	15 kgm	2x 2,5 kgm	2 kgm
45	Jan Sextat	15 kgm	2x 2,5 kgm	2 kgm
46	Michal Kuželka	15 kgm	2x 2,5 kgm	2 kgm
47	Jan Jirkuda	15 kgm	2x 2,5 kgm	2 kgm
48	Petr Hlahol	15 kgm	2x 2,5 kgm	2 kgm
49	Johana Rabaska	15 kgm	2x 2,5 kgm	2 kgm

50	Mikuláš Předlík	15 kgm	2x 2,5 kgm	2 kgm
----	-----------------	--------	------------	-------

Tabulka 4 – Prodej masných krámů městskou radou v roce 1559:
Malé krámy z jedné strany

Číslo krámu	Kupující	Celková cena	První dva závdavky	Další splátky
51	Johana Lejsková	15 kgm	2x 2,5 kgm	2 kgm
52	Markéta Kratejšová	15 kgm	2x 2,5 kgm	2 kgm
53	Jan Stěnovrtův	15 kgm	2x 2,5 kgm	2 kgm
54	Jan Svach ml.	15 kgm	2x 2,5 kgm	2 kgm
55	Havel Hružů	15 kgm	2x 2,5 kgm	2 kgm
56	Jiřík Lankaš	15 kgm	2x 2,5 kgm	2 kgm
57	Lukeš	20 kgm	2x 2,5 kgm	2 kgm
58	Martin Čirtek	30 kgm	2x 4 kgm	4 kgm
59	Vavřinec Sobota	40 kgm	2x 6 kgm	5 kgm
60	Matěj Janáček	50 kgm	2x 7,5 kgm	5 kgm
61	Jiřík Tvarůžek	60 kgm	2x 10 kgm	6 kgm
62	Jan Tisek	70 kgm	2x 12,5 kgm	7 kgm

Tabulka 5 – Prodej masných krámů městskou radou v roce 1559:
Malé krámy z druhé strany

Některé krámky změnily majitele ještě před doplacením částky městu. V takovém případě pak nový majitel pokračoval ve splácení podle původní smlouvy. Dobře je to patrné na krámu Kateřiny Draštice, která krám prodala v roce 1561 Janu Šaňovi.⁷⁵³ Salomena Šanová poté krám splácela a každoročně odváděla 14 kop míšeňských, ze kterých šlo 6 kop důchodním úředníkům a zbylých 8 kop na Draštekovy sirotky. Stejně tak dopláceli krám i dědici původních majitelů, jako v případě Martina Otmara, který v roce 1561 převedl krám na svého vnuka Melichara.⁷⁵⁴ V některých případech, jako například u Jana Svacha⁷⁵⁵ nebo Pavla Hružů⁷⁵⁶, však byl převod nedoplačeného krámu podmiňován povolením cechmistrů.

Majitelé krámů odváděli každoročně městským důchodním úředníkům šosovní platy a berně z krámů. Jejich výše není v knize uváděna, s výjimkou roku 1638. Řezník Jiřík Čížek odvedl místo závdavku za Kateřinu Vrabcovou šos z krámu za uplynulé čtyři roky v celkové výši 4 kopy 54 grošů míšeňských. Šest grošů zbývajících do 5 kop zaplatil městské radě za potvrzení trhu a písařům za jeho zapsání.⁷⁵⁷ V roce 1631 prodávali masný krám poručníci Doroty, pozůstalé dcery po Martinovi Stankovi, a byli nuceni zaplatit neodvedené šosy

⁷⁵³ Kniha smluv, fol. F 18.

⁷⁵⁴ Tamtéž, fol. H 9.

⁷⁵⁵ Tamtéž, fol. M 13.

⁷⁵⁶ Tamtéž, fol. M 17.

⁷⁵⁷ Tamtéž, fol. E 5.

v celkové výši 10 kop míšeňských.⁷⁵⁸ Není však uvedeno, za jaké období musel být dluh uhrazen.

V roce 1618 prodala Kateřina, vdova po Pavlovi Pečenkovi, masný krám za 30 kop míšeňských. Krám byla nucena prodat, protože její manžel neodváděl z krámů, které vlastnil, šosy a berně a dluh dosáhl výše 31 kop 52 grošů a 3 denáry míšeňské. Kateřina se však o neplacení šosu a berní a vzniklém dluhu dozvěděla až v roce 1617 a měla dluh zaplatit přesto, že krámy po Pavlovi Pečenkovi přešly na jeho dva syny, kteří se tak o „závady“ na krámě měli postarat. Hájila se také tím, že Pavel se zadlužil v době, kdy ještě jeho manželkou nebyla, přesto prodala další krám, který zadlužený nebyl, a celou částku 30 kop míšeňských přijatých za krám poskytla na zaplacení dlužných městských důchodů.⁷⁵⁹

Téměř v každé smlouvě o prodeji krámu je pak uvedena formule, že pokud by se na krámě našly „závady“, má je prodávající napravit. Těmito závadami byly myšleny právě neodvedené šosovní platy, případně další dluhy.

20.3 Průběh prodeje krámů v praxi

O praxi pronajímání krámů v období před rokem 1559 nemáme žádné zprávy. O prodejích krámů městem podává přehled předchozí kapitola, ale praxe prodeje krámů mezi jejich majiteli po roce 1559 byla poněkud odlišná. Samotná dohoda o prodeji krámu mezi prodávajícím a kupujícím probíhala zřejmě v soukromí. Dotyční se domluvili na podmínkách prodeje a na způsobu splácení krámu. Stejným způsobem probíhala dohoda mezi příbuznými o vyrovnání dědictví apod. Po dohodě se obě zúčastněné strany odebraly na radnici, kde městský písař na jejich žádost zanesl do městské knihy na nájem a prodej masných krámů patřičnou smlouvu. Tento zápis se uskutečnil obvykle několik dní po samotné dohodě, někdy byl však obchod zapsán ihned. Naopak někdy uplynulo od uskutečnění smlouvy do jejího zapsání do knihy i několik měsíců. Smlouva o prodeji krámu z roku 1661, tedy z konce sledovaného období, byla dokonce potvrzena zápisem do městské knihy až v roce 1683, což by nasvědčovalo ustávení používání knihy k zápisům o prodejích krámů.⁷⁶⁰ Smlouvu zapsanou v knize pak potvrdil purkmistr města. V některých případech byli u prvotní dohody přítomní svědci, kteří byli zpravidla z řad členů řeznického cechu nebo jiných měšťanů.

Pokud byla suma za krám splácena kupujícím několik let, byly do knihy zapisovány také jednotlivé odvedené částky, avšak nedělo se tak vždy. Tyto zápisy pak obsahovaly jméno osoby, která částku zaplatila, jméno osoby, která částku přijala a výši splátky. Po uzavření smlouvy užíval krám nový majitel, i když v některých případech si prodávající vymohl právo

⁷⁵⁸ Tamtéž, fol. I 4.

⁷⁵⁹ Kniha smluv, fol. M 19.

⁷⁶⁰ Tamtéž, fol. F 3.

na užívání krámu do určitého data. Úplné vlastnictví krámu však přešlo na nového majitele až po zaplacení celé částky za krám. Dokud nebyl krám plně doplacen, měl na něm prodávající ještě určitý podíl podle výše aktuálně odvedené částky. Po zaplacení celé sumy za krám původní majitel krám kupujícímu formálně odevzdal a zřejmě bylo jeho povinností oznámit toto odevzdání městské radě nebo písaři, který o tom provedl do knihy záznam.

Velmi zřídka se v knize objevují zápisy o tom, že se dohoda o prodeji krámu sjednala jinde než na radnici. Velmi podrobný záznam o uskutečnění smlouvy v domě majitele je z roku 1561. Měšťan Martin Otmar pozval k sobě domů svého strýce Petra Nejedlého z Vysoké, dále měšťany Vavřince Pehliše a Jana Strnada. V přítomnosti manželky Markéty a dcery Kateřiny pak před těmito svědky daroval svůj masný krám vnukovi Melicharovi, pozůstalém po jeho synovi Melicharovi. Kdyby Melichar zemřel, měl krám přejít na Markétu a Kateřinu. Svědci tuto smlouvu sepsali a oznámili v plné radě.⁷⁶¹ Je možné, že taková byla běžná praxe v případě převodů majetku v rodině, v knize se však více takových zápisů nenachází. V roce 1583 přiznali královéhradečtí měšťané Matouš Křeček a Jan Slon před městskou radou, že na žádost Pavla Pečenky navštívili v předešlém roce Martu, vdovu po Petrovi Hupytovi, a nemocná Marta přiznala, že od Pavla Pečenky přijala splátku za krám ve výši 8 kop míšeňských a maso v hodnotě jedné kopy míšeňské.⁷⁶² V roce 1604 navštívili radní Havel Vostrovský a Jan Rožnovský Mandalénu Kamarýtku, která byla nemocná. Přiznala před nimi, že od Matouše Bachmana přijala celou částku za krám, který mu prodala, a krám mu odevzdala.⁷⁶³ V roce 1587 Zdeněk Kurovodský prodal krám Matějovi Češíkovi. Protože však byl nemocný, požádala o zápis smlouvy do městských knih na jeho místě manželka Dorota.⁷⁶⁴ Z roku 1661 je zápis, podle kterého sepsal smlouvu o prodeji krámu Janovi Velašovi prodávající Kašpar Merle z města Pardubic ve svém domě za přítomnosti svědků, k originálu smlouvy pak přitiskl vlastní sekretní pečeť a smlouvu napsal vlastní rukou.⁷⁶⁵

Více než třetina všech prodejů krámů a jejich jiných převodů proběhla v březnu. V ostatních měsících byl prodej poměrně vyrovnaný, i když o něco více se krámy prodávaly ještě v dubnu. Méně se pak krámy prodávaly během srpna, září a října. Výrazně zvýšený prodej krámů během března a částečně i dubna by se dal vysvětlit snahou majitelů získat nebo naopak investovat peníze před svatojiřským účetním termínem. Počty transakcí s krámy v průběhu kalendářního roku lépe naznačuje následující graf.

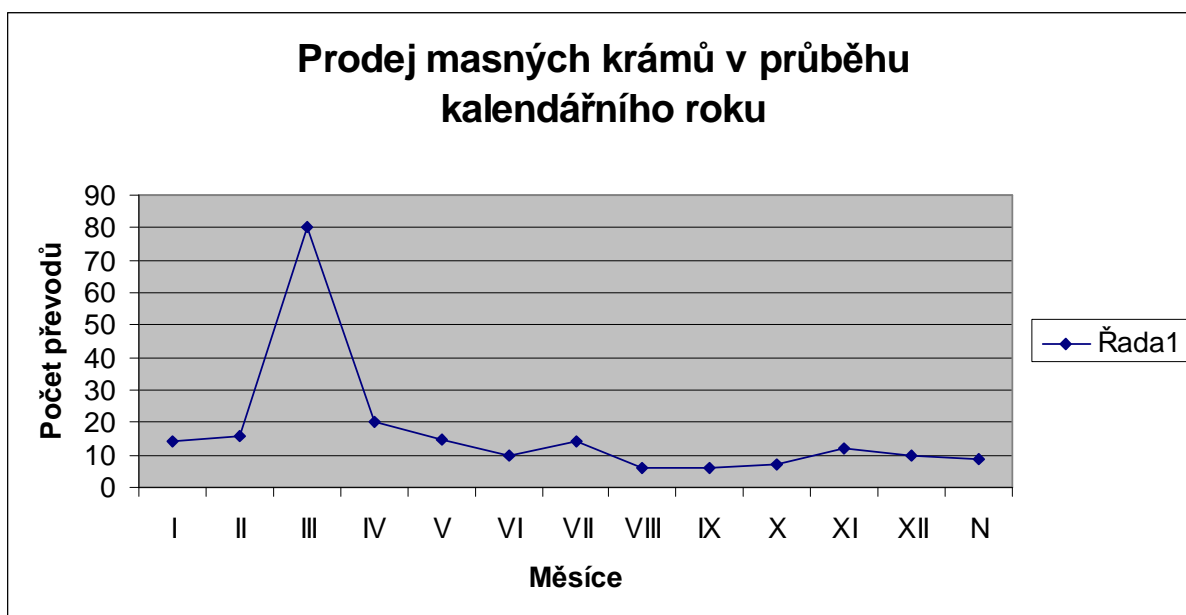
⁷⁶¹ Kniha smluv, fol. H 9.

⁷⁶² Tamtéž, fol. M 2.

⁷⁶³ Tamtéž, fol. O 15.

⁷⁶⁴ Tamtéž, fol. B 20.

⁷⁶⁵ Tamtéž, fol. F 3.

Graf 1 – Prodej masných krámů v průběhu kalendářního roku⁷⁶⁶

20.4 Ceny masných krámů v Hradci Králové

Jak již bylo naznačeno výše, krámy byly v roce 1559 prodávány za ceny, které byly stanoveny městskou radou stejně jako podmínky splácení. Další vývoj cen masných krámů a praxe jejich prodeje však byla závislá jen na domluvě mezi prodávajícími a kupujícími. O krámy byl patrně velký zájem, protože pokud byly prodány krátce po roce 1559, byla jejich cena oproti té původní několikanásobně vyšší. Například Jakub Hostěrád koupil krám v roce 1559 za 90 kop míšeňských, ale v roce 1567 ho Marta, po něm pozůstalá dcera, prodala kostelníkovi školního záduší a záduší svatého Antonína Štěpánu Kotoulovi za 225 kop míšeňských.⁷⁶⁷ Kateřina Draštice koupila krám od města za 60 kop míšeňských a prodala ho o dva roky později za 260 kop míšeňských.⁷⁶⁸ Jana Mlejnková koupila krám také za 60 kop míšeňských a její syn Jiřík prodal krám v roce 1563 za 160 kop míšeňských.⁷⁶⁹ Žádná pravidelnost se však v tomto období v pohybu cen masných krámů neobjevuje, jak je patrné z následující tabulky. Kurzívou jsou vyznačené prodeje krámů městem v roce 1559.

Číslo krámu ⁷⁷⁰	Datum prodeje	Prodávající	Kupující	Celková částka
<i>21/1</i>	<i>4/12/1559</i>		<i>Jakub Hostěrád</i>	<i>90 kgm</i>
21/2	1567	Marta, dcera po Jakubovi Hostěrádovi	Štěpán Kotoul, kostelník	225 kgm

⁷⁶⁶ Měsíce označeny římskými číslicemi, N vyjadřuje počet neurčených záznamů.

⁷⁶⁷ Kniha smluv, fol. F 2.

⁷⁶⁸ Tamtéž, fol. F 18.

⁷⁶⁹ Tamtéž, fol. G 1.

⁷⁷⁰ Číslo krámu/pořadí změny majitele krámu.

25/1	4/12/1559		<i>Kateřina Drařtice</i>	60 kgm
25/2	14/3/1561	Kateřina Drařteková	Jan řaně	260 kgm
26/1	4/12/1559		<i>Jana Mlejnková</i>	60 kgm
26/2	1563	Jana Mlejnková	Jiřík, syn Jany Mlejnkové	
26/3	27/8/1563	Jiřík, syn Jana Mlejnk	Jan Machaň	160 kgm
31/1	4/12/1559		<i>Blažek řaňů</i>	60 kgm
31/2	17/7/1562	Blažek řaňů	Jan Vopenda (Nymburský)	200 kgm
32/1	4/12/1559		<i>Jiřík Hrdina</i>	60 kgm
32/2	20/8/1568	Jiřík řkornice z Vorličné + mž Kateřina	Václav Kratejš (Pimvička)	200 kgm
36/1	4/12/1559		<i>Jan Svach</i>	70 kgm
36/2	14/3/1561	Jan Svach	Vavřinec Sobota	150 kgm
44/1	4/12/1559		<i>Martin Danchův</i>	15 kgm
44/2	29/11/1566	Martin Danchův	Jan Kurovodský	50 kgm
45/1	4/12/1559		<i>Jan Sextat</i>	15 kgm
45/2	14/3/1561	Jan Sextat	Pavel Hlaholík	30 kgm
45/3	8/3/1566	Pavel Hlaholík	Pavel Mls	100 kgm
50/1	4/12/1559		<i>Mikuláš Předlík</i>	15 kgm
50/2	13/9/1563	Mikuláš Předlík	Václav Kratejš	28 kgm
54/1	4/12/1559		<i>Jan Svach ml.</i>	15 kgm
54/2	14/4/1561	Jan Svach	Jan, syn Jiřika řpiníka	40 kgm
55/1	4/12/1559		<i>Havel Hružů</i>	15 kgm
55/2	14/3/1561	Pavel Hruž	Jan Hložků	45 kgm
56/1	4/12/1559		<i>Jiřík Lankař</i>	15 kgm
56/2	Před 1568	Jiřík Lankař	Václav Pehliř	35 kgm
62/1	4/12/1559		<i>Jan Tisek</i>	70 kgm
62/2	8/7/1561	Jan Tisek	Jan Janovský	290 kgm

Tabulka 6 – Porovnání cen masných krámů v roce 1559 a při prodeji v 60. letech 16. století

Celkový vývoj cen masných krámů je velmi těžko určitelný, protože jednotlivé krámy měly různou hodnotu a k jejich prodeji docházelo v různých letech. Navíc zápisy v knize na sebe příliš často nenavazují a některé záznamy o prodeji v knize úplně chybí. V různých letech byla aktivita v transakcích s masnými krámy větší, jindy zase menší. V šedesátých letech 16. století se krámy ve větší míře prodávaly jen v roce 1561, tedy krátce po prodání krámů z vlastnictví města. V tomto roce byli majitelé povinni zaplatit za krám druhý závdavek a to je zřejmě opravňovalo k dalšímu nakládání s krámem dle vlastní vůle. Po zbytek šedesátých let krámy příliš prodávány nebyly. V letech 1564 a 1565 se neprodal žádný krám, jinak se prodávalo od jednoho do čtyř krámů za rok. V sedmdesátých letech 16. století byla aktivita v obchodu s krámy průměrná, prodávalo se stejně jako v šedesátých letech od jednoho do čtyř krámů za rok. Nárůst transakcí se však projevil v osmdesátých letech, kdy se krámů prodalo až sedm během jednoho roku.

V devadesátých letech se opět projevil mírný pokles a intenzita prodeje krámů byla podobná jako v letech sedmdesátých. V prvních dvou desetiletích 17. století se však krámy prodávaly opět ve větší míře, stejně jako v osmdesátých letech století přecházejícího. V roce 1618 se však prodaly jen dva krámy a v letech 1619 a 1620 po jednom krámu. Ve dvacátých, třicátých a čtyřicátých letech 17. století se krámy prodávaly velmi málo, od žádného po dva za rok. Jen v roce 1622 se prodaly během jednoho roku krámy čtyři. Během třicetileté války ubylo zájemců o vlastnictví krámu zřejmě díky finančním potížím obyvatel a válečným událostem v okolí města, které zapříčinily i zboření alespoň některých krámů. V roce 1637 totiž Matěj Klamperna koupil krám od Lukáše Klaza, který ho zdědil po otci Tobiášovi. Krám je však uveden jako zbořený a i když stál ve velkých krámech, Matěj za něj zaplatil jen 10 zlatých rýnských.⁷⁷¹ Z padesátých let 17. století máme záznamy o prodeji krámu jen z roku 1659 a pro šedesátá léta jsou dva zápisy z roku 1661. Zdá se, že kniha již nebyla k záznamům o prodejích krámů využívána se stejnou intenzitou jako dříve a transakce se do ní jednoduše nezapisovaly. Díky finančnímu vyčerpání po třicetileté válce a dalším možným příčinám mohl také poklesnout zájem o koupi masných krámů.

Tento naznačený vývoj zájmu o koupi masných krámů se odrážel i v jejich ceně. Kvůli různé výchozí hodnotě krámů je však trend vývoje cen velmi těžko postižitelný, a to především pro 17. století, protože po několikeré změně majitele se původní cena krámu velmi těžko identifikuje. Znalost původní ceny krámu je však nutná z hlediska výhodnosti jeho polohy a tedy i jeho hodnoty, která již z dalšího vývoje prodejních cen krámů není patrná.

V šedesátých letech 16. století byla suma zaplacená za masný krám mnohem vyšší, než za jakou jí město prodalo prvním majitelům. Otázkou zůstává, proč město prodávalo krámy ve srovnání s pozdějšími cenami relativně levně. Je možné, že si řezníci spolu s prodejem krámů vynutili i jejich příznivou cenu. Nový kupec v šedesátých letech zaplatil za krám nejméně dvojnásobek původní ceny, mohl však zaplatit i více než šestinásobek, jako Pavel Mls, který v roce 1566 koupil od Pavla Hlaholíka krám v malých krámech za 100 kop míšeňských. Původní cena krámu však byla 15 kop.⁷⁷² Takto vysoká cena krámu je však výjimečná, protože ještě v sedmdesátých letech 16. století se cena jednoho krámu vyšplhala na pětinašobek původní ceny, v žádném jiném případě ale cena za krám nepřesáhla čtyřnásobek z první ceny krámu. V sedmdesátých letech 16. století, kdy aktivita v prodeji krámů byla spíše průměrná, se cena nejčastěji pohybovala na více než čtyřnásobku původní částky, i když se krámy prodávaly i levněji. V osmdesátých letech byly krámy prodávány nejvíce za dvojnásobek původní ceny, ale samozřejmě se objevují i vyšší částky. Od počátku

---

⁷⁷¹ Kniha smluv, fol. L 9.

⁷⁷² Tamtéž, fol. K 17.

17. století se bohužel u jednotlivých transakcí ztrácí informace o původní ceně krámu, ale od druhého desetiletí se poprvé objevují i částky nižší než byla původní hodnota krámu. Během celé třicetileté války byly ceny z krámy výrazně nižší než v předchozím období a nejvyšší hodnotou, za kterou byl masný krám prodán, bylo 150 kop grošů míšeňských v roce 1621.⁷⁷³ Tato cena je však výjimečná, částka zaplacená za krám v jiných případech nepřesáhla 100 kop míšeňských. Oproti cenám v 16. století, které se pohybovaly i nad částkou 200 kop míšeňských, jsou ceny krámů za třicetileté války nesrovnatelně nižší.

20.5 Typy majitelů masných krámů

Majitelů masných krámů se za sledované období vystřídalo více než tři sta, ale výslovně jich je jako řezníků nebo cechmistrů cechu uvedeno jen čtyřicet pět. Proto je velmi těžké určit jejich původ a postavení, ale dá se předpokládat, že naprostá většina patřila k řeznickému cechu a osobně řemeslo provozovala. Přesto se objevují majitelé krámů, kteří s jistotou řemeslo neprovozovali a porušovali tak ustanovení o nájmu krámů jen členy řeznického cechu.

Krámy mohly kupovat ženy, nebo jim byly zastavovány za dlužné částky. Například Anna, manželka Václava Vaniše, zastavila v roce 1580 na žádost svého bratra Jana Mlejnkna jeho krám Dorotě Selové, a to za částku 100 kop míšeňských vyplacených v hotovosti.⁷⁷⁴ Dorota měla krám užívat jeden rok nebo do navrácení dlužné sumy. Po dvou letech však Jan Dorotě krám prodal za 163 kop grošů míšeňských. Vymínil si ale, že kdyby Dorota chtěla krám prodat, bude mít sám přednost před ostatními zájemci a zaplatí jen o 15 kop míšeňských více než Dorota jemu.

Ženy držely masné krámy spíše na přechodnou dobu, především po smrti manžela, a to ještě za asistence poručníků jejich dětí. Často také převedly po smrti manžela krám na syna nebo jiného příbuzného, jako v případě Mariany, vdovy po Janovi Maxantovi, která se sice provdala za Jana Holuba, ale jeden krám po manželovi přenechala synovi Václavovi a druhý svému bratru Martinovi, ovšem jen do doby, než dospěje její druhý syn.⁷⁷⁵ Případ prodeje mezi příbuznými může být reprezentován Lidmilou, vdovou po Martinovi Provázkovi, která po smrti manžela prodala krám za 120 kop míšeňských svému švagrovi Jakobovi Provázkovi.⁷⁷⁶ Když zemřel mužský majitel krámu a krám ještě nebyl doplacen, také ho mohla dopláct jeho vdova podle původní dohody. Tak tomu bylo i v případě Kateřiny, vdovy po Janovi Bydžovském, která splácela krám Dorotě, manželce Václava

---

⁷⁷³ Kniha smluv, fol. O 24

⁷⁷⁴ Tamtéž, fol. B 4.

⁷⁷⁵ Tamtéž, fol. C 9.

⁷⁷⁶ Tamtéž, fol. C 15.

Kratejše, a to i potom, co se znovu vdala.⁷⁷⁷ Stejně tak doplácela ještě několik let krám Dorota, vdova po Jiříkovi Krmičkovi.⁷⁷⁸

Byly však i ženy, které krámy přímo vlastnily a volně s nimi disponovaly, některé manželky mistrů pak byly pověřovány například splácením krámů. Do první skupiny patřila výše zmíněná Dorota Selová nebo Kateřina Vrabcová, která prodala krám Jiříkovi Čížkovi, a ten za ní místo závdavku zaplatil šos z krámu do městského důchodu za uplynulé čtyři roky.⁷⁷⁹ Johana Lejsková si krám koupila od města již v roce 1559 a prodala ho v roce 1570 Václavu Bakalářovi. Ten krám ještě několik let splácel a dával polovinu Johaně a polovinu její dceři Kateřině.⁷⁸⁰ Do druhé skupiny patřila výše zmíněná Salomena Šanová, která splácela krám v letech 1563 až 1579, nebo Alžběta, manželka Mikuláše Kučery, která splácela krám Václavovi Vosikovi.⁷⁸¹ Někdy záležitosti spojené se splácením krámů vyřizovaly mezi sebou ženy. Takový případ nastal, když v roce 1603 prodala Kateřina Žabka krám Martinovi Špiníkovvi. Až do roku 1611 pak krám splácela jeho manželka Anna.⁷⁸² Zdá se, že v záležitostech týkajících se krámů a obchodů s nimi nebyly ženy tak často zastupovány muži jako například před městským soudem. Výslovně zastupoval svou manželku Libuši z Kaliště a Ottersdorfu manžel Jan Duchoslav z Libína, tato žena však byla postavením na vyšší úrovni než běžná měšťanka.⁷⁸³

Při koupi nebo prodeji krámu jsou často s řezníky uváděny jejich manželky a jejich role při správě rodinného majetku zřejmě vůbec nebyla pasivního charakteru. Například když výše zmíněný Martin Otmar v roce 1561 dával svůj krám vnukovi Melicharovi, stalo se tak s povolením Martinovy manželky Markéty i jeho dcery Kateřiny, která se teprve měla vdát. Melichar však byl ještě nezletilý a jeho otec zemřel, proto kdyby Melichar zemřel ještě než dosáhl dospělosti, měl krám přejít na Markétu a Kateřinu, aby krám užívaly společně.⁷⁸⁴

Krámy vlastnili také někteří městští písaři. Jednalo se o Jana Jirkudu, který si v roce 1559 koupil krám v malých krámech za 15 kop míšeňských. V roce 1564 mu však na jeho žádost městská rada, obecní starší i hejtmani doplacení zbylé částky za krám odpustili, protože několik let spravoval důchodní písařství.⁷⁸⁵ Dalším písařem vlastnícím masný krám

---

⁷⁷⁷ Kniha smluv, fol. H 5.

⁷⁷⁸ Tamtéž, fol. K 6.

⁷⁷⁹ Tamtéž, fol. E 6.

⁷⁸⁰ Tamtéž, fol. M 1.

⁷⁸¹ Tamtéž, fol. H 2.

⁷⁸² Tamtéž, fol. O 13.

⁷⁸³ Tamtéž, fol. N 10.

⁷⁸⁴ Tamtéž, fol. H 9.

⁷⁸⁵ Tamtéž, fol. L 5.

byl Joachym Kameník, druhý radní písař. V roce 1614 prodal krám Jiříkovi Choustnickému ze Stranova za 165 kop míšeňských.⁷⁸⁶

Majiteli krámu mohli být i někteří erbovní měšťané, jako právě Jiřík Choustnický ze Stranova, nebo Jiřík Balbín Škornice z Vorličné. Šlechtickým majitelem krámu byl Václav Perger z Altemberka a na Bílých dvorech nad Merlinou, výběřčí v hradeckém kraji. V roce 1599 prodal rožní krám v malých krámech Janovi Pečenkovi neboli sudílkovi ze Sobince za 300 kop grošů míšeňských. Jan na krám ihned zavdal 20 kop míšeňských. Zbylá částka měla být odváděna z dědictví, které měl Jan na domě Matyáše Chodaura. Janovi byla každý rok z domu odváděna částka 20 kop míšeňských a Jan tuto platbu postoupil Václavu Pergerovi až do zaplacení celé sumy za krám. Václav Perger najímal krám Pavlovi Pečenkovi, nebo také Sudílkovi.⁷⁸⁷ Někteří majitelé masných krámů se stali zároveň purkmistry města. Byl to například Filip Balbín z Vorličné⁷⁸⁸ v letech 1559 až 1563, Jan Hubecius z Libé Hory⁷⁸⁹ v letech 1625 až 1630 a v letech 1617 až 1625 zastával post císařského rychtáře,⁷⁹⁰ dále Samuel Štětina⁷⁹¹ pro léta 1639 až 1640 a Václav Šolc⁷⁹² v letech 1641 až 1642.⁷⁹³ Z primasů se v zápisech objevuje ještě výše zmíněný Jan Duchoslav z Libína, který přijímal splátky krámu na místě své manželky Libuše z Kaliště a Ottersdorfu.⁷⁹⁴ Jí sice krám, který koupil Martin Uhlíř, nepatřil, ale zřejmě byla v příbuzenském vztahu k předchozí majitelce Kateřině Sedlčanské, kterou při jednání o prodeji také zastupoval Jan Duchoslav z Libína, tentokrát však zřejmě z pozice primase města.⁷⁹⁵ Kateřina Sedlčanská byla totiž z Litomyšle, z čehož vyplývá, že masné krámy vlastnily i osoby, které v Hradci Králové nemusely bydlet.

Tuto praxi potvrzuje také Dorota Pergerová z Nymburka, která v roce 1584 prodala krám Václavovi Třebechovskému. Krám na ní připadl po dětech z jejího prvního manželství s Václavem Forberkem.⁷⁹⁶ V roce 1599 pak prodával svůj masný krám Ondřej Urbanec, soused z Chrudimi. Krám na něho připadl po jeho bratru Jakubovi a z částky zaplacené za krám vyplatil své sestry Kateřinu a Mandalénu, které byly dcerami Jana Kučery, otčíma

---

⁷⁸⁶ Kniha smluv, fol. F 15.

⁷⁸⁷ Tamtéž, fol. O 11.

⁷⁸⁸ Tamtéž, fol. H 9. Balbínové z Vorličné byli hradeckou patricijskou rodinou, povýšenou do rytířského stavu. Filip Balbín z Vorličné byl zakladatelem hradecké větve Balbínů z Vorličné a ilustrátorem kancionálů. HALADA, Jan. *Lexikon české šlechty*. Praha 1999, s. 25 – 26.

⁷⁸⁹ Kniha smluv, fol. G 18.

⁷⁹⁰ Císařští či královští rychtáři v Hradci nad Labem. /Aut.:/ R. *Královéhradecko*, 10, 1932-1933, č. 5, s. 40.

⁷⁹¹ Kniha smluv, fol. F 20.

⁷⁹² Tamtéž, fol. G 16.

⁷⁹³ Purkmistři Hradce nad Labem. /Aut.:/ R. *Královéhradecko*, 10, 1932-1933, č. 5, s. 40.

⁷⁹⁴ Jan Duchoslav z Libína byl v letech 1607 až 1615 a 1619 až 1623 primasem Hradce Králové. Purkmistři Hradce nad Labem, s. 40. Při mustruňku v roce 1598 ho zbil voják, který byl u něho ubytován. V této době již zastával post předního radního. V roce 1619 byl členem poselstva, které vyjednávalo s Moravany. MIKULKA, Jaromír. *Dějiny Hradce Králové do roku 1850 I./2.*, s. 211, 214.

⁷⁹⁵ Kniha smluv, fol. N 10.

⁷⁹⁶ Tamtéž, fol. O 6.

Ondřeje.⁷⁹⁷ V roce 1617 prodal krám v malých krámech Adamovi Nymburskému jaroměřský měšťan Jiřík Kláč.⁷⁹⁸ V roce 1659 koupil masný krám od Mariany Horákové Kašpar Merle z města Pardubic. V roce 1661 pak krám prodal Janu Velašovi z Hostovic.⁷⁹⁹ Jeden masný krám vlastnil i Martin Malinovský z Krakova, jehož jménem ho prodal Polák Valentin Vengerek řezníku Jakubovi Přerovskému v roce 1617.⁸⁰⁰ V roce 1661 daroval Nikodem Mikšíček masný krám Fridrichovi Kynlovi ze vsi Staré Vody ve Slezském knížectví, aby se ve městě mohl usadit a provozovat zde řemeslo. Zápis do knihy provedl Nikodem sám vlastní rukou.⁸⁰¹ Vzhledem k tomu, že až na jeden případ stáli cizí majitelé krámů na straně prodávajících a krámy získali dědictvím nebo dary, nedá se určit, zda byly krámy „přespolním“ osobám prodávány za odlišné ceny než domácím kupcům. Jediným kupujícím byl Kašpar Merle z Pardubic. Za krám zaplatil 15 zlatých, ale pro padesátá léta je tento zápis jediným uzavřeným obchodem a neumožňuje srovnání s jinými údaji.

Dalším necechovním majitelem byli například zástupci záduší svatého Antonína a školního záduší, když v roce 1567 kostelník Štěpán Kotoul koupil krám od Marty, pozůstalé dcery po Jakubovi Hostěrádovi, a to za 225 kop grošů míšeňských. Částka byla zaplácena z odkazů kostelu, ze školního záduší, z darů, z nájmu louky a z peněz za zádušní domy. Polovina nájmu z krámu pak měla patřit školnímu záduší, druhá záduší svatého Antonína.⁸⁰² Na záduší připadaly také četné odkazy, jak je patrné z platby Doroty, manželky Jana Bachmana, která při odvodu splátky zaplatila podle kšaftu předešlého majitele krámu Jana Bydžovského 10 kop míšeňských k záduší svatého Jakuba.⁸⁰³ Stejně tak musel Valentin Panský podle přání předchozího majitele odvádět záduší špitálu svatého Antonína po dobu pěti let po 3 kopách míšeňských.⁸⁰⁴ Dorota Michálková prodala v roce 1575 masný krám Ondřeji Pručovi za 150 kop grošů míšeňských. Ondřej zaplatil 60 kop a zbylou sumu měl splácet po 9 kopách ročně. Dorota však tyto splátky rozdělila na různé odkazy. K záduší svatého Petra měl Ondřej odvádět jednu kopy míšeňských až do odvedení 10 kop. K záduší svatého Antonína odkázala Dorota celkem 5 kop míšeňských, Ondřej je měl platit po 30 groších ročně. Tutéž částku měl odvést k záduší svatého Petra na Cihelně. Řeznickému cechu Dorota odkázala celkem 10 kop míšeňských, placených po 2 kopách ročně.⁸⁰⁵

---

⁷⁹⁷ Kniha smluv, fol. O 14.

⁷⁹⁸ Tamtéž, fol. B 16.

⁷⁹⁹ Tamtéž, fol. F 3.

⁸⁰⁰ Tamtéž, fol. C 8.

⁸⁰¹ Tamtéž, fol. G 16.

⁸⁰² Tamtéž fol. F 2. Štěpán Kotoul byl v letech 1558 – 1559 primasem Hradce Králové. Purkmistři Hradce nad Labem, s. 40.

⁸⁰³ Kniha smluv, fol. H 5.

⁸⁰⁴ Tamtéž, fol. N 14.

⁸⁰⁵ Tamtéž, fol. D 15.

Majitelem masného krámu, který nemohl řemeslo osobně provozovat, byl i řeznický cech. V roce 1587 koupili cechmistři Pavel Hlaholík a Ondřej Pogarský na místě cechu krám ve velkých krámech od Matouše Hluchana za částku 200 kop míšeňských. Ihned zaplatili 100 kop a v dalších letech spláceli zbylou sumu po 30 kopách za rok. Matouš Hluchan měl pak krám do smrti užívat a platit nájemné ve výši 8 kop míšeňských. Cech však krám doplatil v roce 1592 a Matouš krám cechmistrům odevzdal.⁸⁰⁶ Cechmistři také koupili jeden krám ve velkých krámech v roce 1589 od Jana Mlejníka za sumu 178 kop grošů míšeňských, kterou na místě odvedli.⁸⁰⁷ Ve stejném roce koupil cech zastupovaný cechmistrem Janem Holoubkem krám v malých krámech od Jakuba Čírtka za sumu 77 kop míšeňských. Na místě zaplatili 40 kop míšeňských a zbytek částky spláceli cechmistři po 5 kopách ročně. Cechmistři také zaplatili dluh Jakuba Čírtka Dorotě, manželce Václava Mydláře, ve výši 10 kop míšeňských.⁸⁰⁸ V roce 1592 pak cechmistři Zacharyáš Zakázka a Vít Žába koupili masný krám od Pavla Hlaholíka, bývalého cechmistra, za sumu 200 kop míšeňských. Stejně jako v případě koupi od Matouše Hluchana odvedli sto kop ihned a dále měli krám splácet každý rok po 30 kopách míšeňských. Pavel Hlaholík také mohl krám užívat až do své smrti a každý rok odváděl cechu 8 kop míšeňských. Z této částky se zároveň splácel dluh, který Pavel vůči cechu měl.⁸⁰⁹ Pavel Hlaholík se také objevuje v korespondenci města Hradce Králové se šlechtou v roce 1590. Pavel Hlaholík převzal na začátku dubna rukojemství za dluh Václava Kutlíře, který slíbil do týdne zaplatit.⁸¹⁰ Dne 16. dubna pak Pavel zaslal prostřednictvím konšelů list Janovi staršímu Dobřenskému z Dobřenic, ve kterém žádal o zrušení svého rukojemství za syna Václava a prosil o odložení splatnosti jeho dluhu do Vánoc.⁸¹¹ Městská rada však Pavla v květnu uvěznila, protože dluh Janovi nezaplatil a ten vyhrožoval Hradeckým stavným právem.⁸¹² Dluh Pavel zaplatil na konci června téhož roku.⁸¹³

V roce 1561 prodal Jan Sextat masný krám v malých krámech Pavlovi Hlaholíkovi za 30 kop míšeňských, ale Pavel měl ještě zaplatit Janův dluh cechu ve výši 10 kop míšeňských a tento dluh Pavel splácel po 2 kopách ročně.⁸¹⁴ V roce 1562 prodal Jan Svach cechmistrům svůj podíl na masném krámě, který byl ve výši 61,5 kop míšeňských, za 30 kop míšeňských, které cechmistři odvedli v hotovosti. Druhá majitelka téhož krámu Salomena Sobotová pak do

⁸⁰⁶ Kniha smluv, fol. F 6.

⁸⁰⁷ Tamtéž, fol. B 5.

⁸⁰⁸ Tamtéž, fol. N 9.

⁸⁰⁹ Tamtéž, fol. D 11.

⁸¹⁰ WIMMROVÁ, Kateřina. *Korespondence věnného města Hradec Králové se šlechtou v roce 1590 ve světle městských register*. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové. Fakulta humanitních studií, 2007, s. 62. Vedoucí diplomové práce PhDr. Jana Vojtíšková.

⁸¹¹ Tamtéž, s. 72.

⁸¹² Tamtéž, s. 60.

⁸¹³ Tamtéž, s. 71.

⁸¹⁴ Tamtéž, fol. K 17.

cechu v roce 1564 odvedla původní částku 61,5 kop míšeňských, proto jí cechmistr část krámu postoupili.⁸¹⁵ V říjnu roku 1572 půjčili cechmistr Jiříkovi Krškovi částku 37 kop 20 grošů a 3,5 denárů míšeňských, Jiřík jim pak místo rukojmí zastavil svůj krám v malých krámech. Mohl ho užívat až do postu a kdyby dluh neuhradil, mohli cechmistr krám pronajmout jemu nebo komukoliv jinému. V roce 1588 však byl Jiřík Krška po smrti a jeho dluh cechu se vyšplhal do výše 106 kop, 20 grošů a 6 denárů míšeňských. Protože po něm pozůstala vdova Marta a poručníci jejich dětí Václav Šafránek a Martin Hebelka neměli na prostředky na zaplacení dluhu, krám cechu zastupovanému cechmistrem Zacharyášem Zakázkou postoupili za dlužnou částku.⁸¹⁶ Zřejmě bylo jejich dobrou vůlí akceptovat krám místo splacení částky v penězích, protože krám v malých krámech takové hodnoty pravděpodobně nedosahoval.

Záznamy o prodeji krámů v knize nejsou vždy úplné, proto není jasné, jestli cech získané krámy opět prodal. V letech 1587 až 1592 koupil tři krámy ve velkých krámech a dva krámy v krámech malých. Pokud si cech tyto krámy skutečně ponechal, pronajímali je pak cechmistr členům cechu, a to zřejmě těm, kteří vlastní krám neměli. Z platů cechu za krámy lze usuzovat, že cech v této době měl dostatek finanční hotovosti a neměl žádné problémy s koupí i těch nejdražších krámů a s řádným odváděním splátek za ně. Stejně tak cech půjčoval svým členům i poměrně vysoké částky v hotovosti.

Z daného pramene bohužel nelze blíže určit další majitele krámu, protože u jednotlivých jmen většinou není uváděno zaměstnání nebo původ majitele. Převážná část krámů však byla zřejmě v majetku členů řeznického cechu nebo jejich manželek, některé krámy pak vlastnily další instituce ve městě a zřejmě spíše výjimečně patřily krámy osobám ze šlechtického stavu, lidem jiného než řeznického povolání nebo osobám z jiných měst Zemí Koruny české.

20.6 Další majitelé masných krámů

Někteří obyvatelé Hradce Králové vlastnili v průběhu daného období hned několik krámů a díky údajům o nich je možné rekonstruovat chování majetnějších řezníků a dalších majitelů krámů. Některé informace jsou však neúplné, protože do knihy nebyly zapisovány všechny transakce s masnými krámy. Majitelé krámů, kteří vlastnili více krámů najednou, zřejmě krámy pronajímali řezníkům, kteří si vlastní krám nemohli dovolit. Některí kupovali krámy, když získali větší obnos peněz a zřejmě vlastnictví krámů považovali za dobrou investici. Například Jiřík Prybka koupil v roce 1606 dva masné krámy a ještě v tomtéž roce

---

⁸¹⁵ Kniha smluv, fol. I 1.

⁸¹⁶ Tamtéž, fol. O 9.

jeden z nich prodal za poloviční cenu zaplacenou ihned, zřejmě proto, že rychle potřeboval finanční hotovost.⁸¹⁷ O rok později pak koupil další krám, který prodal v roce 1612, tentokrát však za více než dvojnásobek částky, kterou za krám zaplatil.⁸¹⁸ Druhý krám koupený v roce 1606 prodal v roce 1615 za hotové peníze.⁸¹⁹ Václav Kratejš koupil krám v malých krámech v roce 1563 za 28 kop grošů míšeňských a v roce 1569 ho prodal za 50 kop.⁸²⁰ V roce 1568 koupil další krám, tentokrát ve velkých krámech, který prodal v roce 1573 za tutéž částku, za jakou ho koupil, totiž za 200 kop míšeňských.⁸²¹ Za stejnou částku pak o několik týdnů později koupil jiný krám.⁸²² O rok později poté doplatil krám po Janovi Kratejšovi, zřejmě svém otci.⁸²³

Více krámů najednou vlastnil i řeznický cechmistr Martin Uhlíř. V roce 1600 koupil krám v malých krámech za 46 kop grošů míšeňských.⁸²⁴ V prosinci roku 1605 si pak tento krám vyměnil s Tomášem Malým. Martin Uhlíř postoupil svůj krám Tomášovi za 40 kop míšeňských, Tomáš zase prodal Martinovi svůj krám ve velkých krámech za 78 kop.⁸²⁵ V roce 1612 pak Martin koupil další krám ležící ve velkých krámech vedle svého prvního krámu za 200 kop grošů míšeňských.⁸²⁶ Řezníkem, který si také vyměnil krám s jiným majitelem, byl Václav Sušický. Nevlastnil sice několik krámů najednou, ale krám v malých krámech, který si koupil v roce 1615 za 30 kop grošů míšeňských, vyměnil v roce 1621 s řezníkem Janem Landou. Jan Landa na něho převedl svůj krám a doplatil Václavovi 10 kop míšeňských. Jan Landa vlastnil ještě jeden krám v malých krámech a po této výměně měl oba své krámy vedle sebe.⁸²⁷ Dva masné krámy vedle sebe měl i řezník Pavel Ledecký. V roce 1611 koupil krám v malých krámech za 60 kop míšeňských a v roce 1617 přikoupil ještě vedlejší krám za částku 66 kop.⁸²⁸ V roce 1622 jeden z krámů prodal za 60 kop míšeňských svému synovi Jindřichovi.⁸²⁹ Z uvedených příkladů je patrná snaha majitelů o vlastnictví sousedních krámů, a to především u těch majitelů, kteří skutečně provozovali řeznické řemeslo a krámy aktivně využívali. Když někdo vlastnil sousední krámy, zřejmě mu tato skutečnost poskytovala lepší možnosti prodeje. Je možné, že v takových krámech ušetřil

---

⁸¹⁷ Kniha smluv, fol. I 3.

⁸¹⁸ Tamtéž, fol. N 10, O 19.

⁸¹⁹ Tamtéž, fol. C 12.

⁸²⁰ Tamtéž, fol. L 17.

⁸²¹ Tamtéž, fol. H 5.

⁸²² Tamtéž, fol. B 7.

⁸²³ Tamtéž, fol. C 19.

⁸²⁴ Tamtéž, fol. K 18.

⁸²⁵ Tamtéž, fol. O 17.

⁸²⁶ Tamtéž, fol. N 10.

⁸²⁷ Tamtéž, fol. O 2.

⁸²⁸ Tamtéž, fol. K 2, O 16.

⁸²⁹ Tamtéž, fol. O 2.

majitel pomocné pracovní síly nebo mohl lépe uspořádat zboží určené k prodeji. Také údržba krámů mohla být v takovém případě jednodušší.

Necechovním majitelem krámu byl i Jiří Škornice Balbín z Vorličné. V letech 1578 až 1589 zastával post císařského rychtáře.⁸³⁰ V roce 1568 prodal masný krám ve velkých krámech za 200 kop grošů míšeňských.⁸³¹ V roce 1577 pak koupil dva krámy, jeden za 65 kop míšeňských a druhý za 67 kop 15 grošů míšeňských.⁸³² Zřejmě byl pro něho tento rok příhodný k investicím. První z obou krámů pak prodal v roce 1578 za 70 kop míšeňských.⁸³³

Další osobou, která vlastnila hned několik masných krámů, byl řezník Adam Dolanský. Svůj první krám získal v roce 1583. Jeden díl krámu dostal od vdovy Marty Janáčkové, se kterou se oženil, a druhý díl koupil za 50 kop míšeňských od Doroty, dcery zemřelého Matěje Janáčka a manželky Jana Votavy ze vsi Plotišt'.⁸³⁴ V roce 1599 koupil další krám v malých krámech za 60 kop míšeňských, které ihned odvedl.⁸³⁵ V roce 1604 pak koupil rožní krám v malých krámech za 230 kop míšeňských, celý krám doplatil ve dvou splátkách o dva roky později.⁸³⁶ Čtvrtý krám koupil v roce 1609, tentokrát již s manželkou Kateřinou. Ležel v malých krámech a částku 46 kop míšeňských odvedl ve dvou splátkách.⁸³⁷ V roce 1611 prodal jeden ze svých krámů v malých krámech za 65 kop míšeňských, zřejmě se jednalo o krám koupený v roce 1599.⁸³⁸ Další ze svých krámů v malých krámech, koupený v roce 1609, prodal za 70 kop míšeňských v roce 1614.⁸³⁹ Podle záznamů v knize mu zbýval ještě jeden krám v malých a jeden ve velkých krámech, jeho dědicové však v letech 1639 a 1641 prodali ještě dva krámy v malých krámech, záznamy o zisku jednoho krámu tedy chybí. V roce 1639 postoupili vdova Kateřina, syn Martin a zeť Tobiáš Formánek jeden z krámů v hodnotě 100 kop míšeňských Janovi, dalšímu Adamovu synovi. Kateřina a Tobiáš obdrželi část Janovy role, která na něho připadla, a to za částku 60 kop míšeňských. Martinovi pak Jan zaplatil 10 kop grošů míšeňských.⁸⁴⁰ Krajní krám v malých krámech, koupený Adamem v roce 1604, prodali jeho synové Martin a Jan v roce 1641 za 70 kop grošů míšeňských. Simeon Marvan částku odvedl ihned při zápisu.⁸⁴¹ Adam Dolanský byl zřejmě velmi dobře finančně zabezpečen, protože si mohl dovolit vlastnictví čtyř krámů najednou.

---

⁸³⁰ Císařští či královští rychtáři, s. 40.

⁸³¹ Kniha smluv, fol. H 5.

⁸³² Tamtéž, fol. M 1, M 14.

⁸³³ Tamtéž, fol. M 2.

⁸³⁴ Tamtéž, fol. N 17.

⁸³⁵ Tamtéž, fol. L 2.

⁸³⁶ Tamtéž, fol. I 14.

⁸³⁷ Tamtéž, fol. O 20.

⁸³⁸ Tamtéž, fol. O 22.

⁸³⁹ Tamtéž, fol. G 14.

⁸⁴⁰ Tamtéž, fol. I 15.

⁸⁴¹ Tamtéž, fol. I 14.

Navíc za krámy platil ihned po uzavření smlouvy nebo v poměrně krátké době, což nebylo příliš obvyklé a částky za krámy se spíše rozpočítávaly do několik let trvajících splátek. K zisku prvního masného krámu mu pomohl sňatek s mistrovskou vdovou. Pokud na něho dolehly finanční těžkosti, stalo se tak nejdříve v druhém desetiletí 17. století. Nebyly však zřejmě nikterak dramatické, protože ze svých čtyř až pěti krámů prodal pouze dva. Krámy mohl také prodat jen díky příhodné nabídce kupujícího, protože za oba krámy získal větší částku než jakou vynaložil na jejich koupi. Jeho tři krámy v malých krámech byly s největší pravděpodobností vedle sebe, což odpovídá obvyklé snaze majitelů vlastnit sousední krámy. Marta Janáčková, manželka Adama Dolanského, byla zřejmě schopnou hospodyní, protože upomínala v roce 1590 poddané pardubického panství, aby jí zaplatili částky dlužné za pivo.⁸⁴²

Na začátku třicetileté války koupil dva masné krámy řezník Šimon Krejsa. V roce 1618 koupil krám ve velkých krámech za 100 kop míšeňských. Při zápisu smlouvy odvedl 30 kop míšeňských, dalších 30 kop odvedl v příštím roce a zbylou částku měl splácet po 10 kopách míšeňských za rok.⁸⁴³ V roce 1622 koupil krám opět ve velkých krámech za 70 kop míšeňských, částku opět rozdělil do několika splátek.⁸⁴⁴ Během třicetileté války získal celkem tři krámy také řezník Matěj Klamperna, který bydlel na předměstí. V roce 1628 koupil krám v malých krámech za 36 kop míšeňských, v roce 1631 ve velkých krámech za 57 kop míšeňských a v roce 1637 pobořený krám v malých krámech za 10 zlatých rýnských.⁸⁴⁵ Všechny tři krámy zaplatil ihned po uzavření smlouvy, takže zřejmě i během třicetileté války neměli někteří řezníci problémy s držením finanční hotovosti.

Během třicetileté války nakoupil krámy také řezník Adam Nymburský. Ještě v roce 1617 koupil krám od Jiříka Klače, jaroměřského měšťana, za 40 kop míšeňských. Ihned zaplatil 10 kop a dále měl odvádět částku po pěti kopách ročně.⁸⁴⁶ Další krám také v malých krámech koupil v roce 1629 za sumu 50 kop míšeňských a peníze ihned zaplatil.⁸⁴⁷ Třetí krám koupil v roce 1632 opět v malých krámech, tentokrát za částku 10 kop míšeňských, které také odvedl již při uzavření smlouvy.⁸⁴⁸ Do dobrých finančních poměrů se zřejmě v roce 1633 dostal Jiřík Boch, když koupil jeden krám v malých a jeden ve velkých krámech. Za krám v malých krámech měl zaplatit 24 kop míšeňských a ihned odvedl 12 korců pšenice po jedné

---

⁸⁴² WIMMROVÁ, Kateřina. *Korespondence věnného města*, s. 81.

⁸⁴³ Kniha smluv, fol. D 17.

⁸⁴⁴ Tamtéž, fol. D 17.

⁸⁴⁵ Tamtéž, fol. H 4, I 4, L 9.

⁸⁴⁶ Tamtéž, fol. B 16.

⁸⁴⁷ Tamtéž, fol. H 3.

⁸⁴⁸ Tamtéž, fol. O 19.

kopě míšeňských.⁸⁴⁹ Za velký krám měl zaplatit 85 kop míšeňských, ale odvedl lůj v hodnotě 50 kop míšeňských a zbylou sumu také slíbil odvést v loji.⁸⁵⁰ Je otázkou, zda byl během třicetileté války horší přístup obyvatel k hotovým penězům nebo jestli odvedl částku v naturáliích na přání prodávajících. K podobné praxi odvodu části sumy za krám v naturáliích došlo již jen v roce 1659, když Kašpar Merle odvedl místo závdavku Marianě Horákové jalovici v hodnotě 5 zlatých.⁸⁵¹ Jiřík Boch, Adam Nymburský, Matěj Klamperna a Šimon Krejsa byli jediní, kteří během třicetileté války kupovali více krámů. Všichni byli řezníci, tedy i královéhradečtí měšťané, zdá se proto, že za války si krámy nekupovaly jiné výše zmíněné skupiny lidí, pro které bylo vlastnictví krámu spíše investicí než prostředkem k živobytí.

Kromě vlastnictví sousedních krámů a jejich aktuální ceny majitele krámů při koupi zřejmě žádné další aspekty neovlivňovaly. Krám považovali za místo k obživě nebo za vhodnou investici a v případě potřeby krámy kupovali a prodávali spíše nahodile a podle aktuální nabídky. Pokud majitelé získali větší obnos v hotovosti, investovali ho do koupi krámu. Stejně tak v případě finanční tísně nebo výhodné nabídky krám zase prodali.

Objevují se případy, kdy byli majitelé krámů zadlužení a prodej krámu jim z neutěšené finanční situace pomohl. V roce 1631 prodali masný krám poručníci Doroty, sirotka po Martinu Stankovi. Jednalo se o Adama Nymburského a Jana Ulrycha. Byli dokonce vsazeni do vězení, protože otec Doroty dlužil 51 kop grošů míšeňských Matoušovi Holému ze vsi Slaného, poddanému hraběte Trčky. Zděděný majetek neposkytoval potřebnou hotovost, proto poručníci krám prodali Matějovi Klampernovi za 57 kop míšeňských. Ze zápisu je patrná dobová obava obyvatel z nekvalitních mincí, protože částka měla být odvedena v „penězích hotových, dobrých, stříbrných, razu pražského a v tomto Království českém obyčejně berných“.⁸⁵²

Když se majitel krámu zadlužil, mohl svůj krám zastavit namísto zajištění dluhu rukojmím. Václav Bakalář, který byl kutlířem, tedy správcem jatek, prodal v roce 1585 masný krám, který na něho připadl rukojemstvím po zemřelém Petrovi Špiníkovi.⁸⁵³ Ve stejném roce dlužil Anně, manželce kněze Jiříka Hořického, částku 30 kop míšeňských. Dluh pojistil svým masným krámem v malých krámech. Pokud by se krám prodával, Anna měla dostat svou pohledávku přednostně před jinými věřiteli.⁸⁵⁴ Václav Bakalář se zřejmě dostal do finančních

---

⁸⁴⁹ Kniha smluv, fol. F 20.

⁸⁵⁰ Tamtéž, fol. O 24.

⁸⁵¹ Tamtéž, fol. F 3.

⁸⁵² Tamtéž, fol. I 4.

⁸⁵³ Tamtéž, fol. L 13.

⁸⁵⁴ Tamtéž, fol. O 6.

problémů, když v roce 1584 koupil tento rožní masný krám za poměrně vysokou částku 280 kop míšeňských.⁸⁵⁵ V roce 1590 si Václav půjčil 70 kop míšeňských v hotovosti od Václava Šafránka. Slíbil, že dluh do roka zaplatí. Stejně jako v předchozím roce místo rukojmí zastavil Václavovi Šafránkovi tentýž krám. Pokud by však Václav Bakalář dluh do roka nezaplatil, krám by přešel na Václava Šafránka. Zaplatil by Václavu Bakaláři 40 kop míšeňských a krám by doplatil předchozí majitelce Dorotě Myslíkové (Pergerové). Václav Bakalář by pak krám dále využíval a platil by roční nájemné 5 kop míšeňských.⁸⁵⁶

V roce 1581 Jiřík Henšpergar získal krám od Jana Janovského, protože mu Jan dlužil 350 kop míšeňských. V roce 1585 pak Jiřík postoupil svůj krám Janovi Provázkovi, protože mu dlužil 350 kop míšeňských. To se však nelíbilo Václavu Vanišovi, kterému Jiřík Henšpergar dlužil 270 kop. Václav pak vedl s Jiříkem soudní při, i apelační soud však rozhodl ve prospěch Jiříka. Jakub Provázek měl krám užívat, dokud mu nebude zaplacen dlužná částka. Kdyby Václav Vaniš činil Jakubovi nějaké překážky, měl se s Václavem soudit Jiřík Henšpergar a Jiřík se také uvolil hradit případné škody svými statky.⁸⁵⁷

Někdy se stala povinnost zaplatit dluhy úkolem pro kupujícího, který tak místo běžné platby vyrovnával finanční závazky předchozího majitele krámu. Stalo se tak například v případě Jiřího Škornice Balbína z Vorličné, který v roce 1577 koupil krám od Jana Marvana za celkovou částku 67 kop a 15 grošů míšeňských. Jiřík na sebe přejal dluh Jana Marvana ve výši 56 kop míšeňských, a to Alexandrovi Jiřkovu z Rýzemburka a na Hoděčíně jako rukojmí za Jiříka Havránka. Zbýlých 11 kop a 15 grošů míšeňských bylo podle další dohody uloženo „při právu“, tedy v opatrování městské rady, a to Janovi Vinarusovi.⁸⁵⁸ Jan Holoubek koupil v roce 1583 krám od Lidmily Loštické a poručníků sirotků po Martinovi Loštickém. Krám koupil za cenu 140 kop grošů míšeňských a z této částky měl odvést 50 kop Jakubovi Panskému ze Střezetic a v Plotištích a 90 kop Izaiášovi Kroupovi. Peníze však nepředal přímo věřitelům Martina Loštického, ale také zůstaly „při právě“, tedy spolu s dalším sirotčím majetkem v opatrování městské rady.⁸⁵⁹ V roce 1615 postoupili Anna, vdova po Martinovi Přerovském, Jan a Jakub Přerovští a Kateřina Choustnická, synové a dcera Martina Přerovského, masný krám Janu Halovi. Martin mu zůstal dlužen 37 kop grošů míšeňských a rodina neměla finanční prostředky na vyrovnání dluhu, proto Janu Halovi přenechala krám.⁸⁶⁰

---

⁸⁵⁵ Kniha smluv, fol. O 6.

⁸⁵⁶ Tamtéž, fol. O 7.

⁸⁵⁷ Tamtéž, fol. E 18.

⁸⁵⁸ Tamtéž, fol. M 14.

⁸⁵⁹ Tamtéž, fol. F 14.

⁸⁶⁰ Tamtéž, fol. F 19.

Masný krám bylo možné získat také odkazem nebo darem. Například řezník Pavel Hlaholík odevzdal v přítomnosti svého syna Václava vnučce Mandaléně, dceři druhého již zemřelého syna Jiříka, dědictví ve výši 55 kop grošů míšeňských. Kromě toho jí daroval ještě 16 kop a 40 grošů míšeňských, odkázal jí také podíl na svém masném krámu prodaném cechu, a to v hodnotě 45 kop grošů míšeňských.⁸⁶¹ V roce 1581 odkázal Václav Hložek ve svém kšaftu masný krám Dorotě Vopatovské. Ta však krám ihned postoupila svému synovi Janu Klimšovi.⁸⁶² V roce 1596 se na postoupení krámu dohodl Václav Dopianek a Jan, syn pozůstalý po Jakobovi Mandíkovi Rybáři. Janovi odkázal Vít Petera Rybář ve svém kšaftu 20 kop míšeňských jako podíl na masném krámu, který prodal Václavovi Dopiankovi. Václav však neměl hotovost, aby mohl částku vyplatit, proto krám postoupil Janu Mandíkovi. Jan musel zaplatit 25 kop míšeňských Václavu Vorličanskému, kterému byl krám Václava Dopianka zastaven. Dále Jan zaplatil Václavovi Dopiankovi 8 kop míšeňských a krám na něho přešel.⁸⁶³ Stanislav Jozef přiznal v roce 1617 v plné radě, že mu jeho bratr Jakub Jozef odkázal kšaftem z roku 1613 své dva masné krámy. Stanislav nyní postoupil jeden z krámů svému synovi Martinovi Jozefovi a ještě mu na krám doplatil 100 kop míšeňských. Navíc daroval Martinovi dalších 200 kop v hotovosti.⁸⁶⁴ V roce 1636 přiznala před městskou radou Maruše, vdova po Mikulášovi Fingerovi, že než Mikuláš zemřel, odkázal svůj masný krám v hodnotě 20 kop grošů míšeňských nejstaršímu synovi Matějovi.⁸⁶⁵

Někdy se krámy rozdělily na podíly, ale to se v Hradci Králové dělo spíše jen z dědických důvodů. Následné složité majetkové poměry demonstruje příklad z roku 1648. Martin Hunšovský zdědil po své manželce Mandaléně, kdysi Pečenkové, polovinu krámu v malých krámech. Protože však řeznické řemeslo neprovozoval, daroval tuto polovinu svému příteli Václavu Rybkovi. Druhá polovina krámu patřila Joaně, vdově po Tobiášovi Svobodovi. Joana zůstala po smrti manžela sama, proto svou polovinu krámu odkázala kšaftem z roku 1638 Žofii Ebronové, nyní již manželce Václava Šolce. Václav Šolc vlastnil polovinu krámu společně s manželkou a daroval jí svému švagrovi Nykodemu Mikšíčkovi. Druhou polovinu krámu prodal Václav Rybka Nykodemovi za 30 kop míšeňských. Na radnici byly přítomné všechny zúčastněné strany a krám Nykodemovi Mikšíčkovi odevzdal Václav Šolc i na místě své manželky Žofie, Martin Hunšovský a Václav Rybka.⁸⁶⁶

---

⁸⁶¹ Kniha smluv, fol. D 11.

⁸⁶² Tamtéž, fol. H 17.

⁸⁶³ Tamtéž, fol. L 5.

⁸⁶⁴ Tamtéž, fol. I 2.

⁸⁶⁵ Tamtéž, fol. G 14.

⁸⁶⁶ Tamtéž, fol. M 4.

V roce 1588 koupil masný krám Jan Vincens od Jana, syna pozůstalého po Jiříkovi Mlejnkovi. Za krám zaplatil 40 kop míšeňských a z nich 10 kop přešlo na Annu, vdovu po Jiříkovi Mlejnkovi a nyní manželku Stanislava Beškovce. Peníze jí vyzvedl Jan Kovář z městečka Sezemic.⁸⁶⁷ V roce 1591 koupil Martin Přerovský masný krám v malých krámech, a to od Jana, Adama, Daniela a Fridricha, bratří Škorniců Balbínů z Vorličné, a jejich sestry Mariany Hronšové. Martin koupil krám za částku 50 kop grošů míšeňských a ihned zaplatil 30 kop. V roce 1591 přijal 4 kopy za svůj podíl na krámě Daniel Škornice Balbín z Vorličné, následujícího roku přijali po 4 kopách i jeho sourozenci Mariana Hronšová a Adam a Jan Škornicové. Za Fridricha Škornice z Vorličné přijal 4 kopy míšeňské jeho plnomocník Jiřík Kavinský ze Stranova.⁸⁶⁸ Ondřej Urbanec z Chrudimi zase rozdělil sumu přijatou za masný krám mezi své příbuzné. Ondřejovi odkázal krám jeho bratr Jakub a Ondřej ho prodal za 120 kop míšeňských. Kupující Jakub Jozef složil ihned 80 kop, ze kterých si Ondřej ponechal 70 kop a 10 kop daroval svému otčímovi Janovi Kučerovi. Zbylých 40 kop rozdělil mezi své sestry Kateřinu a Mandalénu, dcery Jana Kučery. Obnos jim měl být vyplacen při jejich sňatku.⁸⁶⁹ V roce 1599 koupil řezník Jan Pečenka podíly svých sester na masném krámě po otci. Anně zaplatil 33 kop míšeňských, Kateřině odvedl 10 kop a dal jí podíl v hodnotě 20 kop míšeňských na domě Marty, dcery Martina Hrnčíře. Poté vlastnil polovinu krámu, druhou polovinu prodal již v roce 1585 Lukášovi Vilémovskému z Petrovic.⁸⁷⁰

V roce 1581 koupil Pavel Pečenka masný krám od Marty Hupytky za 100 kop míšeňských. Ihned zaplatil 10 kop a zbytek částky splácel po 8 kopách. Martě však splátku odvedl jen v roce 1583 a Marta poté zemřela, zbylé splátky si mezi sebe rozdělili její dědici. V roce 1585 přijal splátky Martin Hupyt a poručníci Martina, Anny a Doroty. O dva roky později opět Pavel skládal dvě splátky najednou a celých 16 kop přijala Dorota, dcera pozůstalá po Petrovi Hupytovi, protože se měla vdávat. V roce 1588 si splátku mezi sebe rozdělil Florian Švec, manžel Doroty, a Anna, manželka Jana Sosnovce. I další splátky přijímala Dorota a Anna, dvě splátky přijal Martin Hupyt a jednu přijala Dorota na místě svého bratra Petra.⁸⁷¹

Mezi osobami, vyskytujícími se v korespondenci města Hradce se šlechtou v roce 1590, byl nalezen také řezník Valentin Panský. Městská rada řešila případ, ve kterém Valentin Panský koupil od Šimona Tesaře, poddaného Václava Smiřického ze Smiřic a na Náchodě, tři ovce a tři jehňata. Tato zvířata však byla ukradená Petru Katlakovi, a protože to Valentin

---

⁸⁶⁷ Kniha smluv, fol. L 1r.

⁸⁶⁸ Tamtéž, fol. M 14.

⁸⁶⁹ Tamtéž, fol. O 14.

⁸⁷⁰ Tamtéž, fol. H 10.

⁸⁷¹ Tamtéž, fol. M 2.

nevěděl, prodal zvířata dalšímu řezníkovi. Konšelé nařídili Valentinovi, aby ovce a jehňata Petru Katlakovi do dvou týdnů zaplatil a požádali vrchnostenského úředníka Jiříka Hamzu z Kamzštejna, aby Valentin nebyl dále postihován. Šimona Tesaře pak uvěznili, dokud se s Valentinem nedomluví na patřičném vyrovnání.⁸⁷²

---

⁸⁷² WIMMROVÁ, Kateřina. *Korespondence věnného města*, s. 72.

21 Závěr

V práci je popsáno fungování jaroměřského řeznického cechu v souvislosti s obecnými poznatky o průběhu cechovních schůzí, a praxe při prodeji královéhradeckých masných krámů. Kapitoly o městech, městské správě a ceších jsou pak tyto problémy zasazeny do širšího kontextu. O situaci Hradce Králové a Jaroměře v předbělohorském období, za třicetileté války a krátce po ní pak podávají stručný přehled kapitoly věnované dějinám obou měst.

Oba prameny se spíše doplňují, protože na jaroměřských cechovních schůzích nebyla masným krámům věnována příliš velká pozornost a majetkové převody krámů jsou zde zaznamenány v malé míře. V královéhradecké knize, která naopak zachycuje pouze tyto majetkové převody, není zase zachyceno běžné fungování cechu. Vzhledem k významu Hradce Králové v předbělohorském období a částečně i po něm a vzhledem k nadřazenosti Hradce v rámci skupiny věnných měst se však dá předpokládat, že i hradečtí řezníci svou cechovní knihou disponovali, avšak do dnešních dnů se nedochovala.

Část o jaroměřských řeznících v diplomové práci předchází částí o hradeckých masných krámech, i když z časového hlediska je pramen královéhradeckých řezníků starší. Na jaroměřském prameni se však dá lépe demonstrovat běžné fungování řeznického cechu, jako je volba cechmistrů, přijímání nových učedníků a mistrů, volba starších tovaryšů, povolování provozování řemesla mistrovským vdovám, průběh cechovní schůze včetně svačin, tovaryšská otázka, finanční poměry cechu a jeho členů a podobně. Kniha smluv na nájem a prodej masných krámů je však specifictější a nenabízí tak pestrý vhled do fungování cechu, proto část o masných krámech následuje za částí o jaroměřském cechu. Tato část je naopak zaměřena na jednu stránku života řemeslníků, jakou bylo vlastnictví krámu, tedy místa nutného k provozování jejich živnosti. V knize jsou však až na nepatrné výjimky zaznamenány prodeje krámů, o nájmech se zmiňuje jen v několika málo případech a pouze okrajově. V obou pramenech je dobře patrná špatná finanční situace obyvatel východočeských měst v době třicetileté války a krátce po jejím skončení. Je zajímavým zjištěním, že i přes finanční vyčerpání obyvatel Jaroměře v průběhu třicetileté války dokázali krátce po uzavření války jaroměřští řezníci poměrně rychle a za vysokých nákladů obnovit své pobožené masné krámy. Překvapivá je také velká výše dluhů jednotlivých členů cechu vůči cechovní pokladně.

Styčné plochy pro srovnání fungování cechu a praxi prodeje krámů v Hradci Králové a v Jaroměři jsou minimální. Za předpokladu, že v Jaroměři neexistovala kniha určená k zápisům majetkových převodů krámů, však právě tento fakt dokazuje, že v Hradci Králové

byla rozvinutější potřeba písemného zachycení majetkových převodů a masné krámy byly majetkem mnohých obyvatel města, ale také dalších osob, které s řeznickým cechem neměly nic společného. Krámy sloužily řezníkům jako místo k provozování živnosti. V případě, že majitelé krámů řemeslo neprovozovali, krámy najímali. Těmto necechovním osobám pak sloužili spíše jako vhodná investice finančních prostředků, i někteří řezničtí mistři však vlastnili více než jeden krám. V Jaroměři byl zřejmě počet krámů úměrný počtu řeznických mistrů, kteří krámy využívali pro svou potřebu a krámů určených k pronajmutí byl minimální počet. V Hradci byl objem transakcí s masnými krámy zajisté větší než v Jaroměři, a i to mohlo vést ke zřízení takto úzce specializované knihy.

Seznam použitých pramenů a literatury

Seznam použitých pramenů

SOkA v Hradci Králové, fond AM Hradce Králové, Kniha smluv na nákup a prodej masných krámů (též zápisy cechovních pořádků), inv. č. 454, kniha č. 165.

SOkA v Náchodě, fond Řezníci Jaroměř, kniha č. 1.

Seznam použité literatury

BAŠTECKÁ, L.-ČÁP, J.-ČÍŽEK, J.-HLADKÝ, L.-SÁDLO, V.-SLAVÍK, J.-TŮMA, J. *Náchod*. BAŠTECKÁ, L.-EBELOVÁ, I. Praha 2004.

BAŠTECKÁ, Lydia. Náchodská řemesla a cechy. Řezníci. *Náchodský zpravodaj* 1997/02.

BLÁHOVÁ, Marie. *Historická chronologie*. Praha 2001.

BOUZA, E.-HOMOLKOVÁ, H. Stručné dějiny města. In *Jaroměř 1126 – 1976*. Jaroměř 1976.

BRADÁČ, L. V. Purkrabí kraje Královéhradeckého. *Královéhradecko* 18, 1940 – 1941.

Císařští či královští rychtáři v Hradci nad Labem. /Aut.:/ R. *Královéhradecko*, 10, 1932-1933, č. 5.

Dobrušská řemesla v 16. – 19. století. *Dobrušský zpravodaj*, 2002/02.

DOMEČKA, Ludvík. *Stará radnice v Hradci Králové*. Hradec Králové 1937.

ĎURČANSKÝ, Marek. Agenda podkomořího věnných měst a podkomořího královských měst ve vzájemném porovnání. In *Věnná města za třicetileté války a jejich poválečná obnova*. Mělník 2004.

EXNER, Václav. Řeznický cech v Jaroměři. *Ročenka městského muzea v Jaroměři 1935*, VI. Jaroměř 1935.

EXNER, Václav. Rychtáři, primátoři, purkmistři a starostové města Jaroměře od r. 1547. *Ročenka městského muzea v Jaroměři 1937*, VII. Jaroměř 1937.

EXNER, Václav. Ze staré Jaroměře. Jaroměř od začátku 16. do konce 19. století. *Náměstí. Jaroměřsko*. Vlastivědný časopis jaroměřského kraje. Ročník II, číslo 10. Josefov 1948.

EXNER, Václav. Ze staré Jaroměře. Výroční trh kolem r. 1600. *Jaroměřský zpravodaj rodáků a přátel jaroměřského kraje*, ročník II, č. 1. Josefov 1948.

EXNER, Václav. Ze staré Jaroměře. Jaroměřské cechy. *Jaroměřsko*. Vlastivědný časopis jaroměřského kraje. Ročník III, číslo 5. Josefov 1949.

EXNER, Václav. Ze staré Jaroměře. O ubrmanských soudech. *Jaroměřsko*. Vlastivědný časopis jaroměřského kraje. Ročník III, č. 10. Josefov 1949.

- EXNER, Václav. Ze staré Jaroměře. Počet obyvatelstva v Jaroměři v různých dobách. *Jaroměřsko*. Vlastivědný časopis jaroměřského kraje. Ročník III, č. 8. Josefov 1949.
- HANZAL, Josef. Rekatolizace v pobělohorských městech. In *Česká města v 16. – 18. století*. Sborník příspěvků z konference v Pardubicích 14. a 15. listopadu 1990. Praha 1991.
- HAAS, Antonín. Soupis privilegií měst a městeček ve Východočeském kraji od roku 1526. *Sborník prací východočeských archivů*. Roč. II. Hradec Králové 1972.
- HALADA, Jan. *Lexikon české šlechty*. Praha 1999.
- HLADKÝ, Ladislav. Dobrušské cechy a jejich podíl na hospodářském životě města. *Městský zpravodaj Dobruška*, zvláštní číslo 1995. Dobruška 1995.
- HLADKÝ, Ladislav-KLEN, Jan-RUML, Jaroslav-SMOLA, Josef. *Dobruška* (Průvodce městem a okolím). Dobruška 1972.
- HLAVÁČEK, I.-KAŠPAR, J.-NOVÝ, R. *Vademecum pomocných věd historických*. Praha 2002.
- HOFFMANN, František. *České město ve středověku*. Praha 1992.
- HORSKÁ, P.-MAUR, E.-MUSIL, J. *Zrod velkoměsta*. Urbanizace českých zemí a Evropa. Praha – Litomyšl 2002.
- HRUBÝ, Vladimír. *Královéhradecká diecéze*. Brno 1994.
- CHARVÁT, Jiří. Zmizelá Chrudim, část druhá, Chrudimské kotce, masné krámy a chlebné lavice. *Chrudimské vlastivědné listy*. Roč. 2, č. 5, 1993.
- JAKL, Jan. *Hradec Králové*. Praha – Litomyšl 2005.
- JANÁČEK, Josef. *Pivovarnictví v českých královských městech v 16. století*. Praha 1959.
- JANÁČEK, Josef. *Řemeslná výroba v českých městech v 16. století*. Praha 1961.
- JANÁČEK, Josef. *Přehled vývoje řemeslné výroby v českých zemích za feudalismu*. Praha 1963.
- JANÁČEK, Josef. *Řemeslná výroba v českých městech v 16. století*. Praha 1961.
- JANÁK, J.-HLEDÍKOVÁ, Z.-DOBEŠ, J. *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*. Praha 2005.
- KLAUS, Alois. *Z dějin cechovnictví na Chrudimsku*. Praha 1907.
- KNAPP, Antonín. *Paměti královského věnného města Jaroměře nad Labem*. Jaroměř 1887.
- KRSKOVÁ, Dagmar. *Královný a jejich věnná města*. Dvůr Králové nad Labem 2001.
- KUBĚNKA, Jan. *Nejstarší jaroměřská matrika (1628 – 1705)*. Jaroměř 1945.
- KUBĚNKA, Jan. Pomístní jména v Jaroměři. In: *Minulost Jaroměře*. Sborník příspěvků k dějinám města. Jaroměř a Trutnov 1968.

- KUBIČEK, A.-WIRTH, Z. *Hradec Králové. Město českých královen a město Ulrichovo*. Hradec Králové 1939.
- KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. II. díl. Praha 1997.
- KÜHNDEL, Jan. *Vývoj olomouckých řemeslnických cechů (do začátku 17. stol.)*. Olomouc 1929.
- LAUBOVÁ, I.-MALÁ, P.-ZACHOVÁ, A. Chrudimské cechy. Řezníci (1. část). *Chrudimské vlastivědné listy*. Roč. 9, č. 3, 2000.
- LEDVINKA, Václav. Česká města v době třicetileté války a problematika jejich vývoje v epoše baroka. In *Věnná města za třicetileté války a jejich poválečná obnova*. Mělník 2004.
- MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha 2003.
- MARTÍNEK, Zdeněk. *Etnografický atlas Čech, Moravy a Slezska III. Řemeslná, domácí a manufakturní výroba a obchod v Čechách v letech 1752-1756*. Praha 2000.
- MATOUŠ, Václav. *Dobrušská řemesla*. Dobruška 2004.
- MENDL, Bedřich. *Vývoj řemesel a obchodu v městech pražských*. Praha 1947.
- MERTLÍKOVÁ, O.-ČÍŽEK, J. Důsledky válečných událostí na vývoj Jaroměře v období třicetileté války. In *Věnná města za třicetileté války a jejich poválečná obnova*. Mělník 2004.
- MIKULKA, Jaromír. *Dějiny Hradce Králové do roku 1850 I./2*. Hradec Králové 1997.
- MIKULKA, Jaromír. *Dějiny Hradce Králové do roku 1850 II./1*. Hradec Králové 1994.
- NOVÁK, Václav. Jaroměř po válce třicetileté. In *Ročenka městského musea v Jaroměři 1930 I. Jaroměř 1930*.
- PÁNEK, Jaroslav. *Stavovská opozice a její zápas s Habsburky 1547 – 1577, K politické krizi feudální třídy v předbělohorském českém státě*. Praha 1982.
- PÁNEK, Jaroslav. Města v politickém systému předbělohorského českého státu. In *Česká města v 16. – 18. století*. Sborník příspěvků z konference v Pardubicích 14. a 15. listopadu 1990. Praha 1991.
- PLESKOTOVÁ, Veronika. Řezníci a uzenáři na Chrudimsku (1. část). *Chrudimské vlastivědné listy* 12, č. 5, 2003.
- POLICKÝ, Jan Stanislav. *Kniha o Jaroměři*. Jaroměř 1912.
- Purkmistři Hradce nad Labem. /Aut.:/ R. *Královéhradecko*, 10, 1932-1933, č. 5.
- SAKAŘ, Josef. *Dějiny Pardubic nad Labem*. Díl V. Cechy městské. Pardubice 1935.
- SOLAŘ, Jeronym Jan Nepomuk. *Dějepis Hradce Králové n. Labem a biskupství hradeckého*. Praha 1870.
- SRP, Zdeněk. *Královéhradecké biskupství v proměnách staletí*. Hradec Králové 2005.
- ŠEBEK, František a kol. *Dějiny Pardubic*. I. díl. Pardubice 1990.

- TOMEK, Václav Vladivoj. K vydání připravil Miloš Řezník. *Z dějin Hradce Králové*. Hradec Králové 1997.
- UBR, Pavel. Historie řemesla řeznického ve Žďáře. *Západní Morava*, Vlastivědný sborník ročník II, 1998.
- Útržky vzpomínek starších více než padesát let. Vzpomínáte si ještě na masné krámy? *Dobrušský zpravodaj*. 1997/2.
- Van DÜLMEN, Richard. *Bezectní lidé*. O katech, děvkách a mlynářích. Praha 2003.
- VOREL, Petr. Královská věnná města v systému českých měst 16. století. In *Věnná města za třicetileté války a jejich poválečná obnova*. (Sborník příspěvků z konference konané v Mělníce ve dnech 4. – 5. května 2004). Mělník 2004.
- WIMMROVÁ, Kateřina. *Korespondence věnného města Hradec Králové se šlechtou v roce 1590 ve světle městských register*. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové. Fakulta humanitních studií, 2007. Vedoucí diplomové práce PhDr. Jana Vojtíšková.
- WINTER, Zikmund. *Řemeslnictvo a živnosti v 16. věku v Čechách*. Praha 1909.
- WINTER, Zikmund. *Český průmysl a obchod v 16. věku*. Praha 1913.
- WINTER, Zikmund. *Z městských živností*. Praha 1925.
- WINTER, Zikmund. *Zlatá doba měst českých*. Praha 1991.
- ZIMMERMANN, Petr. *Hradecké cechy – sdružený inventář – 1509 – 1859 (1894)*.

Seznam tabulek

Tabulka 1 – Přijímání mistři a platby za jejich přijetí.....	68
Tabulka 2 – Prodej masných krámů městskou radou v roce 1559: Velké krámy z jedné strany	109
Tabulka 3 – Prodej masných krámů městskou radou v roce 1559: Velké krámy z druhé strany	109
Tabulka 4 – Prodej masných krámů městskou radou v roce 1559: Malé krámy z jedné strany	110
Tabulka 5 – Prodej masných krámů městskou radou v roce 1559: Malé krámy z druhé strany	110
Tabulka 6 – Porovnání cen masných krámů v roce 1559 a při prodeji v 60. letech 16. století.....	114

Seznam grafů

Graf 1 – Prodej masných krámů v průběhu kalendářního roku.....	113
---	------------